

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

На правах рукопису

БІДНА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 81'255.4-055.1/3

*РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК В ОРИГІНАЛІ ТА
ПЕРЕКЛАДАХ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (на матеріалі перекладів романів
М.Мітчел «Gone with the Wind» і Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»)*

Спеціальність 10.02.16 – перекладознавство

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук, доцент
Білоус Олександр Миколайович

Кіровоград – 2012

ПЛАН

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ХУДОЖНІХ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК І ТЕОРЕТИЧНІ ВИМІРИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ	17
1.1. Концептуальний аналіз художнього тексту й особливості відтворення концептів ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК у перекладознавчому аспекті.....	20
1.2. Категорія «гендер» у процесі перекладу художнього тексту.....	31
1.3. Гендерний складник у структурі мовної особистості автора та перекладача.....	39
1.4. Методика аналізу способів репрезентації концептів ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК.....	49
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	54
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТУ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК В ОРИГІНАЛІ Й ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ М. МІТЧЕЛ «GONE WITH THE WIND» І ДЖ. ГОЛСУОРСІ «THE FORSYTE SAGA»)	56
2.1. Специфіка представлення основних гендерних кластерів.....	58
2.1.1. <i>Реалізація морально-етичних якостей субконцептів ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН</i>	58
2.1.2. <i>Відтворення інтелектуальних здібностей жіночих і чоловічих образів</i>	68
2.1.3. <i>Варіативність відтворення емотивних характеристик жіночих і чоловічих персонажів</i>	82
2.2. Специфіка відтворення засобів образності на позначення фемінних та маскулітних характеристик.....	97
2.2.1. <i>Переклад метонімічних засобів на позначення антиідеалу</i>	98
2.2.2. <i>Передача біологічної метафори статі для створення фемінних та маскулітних образів</i>	106

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	121
РОЗДІЛ 3. СЕМІОТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ КОМПОНЕНТІВ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК У ПЕРВИННИХ І ВТОРИННИХ ТЕКСТАХ	124
3.1. Гендерно зумовлені підходи до перекладу засобів образності.....	124
3.2. Лексична об'єктивація концептів ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК.....	149
3.3. Граматичні структури реалізації концептів ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК у перекладознавчому аспекті.....	160
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	171
ВИСНОВКИ	174
ДОДАТКИ	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	264

ВСТУП

Розвиток філологічної думки останніх десятиліть характеризується загальною антропоцентричною спрямованістю наукових пошуків, у центрі яких знаходиться мовна особистість зі своєрідним світобаченням та набором мовних засобів для його вербалізації. Одним із продуктивних напрямів є гендерні дослідження, які продовжують традиційне вивчення мовленнєвої поведінки людини, додаючи новий важливий компонент – соціальну стать, гендер, а також наголошуючи на детермінованості та залежності усіх видів діяльності мовної особистості від неї.

Художній переклад як міждисциплінарна студія, що послуговується дослідженнями та розвідками інших наук, не може не брати до уваги питання функціонування категорії «гендер» у тексті. У багатьох країнах гендерні дослідження набули великої популярності ще наприкінці ХХ століття, однак у вітчизняному перекладознавстві наукові праці такого плану є досить спорадичними та представлені такими ученими, як Т. Корольова, Т. Некряч, Ю. Олексійчук й О. Сизова.

Художній переклад апелює поняттями «мовна особистість автора та перекладача» і «художній текст з основними концептами ЖІНКА та ЧОЛОВІК», завдяки яким створюється гендерна ієрархія твору, тому видається доцільним подальше дослідження функціонування категорії «гендер» у ракурсах: 1) визначення впливу гендерного складника мовної особистості автора на створення гендерної ієрархії художнього тексту й концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК на прикладі окремих художніх образів; 2) розгляду способів вияву мовної особистості перекладачів у вихідному тексті в процесі реалізації елементів художнього тексту – концепту ЛЮДИНА з його статевими складниками ЖІНКА та ЧОЛОВІК на семіотичному рівні.

Актуальність дослідження обумовлюється активним розвитком сучасного перекладознавства, у якому формуються нові напрямки наукового

пошуку в річищі антропоцентризму, лінгвоконцептології та гендеристики. Перший розглядає текстове ціле безвідривно та крізь призму особистості автора, що дозволяє дослідити суб'єктивний бік текстотворення. Здобутки лінгвоконцептології допомагають виявити глибинні структури та одиниці, які несуть основне смислове навантаження та мають адекватно відтворюватися у перекладі. Численні ж напрацювання гендерних студій набувають особливої уваги через активний розвиток художнього перекладу, оскільки сприяють досягненню адекватності завдяки дослідженню різних аспектів: гендерлекту автора та перекладача, стереотипів жіночого та чоловічого мовлення, типових та атипових жіночих та чоловічих образів у співвіднесенні з культурними стереотипами статі певної епохи. Розгляд реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у художньому тексті виявляється особливо актуальним, оскільки детальний аналіз явища «гендерна парадигма» (комплекса «лексико-семантичних, лексико-синтаксичних і стилістичних засобів із явною чи прихованою гендерною семантикою, в межах якого вербалізується гендерна ідентичність мовної особистості автора» [164, с. 191]) дозволить прослідкувати способи створення традиційних й нових фемінних та маскулінних художніх образів дійових осіб відповідно до стереотипних уявлень про бажане :: небажане та з'ясувати закономірності їхнього відтворення у перекладі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка в рамках комплексної наукової теми кафедри перекладу та загального мовознавства «Європейські мовні картини світу в аспекті лінгвокультурології та етнолінгвістики», затвердженою вченою радою Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (номер державної реєстрації 0105U001846, наказ МОН України № 960 від 22 грудня 2004 р., рішення вченої ради Кіровоградського педагогічного університету, протокол № 5 від 27 грудня 2004 р.). Тема дисертаційного дослідження перезатверджена

Вченою радою Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, 27 червня 2011 року протокол № 11.

Робоча гіпотеза полягає в тому, що гендер є важливою категорією в перекладознавстві, яка реалізується у створенні *гендерної ієрархії*, виявляючи специфіку мовленнєвої діяльності автора чи перекладача на *семіотичному рівні* у *гендерній парадигмі*, що спричиняє зміни в процесі відтворення ідейно-образної інформації художнього тексту, і відповідно, має розглядатися комплексно.

Метою роботи є визначення своєрідності мовленнєвої діяльності мовних особистостей авторів та перекладачів обох статей у процесі реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК в оригіналах та перекладах художньої прози.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати наступні **завдання**:

- обґрунтувати необхідність проведення концептуального аналізу ХТ на до- та власне перекладацькому рівнях;
- окреслити коло актуальних питань гендерної проблематики в сучасному перекладознавстві та дати визначення поняттям, які становлять основу роботи (гендерна парадигма, гендерна мовна особистість, текстовий концепт, концептуальний аналіз, гендерна ієрархія ХТ, фемінність, маскулінність);
- з'ясувати місце та вагомість концептів ЖІНКА і ЧОЛОВІК для створення гендерної ієрархії та ідейно-образної інформації ХТ;
- визначити гендерні кластери даних концептів та виявити залежність адекватного відтворення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК від специфіки репрезентованого образу, його відповідності чи невідповідності гендерним стереотипним уявленням
- простежити вплив гендерно маркованих одиниць різних рівнів на створення фемінності :: маскулінності зображуваних образів.

Об'єктом дослідження є концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК як втілення уявлень про гендерну ієрархію в оригіналах романів М. Мітчел і

Дж. Голсуорсі та їхніх перекладах німецькою, українською та російською мовами.

Предметом дослідження є лексико-граматичні та стилістичні виміри відтворення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у зазначених перекладах як результат впливу гендерної мовної особистості перекладачів.

Матеріалом дослідження слугували близько 8 000 сторінок оригінальних прозових творів та перекладів. У межах дослідження було розглянуто переклади романів М. Мітчел «Gone with the Wind» (німецькою мовою – М. Бехайм-Шварцбаха, українською – Р. Доценка, російською – Т. Озерської, Т. Кудрявцевої (1 і 2 томи) та К. Діденко (оприлюднений 2-й том)) і Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» (німецькою – Ю. Шльосер, українською – О. Тереха, російською – Н. Волжиної, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової). Ці твори обрано через їхню вагомість у літературному процесі: вони культові для американського та британського народів, оскільки презентують переломний етап у розвитку обох суспільств: ці твори віддзеркалюють суспільну та загальносвітову тенденцію того часу, сутність якої полягала в переосмисленні традиційних гендерних ролей, де поряд із типізованими образами фемінності й маскулінності з'являються «атипові» образи представників обох статей: маскулінні жінки та фемінні чоловіки, а також спостерігаються зміни в їхній мовленнєвій діяльності.

Методологічною основою дослідження є положення комплексного порівняльного перекладознавчого аналізу, який об'єднує методи контекстуального, зіставного, когнітивно-прагматичного, аналітико-оцінкового, лінгвостилістичного та соціокультурного аналізу. У дослідженні використано теоретичні напрацювання таких вітчизняних перекладознавців, як А. Гудманян, В. Демецька, Р. Зорівчак, В. Карабан, Т. Кияк, С. Ковганюк, Л. Коломієць, В. Коптілов, О. Кундзіч, А. Науменко, Т. Некряч, М. Новікова, О. Огуй, М. Рильський, О. Фінкель, О. Чередниченко та ін.

Базисом дослідження є окреслення проблеми перекладацької індивідуальності В. Агеєвою, Г. Гачечіладзе, О. Забужко, Н. Зборовською,

Р. Зорівчак, М. Ільницькою, Л. Коломієць, В. Коптіловим, М. Новиковою, О. Чередниченком, а також праці, у яких відбито дослідження теорії мовної особистості та когнітивної, дискурсивної і психолінгвістичної парадигм (А. Белова, І. Бехта, С. Воркачов, О. Вороніна, О. Горошко, В. Демецька, В. Дем'янков, Р. Джекендофф, С. Жаботинська, С. Засєкін, О. Кагановська, В. Карасик, А. Кириліна, О. Козачишина, Т. Корольова, О. Кубрякова, Дж. Лакофф, А. Мартинюк, В. Маслова, Дж. Міллер, А. Науменко, З. Попова, А. Приходько, О. Селіванова, І. Стернін, В. Телія, Ч. Філлмор, А. Фомін, О. Холод).

Додатковим аспектом дослідження є теорія боротьби статей, розроблена у працях О. Бурукіної, П. Глік, Е. Кадді, Дж. Ксу, В. Траїліної, С. Фіске, С. Шофер, у якій виникнення суперечностей у реалізації художніх образів пояснюється існуванням культурних стереотипів фемінності та маскулінності. Ця теорія виявляє психологічне сприйняття різних типів характеру і є продуктивним шляхом виявлення та інтерпретації авторських і перекладацьких рішень у процесі реалізації художніх образів.

У дисертації використовуються такі **методи дослідження**: *метод концептуального аналізу* (визначення структури концептів та виокремлення мовних засобів, використаних для вербалізації останньої), *метод компонентного аналізу* у процесі вивчення словникових дефініцій одиниць на позначення концептів, що аналізуються; *метод кількісного аналізу*, спрямований на з'ясування закономірностей типологічного характеру в системах перекладів у зіставленні; *метод контекстуального аналізу*, яким послуговувалися при вивченні функціонування вербальних складників концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у структурі першоджерела та цільових текстів; *метод зіставного та перекладознавчого аналізу*. У процесі зіставного аналізу також використовувався *метод накладання структур* першоджерела та цільового тексту для виявлення і класифікації перекладацьких трансформацій, що викликали вербалізацію гендерного складника мовної особистості перекладача.

Наукова новизна дисертації визначається комплексним, міждисциплінарним підходом до обраної тематики, який об'єднує перекладознавство, когнітивістику, гендеристику та літературознавство. **Уперше** робиться спроба розглянути категорію «гендер» у двох тісно пов'язаних ракурсах: у гендерній ієрархії художнього тексту на прикладі стереотипних уявлень про фемінність і маскуліність та в авторському й перекладацькому гендерлектах, які виступають будівельним матеріалом для створення першого складника. Доводиться необхідність параметризації досліджуваних художніх образів з позицій фемінність / маскуліність та типовий / атиповий характер персонажу, застосовуючи систему гендерних кластерів, що дозволить зменшити ступінь втручання гендерного складника мовної особистості тлумача у процесі відтворення гендерної ієрархії. До сфери наукової новизни можна також віднести гендерний аспект вивчення матеріалу та мовний діапазон проаналізованих перекладів, виконаних перекладачами обох статей: уперше проводиться комплексний компаративний гендерний аналіз наявних перекладів романів М. Мітчел та Дж. Голсуорсі трьома мовами: німецькою, українською та російською, виконаних перекладачами обох статей, що посилює достовірність отриманих результатів.

На теренах українського перекладознавства гендерні дослідження знаходяться на периферії наукових інтересів, єдиним винятком є дисертація О. Сизової, присвячена дослідженню особливостей відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу. Відповідно, **теоретичне значення** дослідження визначається тим, що його результати є внеском передусім до теорії та практики перекладу, а також гендерної і когнітивної лінгвістики та компаративістики. Запропонований у дисертації підхід до аналізу категорії «гендер» у художньому тексті дозволяє інтерпретувати творчі рішення перекладача як гендерної мовної особистості, визначити важливість гендеру як обов'язкового елемента художнього перекладу.

Результати роботи є ще одним кроком до з'ясування важливості цієї категорії для перекладу художніх творів.

Практичне значення роботи. Одержані результати та висновки дослідження можуть бути використані в навчальному процесі вищої школи, при викладанні курсів перекладознавства (розділи «Теорія та практика перекладу», «Переклад художньої літератури»), міжкультурної комунікації (розділи «Теорія і практика мовленнєвої комунікації», «Основи міжкультурної комунікації»), загального мовознавства, лексикології (розділ «Лексична семантика»), гендерної та соціолінгвістики (розділи «Лінгвокраїнознавство» та «Гендерна лінгвістика»).

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження отримані особисто дослідником. Статті, опубліковані в наукових виданнях, написані одноосібно.

Положення, що виносяться на захист:

1. Художній текст має відбиток гендерних ознак мовної картини світу (надалі КС) автора через своєрідне світовідчуття, якому відповідає набір певних психологічних особливостей, що виявляють своєрідність номінативної і комунікативної діяльності відповідної статі. Категорія «гендер» є укоріненою в структурі мовної особистості та виявляється у породжуваному нею тексті, охоплюючи всі рівні його художньої структури.

2. Якнайяскравіше гендерні характеристики спостерігаються на двох рівнях: а) у вигляді «гендерної ієрархії» твору – багаторівневої структури гендерних відносин, ініційованих автором, який створює «типові» та «атипові» образи жінок і чоловіків відповідно до соціокультурних уявлень про фемінність та маскуліність, що має певне суспільство на певному історичному етапі; б) в індивідуальних характеристиках автора (його гендерлекті), за допомогою яких створюється перший складник.

3. На лінгвістичному рівні мовна особистість автора та перекладачів у процесі створення та відтворення художніх характерів реалізується у так званій гендерній парадигмі: а) мовних засобах, тобто використанні певних

тематичних груп мовних одиниць, підвищенні або зниженні частотності окремих одиниць і їхніх груп, індивідуально-авторських мовних засобах; б) в індивідуальному використанні стилістичних засобів (системі тропів).

4. Попри дискусійність питання щодо об'єктивності / суб'єктивності перекладацької діяльності, ми вважаємо, що будь-який переклад обов'язково передбачає часткову та суб'єктивну інтерпретацію твору літератури, тому ніколи не буває нейтральною діяльністю, оскільки перекладач як мовна особистість свідомо чи підсвідомо втручається в оповідь, намагаючись актуалізувати або послабити виявлення окремих позицій та культурних цінностей.

5. Конфлікт у процесі характеротворення в оригіналі та перекладах полягає в тому, що, по-перше, для створення образів типових жінок та чоловіків автор використовує специфічні уявлення про дихотомію ідеал :: антиідеал, дотримуючись культурно-детермінованих стереотипів щодо усвідомлених рис характеру та поведінки; по-друге, ці стереотипи визначаються дуже важливою рисою – кроскультурною подібністю, яка пояснює той факт, що жінки є фемінними, а чоловіки маскулініними в більшості культур; по-третє, авто- та гетеростереотипи мають розбіжності у представників жіночої та чоловічої статі, що спричиняє різну інтерпретацію.

6. Переклад не може вважатися адекватним, якщо в ньому не передається ретельний підбір мовних засобів характеристики персонажа, а організація та використання мовного матеріалу описів у творі залежать від конкретної мети письменника, яка невіддільно пов'язана із сутністю образу дійової особи.

7. Гендерна мовна особистість перекладача виявляється в додаванні чи вилученні окремих семантичних ознак, а також у конотативному зсуві, за допомогою чого вдається посилити чи послабити окремі риси, характерні чи, навпаки, невласиві стереотипним уявленням про бажане та небажане в чоловіків і жінок. Найбільше відмінностей у перекладацьких стратегіях

помічено у процесі відтворення атипових характерів, зокрема образу маскулінної жінки.

Апробація роботи. Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри перекладу і загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, апробацію результатів здійснено на міжнародних: Міжнародна наукова конференція «Національна культура у парадигмах семіотики, мовознавства, літературознавства, фольклористики», КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 24 жовтня 2007 р.; Міжнародна наукова конференція «Класична філологія на сучасному етапі» (До 70-річчя професора кафедри класичної філології, члена Національної спілки письменників України Андрія Олександровича Содомори), ЛНУ ім. І. Я. Франка, 7 – 8 лютого 2008 р.; II Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання», КДПУ ім. В. К. Винниченка, 27 – 28 березня 2008 р.; III Міжнародна наукова конференція, присвячена 70-річчю від дня народження професора, доктора філологічних наук Левицького В. В., ЧернНУ ім. Ю. Федьковича, 10 – 12 квітня 2008 р.; Міжнародна наукова конференція «Мовно-культурна комунікація в сучасному соціумі», КНУ ім. Т. Г. Шевченка, 22 жовтня 2008 р.; III Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання», КДПУ ім. В. К. Винниченка, 19 – 20 березня 2009 р.; II Міжнародна науково-практична конференція «Діалог мов і культур», Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 14 – 15 травня 2009 р.; IV Міжнародна науково-практична конференція «Мови і світ: дослідження та викладання», КДПУ ім. В. К. Винниченка, 18 – 19 березня 2010 р.; V Міжнародна науково-практична конференція конференція «Мови і світ: дослідження та викладання», КДПУ ім. В. К. Винниченка, 24 – 25 березня 2011 р. та всеукраїнських науково-практичних конференціях: II Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми перекладознавства та навчання перекладу в мовному ВНЗ», Київський національний лінгвістичний університет, 8 – 9 листопада 2007 р.; II

Всеукраїнська науково-практична конференція «Переклад у мультикультурному просторі: школи, традиції, перспективи, 20-21 жовтня 2011 р.

За матеріалами даних конференцій, а також незалежно від них положення і висновки дисертації були оприлюднені у наступних публікаціях:

1. Бідна Т. О. Гендерні стереотипи та способи імітації жіночого мовлення в художньому тексті / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 73 (2). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – Ч. 2. – С. 86 – 92.

2. Бідна Т. О. Мотиви античного міфу про Антея в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна. – Львів. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/inomov.new/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Foreign_Philology_122/articles/26bidna.pdf

3. Бідна Т. О. Дієслівне поле концепту жінка в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone With The Wind» / Т. О. Бідна // Наукові записки. Випуск 75 (5). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Ч. 5. – С. 101 – 106.

4. Бідна Т. О. Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концепту ЧОЛОВІК у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» німецькою та українською мовами / Т. О. Бідна // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. – Випуск 24. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – Ч. 1. – С. 57 – 63.

5. Бідна Т.О. Представлення інтелектуальних якостей жінки в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна // «Актуальні проблеми германської філології»: Матеріали III Міжнародної наукової конференції, присвяченої 70-річчю від дня народження професора, доктора філологічних наук Левицького В. В. (10 – 12 квітня 2008 року). – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – С. 47 – 51.

6. Бідна Т. О. Відтворення мовних одиниць на позначення гніву (на матеріалі жіночих характерів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 81 (4). – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Ч. 4. – С. 233 – 238.

7. Бідна Т. О. Відтворення евфемізмів на позначення концепту «Жінка» у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» (гендерний аспект) / Т. Бідна // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. – Випуск 26. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2009. – Ч. 1. – С. 74 – 79.

8. Бідна Т. О. Представлення мовних одиниць на позначення гніву (на матеріалі жіночих та чоловічих характерів героїв з роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія №9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 3 : збірник наукових праць / за ред. А. В. Корольової. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 140 – 144.

9. Бідна Т. О. Прояви мовної особистості перекладача при відтворенні тропеїчних засобів / Т. О. Бідна // Науковий вісник Херсонського державного університету : Серія «Лінгвістика». – Випуск 10. – Херсон, 2009. – С. 337 – 342.

10. Бідна Т. О. Відтворення біологічної метафори статі (на матеріалі чоловічих характерів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Наукові записки. Випуск 89 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – Ч. 5. – С. 126 – 129.

11. Бідна Т. О. Лексичні особливості вторинних текстів (на матеріалі перекладів романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 95 (1). – Серія :

Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Ч. 1. – С. 472 – 475.

12. Бідна Т. О. Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концепту ЖІНКА у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» німецькою та українською мовами / Т. О. Бідна // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – Серія: Міжмовна та міжкультурна комунікація. – Том 1. – К, 2011. – С. 148 – 161.

13. Бідна Т. Відтворення засобів на позначення антиідеалу концепту ЖІНКА в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» німецькою, українською й російською мовами / Т. Бідна // Українське мовознавство : Міжвідомчий науковий збірник. – Випуск 41 / 1. – К., 2011. – С. 16 – 19.

14. Бідна Т. Репрезентація інтелектуальних здібностей жінок і чоловіків у перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» німецькою, українською та російською мовами / Т. О. Бідна // Науковий вісник Херсонського державного університету : Серія «Лінгвістика». – Випуск 14. – Херсон, 2011. – С. 167 – 171.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, додатків та списку використаної літератури. Загальний обсяг дисертації становить 303 сторінки, із них 178 – основного тексту. Список використаних джерел містить 329 позицій джерел вітчизняних та зарубіжних авторів, з них 278 – науково-критичні праці, 22 – літературні джерела та 37 – довідкова література.

Перший розділ «Перекладацькі стратегії реалізації художніх концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК і теоретичні виміри їх дослідження» присвячений виокремленню базової категорії дослідження на основі досягнень перекладознавчої науки з опорою на сучасні дані суміжних дисциплін та розгляду таких понять, як гендерні дослідження у перекладознавстві, гендерний складник мовної особистості та реалізація концепту у художньому тексті.

У другому розділі «Об'єктивація гендерного компонента ЖІНКА та ЧОЛОВІК в оригіналі й перекладах (на матеріалі романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»)» здійснено компаративний аналіз оригінальних та перекладних текстів щодо виявлення особливостей реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК шляхом розгляду концептуальних ознак.

Третій розділ «Семіотичні засоби репрезентації гендерних компонентів концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у первинних і вторинних текстах» присвячено аналізу лексичних і граматичних особливостей досліджуваних текстів, а також гендерно зумовлених підходів до відтворення засобів образності як утілення гендерної мовної особистості перекладача.

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ХУДОЖНІХ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК І ТЕОРЕТИЧНІ ВИМІРИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ

Художній переклад є міждисциплінарною діяльністю, яка швидко реагує на зміни в напрямках досліджень інших наук та активно залучає отримані результати для вдосконалення власного методологічного апарату, щоб наблизитися до розв'язання споконвічної проблеми – досягнення адекватності при перекладі з однієї мови іншою, з одного менталітету та культури іншими. Відповідно, переклад як наука, що знаходиться на перетині лінгвістики та літературознавства, не може залишати поза увагою основні надбання нового напрямку кінця ХХ століття – гендерних досліджень, які пройшли складний шлях у своєму розвитку: від радикального розмежування природи жінок та чоловіків до повного заперечення існування будь-яких відмінностей. Гендерний підхід до розв'язання нагальних проблем перекладу має дати новий поштовх його розвитку.

У центрі уваги художнього перекладу стоять такі поняття, як текст оригіналу та мовні особистості автора й перекладача, котрі є віддзеркаленням культури-джерела і культури-сприймача, тому видається доцільним зупинитися на мовознавчих та літературознавчих поглядах стосовно способів реалізації гендеру в межах тексту та структурі мовної особистості, які можуть бути успішно екстрапольованими на перекладознавчі студії.

Вивченням питання гендеру з літературознавчих та лінгвістичних засад займалося багато вітчизняних та зарубіжних науковців, з-поміж яких можемо назвати В. Агеєву, О. Антинескул, Т. Біленко, О. Бондаренка, Н. Борисенко, І. Брайнер, Ф. Браун, О. Вороніну, М. Гелінгер, О. Горошко, А. Готбургзен, О. Дудолодову, М. Дмитрієву, О. Єсперсена, І. Замель, Д. Камерон, А. Кириліну, О. Кісь, О. Козачишину, Дж. Коутс, У. Лабова, Р. Лакоф,

С. МакКонелл-Джінет, Д. Малишевську, А. Мартинюк, Ф. Маутнера, С. Мілл, К. Оперман, С. Охотнікову, Є. Піменова, М. Піменову, Г. Ріпл, Т. Ровенську, С. Ромейн, Л. Ставицьку, Д. Танен, К. Тафель, В. Телію, М. Томську, З. Трьомель-Пльотц, Г. Улюру, А. Фоміна, О. Холода та ін.).

Спектр досліджень гендеру є надзвичайно широким та охоплює два основні напрями, презентовані у працях С. МакКонелл-Джінет [241, с. 198] у такому формулюванні: 1) як говорять жінки та чоловіки (типові риси жіночого та чоловічого мовлення, особливості вживання фоно- та вербосемантикона, синтагмасинтаксикона та текстопрагматикона [8 – 9; 38; 70 – 72; 117; 122; 181 – 182; 198; 210; 224; 231; 236; 244 – 245; 247; 255; 266]; розрізнення жіночої та чоловічої картин світу [103 – 110; 135; 171 – 172; 181 – 182; 250]; своєрідність структурних рівнів у складі мовної особистості [80; 117; 146; 179]); 2) як говорять про них (найменування осіб обох статей [16 – 17; 81; 139 – 143; 175; 228; 243; 254]; концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК, ФЕМІННІСТЬ та МАСКУЛІННІСТЬ в одно- та багатомовних компаративних дослідженнях [37; 63; 108 – 110; 138; 174; 187; 199; 264]).

Під впливом нових наукових віянь у літературознавстві сформувалося поняття «гендерна поетика» (термін С. Охотнікової), предметом якої є гендер як сукупність соціальних репрезентацій, культурна маска статі в межах закріплених у цьому суспільстві соціокультурних уявлень. Відповідно до цього підходу гендер розглядається як важливий концепт літератури та вимір соціальних моделей, закорінених у зазначеному типі культури, які так чи так знаходять своє віддзеркалення у творах художньої літератури [154].

У працях А. Мартинюк стверджується, що будь-якому тексту властивим є «певний генетичний код глобальної організації змісту», який «визначає тематичну, інтенціональну спрямованість на предметну сферу і можливі шляхи конструювання соціального світу, а також детермінує межі його інтерпретації – вводить суб'єкт у можливий світ». Останній зі свого боку окреслює аксіологічні орієнтири (культурні смисли, знання, уявлення, забобони і т.д.), створюючи соціокультурний і психологічний континуум.

Цей «можливий світ» ґрунтується на історично сформованих стереотипізованих уявленнях про фізичну та соціальну реальність, властиву певному лінгвокультурному соціуму [140, с. 46 – 47].

Одразу постає питання про способи реалізації гендеру в межах цього «можливого світу», тобто в структурі художнього тексту. Відповідно до останніх розвідок концепт ГЕНДЕР у межах художнього твору є переосмисленням уже відомої дихотомії гендерних досліджень С. МакКоннел-Джінет та реалізується на двох рівнях, а саме:

1) у вигляді гендерної ієрархії твору, в якому вибудовується багаторівнева структура гендерних відносин, ініційованих автором, який створює образи (концепти) чоловіків та жінок відповідно до власних уявлень про фемінність/маскулінність та соціальних стереотипів, канонізованих культурою, носієм якої він виступає;

2) в індивідуальних характеристиках автора, тобто в його гендерлекті, за допомогою якого реалізується перший складник [43, с. 70; 146, с. 7 – 9; 154].

Проекція такого підходу на царину художнього перекладу розрізняє гендерний фактор у двох напрямках: 1) проблема впливу особистості перекладача (у цьому випадку його статі) безпосередньо на процес перекладу, а також і на його кінцевий результат; 2) проблема адекватності у процесі перекладу гендерних стереотипів та гендерно маркованих одиниць (гендерних метафор, персоніфікацій) [47, с. 12].

Відповідно перед перекладачем постає важливе завдання розплутати створену в межах художнього тексту гендерну інтригу, адекватно реалізуючи образи мовою перекладу, не порушуючи загальної структури та гендерного характеру тексту і стилю автора. Через це видається доцільним детальніший розгляд складників, що підлягають відтворенню з однієї мови іншою.

1.1. Концептуальний аналіз художнього тексту й особливості відтворення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у перекладознавчому аспекті

Аналіз існуючих досліджень та розвідок щодо специфіки та закономірностей побудови художнього тексту логічно підводить до ідеї системності, яка має бути збережена в процесі перекладу: «Зауваження ...про відтворення моделі світу автора у процесі перекладу проливає світло на необхідну ланку творчості перекладача – проникнення в структуру оригіналу, в якому кристалізується витворена автором модель світу. Правильне, адекватне авторському задумові виділення основного в першотворі, врахування необхідних взаємозв'язків основних компонентів і, нарешті, усвідомлення структури, – ось шлях до глибокого розуміння оригіналу перекладачем» [120, с. 66].

Одним із напрямів, який об'єднує всі перераховані вимоги й потрібні для адекватного перекладу фактори, та, відтак, може стати у нагоді перекладачеві на доперекладацькому та власне перекладацькому етапах, є концептуальний аналіз, який полягає у визначенні структури концептів та виокремленні мовних засобів для їх реалізації [116, с. 66]. Його значимість пояснюється здатністю інтегрувати одиниці семантичного, когнітивного й прагматичного рівнів й інтерпретувати їх на соціокультурному тлі, репрезентуючи інформативну структуру в новому вимірі – у так званому міжперсональному просторі (термін О. Ільїної). Іншими словами, такий підхід розглядає семіотичні компоненти в тісному зв'язку з текстовим цілим, що має братися до уваги в процесі перекладу [92, с. 57 – 65; 147, с. 102; 189, с. 174 – 175].

А. Науменко і С. Охотнікова вважають концептуальний аналіз доцільним також через те, що він віддзеркалює багатовікове прагнення

перекладачів до відтворення не лише змісту, форми і враження, а й прагматики оригіналу, тобто авторського задуму та концепції [147, с. 102], оскільки словесна художня творчість ґрунтується на засадах мови, передовсім на її здатності, окрім подієвої інформації, повідомляти ще й про стан свідомості суб'єкта мовлення: у творі міститься особлива образна інформація про особистість автора чи персонажа [154]. У тексті художньої літератури як мовленнєвому макроявищі кожна автономна мовна одиниця стає компонентом цілого, втрачаючи свою словникову самостійність і отримуючи нерозривні зв'язки з сусідніми одиницями й з усім висловлюванням загалом. Це відбувається тому, що дійсність представленої художньої мови виступає сутністю цілісного художнього світу, спрямованого на створення ідейно-образної авторської ідеї, унаслідок чого спостерігається образність слова та надзвичайно міцний зв'язок між мовними та позамовними (смісловими) планами тексту, що врешті-решт спричиняє до виникнення семантичної двоплановості, яка є результатом зіткнення об'єктивного значення слів із їхньою суб'єктивною смисловою спрямованістю, чим і пояснюється можливість виникнення додаткових значень. Через це виникає потреба відмежовувати істотні елементи твору від неістотних і розкривати те, як вони у своїй взаємодії формують суть конкретного твору – його ідейно-образний зміст [14, с. 200-201; 113, с. 105 – 106; 127, с. 22]. Саме це належить до істотних завдань перекладача.

Концептуальний аналіз є важливим також через низку додаткових факторів, які дозволяють перекладачеві проникнути в сутність первинного тексту, а, відтак, уможливлють адекватність його відтворення: по-перше, дає широку перспективу для розгляду мови в її різноманітних зв'язках з людиною, її інтелектом, розумовими й пізнавальними процесами, які здійснюються нею; по-друге, цей підхід є логічним продовженням орієнтованого на виявлення мовного знака традиційного компонентного (семного) аналізу та скеровується на пізнання організації знань про світ; по-третє, концептуальна інформація отримується завдяки аналізу ментального

простору тексту, загального змісту, базових категорій та завдяки дослідженню глибинної структури, виокремленню одиниць, що матеріалізують (омовлюють, вербалізують) думку і дозволяють передати ідейно-образну інформацію твору; по-четверте, завдяки охопленню вертикального контексту концептуальний аналіз допомагає зрозуміти імпліцитність, а саме здатність текстів передавати не лише те, що має експліцитну інтерпретацію та лежить на поверхні, але й те, що представлено асоціаціями й конотаціями та є художньо замаскованим [19, с. 310; 60, с. 65; 127, с. 40; 189, с. 173 – 175].

Усе це дозволяє стверджувати доцільність інтегрування концептуального аналізу в теорію та практику художнього перекладу, оскільки «перекладу піддаються не вербальні форми, а концепти, що стоять за ними» [85, с. 75] і «справжнім предметом художнього перекладу є не слова, словосполучення чи фрази тексту, а ідейно-образна структура першотвору», тобто «пов'язані авторською ідеєю найважливіші образи твору, які зумовлюють усім багатством своїх взаємин неповторну своєрідність даного роману, новели чи поезії» [120, с. 187 – 188].

Розглядаючи текст як спосіб втілення світогляду автора, потрібно повернутися до хрестоматійних, однак досить вагомих для нашого дослідження тверджень. Художній текст репрезентує вторинну, опосередковану мовними засобами й авторським світоглядом картину світу, що віддзеркалює об'єктивну реальність із особливостями національної картини світу (національні символи, національно-специфічні концепти) та індивідуально-авторську картину світу, а при перекладі відбувається третє опосередкування, що може спричинити до нашарування особистісних характеристик конкретного реципієнта художнього повідомлення у процесі сприйняття. У нашому випадку ним є перекладач, метою якого має бути якомога повніше відтворення концептосфери, що становить авторську картину світу [116, с. 53, с. 179].

З огляду на сказане виникає питання про структурні елементи цієї картини світу, виокремлення та аналіз яких допоможе адекватно передати й зберегти експліцитний та імпліцитний змісти художнього тексту. Такими важливими складниками виступають концепти, що були предметом численних одно-, дво- та багатомовних зіставних досліджень в окремих картинах світу, починаючи з останніх десятиліть минулого століття, однак на сьогодні науковці все частіше спрямовують свої дослідження не стільки в когнітивно-семантичному, скільки в соціодискурсивному напрямку, намагаючись виявити фундаментальні особливості існування концепту, а саме його співвіднесеність з певною(ими) дискурсивною(ими) сферою (сферами), в межах якої (яких) він реалізується. Цей факт В. Дем'янков та О. Кубрякова пояснюється тим, що концепти не мають чітких та усталених меж через суб'єктивність людського досвіду, однак вони об'єктивуються за допомогою різних словесних форм [128, с. 13], представлених у певному текстовому цілому, що і створює своєрідні межі реалізації концепту у конкретній ситуації. Відтак, у межах художнього тексту мова вивчається як когнітивна модель, що ґрунтується на дворівневій теорії значення – протиставленні концептуального й семантичного рівнів та уможливорює адекватний переклад завдяки наявності спільних картин світу та універсального набору семантем у носіїв різних культур [129, с. 78 – 80; 156, с. 219; 189, с. 173].

Проблемою визначення поняття та структури концепта займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема С. Аскольдов, Н. Арутюнова, Т. Булигіна, А. Вежбицька, С. Жаботинська, В. Карасик, О. Кубрякова, М. Полюжин, Т. Радзієвська, К. Рахіліна, О. Селіванова, І. Стернін, Г. Яворська. Інші вчені (Р. Джекендофф, Р. Лангакер, Ю. Степанов, І. Стернін), досліджуючи природу концепта, намагалися з'ясувати його місце у концептосфері людини та розмежувати терміни «концепт» і «поняття», «концепт» і «текст», «концепт» і «домен». Попри існування значної кількості розвідок та теорій, поняття «концепт» на

сьогодні не має загально визначеного тлумачення. У сучасній когнітивній науці існує численна кількість підходів, які наголошують на тих чи тих характеристиках цього когнітивного утворення: «згусток культури в свідомості людини», «базова одиниця мислинневого коду людини» (*тут та надалі переклад наш – Т.Б.*) [173, с. 58], «одиниця колективного знання/свідомості (що апелює до вищих духовних цінностей), має мовне вираження та відмічена етнокультурною специфікою» [60, с. 64], «... певний окремий смисл, певна ідея, що є в нашій свідомості, ...існує як оперативна одиниця в мисленневих процесах, причому одиниця, що виступає як гештальт – як цілком самостійна і чітко відокремлена від інших сутність», яка за потреби може демонструвати власне членування, ознаки чи склад та замінюватися тими концептуальними структурами, що колись створювали єдиний концепт, поняття чи уявлення» [126, с. 316], «семантичне утворення, що має лінгвокультурну специфіку та певним чином характеризує носіїв певної етнокультури... певний квант знання, що віддзеркалює зміст усієї людської діяльності» [142, с. 36], які фокусують увагу на культурній специфіці концепту.

На нашу думку, релевантним для перекладу є визначення, запропоноване О. Левченко, О. Поповою, І. Стерніним, оскільки точно описує місце, роль і шляхи омовлення концепта в структурі художнього тексту: «Культурно значимий концепт – одиниця ментального рівня, яка у певній системі (художній картині світу або художньому світі – *уточнення наше – Т.Б.*) виконує роль стрижневого елемента» [134] і є сукупністю вербалізованих (денотати) та невербалізованих (сенси) образів предметів і ситуацій, які утворюють концептосферу людини [116, с. 26] (у тому числі її гендерний складник). У межах художнього тексту виокремлюють цілу низку концептів, зокрема ЧАС, ПРОСТІР, ЛЮДИНА та ПОДІЇ, однак, якнайяскравіше гендерна приналежність мовної особистості автора віддзеркалюється в тій майстерності характеротворення, яка дозволяє побачити багато відмінного у творчості автора-жінки та автора-

чоловіка (О. Дорош). Художні характери, об'єднуючись між собою, презентують один із найважливіших текстових або художніх концептів – ЛЮДИНУ з його гендерними відповідниками ЖІНКА та ЧОЛОВІК.

Підвищена увага до цієї групи концептів визначається, по-перше, загальною спрямованістю сучасних гендерних пошуків; по-друге, центральним місцем художнього концепту в будь-якому творі художньої літератури, оскільки, як зазначають дослідники, «все, що і як робиться в тексті, втілюється для якомога повнішої характеристики ЛЮДИНИ» [129, с. 78], яка є визначальним об'єктом відображення автора, навіть коли об'єкт уваги інший. Людина як образ суб'єкта, що є одиницею образного змісту (М. Рудяков), знаходиться на вершині всієї структури художнього твору, а мовні одиниці, використані для вербалізації, обов'язково мотивуються своїм співвідношенням із образом суб'єкта (автора чи персонажа), віддзеркалюючи його ставлення до навколишнього світу, його уявлення про потрібне та бажане, завдяки чому досягається абсолютна антропоцентричність, тобто спрямованість художнього тексту на людину [127, с. 311; 129, с. 78 – 80; 160, с. 19 – 24].

З погляду перекладознавства науковий інтерес становить насамперед питання можливості транскультурного відтворення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК засобами інших мов, для з'ясування якого потрібно повернутися до сутності явища «художній характер» чи «персонаж».

Художній образ людини завжди є продуктом творчого узагальнення письменником певного соціального типу. Термінологічне поєднання «літературний характер» пов'язане з позначенням цілісного образу людини, представленого в межах літературного твору, та створює «внутрішній образ індивіда, зумовлений його оточенням, наділений комплексом відносно стійких психічних властивостей, що зумовлюють тип поведінки, означений авторською морально-етичною концепцією існування людини» [292, с. 554]. Він акумулює конкретну сукупність душевних рис, які допомагають визначити індивідуальність зображуваної особи, й водночас узагальнює певні

життєві типи людей, які постають у творі як предмет авторського пізнання та оцінки. Художній характер являє собою органічну єдність загального, повторюваного та індивідуального, неповторного; об'єктивного (соціально-психологічна реальність людського життя, що слугує прообразом для літературного характеру) й суб'єктивного (осмислення та оцінка прообразу автором). Унаслідок цього характер постає «новою реальністю», художньо «створеною» особистістю, яка, відбиваючи реальний людський тип, ідеологічно прояснює його [300, с. 133].

Саме гендерний підхід до аналізу образів жінок та чоловіків у творі на доперекладацькому етапі дозволяє розглядати традиційне літературознавче поняття «художній образ людини» з іншої позиції. Дослідники Дж. Вільямс та Д. Бест стверджують, що соціально корисна система уявлень про психологічний образ жінок та чоловіків, ставши частиною культурної практики і традицій, проникає у міфи, релігію, практику усних переповідань та власне літературу. Герої та героїні, реальні чи уявні, втілюють стереотипні характеристики статей і служать дієвими моделями статево позитивних або негативних характеристик. Більшість компонентів жіночих та чоловічих стереотипів упроваджено в структуру кожної культури й покликані посилювати стереотипні погляди на психологічний портрет статей [275, с. 240]. Відповідно, поняття «художній образ чоловіка чи жінки» сприймається не тільки як художня концепція людини, створюючи яку автор відбирає з багатьох знаменних рис найбільш показові, характерні й привертає увагу читача саме до них, виокремлюючи та посилюючи їх на тлі інших у характері тієї конкретної особи, яка змальовується у творі, й виявляє певний тип спрямування волі своїми вчинками, думками, словами... [300, с. 134]. У такому збірному портреті визначеного типу людини починають окремо досліджувати аспект вияву соціальної статі жінки чи чоловіка, приписуваної даним соціумом, тому персонажі сприймаються фемінно, маскулінно чи андрогінно відповідно до інтенцій автора, отримуючи його схвалення чи осуд.

Це порушує низку нових проблем, насамперед, наскільки відмінними є ці культурні уявлення про специфічно жіночі та чоловічі риси й чи можуть вони відтворюватися без втрат у процесі перекладу іншою мовою.

Дослідження соціологів різних країн, спрямовані на вивчення стереотипів фемінності та маскулінності, довели існування декількох важливих рис: по-перше, оцінки характеристик, що властиві окремим жінкам та чоловікам, різняться між собою несуттєво, а це підтверджує ідею множинності версій фемінності й маскулінності та розмитість цих меж у сучасному світі; по-друге, коли зазначені відмінності приписуються цілим спільнотам чоловіків та жінок загалом, тоді вони є разючими й дозволяють сприймати особистість чи то фемінно, чи то маскулінно [140, с. 52 – 54; 151, с. 157 – 160; 224, с. 28 – 29; 231, с. 235; 275, с. 240 – 241]. Такі уявлення про гендерно типові риси людини дозволяють створити в межах художнього твору образи жінок та чоловіків у їхній чи то відповідності, чи то невідповідності властивим цьому суспільству культурним ідеалам.

Наступною важливою рисою гендерних стереотипів є їхня кросс-, чи транскультурна подібність та надзвичайна стійкість до змін, що було доведено Дж. Вільямсом і Д. Вест на матеріалі досліджень з-поміж дітей трьох вікових груп і студентів коледжів у США, Канаді та Великобританії та їхніми колегами з-поміж тих самих соціальних груп, однак в інших європейських, азіатських та африканських країнах, а також стверджено іншими дослідниками [140, с. 53; 145, с. 345; 151, с. 166; 265, с. 13; 275, с. 225 – 245].

Так, колись «ізольовані» культури вже давно стали системою всесвітньої культурної мережі. Це явище отримало назву гібридизації (термін В. Велша). Жителі однієї країни починають частково належати до інших країн, а межі та кордони між своїм та чужим поступово стираються. Такі умови, за Велшем, здійснюють величезний вплив на деякі особистості, зокрема на формування їхньої ідентичності та свідомості, а також культурної приналежності. Нині людина знаходиться під впливом різних культур, так

само й письменники підпадають під вплив не лише національної літератури, але й здобутків інших країн. Для цих нових реалій В. Велш запропонував поняття «транскультурності». При цьому префікс транс- має два значення: 1) указує на те, що культурні детермінанти значною мірою наскрізь пронизують інші культури, дотикаються, проте ніколи повністю не охоплюють їх; 2) уважається на сьогодні панівним монокультурним образом усіх культур з огляду на їхній майбутній розвиток. На думку філософа, не можна розглядати окремі культури, не беручи до уваги їхнього поєднання з іншими [265, с. 7 – 8].

Проектуючи цю теорію на художній переклад, О. Бурукіна та В. Траїліна доходять висновку, що внаслідок засвоєння культурно та соціально зумовлених презумпцій про якості, атрибути та норми поведінки представників обох статей та через їхню кроскультурну схожість жінка змальовується фемінною (оскільки в більшості культур вона сприймається саме так), а чоловік – маскулінним в оригіналі та перекладах [177, с. 56].

Аналізуючи принципи репрезентації жіночих та чоловічих образів у перекладах, науковці окреслюють існування явища «конфлікту чи боротьби статей» (термін С. Шофер), сутність якого полягає в тому, що перекладачі-чоловіки асоціюють себе з головними героями чоловічої статі, в той час, як перекладачки ототожнюють себе з представницями слабкої статі у творі, проте у способах реалізації цього принципу при перекладі художніх образів дослідники розділилися на дві групи [257, с. 8].

Так, прихильниці першої групи, російські дослідниці О. Бурукіна та В. Траїліна, обстоюють позицію інтрагендерного чи внутрішньостатевого конфлікту, сутність якого полягає в тому, що перекладачі відчують «ревності» та «несприйняття» щодо власної статі, приміряючи зображуваний образ на себе, що просто унеможлиблює процес його адекватного перекладу [45, с. 97 – 99; 177, с. 56].

Представниця ж іншого напрямку – С. Шофер обстоює принцип міжстатевого конфлікту й стверджує, що перекладач, належачи до

протилежної статі відносно зображуваного персонажа, відчуває саме до нього ті самі «ревності» та «несприйняття», що спричиняє часткову або повну зміну в процесі відтворення певного характеру [257, с. 18 – 19].

У нашому дослідженні дотримуємося принципу міжстатевого конфлікту, запропонованого німецькою дослідницею С. Шофер, через низку об'єктивних причин. Наявність такого кросгендерного «непорозуміння» пояснюється тим, що жінки та чоловіки, належачи до однієї культури, є вихідцями з різних субгруп (К. Мілет, Р. Блай) та, відповідно, носіями відмінних авто- та гетеростереотипів стосовно обох статей, їхніх позитивних та негативних характеристик [139; 223, с. 83 – 89; 250, с. 15 – 17]. Психологи пояснюють це тим, що людина схильна реалізовувати свою та чужу сутність, керуючись різними векторами: власна поведінка визначається факторами, незалежними та невідконтрольними своїй особистості, дії ж інших людей вважаються результатом внутрішніх стимулів [250, с. 14 – 15].

Глобально причина виникнення конфлікту статей зумовлена існуванням культурних стереотипів фемінності й маскулінності та позитивним і негативним ставленням до традиційно «типових» та «атипових» рис характеру й поведінки окремих людей (за С. Фіске, Е. Кадді, П. Глік, Дж. Ксу). При цьому оцінювання відбувається за параметрами «сердечність/щирість» і «компетентність» та має два можливі шляхи розвитку: гіпотеза соціальної та гендерної ієрархії припускає, що виокремлення зі своєї групи може сприйматися: 1) як свідчення високого професіоналізму, влади та високого статусу; 2) як показник низького рівня компетентності, безпорадності та низького статусу [246, с. 881]. Поєднання цих параметрів оцінювання зумовлює виникнення різних видів стереотипів, які підсилюються характером емоції щодо зображуваної особи. 3-поміж них виокремлюють основні, в яких одна з характеристик має найбільшу, а інша, відповідно, – найнижчу форму вияву: 1) опікунське зображення (тих вихідців з групи, які не здатні та не збираються

створювати конкуренцію основній масі; у групі гендерних стереотипів подібним ставленням відзначаються жінки «традиційного» типу – домогосподарки, які є вельми душевними, однак не компетентними); 2) заздрісна репрезентація (осіб, які досягли успіху (висока компетентність), однак не зважають на інших (низький рівень душевних якостей); до цієї групи належить сприйняття жінок нетрадиційного типу – феміністок, які є висококваліфікованими професіоналами, проте не відзначаються душевною теплотою) [246, с. 880]. Окрім основних, розмежовують додаткові стереотипи, де обидві характеристики мають однаковий ступінь вияву; 3) захоплення зображуваною особою, яка відзначається високою кваліфікованістю та надзвичайною душевною теплотою; 4) презирливе ставлення до людини, яка має низькі показники за обома параметрами [246, с. 879 – 881].

Теорія конфлікту статей, ґрунтуючись на основних видах стереотипів сприйняття, стверджує, що автор як гендерна мовна особистість, яка сформувалася на культурно-детермінованих нормах суспільства, володіє гендерно-специфічною картиною світу та власним регістром, створює систему образів, реалізуючи уявлення свого соціуму про узагальнені типи жінок та чоловіків і власне ставлення до них, пропускаючи їх через свою гендерно-марковану свідомість. Перекладач, який також є гендерною мовною особистістю з власною гендерною картиною світу та регістром, якщо його стаття відрізняється від статі автора, ознайомлюється з результатом вторинного опосередкування дійсності, гендерно-маркованим текстом оригіналу. У процесі перекладу відбувається третє опосередкування дійсності, коли гендерна картина світу перекладача накладається на гендерно-маркований вихідний текст, що може спричинити вербалізацію гендерно-специфічних рис перекладача, а це зі свого боку може порушити систему гендерної ієрархії персонажів, тобто перекладачеві може не вдатися відтворити художні характери настільки фемінно чи маскулінно, як того прагнув автор, через надто сильну акцентуалізацію чи приглушення окремих

рис, що є не лише наслідком відмінностей між культурами, а й зумовлено мовною особистістю перекладача.

Відтак, розглянемо роль категорії «гендер» у структурі мовної особистості та її вплив на текстотворення.

1.2. Категорія «гендер» у процесі перекладу художнього тексту

Для теорії і практики художнього перекладу дуже важливим є з'ясування, по-перше, яку роль відіграє гендер як стрижневий елемент мовної особистості при передачі текстів засобами іншої мови; по-друге, чи спричиняє він виникнення статево специфічних характеристик, які знаходять віддзеркалення в тексті.

З огляду на це виникає потреба проаналізувати напрями досліджень гендерної проблематики в перекладознавчих студіях. Чільне місце посідають розвідки представників канадської школи феміністичного перекладу, праці яких власне й започаткували впровадження категорії «гендер» у сферу перекладознавства та спрямовувалися передусім на створення паралельної феміністичної літературної культури шляхом омовлення особистості перекладача, розмежування жіночого та чоловічого світобачення, ствердження нового наукового напрямку – теорії феміністичного перекладу (Б. Годард, М. Вайлдмен, С. де Лотбінієре-Харвуд, Л. фон Флотов, Г. Скот). Процес тлумачення вони вважають продовженням текстотворення та актом внесення додаткових значень у різні типи дискурсу. Дослідники винайшли нові способи вираження, завдяки яким граматичний рід, властивий французькій мові, було збережено в перекладі англійською. Саме їхні розвідки дали значний поштовх розвитку гендерних досліджень у всьому світі.

В аналізі причин об'єднання понять «гендер» та «переклад», процеси текстотворення та перекладу починають протиставлятися один одному: перша діяльність вважається головною та «маскулінною», а друга – похідною та «фемінною» [207, с. 58]. У науковій думці відбувається сексуалізація процесу перекладу та стосунків автор – текст – перекладач, де оригінал порівнюється з жінкою, яка може бути або вірною, або гарною, автора пропонують сприймати чоловіком або батьком, а перекладача – іншим чоловіком, який «певним чином перебирає на себе відносно до тексту батьківські чи опікунські функції, що полягають у захисті та повчанні або, можливо, навіть у його структуруванні». Відповідно, «між автором та перекладачем виникає своєрідне протистояння за право батьківства» [207, с. 58], протистояння у вигляді «авторство та влада» [207, с. 61].

Розглядаючи перспективи гендерних досліджень у сфері перекладу, Л. Чемберлен та Л. фон Флотов розмежовують декілька можливих напрямів: історичні студії (хто, коли, що і як перекладав та яку роль відіграв у цьому гендер, також яке значення мав переклад у формуванні жіночого письма в різні періоди та в різних культурах); переклад вибірково фемінних текстів; теоретичні розмірковування (наскільки відбиваються на перекладі різні типи гендерної приналежності та гендерні конструкти); питання ідентичності (вплив гендерної ідентичності – або його відсутність – на переклад та його дослідження); постколоніальна проблематика; застосування гендерних аспектів перекладу у сфері кінематографа та інші загальніші питання культурного трансферу [207, с. 71; 218].

Гендерні розвідки у перекладознавстві України та близького зарубіжжя є не численними та представлені передусім такими іменами, як А. Вандишева (відтворення гендерно орієнтованої лексики в різних картинах світу); С. Засекін (відмінності у виборі мовних засобів, використаних для реалізації концептуальної інформації представниками обох статей); В. Красильникова (мовленнєві вияви мовної особистості перекладача в тексті перекладу, пов'язані з екстравертною чи інтровертною особливістю характеру:

відмінність психологічних характеристик, що відбивається на семантичному рівні – домінування окремого семантичного компонента, семантичний надлишок, семантична зниженість); О. Мойсова (гендерні особливості інтерпретації художнього тексту в аспекті перекладу: лексико-граматичні розбіжності в тексті оригіналу та тексті перекладу); Т. Некряч (труднощі відтворення в перекладі граматичного роду в контексті збереження авторського задуму); Ю. Олексійчук (гендерні особливості перекладу синтаксичних структур: психолінгвістичний аспект); О. Сизова (відтворення в перекладі гендерної ідентичності авторів українського жіночого поетичного дискурсу); Ю. Чала (реалізація концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у перекладах творів Вікторіанської доби).

Загалом, досліджуючи функціонування категорії «гендер» у сфері перекладу, теоретики обстоюють два основні підходи:

1) гендерлект автора як мовної та мовленнєвої особистості хоча й існує, проте не становить проблеми, оскільки перекладачі є тренуваними фахівцями, які можуть бездоганно відтворити стиль автора, не додаючи особистих характеристик мовлення або ступінь їхнього омовлення не завжди є настільки яскраво вираженим, щоб можна було безапеляційно стверджувати їхнє існування (О. Бурукіна, Т. Траїліна, С. Анарі, М. Годраті та ін.);

2) перекладачеві не завжди вдається нівелювати вияви власної мовної особистості, а якщо він та автор належать до різних статей, то тоді їх можна вважати представниками різних субкультур і носіями гендерно відмінних ціннісних поглядів, що виявляються у мовленні (гендерлекті), який може спричинити виникнення додаткових значень та відтінків як у тексті оригіналу, так і в тексті перекладу (Р. Аройо, М. Вайлдмен, В. Генітіук, Б. Говард, Д. Голмс, С. Засекін, А. Кириліна, Т. Кияк, Дж. Коутс, С. де Лотбінієре-Харвуд, С. МакКоннел-Джінет, О. Мойсова, А. Науменко, О. Огуй, Ю. Олексійчук, А. Сбітнєв, О. Сизова, Ю. Сорокін, Д. Таннен, Т. Фесенко, П. Фішмен, Л. фон Флотов, М. Юрай).

У цьому дослідженні визначальним є другий підхід з огляду на його реалізацію в структурі гендерної ієрархії художнього твору. Підтвердженням такої думки стосовно відмінностей у виборі стратегій для відтворення текстів, що також можна екстраполювати на переклад, слугують результати, отримані О. Горошко. Дослідження полягало в тому, що групі жінок та чоловіків було запропоновано для реконструкції шість пошкоджених текстів, три з них – написані чоловіками, три інших – жінками. Було обрано саме письмове мовлення, оскільки воно є підготовленим, продуманим та найповніше розкриває особистість: особливості мислення, культуру, ступінь освіченості, етнічні та культурні стереотипи поведінки [223, с. 65]. Автор ставила за мету відстежити, як жорсткість смислової структури тексту впливає на його подальше відтворення. В експерименті брали участь 50 чоловіків та 50 жінок із вищою гуманітарною та технічною освітою, для яких російська мова була рідною. Для адекватного осмислення результатів варто згадати, що процес розуміння письмового тексту відбувається на трьох рівнях: 1) рівень монтажу – текст монтується у свідомості з послідовних відрізків, відносно завершених зі смислового боку; 2) рівень зіставлення елементів тексту, перебудова їхнього початкового співвідношення у процесі віддзеркалення структури смислу в свідомості; 3) з'являється деякий загальний смисл (концепт тексту) [41, с. 6]. Як наслідок, і чоловіки, і жінки мали пройти однаковий процес для виконання поставленої задачі. Результати дослідження підтвердили наявність відмінностей, які виявились у наступному:

1) реконструйовані чоловіками тексти відхилялися від еталонних більше, ніж жіночі;

2) стать автора впливала на сприйняття та реконструкцію смислової структури тексту чоловіками та жінками: чоловіки точніше відтворювали чоловічий текст, а жінки – текст, створений автором-жінкою;

3) жінки ставили за мету або передати зміст тексту (35% у молодшій групі та 55% у старшій), або якнайточніше реконструювати вихідний текст

(65% у молодшій та 45% у старшій); чоловіки у 80% у старшій та 70% у молодшій намагалися створити свій власний текст, а у 20% та 30% лише передати його зміст. Жоден не прагнув відтворити авторський текст [223, с. 62 – 63].

Вагомими для нашої праці також є результати дослідження О. Холода щодо встановлення сутності й наявності відмінностей у жіночому та чоловічому варіантах мовленнєвої картини світу за наступними параметрами: фоносемантикон, вербосемантикон, синтагмасинтаксикон та текстопрагматикон, які потрібні для побудови гендерних моделей картини світу. Науковець з'ясував, що особливості процесів експлікації російських гендерних картин світу не є цілковито полярними, а скоріше взаємодоповнюються, однак О. Холод звернував увагу на те, що існують відмінності за всіма параметрами. Особливо важливими для перекладознавства є результати аналізу вербосемантикона та текстопрагматикона, які дозволяють виокремити: 1) різний пріоритет операцій мислення у виборі та опредмечуванні семантики вербальних побудов (узагальнення та аналіз у чоловіків, які є суб'єктивно-абстрактними за своєю природою, і синтез та аналіз у жінок, що вирізняються більшою предметністю у висловлюванні); 2) різні тактики «прийняття» (при сприйнятті) та подачі (при породженні) текстів (жінки схильні до повної репродукції семантики запропонованого їм тексту, а чоловіки не мають подібної тенденції, при цьому вони вирізняються високим особистісним обрамленням). Останній результат перегукується з висновками О. Горошко, відтак є вагомим та може вважатися достовірним. З іншого боку, жінки частіше за чоловіків «грішать» внесенням нової семантики у тлумачення стимульних текстів (за термінологією О. Холода) [181, с. 170 – 185].

Проаналізовані дослідження безпосередньо в галузі перекладознавства дали змогу зробити низку узагальнень. По-перше, перекладачеві не завжди вдається нівелювати мовленнєві вияви власної особистості у вихідному тексті (відмінності у психолінгвістичних показниках писемної продукції:

розбіжності в семантичних блоках текстів оригіналу та перекладу, які віддзеркалюють емотивний і когнітивний рівні мовних особистостей автора та перекладачів, і суперечності у відтворенні синтаксичних структур: 1) обсяг мовленнєвої продукції в словах та реченнях; 2) середній розмір речення; 3) коефіцієнти словникової різноманітності; 4) дієслівність (агресивність); 5) логічна зв'язність та 6) емболія (засміченість) [85, с. 77 – 83; 125 – 126; 146, с. 10]. Таке явище С. Засєкін та Т. Фесенко пояснюють тим, що відмінності між когнітивними процесами автора та перекладачів і необхідні, і неминучі, оскільки зумовлюються відмінностями в культурі й через це втілюються у мові. У перекладі зміст ментального світу автора вихідного тексту репрезентується за алгоритмом культури перекладача. А «ментальні простори представників окремих народів ніколи повністю не збігаються, оскільки вони визначаються індивідуальними знаннями та уявленнями і репрезентуються індивідуальним «вербальним кодом». Індивідуальні простори мають певні «спільні зони», і переклад буде тим успішнішим та результативнішим, чим ширшими є зони перетину індивідуальних ментальних просторів автора тексту-джерела та перекладачів. Саме поєднаний ментальний простір зумовлює вербальну репрезентацію засобами мови перекладу психосеміотичних особливостей автора вихідного тексту» [85, с. 74 – 75]. Отже, перекладач опиняється на перетині щонайменше двох сім'юсфер: «своєї» та «чужої», представленої текстом оригіналу [146, с. 17].

По-друге, такі маркери, що характеризують мовну особистість, можуть бути об'єднаними за ознакою статевої приналежності перекладачів, які підтверджують стереотипи щодо когнітивного рівня мовної особистості обох статей та демонструють відмінності у психолінгвістичному аспекті (йдеться насамперед про глобальність сприйняття чоловіків та тяжіння жінок до конкретизації, які найяскравіше виявляються у виборі перекладачами тих чи тих видів лексико-граматичних трансформацій), що зі свого боку може

спричинити втрату ідейно-образної інформації художнього твору та, відповідно, порушення авторського задуму [47; 85; 152; 161; 163 – 165; 193].

У цьому контексті актуальною є праця О. Сизової, у якій уперше в українському перекладознавстві на основі численних і багатовекторних розвідок у галузі гендеристики аналізується специфіка відтворення гендерної ідентичності автора перекладачами обох статей на прикладі поетичного тексту. Дослідниця враховує взаємодоповнювані когнітивний, комунікативний та емотивний аспекти гендерної ідентичності суб'єкта поетичного дискурсу та стверджує, що гендерна парадигма є комплексом «лексико-семантичних, лексико-синтаксичних і стилістичних засобів із явною чи прихованою гендерною семантикою, в межах якого вербалізується гендерна ідентичність мовної особистості автора» [164, с. 191]. На думку О. Сизової, «на рівні мікроструктури гендерні позиції найбільше проявляються в особливостях лексичного і синтаксичного мовного узусу та проектуються на рівень макроструктури тексту, де імплікація гендерного чинника виявляється у гендерній парадигмі поетичного тексту» [164, с. 192]. У результаті дослідження було виявлено, що «гендерна ідентичність є вираженням гендерних позицій автора, які внаслідок перекладацької інтерференції можуть зазнавати інтенсифікації, послаблення або трансформації в цільовому тексті, однак вибір перекладацьких стратегій не є статево детермінованим, а залежить від низки суб'єктивних факторів – інтерпретативних позицій перекладача, його прагматичної настанови, власних позицій гендерної ідентичності перекладача, також – від об'єктивних факторів, таких, як творчий метод автора, перекладознавча парадигма відповідної доби й т. ін.» [164, с. 196 – 197].

Доречно детальніше зупинитися на дослідженні реалізації категорії «гендер» у межах художнього тексту. Якщо поняття авторського (індивідуального) стилю (ідіолекту), що складається з певних лексико-семантичних підкласів та засобів і прийомів, використаних для створення тексту, уже вважається загальноновизнаним явищем, то, відповідно, доцільно

стверджувати й про існування ідіолекту перекладача та його гендерного складника, котрі накладають на всі структурні компоненти оригіналу свій відбиток [112, с. 378 – 382; 133, с. 258].

Останнє науковці пояснюють тим, що, хоча переклад і вважається несамостійною, специфічною, репродуктивною мовленнєвою діяльністю і перед перекладачем постає завдання адекватно передати інформацію, якомога точніше підлаштовуючись під стиль автора, однак умотивованість вторинного (перекладного) тексту оригіналом може виявлятися лише частково. Це відбувається тому, що будь-який переклад обов'язково передбачає часткову та суб'єктивну інтерпретацію твору літератури та ніколи не буває нейтральною діяльністю [218], і перекладач як активний суб'єкт може втрутитися в оповідь. За твердженням М. Юрай, «перекладач передовсім є читачем і, як кожен читач художніх творів, вишукує у них цінності особливо близькі для нього»; він схильний «підсилити» те, що хотів побачити, та випустити те, що йому не до смаку [270, с. 183 – 184]. Унаслідок цього у перекладному тексті відчувається дух перекладача. Гендерна ідентичність, будучи компонентом суб'єктивності перекладача/перекладачки та складником особистості, неминуче викликає своєрідний вплив на текст перекладу усвідомлено чи несвідомо: «гендер впливає на те, як перекладач читає текст оригіналу, як він чи вона декодує чи інтерпретує та перекодує чи відтворює його цільовою мовою», а також «впливає на те, як перекладач/перекладачка ставиться до автора, до читача, а також на те, які ідеологічні позиції та культурні цінності вона чи він свідомо чи підсвідомо прагне актуалізувати чи приглушити» [229, с. 470]. Відповідно до постулату щодо взаємозв'язку мови, мислення та світосприйняття опис певних ситуацій жінками та чоловіками відбувається по-різному, що врешті-решт спричиняє до розставлення зовсім відмінних акцентів [193, с. 148; 229, с. 470; 250, с. 18; 270, с. 183 – 184].

Це відбувається тому, що в процесі трансляції спостерігається третє опосередкування дійсності – авторська художня картина світу (у тому числі

її гендерний складник) пропускається через свідомість перекладача, якому не вдається повністю нівелювати мовленнєві вияви власної особистості, сформовані та розвинені в процесі соціалізації відповідно до усталених у суспільстві норм, а це може спричинити вербалізацію його гендеру та вияви різного роду неточностей і нових відтінків. Унаслідок цього переклад може містити іншу емоційно-сміслову домінанту, відмінну від оригінальної та властиву більше особистісним гендерним характеристикам перекладача, аніж автора. Відповідно до цього доречно з'ясувати, яку роль відіграє гендерний складник у структурі мовної особистості автора та тлумача, та його важливість у процесі створення та відтворення текстів.

1.3. Гендерний складник у структурі мовної особистості автора та перекладача

Для окреслення необхідності впровадження категорії «гендер» у перекладознавство слід зупинитися на основоположних моментах, дотичних до перекладацької діяльності.

Хрестоматійним стало твердження В. Вулф про те, що жінка напише книгу не так, як би це зробив чоловік, бо і в житті, і в мистецтві її цінності відрізняються від чоловічих. Через це в написанні вона спробує змінити вже існуючі стандарти: поставиться серйозно до того, що є несуттєвим для чоловіка, та легковажно до того, що є важливим для нього [277, с. 51 – 52]. Тут йдеться не лише про увагу до різних тем, але й про відмінності в літературних стилях та вживанні самої мови.

Питання щодо існування та валідності гендерних стереотипів, окремих моделей жіночої та чоловічої мовленнєвих картин світу та, відповідно, наявності чи відсутності відмінностей між мовленнєвою поведінкою обох статей протягом тривалого часу є предметом наукових дискусій. Відтак,

дослідження з-поміж дитячої аудиторії, коли їм пропонували зіграти в рольові ігри (Г. Філлмор, Л. Хасвел); з-поміж студентів, які повинні були скласти список слів (проф. Дж. Джастров); ситуація з фіктивною статтю дитини (Ю. Альошина, А. Волович, С. Ромен); результати виховання хлопчика як особи жіночої статі (С. Ромен) та з оцінкою висловлювання з огляду на стать мовця (А. Готбургзен) підтвердили існування відмінностей. Окрім того, було доведено, що ставлення навколишніх до мовної особистості формується на основі дотримання чи не дотримання нею цих вимог, а сама людина сприймається фемінно чи маскулінно – позитивно, якщо її мовлення відповідає приписам статі, або негативно, якщо суперечить їм. Це наводить на думку про те, що дотримання мовною особистістю традиційної версії, детермінованої біологічною статтю, забезпечує їй суспільне визнання [140, с. 54; 224, с. 28 – 29; 231, с. 235; 254, с. 43].

Погоджуючись з цим постулатом, науковці все ж таки розділилися на дві групи у своїх поглядах на питання про те, якою мірою співвідносяться біологічні та соціокультурні фактори, що зумовлюють виникнення гендерних відмінностей у мові та мовленні [108 – 114].

Так, біодетерміністи, з-поміж яких можна назвати С. Левеня, С. Шейвіца, Р. Гур та Е. Реймі, пов'язують ці специфічні риси з біологічними характеристиками (гормональними системами обох статей), виходячи з когнітивних відмінностей між жінками та чоловіками, і вважають їх уродженими.

Соціодетерміністи – Р. Блай, Д. Камерон, М. Мід, С. Ромен, Д. Таннен – пояснюють їх суспільними факторами, наголошуючи на тому, що залежно від умов соціалізації чоловіки та жінки можуть стати фемінними, маскулінними або навіть андрогінними, поєднавши обидві характеристики в найяскравішому їхньому вияві [201 – 207; 254]. Гендерна ідентичність, на їхню думку, є базовим концептом фемінності та маскулінності, який формується в дитині на самому початку її життя через відповідне ставлення навколишніх. Із плином часу діти засвоюють та поглиблюють знання про

гендерні стереотипи, властиві суспільству, частиною якого вони є, та очікування, які асоціюються з жіночим та чоловічим початками через споглядання і взаємодію з батьками, однолітками, довірцями, вибір певних іграшок, типового для їхньої статі одягу, образи в дитячих книгах, що яскраво засвідчують результати проведених досліджень у вікових групах 5, 8 та 11 років у різних країнах світу [254, с. 190; 275, с. 21 – 25]. Найкраще, на нашу думку, цю позицію віддзеркалює твердження Д. Камерон: «Гендер – це не те, що чоловіки та жінки мають, а осадковий ефект того, чим вони займаються» [204, с. 145].

У знакових творах художньої літератури, а відтак і в перекладі відбиваються гендерні стереотипи (стереотипи статі, фемінності та маскулінності), які розглядаються як стандартизовані, історично зумовлені, типізовані та структуровані у вигляді фрейму уявлення, що склалися в колективній свідомості певного лінгвокультурного соціуму, про моделі поведінки й риси вдачі, що відповідають або не відповідають поняттям «жіноче» та «чоловіче». Їхня сила виявляється дуже яскраво, оскільки вони позначені чіткою етнокультурною специфікою, є продуктом тривалого культурно-історичного розвитку людства загалом та конкретної етнічної спільноти зокрема й невіддільно пов'язані з властивою конкретній культурі системою цінностей [114, с. 30; 140, с. 47]. Гендерні ідеали (або еталони) втілюють культурні уявлення про жіночу й чоловічу поведінку та розуміння того, які атрибути є бажаними або небажаними для певного індивіда і що означає бути жінкою або чоловіком у суспільстві. Гендерні стереотипи наскрізно проходять через усі сфери життя етнокультурного соціуму в часовому зрізі, вміщують культурні канони (ідеальні образи) чоловіка та жінки; уявлення про властиві кожній статі риси вдачі; сфери, способи, стиль самореалізації чоловіка та жінки (у межах конкретного етнокультурного середовища); особливості процесів соціалізації хлопчиків та дівчаток; поведінкові моделі (норми, приписи, очікування щодо поведінки особи певної статі в стандартній ситуації та соціальні санкції за їх порушення); гендерну стратифікацію (градацію

соціальних статусів і ролей чоловіків та жінок, що визначають суспільний престиж статі) [300, с. 28]. Відповідно до цього виникає теорія «двох культур» (Р. Блай, М. Бокер, І. Мальтц, К. Мілет), за якою виховання за певними правилами та вивчення основ спілкування у різностатевих групах зумовлює виникнення відмінностей у лінгвалізації світу жінками та чоловіками [255, с. 160]. На практиці ці теорії знаходять своє художнє втілення в літературних творах, які через художню форму передають квінтесенцію гендерних феноменів.

Це твердження може вважатися загальноприйнятим, однак питання щодо того, чи справді існує проблема перекладності гендерлекту (тих специфічних характеристик мовлення, властивих конкретній статі) з однієї мови іншою, залишається дискусійним. Для з'ясування цього чинника та обґрунтування нашої позиції потрібно окреслити наступні моменти: 1) яке місце посідає гендер у структурі мовної особистості; 2) яку роль відіграє соціальна стать людини у створенні та відтворенні текстів (зокрема трансляції з однієї мови іншою); 3) як реалізується гендер у структурі тексту художньої літератури.

Класичною та основоположною вважається модель трирівневої структури мовної особистості з опорою на художній текст, запропонована Ю. Карауловим, яка містить такі рівні: 1) вербально-семантичний рівень (інваріантний), що відбиває ступінь володіння повсякденною мовою; 2) когнітивний рівень, на якому відбувається актуалізація та ідентифікація релевантних знань і уявлень, властивих даному соціуму, що створюють колективний та (або) індивідуальний когнітивний простір, а також віддзеркалюється мовна модель світу особистості, її тезауруса та культури; 3) вищий прагматичний рівень, який містить характеристику мотивів і цілей, що спрямовують розвиток мовної особистості [102, с. 36 – 39].

Ця рівнева модель мовної особистості відбиває узагальнений тип та являє собою багатосарову і багатокомпонентну парадигму окремих мовленнєвих особистостей, які реалізуються в умовах реального спілкування

та діяльності, що дозволяє говорити про соціальний характер даного поняття, яке має також індивідуальний аспект, тобто може стосуватися як окремо взятої людини, так і групи людей, які є носіями спільної картини світу (В. Маслова, О. Козачишина, З. Попова, І. Стернін, В. Телія), в тому числі й гендерного складника. Такий підхід дозволяє О. Холоду говорити про моделі жіночої та чоловічої мовленнєвих картин світу, сенс яких полягає у тому, що «досвід психічної поведінки жінок детермінує обсяги та зміст жіночої картини світу, а ідентичні складники спонукають інтелект чоловіка до вміщення власного – чоловічого – у визначену картину світу» [181, с. 170].

Останнє науковці пояснюють тим, що мовлення людини пов'язане з її статтю та конструюється згідно з вимогами, які встановлюються і контролюються суспільством. Через це пропонується співвідносити мову з особистістю за ознакою її гендера, який як культурний конструкт є багатовимірною характеристикою та складається з трьох рівнів: 1) біологічного (стать), що є відправним пунктом у виборі способів виховання та соціалізації новонародженої дитини; 2) соціального (статеворольові стереотипи, поширені в суспільстві); 3) психологічного (гендерний дисплей – множинність виявів, пов'язана з нормами чоловічого та жіночого (маскулінного та фемінного), які прописуються суспільними нормами) [179, с. 71].

Традиційну модель мовної особистості Ю. Караулова поширює А. Фомін якісно новим, проте надзвичайно важливим пластом – лінгвогендерним, який відбивається в поведінці, в тому числі мовленнєвій, оскільки, на його думку, наявні в культурі гендерні стереотипи визначають специфіку вербальної (та невербальної) діяльності, глибоко проникаючи в гендерний складник мовної особистості автора/перекладача та маркуючи всі її аспекти, а саме:

1) особливості організації знань про світ та градацію цінностей у ньому (когнітивний рівень);

2) специфічні погляди на правила побудови мовленнєвої взаємодії (комунікативний рівень);

3) емоційні пріоритети, його/її уявлення про належні емоції та їхню інтенсивність (емотивний рівень), що дозволяє представити мовну особистість у найзагальнішому вигляді як єдність її когнітивної, комунікативної та емотивної сфер, за участі яких відбувається кодування та декодування інформації [117, с. 2 – 6; 142, с. 118; 165; 179, с. 73].

Перекладач повинен постійно брати до уваги, що кожен із зазначених рівнів характеризується набором статево зумовлених характеристик, оскільки «художній текст насичений виявами авторського несвідомого» [85, с. 65]. Так, до основних стереотипних рис когнітивного стилю представників обох статей належить протиставлення чоловічої глобальності сприйняття (направленості інтересів у макросвіт) та жіночої обмеженості, тобто спрямованості інтересів жінок на найближче довкілля – у мікросвіт (А. Кириліна, В. Вулф, О. Вейнінгер, О. Єсперсен, Л. Ставицька). Жіноча мова орієнтується на конкретику через її безпосередність та імпульсивність, тому вона частіше фокусується на опредмечуванні речей, а не на ставленні до них. Жінки ближчі до зовнішньої реальності, прагнуть злитися з нею, тому переважають чоловіків в аспекті конкретики свого вокабуляра. Чоловіки ж, навпаки, тяжіють до віддалених, узагальнених та абстрактних висловів, до відокремлення свого «Я», до так званої відомості чи популярності [85, с. 82 – 83; 172; 181, с. 170 – 185; 231, с. 235]. Усі ці нюанси можуть стати визначальними у процесі адекватної передачі ідейно-стильової неповторності літературного твору.

Найяскравішою стереотипною рисою гендерної специфіки комунікативного стилю є уявлення про переважання змагальних, авторитарних тенденцій у мовленні чоловіків та дружній характер жіночого мовлення. Мова й мовлення жінок відрізняються м'якістю та поступливістю. Вони (жінки) легко відволікаються на ситуативні моделі, культивуючи побічні теми, та можуть брати на себе декілька ролей одночасно.

Стереотипізація рис емотивного стилю мовної особистості чоловіків та жінок ґрунтується на впевненості в надзвичайній емоційності слабкої статі, яка пронизує «її мовний самовияв» та «поширюється на весь її словник через інтонацію та експресивний синтаксис» [172]. Жінки вільніше висловлюють «почуття слабкості»: любов, ніжність, страх, сум, тоді як чоловіки виявляють «почуття сили»: гнів, ворожість, упевненість [117, с. 6].

Відмінності цих трьох складників у структурі гендерної мовної особистості спричиняють та пояснюють, на думку багатьох дослідників, тяжіння представників обох статей до вибору різних мовних засобів та відмінних стратегій побудови власного висловлювання (Ф. Браун, А. Готбургзен, О. Єсперсен, І. Замель, А. Кириліна, Р. Лакоф, С. Мілл, Л. Ставицька, М. Томська, З. Трьоммель-Пльотц), що дозволяє виділити специфічні гендерні риси, які втілюються у лексиці та синтаксисі, та мають велике значення для перекладознавства. Отже, жіноче мовлення характеризується:

- консервативністю, тяжінням до мовної норми та уникненням всього, що їй не відповідає, середньостатистичним набором слів (так, О. Єсперсен рекомендує при вивченні іноземної мови користуватися книгами, написаними жінками, тому що вони пропонують чисту літературну мову з лексиною, яка є найуживанішою, без екскурсу в шар архаїзмів чи неологізмів та безпосередньо стосується навколишнього світу);

- використанням конотативно нейтральних слів та виразів, надзвичайно активних зменшувально-пестливих та збільшуваних імен;

- захопленістю евфемізмами, перифразами, порівняннями та вишуканими метафорами особливого типу, які представляють жінку в образі пташки та встановлюють зв'язок між замкненим та відкритим простором, землею, морем, стихією і т. ін.;

- особливою увагою до реалізації образів жінок у творах;

- інтенсифікацією позитивної оцінки;

- наявністю великої кількості вставних слів, прикметників, модальних конструкцій, які виражають різний ступінь невпевненості та невизначеності, та вживанням конструкцій прислівник+прислівник (достатньо добре, дуже голосно);

- вживанням оціночних висловлювань (слів та словосполучень) з дійктивними лексемами;

- великою образністю мовлення при зображенні почуттів та психофізіологічних станів, яка підсилюється частками, прислівниками та прикметниками;

- біднішим загальним словниковим запасом;

- розмаїттям слів, що позначають безпосереднє оточення, сферу інтересів, зайнятості (господарство, родина, кулінарія, мода, одяг, мистецтво, література) та кольори;

- використанням дієслів здебільшого у пасивному стані, що відображає відповідну життєву позицію жінок;

- неповними та середньої довжини, окличними, питальними і спонукальними реченнями та схильністю до паратаксису (синтаксичного зв'язку самостійних речень, які йдуть безпосередньо одне за одним і не об'єднані сполучниками в складне підрядне речення);

- довшим текстом.

Чоловіче мовлення має такі особливості:

- відхилення від норми, тяжіння до неологізмів, новоутворень, діалектизмів, рідкісних слів, якщо вони можуть якнайточніше висловити чоловічу думку;

- використання стилістично зниженої та пейоративної лексики, слів-табу;

- інтенсифікація негативної оцінки;

- звернення до вставних слів, які мають значення констатації, та значної кількості абстрактних іменників;

- дієслова є переважно перехідними та вжиті в активному стані, що відображає діяльнісну життєву позицію чоловіків;
- одноманітність лексичних прийомів при передачі емоцій;
- багатший словниковий запас;
- орієнтація на віддалене, загальне та абстрактне, логічність;
- повні, еліптичні, чисті розповідні речення з прямим порядком слів (підмет+присудок+другорядні члени речення), схильність до гіпотаксису (синтаксичного зв'язку речень, об'єднаних у складнопідрядне речення);
- коротший текст [68, с. 345; 106; 143, с. 128 – 129; 172; 198, с. 12 – 20; 224, с.28 – 37; 231, с. 232 – 240; 245, с. 73 – 76; 255, с. 27 – 41; 277, с. 51].

Чоловіки та жінки соціально змушені виконувати гендерні ролі в суспільстві, що створює певний набір специфічних моделей поведінки, які виявляються у більшості комунікативних ситуацій, незалежно від характеру соціуму та гендерного складу людей, які спілкуються. Це виникає через те, що, попри існування множинних версій маскулінності та фемінності, колективна свідомість не готова відмовитися від традиційних стереотипів, що й змушує жінок та чоловіків конструювати свою гендерну ідентичність у межах традиційних гендерних еталонів та стереотипів [140, с. 54; 275, с. 21 – 25].

Аналізуючи наявні гендерні типи особистості (фемінний, маскулінний, андрогінний), А. Фомін робить висновки про 1) наявність спільних тенденцій у виборі мовних засобів і синтаксичних структур між представниками одного гендерного типу та однієї біологічної статі, навіть якщо вони належать до різних культур (американської та російської); 2) існування відмінностей у мовленнєвій діяльності жінок та чоловіків, які репрезентують один гендерний тип і одну культуру (наприклад, російські та американські чоловіки маскуліного гендерного типу в ситуаціях спонтанної бесіди надають перевагу розмовному шару лексики, в той час як жінки маскуліного гендерного типу схильні до вживання кодифікованої норми у своєму мовленні) [179, с. 112].

Отже, ці узагальнення дозволяють припустити, що мовна особистість, знаходячись у певній лінгвокультурній спільноті, проходить процес соціалізації, засвоюючи гендерні стереотипи та ролі, які асоціюються з відповідною статтю, а це сприяє розвитку статево специфічних напрямків пізнання реальності та способів її лінгвалізації [6, с. 75 – 77; 61, с. 103; 72 – 74; 103; 171; 254, с. 190]. Людина починає підсвідомо застосовувати ту чи ту стратегію поведінки, також мовленнєву, відповідно до своєї статевої приналежності, що якнайкраще виявляється у дискурсі. Відтак, спираючись на дослідження Л. Ставицької, пропонуємо вважати, що кожний художній текст має відбиток гендерних ознак мовної КС автора через своєрідне світовідчуття, якому відповідає набір певних психологічних особливостей, що, інтегруючи універсальні й національно специфічні ознаки, виявляють особливості номінативної і комунікативної діяльності обох статей, а також визначені статтю особливості мовної діяльності й мовної поведінки.

Відповідно до цього доцільно припустити, що гендер є настільки укоріненим у структурі мовної особистості, що не лише виявляється в породжуваному нею тексті на всіх рівнях його художньої структури, але також може стати причиною виникнення статево-специфічних мовленнєвих маркерів у процесі перекладу текстів з однієї мови іншою та, що важливо, може визначати ступінь успішності цієї діяльності залежно від того, чи автор та перекладач належать до однієї соціальної статі чи до різних. Окрім того, дискурсивний підхід до розуміння категорії «гендер» робить можливим аналіз засобів конструювання гендерної ідентичності в художньому дискурсі як процесу динамічного продукування нових національних, соціокультурних, естетичних та інших смислів, породжуваних взаємодією категорій фемінного – маскулінного завдяки тому, що в основу підходу покладено аналіз гендерної системи символів та смислів з позицій їхнього відтворення в цільовій мові. Як відомо, у межах художнього тексту основними є саме концепти ЧОЛОВІК та ЖІНКА, які утворюють гендерну ієрархію художнього твору, ґрунтуючись на історичних, культурних і власне авторських уявленнях та, можливо,

уподобаннях, тому доречно припустити, що гендерний складник автора та перекладачів виявляється насамперед у конструюванні цих художніх концептів.

1.4. Методика аналізу способів репрезентації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК

Когнітивна лінгвістика ввела в науковий обіг таку категорію, як концепт – одиницю, на основі якої людина створює своє уявлення про світ, одиницю, яка об'єднується в системи, що характеризуються певними властивостями. Сучасна методика лінгвокогнітивного аналізу відзначається різними підходами до визначення структури подібних систем і способів їхньої параметризації: психолінгвістичний, лінгвоконцептологічний та когнітивно-семасіологічний описи. Широко використовуваний алгоритм дослідження передбачає дотримання наступних етапів: по-перше, визначення семантичної категорії, за якою здійснюватиметься зіставлення; по-друге, установлення засобів вираження досліджуваної категорії у межах функціонально-семантичного поля; по-третє, зіставлення функціонально-семантичних полів у порівнюваних текстах; по-четверте, встановлення міжмовних кореляцій з метою визначення спільних ознак, узагальнення особливостей та виокремлення концептуальних структур [124, с. 91; 243, с. 20].

Проте складність і неоднозначність організації будь-якої лексичної системи становить одну із головних причин виникнення труднощів у процесі конструювання подібних відношень на різних рівнях та побудови схем аналізу. Найбільше такі труднощі виявляються тоді, коли мовні одиниці досліджуються невіддільно від текстового цілого, як у художньому перекладі, де трансляція допускає певний ступінь інтерпретації, що призводить до видозміненої рецепції тексту в іншій лінгвокультурі.

У центрі даного дослідження стоїть концепт ЛЮДИНА з гендерними відповідниками ЖІНКА та ЧОЛОВІК, тому першочерговим завданням є проведення концептуального дослідження романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» для з'ясування семантичного наповнення концептів, що розглядаються у межах кожного з текстів та їхніх перекладах.

Насамперед необхідно з'ясувати структуру та семіотичну реалізацію концепту в тексті художньої літератури, який є складним макроявищем, де вибудовується міцний зв'язок між словом та образом, завдяки чому виникають нові значення та смисли на перетині експліцитних та імпліцитних рівнів, що спричиняє функціональне ускладнення мовних одиниць (М. Рудяков, О. Білоус). Це означає, що у перекладі потрібно відтворити всі складники змістової структури (смислу-цінності) концепту, оскільки порушення (неточності, відхилення) у вираженні будь-якого з компонентів викличуть видозміну цілісної структури концепту, що не може не відбитися на художній картині світу, яка має бути якнайповніше відтворена при перекладі.

Проблема визначення змісту (змістової структури) концепту залишається актуальною та доволі складною, що й зумовлює деякі відмінності у визначенні основних складників різними дослідниками: від двох (С. Воркачов) до п'яти-шести компонентів (В. Іващенко, В. Карасик, І. Кобякова, А. Приходько, Г. Слишкін, І. Стернін, С. Швачко) [60, с. 64 – 72; 89, с. 19; 101, с. 20 – 24; 156, с. 55 – 62; 166, с. 78; 189, с. 176]. З-поміж численних думок щодо структури концептів, найбільш прийнятним є визначення В. Карасика та Г. Слишкіна, яке точно враховує специфіку перекладацької діяльності. Як зазначають науковці, концепт як логічна структура має внутрішню організацію, дотичну до базових смислів та когнітивних зон і розподіляється на: 1) ціннісний; 2) актуальний (зберігається в свідомості у вербальній формі, може безпосередньо відтворюватися в

мовленні); 3) образний (невербальний, лише описується) компоненти [101, с. 78; 166, с. 75].

Перекладачеві необхідно провести попередню ідеографічну параметризацію концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК за їхніми частинами, які віддзеркалюють усі можливі іпостасі людини, а саме: природно-фізичні, фізіологічні, психологічні та інтелектуальні, соціально-статусні й рольові, реалізуючи гендерні стереотипи поведінки кожної зі статей. Це дозволить виокремити мовні засоби, використані автором для створення концептів, а також кластери досліджуваних концептів (від англ. *cluster* – скупчення – об'єднання декількох однорідних елементів, які можуть розглядатися як самостійні одиниці, що володіють певними характеристиками) [54, с. 111 – 112; 175, с. 261]. У літературознавстві у процесі розгляду художніх творів дослідники додатково виокремлюють етичний ідеал (взірець досконалості, ідеальний образ), який інформує про високі моральні якості людини й досконалі взаємини між ними та має такі складники: а) соціальне походження й суспільний стан; б) світогляд та морально-етичні принципи; в) риси характеру (типові та індивідуальні); г) вчинки й поведінка, їх мотиви; д) місце в системі образів; е) ставлення автора до героя твору [289, с. 19]. Усвідомлення, а відтак і передача цих параметрів дозволяє перекладачеві уникнути втрат, як суттєвих, так і менш вагомих у друготворі.

Об'єднавши лінгвістичний та літературознавчий підходи, доречно здійснити аналіз концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК за такими параметрами (кластерами):

- 1) як член соціуму (соціальне походження й суспільний стан);
- 2) за особливостями характеру й поведінки (розумові здібності, типові та індивідуальні риси характеру, поведінка, виконання ролей);
- 3) світогляд та морально-етичні принципи;
- 4) сфери, способи, стиль самореалізації у межах конкретного етнокультурного середовища [54, с. 111-112; 175, с. 261].

Комплексність та всеохопленість, на нашу думку, буде досягнута завдяки аналізу уявлень про ідеал жінки та чоловіка, представлені автором у творі, а також основних художніх характеристик, які утворюють узагальнене бачення образу людини та створюють гендерну ієрархію у творі.

У межах тексту на семіотичному рівні концепт реалізується за допомогою так званої гендерної парадигми, насиченої авторськими характеристиками, що виявляються як у мовних засобах, тобто у використанні певних тематичних груп мовних одиниць, підвищенні чи зниженні частотності вживання окремих одиниць та їхніх груп, індивідуально-авторських мовних засобах; так і в індивідуальному використанні стилістичних засобів (системі тропів) [116, с. 56]. Семіотична реалізація гендерної парадигми (відомі також інші визначення: екстеріоризація, озвнішнювання мовними засобами – [156, с. 103]) базується на складному лінгвокогнітивному алгоритмі на кшталт рамки: 1) тип зв'язків (парадигматика, синтагматика); 2) техніки (об'єктивізація, профілізація, версифікація); 3) прийоми (лексичний, синтаксичний (репрезентація через словосполучення), фразеологічний; паремійний, синонімічний, алюзивний, метафоричний; паралінгвальний); 4) семіотична упаковка (спосіб, характер, форма). З-поміж них саме метафорична профілізація є одним із найдієвіших прийомів суб'єктивного озвнішнювання концептів [156, с. 106 – 108, с. 110], яка детальніше розглядатиметься у Розділі II даної дисертації. Такий алгоритм використовується у процесі аналізу способів реалізації концептів у первинних та вторинних текстах у наступних розділах, що дозволить з'ясувати своєрідність вияву гендерного компонента мовної особистості автора та перекладачів.

На наступному етапі було з'ясовано спосіб відтворення концепту цільовими мовами. Одна із перших спроб дослідження концептів у перекладознавстві була здійснена С. Запольських, яка, розглядаючи способи реалізації концепту КОЗАЦТВО цільовими мовами, дійшла висновку, що процес передачі в перекладі можна віддзеркалити за допомогою наступного

алгоритму: «оригінальний концепт – вербалізація в мові оригіналу (система мікрополів, або система кластерів 1) – концепт 1 – перевербалізація в мові перекладу (система мікрополів, чи то кластерів 2) – концепт 2» [83, с. 61].

Ураховуючи складність природи художнього твору, пропонуємо об'єднати концепцію функціонального ускладнення мовних одиниць М. Рудякова й О. Білоуса та підходи С. Запольських і А. Приходька, а саме: автор – авторська картина світу у творі – оригінальний концепт (ЖІНКА, ЧОЛОВІК) – вербалізація в мові оригіналу (семіотична реалізація системи мікрополів (кластерів) 1, які описують усі іпостасі концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у художньому тексті) – концепт 1 – перекладач – перевербалізація в мові перекладу (семіотична реалізація системи мікрополів 2) – концепт 2 – читач.

Основні положення Розділу I викладені у наступних публікаціях:

- Бідна Т.О. Гендерні стереотипи та способи імітації жіночого мовлення в художньому тексті / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 73 (2). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – Ч. 2. – С. 86-92.
- Бідна Т. О. Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концепту ЖІНКА у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. – Серія : Міжмовна та міжкультурна комунікація. – Том 1. – К, 2011. – С. 148-161.
- Бідна Т. О. Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концепту ЧОЛОВІК у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. – Випуск 24. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – Ч. 1. – С. 57-63.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проведений аналіз теоретичних джерел дозволяє стверджувати, що художній переклад як складна міждисциплінарна наука не може знаходитись осторонь відносно нового напрямку лінгвістичних та соціологічних досліджень – гендерного підходу, який стверджує, що мовна особистість, знаходячись у певній лінгвокультурній спільноті, проходить процес соціалізації, засвоюючи гендерні стереотипи та ролі, що асоціюються з відповідною статтю, а це сприяє розвитку статево специфічних напрямків пізнання реальності та способів її лінгвалізації.

Відповідно до цього розрізняють жіночі та чоловічі картини світу, які віддзеркалюють особливості мовної і когнітивної свідомості її носіїв та відмінно проявляють себе у мовленнєвій поведінці представників обох статей, впливаючи на стиль та особливості написання текстів, а відтак і на переклад.

Одним із позамовних факторів, що впливають на створення та відтворення текстів, належить гендерний складник мовної особистості автора та перекладача. Категорія «гендер» є настільки укоріненою в структурі мовної особистості, що виявляється не лише в породжуваному нею тексті, пронизуючи всі рівні його художньої структури, а й також може стати причиною виникнення статево специфічних мовленнєвих маркерів у процесі перекладу текстів з однієї мови іншою. Окрім того, ця категорія може визначати ступінь успішності діяльності залежно від того, чи автор і перекладач належать до однієї соціальної статі, чи до різних, що зі свого боку дозволяє як говорити про гендерлект автора, так і стверджувати його існування у перекладачів.

Якнайяскравіше ці специфічні гендерні характеристики автора виявляються у вигляді «гендерної ієрархії» твору, створеної концептами ЖІНКА та ЧОЛОВІК, які втілюють культурно зумовлені уявлення про

фемінність та маскуліність у свідомості автора. На семіотичному рівні гендерлект мовної особистості реалізується у так званій гендерній парадигмі: 1) мовних засобах, до яких належить використання певних тематичних груп мовних одиниць, підвищення чи зниження частотності вживання окремих одиниць та їхніх груп, індивідуально-авторські мовні засоби; 2) в індивідуальному вживанні стилістичних засобів (системі тропів).

Будь-який переклад обов'язково передбачає часткову та суб'єктивну інтерпретацію твору літератури, тому ніколи не буває нейтральною діяльністю, і перекладач як активний суб'єкт свідомо чи підсвідомо втручається в оповідь, актуалізуючи чи приглушуючи окремі ідеологічні позиції та культурні цінності, впливаючи, таким чином, на шляхи реалізації концептів ЖІНКА і ЧОЛОВІК у текстах перекладу.

Відтворюючи концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК, перекладач свідомо чи підсвідомо може змінювати авторську гендерну парадигму. Це відбувається через те, що для створення образів типових жінок і чоловіків автор використовує специфічні уявлення про ідеал та антиідеал представників обох статей, втілюючи культурно-історичні та соціально детерміновані стереотипи щодо типових рис характеру й поведінки, пропущені через власну свідомість. На до- та перекладацькому етапах перекладач як гендерно сформована особистість опрацьовує у власній свідомості жіночі та чоловічі образи, формуючи відповідне ставлення (захоплення, співчуття, заздрощі, презирство), і в процесі відтворення співвідносить їх із гендерними стереотипами власної етнокультури, привносячи особистісно детерміновані додаткові нашарування, що врешті-решт може спричинити зміну вихідного образу.

Всеохопленість дослідження проявів мовної особистості перекладача у процесі реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК досягається завдяки розгляду системних гендерних кластерів, які відбивають стереотипні уявлення про позитивні/небажані характеристики концептів, та шляхи їх омовлення у друготворах.

РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО КОМПОНЕНТУ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК В ОРИГІНАЛІ Й ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІВ М. МІТЧЕЛ «GONE WITH THE WIND» І ДЖ. ГОЛСУОРСІ «THE FORSYTE SAGA»)

Урахування гендерного компоненту та віднайдення якнайточнішого відповідника, які існують свідомо та підсвідомо, є важливим для створення культурної і художньої рівноваги у текстах перекладу. Обрані романи є цікавим матеріалом для дослідження завдяки специфічності історичних епох, зображених у них: у М. Мітчел – період Конфедерації, чи Південних Штатів кінця XIX століття, у Дж. Голсуорсі – Вікторіанська Англія. Письменники створили образи ідеальних жінок (леді) і чоловіків (джентльменів) та запропонували гендерні стереотипи про допустимі норми їхньої поведінки. В історичних та культурних розвідках йдеться насамперед про розрізнення сфер реалізації представників обох статей: оскільки жінки відповідальні за народження та виховання дітей, вони мають зберігати енергію лише для цієї діяльності, уникаючи всіх інших сфер, відкритих та доступних чоловікам для вияву власної особистості. Розумові здібності чоловіків, відтак, є вищими, чоловіки є більш незалежними й сміливими, несхильними контролювати сильні емоційні вияви. Жінки, натомість, вирізняються терплячістю, відкритістю, зосередженістю на дрібницях та добре розвиненою інтуїцією. Вони вважаються слабкою та невинною статтю, тоді як чоловікам припустимо бути «грішними», що не прощається жінкам [111; 192; 212; 237; 238; 248].

У романі М. Мітчел «Розвіяні вітром» спостерігається руйнування гендерних стереотипів у такому жорстко статусно-регламентованому суспільстві, викликане подіями Громадянської війни, що спричинило закономірну, вимушену зміну традиційних уявлень про гендерну ієрархію суспільства, міжособистісні стосунки та традиційні поведінкові моделі

(ЛЕДІ-ДЖЕНТЛЬМЕН). Воєнні та післявоєнні катаклізми викликають появу нових типів: маскулінної жінки (Скарлет О'Гара, Бел Вотлінг), які стають полярними до традиційно фемінного образу ЛЕДІ (Еллін О'Гара, Мелані Гамільтон-Вілкс), та слабкого, фемінного, чоловіка, приреченого на загибель (Ешлі Вілкс), поряд з традиційно маскуліним типом (Рет Батлер, брати Фонтейни та ін.) [206; 219; 248].

«Сага про Форсайтів» Дж. Голсуорсі практично не має чистих образів фемінних та маскуліних характерів, однак так само, як і роман М. Мітчел, пропонує широкий спектр образів жінок та чоловіків часів Вікторіанської Англії з жорстко усталеними гендерними ролями, де спорадичні відхилення від цих вимог лише посилюють облігаторність гендерної домінанти.

Основою сюжету стає протест жінки проти усталеного ладу в світі, де панують чоловіки. Одна з головних героїнь циклу Джун Форсайт об'єднує в собі зовнішню поведінкову маскуліність, стаючи ініціатором усіх стосунків (у дружбі та коханні), відзначаючись наполегливістю, незалежністю та емоційною лабільністю з переважанням таких сильних чоловічих емоцій, як гнів та злість, та внутрішню фемінність, яка виявляється у великій вразливості дівчини. В образі Ірен Дж. Голсуорсі прагнув створити архетип ідеальної жінки Вікторіанської епохи, яка мала б бути суто фемінною, проте, попри намір автора, виявляє і низку маскуліних рис: вона опирається усталеному ладу, уміє настояти на своєму, особливо у другому шлюбі. Подібний конгломерат фемінних і маскуліних рис спостерігається в образі Вініфред Дарті.

Аналізуючи чоловічі образи, дослідники вказують на переважання фемінних характеристик в образі Боссіні, який знаходиться під впливом маскулінної особистості Джун, проте поступово набуває сил та хоробрості для того, щоб узяти контроль над ситуацією, однак врешті-решт гине, програючи в боротьбі з власницькими інстинктами тогочасного світу. Для образу Сомса Форсайта характерна маскуліна домінанта особистості [91; 157].

З огляду на такий достатньо чіткий розподіл соціальних та гендерних ролей виникає питання, чи відрізняються мовні одиниці, використані автором для характеристики головних героїв у процесі створення схожих ситуацій або станів, та чи зберігаються ці особливості перекладачами. Перспективним у цьому випадку видається дослідження способів зображення основних характерів у подібних ситуаціях та відтворення цих особливостей у перекладах.

2.1. Специфіка представлення основних гендерних кластерів

У цьому контексті необхідно з'ясувати, по-перше, які мовні одиниці та художні засоби використано М. Мітчел та Дж. Голсуорсі для створення образів головних героїв роману, що репрезентують основні типи жінок та чоловіків у творі відповідно до уявлень про фемінні та маскулінні риси характеру і поведінки; по-друге, як у цих мовних одиницях віддзеркалюється ставлення авторів до зображуваного та, по-третє, як ці два аспекти реалізуються у перекладах. Для виокремлення мовних засобів, використаних авторами для створення та опису типізованих персонажів, необхідно провести попередню ідеографічну параметризацію концептів ЖІНКА і ЧОЛОВІК за їхніми частинами, які відображають різні іпостасі людини та реалізуються у таких гендерних кластерах, як морально-етичні якості, риси характеру (типові та індивідуальні), інтелектуальні якості, емотивні характеристики та ін.

2.1.1. Реалізація морально-етичних якостей субконцептів ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН.

Усі якості справжніх представників обох статей вищого суспільства, яскраво змальованих у романах М. Мітчел та Дж. Голсуорсі, акумулюють субконцепти ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН, виражені мовними одиницями *lady* та

gentleman. За словниковими даними, *lady* – це 3a: *a woman of good family or of a superior social position*; 3b: *a woman of refinement and gentle manners* [315, II, с. 1263], а *gentleman* – 1c(1): *a man who combines gentle birth or rank with chivalrous qualities* [315, I, с. 947]; *a man who behaves well towards others and who can be trusted to keep his promises and always act honorably* [308, с. 576].

Отже, за семантичним наповненням *lady* 1) *походить з хорошої родини або посідає високу суспільну позицію*; 2) *є втонченою і має гарні манери*. Мовна одиниця *gentleman* використовується для позначення людини, яка поєднує 1) *благородне походження чи статус* з 2) *лицарськими якостями*.

У цьому річизці необхідно окреслити авторські позиції щодо реалізації образів жінок і чоловіків. У розумінні М. Мітчел у романі «*Gone with the Wind*», субконцепт ЛЕДІ, виражений одиницею *lady*, в ідеалі поєднує всі характеристики, названі у словниковій статті. Підтвердженням може слугувати наступна думка одного з персонажів: *His wife might be a lady and a lady of blood, with as many airs and graces as Mrs. Wilkes...* [328, с. 69]; ... *everyone was appalled that even a poor white should say such shocking things about a lady of good family...* [328, с. 620]. *But Scarlett was obviously a lady and a lady of family ...* [328, с. 625].

Для характеристики представників південного суспільства авторка використовує широкий синонімічний ряд прикметників, що деталізують семантичне наповнення субконцептів ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН, актуалізуючи ті чи інші якості, якими мають володіти жінки та чоловіки: *perfect, great, nice, fine, well-bred, worthy lady* та *respectable, chaste, decent, innocent and well-bred woman*, а також *perfect, great gentleman, nice, fine, honorable, proper man*. Із низки одиниць, використаних для змалювання обох статей, найзагальнішим є варіант *perfect*, інші ж деталізують це поняття, зокрема *great* та синонімічні *nice* й *fine*. Для з'ясування того, наскільки перекладачами збережено задум автора, чи з'являються відмінності у процесі змалювання різних статей та чи можна це пов'язати з різними уявленнями про позитивні риси жінок і чоловіків, якими відзначається кожна гендерна мовна

особистість автора або перекладача, було проаналізовано семантичне наповнення цих мовних одиниць й варіантів їхнього перекладу, на основі чого вдалося виявити еквіваленти й, відповідно, можливості взаємозаміни тієї чи іншої мовної одиниці у межах синонімічної групи. Загалом отримані результати представлено за допомогою Таблиці 2.1. у додатку, яка дозволяє зробити наступні висновки стосовно особливостей реалізації образів ідеальних жінок та чоловіків в оригіналі та перекладах з огляду на стиль автора та перекладачів.

Субконцепт ЛЕДІ в романі М. Мітчел та його перекладах німецькою мовою М. Бехайма-Шварцбаха, українською Р. Доценка та російською Т. Озерської та Т. Кудрявцевої жінки містить такі семи:

– ідеал *perfect – vollkommen – справжня – безупречная, настоящая*:

1. Належність до хорошої родини: *great –* варіанти *vornehm* та *groß – шляхетна – благородная; a lady of blood – eine Dame von Geblüt –* доброго роду – *благородная леди; a lady of (good) family – Dame aus guter Familie, eine Dame aus bester Familie –* леді з порядної родини, дама з благородної родини – *дама из хорошей семьи*. Додатково у перекладах ужито: Р. Доценком – *світська*, а також Т. Озерською та Т. Кудрявцевою – *из хорошего общества та светская*.

2. Витонченість та вишуканість: *nice –* відповідники відсутні у мовах перекладу, *fine – fein –* відповідники відсутні у перекладах українською та російською мовами; *airs and graces – vornehme Formen –* манери та вишуканість – *изящные манеры*. Додатково використано – *пишна* у Р. Доценка і *важная* у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої.

3. Вихованість: *well-bred – wohlerzogen –* вихована – *хорошо воспитанная, благовоспитанная*), яка фактично пояснюється в наступних семантичних ознаках:

а) моральні якості: *worthy – ehrbar –* достойна – *почтенная, respectable – ehrbar й anständig –* респектабельна та *добропорядна – высокочтимая; decent – anständig –* порядна – *порядочная*; додатково вжито

мовні одиниці *nett* у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха, *приличная, почтенная* і *добродетельная* у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої;

б) невинність: *chaste – keusch – пристойна – целомудренная; innocent* – відсутній відповідник у перекладі німецькою мовою – *не ознайомлені з темними сторонами життя – невинная*; додатково Р. Доценком використано мовну одиницю *чеснотлива*.

Для створення субконцепта ДЖЕНТЛЬМЕН використано узагальненіший ряд семантичних ознак, зокрема:

– ідеал: *perfect – vollkommen – справжній* – відсутній відповідник у перекладі російською мовою; *proper – richtig – нормальний – настоящий*; додатково у перекладі українською мовою вжито мовну одиницю *нормальний*, а у російськомовному – *Джентльмен с большой буквы*:

1. Належність до хорошої родини: *great – groß* – відсутні у перекладах українською та російською мовами. У Р. Доценка *із джентльменського стану*, а у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – *благородный, из хорошей семьи*.

2. Вишуканість та витонченість: *nice, fine* – відповідники відсутні в усіх перекладах; *squiring the ladies with elegance – den Damen elegant den Hof machen – гречно залицятися до дам – галантно ухаживать за дамами; the drawling elegance – lässige Eleganz – недбала елегантність – томная элегантность*. У перекладі Р. Доценка вжито *джентльменські манери*.

3. Відповідність стандарту порядності: *honorable – Ehrenmann, ehrenhaft – високодостойний – порядочный, уважаемый; the code duello – Ehrenkodex – кодекс честі – дуэльный кодекс; exaggerated courtesy to women – übertriebene Höflichkeit gegen die Damen – гіпертрофована гречність до жіноцтва – подчеркнуто рыцарское отношение к женщинам*. Також перекладачі додають *wohlerzogen, anständig* у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха, *достойний, порядний, добропорядний* – у Р. Доценка та *благовоспитанные, достойно* – у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої.

Семи, використані в тексті оригіналу для зображення жінки, відтворено в усіх перекладах, при цьому кожен із тлумачів додатково актуалізує ще одну

сему, яка називає *позитивні моральні якості*. Зокрема, це спостерігається в реалізації мовних одиниць *nice* та *fine*, використаних для репрезентації як жінок, так і чоловіків. Розглянемо спершу, як відтворюється у перекладах мовна одиниця *nice* із семантичними ознаками: 3. *marked by refinement and culture, refined tastes, or wise discrimination* [315, II, с. 1525]:

- жінки: 1) *Do you mean to tell me that nice women talk about such things among them...* [328, с. 760]. – *...du willst mir doch nicht einreden, daß anständige Frauen untereinander von so etwas reden!* [329, с. 874]. – *...що це я чую – порядні жінки розмовляють між собою на такі теми?* [323, с. 344]. – *Не хотите же вы сказать, что приличные женщины беседуют между собой на такие темы* [324, с. 786]; 2) *She couldn't have been too nice or she wouldn't have gone out with him in the late afternoon without a chaperon* [328, с. 113]. – *Aus sehr guter Familie kann sie nicht gewesen sein* [329, с. 116]. – *Вона, видно, не дуже добре вихована* [322, с. 116]. – *Она, конечно, не из очень хорошего общества* [324, с. 106]. Для реалізації жінок М. Бехайм-Шварцбах використовує мовні одиниці, які скоріше відсилають до сфери моральності, оскільки *anständig* означає *(1. a) sittlich, einwandfrei; den geltenden Moralbegriffen entsprechend, gut, korrekt* [304, I, с. 161]), *aus sehr guter Familie* наголошує на походженні з хорошої родини, а *nett* взагалі вказує на позитивні риси – *1. gut* [304, IV, с. 1876]. У своєму перекладі Р. Доценко вжив для субконцепта ЛЕДІ такі мовні одиниці: 1) *порядна* – *1. не здатна на погані, нечесні або аморальні вчинки; 4. благородна (про привілейовані верстви суспільства)* [299, VII, с. 302], 2) *світська* із семантичними ознаками *2. Яка відповідає вимогам світу, де світ – 7. Обмежене коло людей, що складає вищий прошарок привілейованих класів суспільства* та 3) *виховані*. У перекладі Т. Озерської та Т. Кудрявцевої жінок репрезентовано мовною одиницею *приличные женщины*, яка спрямовує нас до ідеї гарно вихованої жінки з прекрасними манерами.

- чоловіки: *I like nice men – men you can depend on to always be gentlemanly* [328, с. 328]. – *Ich habe wohlerzogene Männer gern, bei denen man*

sich darauf verlassen kann, daß sie immer Gentleman bleiben [329, с. 369]. – ... мені подобаються добропорядні чоловіки, на джентльменство яких завжди можна покластися [322, с. 388]. – Мне нравятся благовоспитанные мужчины, такие, на которых можно положиться, что они всегда будут вести себя как джентльмены [324, с. 337]. Для створення субконцепта ДЖЕНТЛЬМЕН М. Бехайм-Шварцбах уживає узагальненішу порівняно з представленням субконцепта ЛЕДІ мовну одиницю – *wohlerzogen (sehr gut erzogen* [304, VI, с. 2896]), що наголошує на загальній вихованості. Так само Р. Доценко використовує мовну одиницю *добропорядний*, яка є похідною від *порядний*. Т. Озерська та Т. Кудрявцева також відсилають читачів до ідеї про вихованість ідеальних чоловіків, вживаючи для їх змалювання одиницю *благовоспитанные мужчины* у значенні 2. *Получивший хорошее воспитание, умеющий вести себя* [297, I, с. 215].

Мовна одиниця *fine* означає 4 d (3): *marked by or displaying elegance or refinement often affected or excessive* [315, I, с. 852]) та використовується у наступних контекстах:

- жінки: *It'd surprise and shock a heap of fine ladies* [328, с. 762]. – *Das könnte schon eine ganze Masse feiner Damen überraschen und in Wut bringen* [329, с. 877]. – *Декопрі з порядних пань були б ще й як здивовані і вражені* [323, с. 346]. – *Высокочтимые леди так бы удивились, так поразились* [324, с. 789]. М. Бехайм-Шварцбах вживає семантичний відповідник *fein* (4. *gediegen, vornehm, elegant* [304, II, с. 814]), в той час як у перекладах українською та російською мовами знову йдеться про позитивні моральні якості: Р. Доценко використовує мовну одиницю *порядна*, а Т. Озерська та Т. Кудрявцева – *высокочтимая леди (то же, что высокоуважаемая – достойная большого уважения* [297, I, с. 282]);

- чоловіки: 1) *You should be ashamed of yourself, comparing a fine man like Ashley Wilkes to a scoundrel like Captain Butler!* [328, с. 232]. – *Du solltest dich schämen, einen anständigen Menschen wie Wilkes mit einem Schurken wie Kapitän Butler zu vergleichen* [329, с. 257]. – *Та майте совість – порівнювати*

таку порядну людину, як Ешли Вілкс, з цим негідником капітаном Батлером [323, с. 269]. – *Постыдились бы сравнивать такого благородного человека, как Эшли, с этим подонком, капитаном Батлером* [324, с. 236]; 2) *He showed himself a fine man that night he saved our hides* [328, с. 804]. – *Er hat sich damals...als ganzer Mann gezeigt* [329, с. 930]. – *...він повівся як порядна людина* [323, с. 397]. – *Он достойно вел себя в ту ночь, спасая наши шкуры* [324, с. 833]; 3) *Certainly Will was no dirtier, no more hairy, no more lice infested than many fine gentlemen who came to Tara* [328, с. 480]. – *Er war nicht schmutziger, nicht struppiger und nicht verlauster als mancher Gentleman, der nach Tara kam* [329, с. 538]. – *Адже Віл був не брудніший, і не заросліший, і не більш завошивілий, ніж багато хто з джентльменського стану, що їх заносило до Тари* [322, с. 581]. – *Уилл был так же грязен и небрит и так же обовшивел, как многие джентльмены из хороших семей, попадавшие к ним в поместье* [324, с. 497]. М. Бехайм-Шварцбах вдається до узагальненішого представлення субконцепта ДЖЕНТЛЬМЕН, використовуючи мовні одиниці, що актуалізують моральні якості чоловіків, – *anständig* і *ganz* у значенні *völlig, vollständig* [304, III, с. 937]). Р. Доценко відтворює мовною одиницею *порядний*, а у перекладах Т. Озерської та Т. Кудрявцевої зустрічаємо відповідники *благородный, достойно* (1. *Подобающим образом, так, как следует* [297, I, с. 438]) та *из хорошей семьи*.

Загалом можемо зробити висновок про те, що попри формальний збіг семантичних ознак (*ідеал: належність до хорошої родини, вишуканість, вихованість*), які створюють субконцепти ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН в романі М. Мітчел, вимоги до жінки є деталізованішими через використання ширшого ряду мовних одиниць (10 до 6) та через введення додаткових характеристик (*вихованість: 1) позитивні моральні якості та 2) невинність*, у той час як для конструювання образу чоловіка актуалізується недеталізований кластер «*Відповідність стандарту порядності*»).

У перекладах спостерігаються відхилення у процесі відтворення окремих семантичних ознак. Так, в узагальненому описі ідеального

південного джентльмена використано семи на позначення вишуканості та витонченості поведінки (*elegance, manners*). У характеристиці окремих чоловічих образів відбувається семантичний зсув з актуалізацією інших ознак: *nice – wohlerzogen – добропорядний – благовоспитанный; fine – anständig, ganz – порядний, із джентльменського стану – благородный, достойный, из хорошей семьи.*

Стосовно семантичної відповідності доречно зазначити, що перекладачі обох статей з особливою увагою змальовують достойні моральні якості, якими повинні володіти і жінки, і чоловіки. Перекладачі-чоловіки ощадно вживають синонімію, а жінки – значно ширший спектр. Найчастіше використовуваними мовними одиницями для характеристики жінок є: у М. Бехайм-Шварцбаха *anständig*, у Р. Доценка – варіанти до *порядна* (*добропорядна*). У перекладі, виконаному жінками, використано ширший синонімічний ряд, перевага не надається жодній конкретній лексемі (*порядочная, приличная, почтенная, воспитанная*).

Дж. Голсуорсі використовує невелику кількість мовних одиниць, спільних для створення субконцептів ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН, з-поміж яких *great, of good position, good blood, a brilliant respectability, distinguished*. Образ ідеальної жінки втілюється за допомогою тих самих семантичних ознак, що й у М. Мітчел, які проте відрізняються кількісним наповненням, а відтак і значимістю. Найширшим є ряд «Вишуканість», інший же ряд «Вихованість» містить підпункт «Дотримання правил пристойності» замість використаного у М. Мітчел «Невинність»:

ідеал *little lady – eine Lady, Dame – справжня леді, леді – леди; great – groß – достойна – достойная; excellent – vortrefflich – достойна – відсутній семантичний відповідник у перекладі російською мовою:*

1. Належність до хорошої родини: *people of good position – in guten Verhältnissen, Stellung – з добрим становищем – женщина с положением; great family – angesehenene Familie – велика родина – большая семья; good*

blood – gutes Blut – благородна кров, аристократична – благородная кров, благородный вид.

2. Вишуканість: *a charming woman – eine charmante Frau* – чарівна жінка – очаровательная жещина; *an added perfection of rainment* – втілення величної пишноти – подчёркнутая безукоризненность; *with charming manners – mit charmanten Umgangsformen* – манери в неї чарівні – так прекрасно держится; *quite distinguished – ganz distinguiert* – витончена натура – столько благородства; *a woman of fashion – eine feine Dame* – світська дама – светская дама; *fashionable – modebewusst* – світська дама – светская жещина; *heathen goddess – heidnische Göttin* – поганська богиня – языческая богиня; *this passive goddess – diese stille Göttin* – непорушна богиня – эта безмолвная богиня; *that rose – jene Rose* – ця троянда – эта роза; *a kind of modern Venus – eine Art moderne Venus* – щось на зразок сучасної Венери – нечто вроде современной Венеры. Також Т. Озерська та Т. Кудрявцева вживають відповідник *изящная леди*.

3. Вихованість, яка фактично пояснюється в таких семантичних ознаках:

а) моральні якості *a brilliant respectability – eine strahlende Rechtschaffenheit* – блискуча респектабельність – блистательно респектабельна; *dependable woman – verlässliche Frau, eine solide Frau* – відсутнє у перекладі (є статечна, що імплікує інші семи – або розсудлива, або показна зовнішньо) – порядочные жещини; *the pink of discretion – die Blüte der Diskretion* – скромна, як фіалка – скромна, как полевой цвeток;

б) дотримання правил пристойності *nothing open – nichts Offenkundiges* – не страшно – в границях приличий; *her behaviour under this attention had been beyond reproach – Über jeden Verdacht erhaben sein, höchst korrekt* – поводитася бездоганно – держаться безукоризненно.

Попри збіг семантики мовних одиниць на позначення субконцепта ДЖЕНТЛЬМЕН у текстах романів М. Мічел та Дж. Голсуорсі, семіотичне представлення є різним, до того ж у першотворі «Саги про Форсайтів»

використано низку нових семантичних ознак «Ділові якості», які були надзвичайно важливими у Вікторіанську епоху, тому Дж. Голсуорсі не міг оминати їх своєю увагою:

– ідеал *perfect – vollkommen – справжній – истый*:

1. Належність до хорошої родини *good blood – gutes Blut – благородна кров – благородная кровь; of a certain position; people of good position – eine gewisse Stellung einnehmen – люди з добрим становищем; посідати певне становище – людьми с положением; the man of the world – ein Mann von Welt – світська людина – светский человек.*

2. Вишуканість та витонченість *his sense of “form” – Sinn für guten Ton – почуття пристойності – чувство «приличия», that desirable manner – wünschenswerte Art annehmen – тих вишуканих манер – хороших манер; a groomed look – ein gepflegtes Äußeres – дуже елегантно, чепурний – щеголеватый; a more than ordinarily groomed look – ein gepflegtes Äußeres – аж надто елегантно – слишком элегантный; in his dandified way – in seiner stutzerhaften Art – тоном справжнього денді – тоном денди (устар.); dandified way (розм.) – arrogante Art (знев.) – зверхня мовчазність денді – выдержку денди (устар.).*

3. Вихованість:

а) моральні якості: *a brilliant respectability – eine strahlende Rechtschaffenheit – блискуча респектабельність – блистательно респектабельный; decent – anständig – порядна людина – порядочный человек;*

4. Ділові якості: *good businessman – der gute Geschäftsman – визначні ділові якості – хороший делец; a capital man of business – ein großartiger Geschäftsmann – справжня ділова людина – настоящий деловой человек; business-like temperament – seine geschäftsmäßige Natur – ділова натура – деловитая натура.*

Проаналізувавши конструювання ідеалів концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК, можна стверджувати, що в обох лінгвокультурах, американській

та британській, актуалізуються схожі концептуальні ознаки. Відмінність полягає в кількісному наповненні: у М. Мітчел значна увага приділяється моральним якостям жінок, у Дж. Голсуорсі важливішою являється «Вишуканість та витонченість» для змалювання представників обох статей з використанням значної кількості тропеїчних засобів. Для ідеального чоловіка додатково важливим критерієм у сазі романів «The Forsyte Saga» є наявність ділових якостей. Ця вимога відсутня в романі «Gone with the Wind».

У текстах усіх перекладів спостерігається семантичний та конотативний зсув. У процесі відтворення субконцепта ЛЕДІ в романі М. Мітчел перекладачі звертають особливу увагу на підкреслення моральних якостей героїнь, поряд з тим як субконцепт ДЖЕНТЛЬМЕН створюється узагальненіше (на прикладі концептуальних ознак «Вишуканість» та «Моральні якості»). У перекладах роману Дж. Голсуорсі ознака «Вишуканість» є важливою для репрезентації і жіночого, і чоловічого образів. Відмінність полягає лише в тому, що в деяких перекладах обрано стилістично марковані одиниці для змалювання чоловіків або змінено конотацію (у Ю. Шльосер зневажлива мовна одиниця – *arrogante Art* та розмовна – *in seiner stutzerhaften Art*, у О. Тереха *dandified way* (розм.) передано як *зверхня мовчазність денді*, що викликає негативне ставлення, у перекладах Н. Волжиної вжито застарілу лексему *денді*).

2.1.2. Відтворення інтелектуальних здібностей жіночих і чоловічих образів.

Наступним полем у структурі аналізу є «Інтелектуальні якості представників обох статей», важливість якого обґрунтовується тим, що окремою вимогою, яка ставиться перед дівчиною, щоб полегшити її шлях до заміжжя, та заміжньою жінкою, щоб досягти ідилії у сімейному житті, є демонстрація розумової обмеженості: *In fact, men willingly gave the ladies everything in the world except credit for having intelligence* [328, с. 163]. *Most of all she learned how to conceal from men a sharp intelligence beneath a face as*

sweet and bland as a baby's [328, с. 75]. Таким чином розумна жінка у добу, зображену в романі М. Мітчел, мала удавати з себе дурненьку, щоб заслужити прихильності оточуючих.

У романі М. Мітчел розумова обмеженість властива жінкам, що й пояснює таке семантичне розмаїття використаних мовних одиниць, у той час як наявність інтелекту притаманна здебільшого представникам чоловічої статі. У європейських культурах спостерігається неоднозначне сприйняття інтелектуальних якостей жінок, які, з одного боку, вважаються істотами з незрілим, неглибоким розумом та маргінальними членами суспільства, що протиставляються чоловікам, а з іншого, допускається наявність здорового глузду [37, с. 10; 138, с. 182 – 183; 140, с. 63 – 65; 175, с. 266 – 267; 199, с. 97, 243, с. 128 – 131].

У своєму творі М. Мітчел використовує низку мовних одиниць, якими характеризуються як концепт ЧОЛОВІК, так і концепт ЖІНКА. Ця група складається передусім з одиниць, що належать до іменникового, прикметникового та фразового лексико-семантичних полів, які унаочнюють номінативний простір цих якостей. Для зображення нерозумності представників обох статей автор використовує *silly, stupid, a fool*; а для ствердження розумових якостей – *clever, smart* та варіації виразу *to have sense*.

В оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» для змалювання концепту ЖІНКА вжито наступні семи:

- нерозумність:

1) відсутність здорового глузду чи розумових здібностей, повільність сприйняття: *silly* – *albern, dumt* – дуринда, дурнувата, дурненька, тупа – глупая, глупышка, дурочка; *foolish* – *töricht, dumt* – дурнувата, тупа – глупо, нелепый; *stupid* – *dumt* – дурна, нетямуца – глупая, бесцветная; *fool* – *Schaf, dumt, dumme Gans* – дурна, дурена – дура, дурочка, идиотка; *simpleton* – *einfältig* – недомена – тупица; *ninny* – перекладено як *Lamm, liebes Ding*, які не можемо вважати семантичними еквівалентами – *дурена*,

nedomena – дурочка, простофиля; *goose* – *Gans, Gänschen, dummes Gänschen* – відтворено мовними одиницями *дитятко, рюмса*, які актуалізують зовсім інші семантичні ознаки – *глупышка, глупая, (глупая) гусыня, идиотка*. Цю семантичну ознаку усі перекладачі поширюють такими мовними одиницями: М. Бехайм-Шварцбах – *spatzenhirnig* та *Gedankenlosigkeit*; Р. Доценко – *дурноверха, дурномозка, тупачка, нетямуща*; Т. Озерська та Т. Кудрявцева – *пустоголовый, безмозглый*;

2) відсутність знання, непроінформованість: *ignorant* – *Unwissenheit, unwissend* – *наївна – наивная; empty-headed* – *hohlköpfig* – *простачка – неосведомленность, далекий от реальности*); додатково у М. Бехайма-Шварцбаха використано *unerfahrenes Ding* (недосвідченість) та *Gans, Gänschen*, у Р. Доценка – *зелене дівчисько, дитятко*;

3) легковажність: *scatterbrained* – перекладено як *Gedankenlosigkeit*, що актуалізує попередній семантичний ряд – *вітрогонка – безпечная*; у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – *пустышка*.

- наявність інтелекту:

1) гострота розуму, винахідливість: *clever* – *geschickt, geschait* – у перекладі українською мовою використано *тямуща* та *навчитися*, які відсилають до семантичного ряду «Здоровий глузд» – *уметь, ловкая; smart, smartness* – *gerissen* – *спритнюга, спритнячка, кмітливість, кмітлива – шустря, ловкая, умная, умно, смекалка*;

2) здоровий глузд: *to have common, hard-headed sense* – *((Menschen)Verstand, vernünftig* – *твереза голова, тверезий глузд – розсудливість – здравый смысл, голова на плечах, благоразумие*). Р. Доценко додатково поширює цей ряд мовними одиницями *розважливість, тямуща, тямити, мати тяму*.

Полісемантичність окремих лексем призводить до актуалізації певних характеристик чи появи нових, які відсутні у першотворах. Так, у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха концепт ЖІНКА описано за допомогою таких семантичних ознак:

1) безсоромність (*dreist*): *She's too smart for her own good* [328, с. 804]. – *Sie ist reichlich dreist* [329, с. 930]. – *Надто вона велика спритнюга* [323, с. 397]. – *Слишком она шустра* [324, с. 833], що підкреслює негативне ставлення до проявів жіночого інтелекту;

2) уміння, старанність (*tüchtig, Tüchtigkeit, verstehen*): а) *I'm ill-bred enough to be proud of having a smart wife* [328, с. 799]. – *Ich bin sogar so unfein, auf eine **tüchtige** Frau stolz zu sein* [329, с. 924]. – *Коли хочеш знати, то я так погано вихований, що пишаюся, маючи кмітливу жінку* [323, с. 390]. – *Видишь ли, я настолько плохо воспитан, что горжусь своей красавицей женой* [324, с. 827]; б) *Oh, you're smart enough about dollars and cents* [328, с. 672]. – *...du verstehst dich auf Dollars und Cents, das tun die Männer auch* [329, с. 766]. – *О, коли йдеться про долари й центи, ти тямиш досить добре* [323, с. 234]. – *...ты достаточно умна, когда речь идет о долларах и центах* [324, с. 695]. Актуалізація цих семантичних ознак у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха підкреслює допустимість заміни мовних одиниць на позначення інтелекту при зображенні жіночих образів лексемами, що вербалізують периферійні ознаки, як то старанність та уміння;

3) терплячість і лагідність (*Lamm, liebes Ding*): а) *I'm sick of acting like a ninny* [328, с. 193]. – *Ich habe keine Lust mehr, mich ihr zuliebe wie **ein Lamm** aufzuführen* [329, с. 210]. – *Мені набридло корчити з себе дурену їй на втіху* [322, с. 219]. – *...мне надоело прикидываться дурочкой для ее удовольствия* [324, с. 194]; б) *Melly's a well-meaning ninny* [328, с. 671]. – *Melly ist **ein liebes Ding*** [329, с. 765]. – *...та Меллі просто добромисна недомена* [323, с. 233]. – *Ну, Мелли – это добропорядочная простофиля* [324, с. 694]. Нерозумність жінки М. Бехайм-Шварцбах відтворює одиницями, які підкреслюють позитивне ставлення до проявів інтелектуальної слабкості жінок у цільовій лігвокультурі.

У перекладі Р. Доценка додано семи:

1) плаксивість (*рюмса*): *You are so smart – Frank... I'm such a silly little goose* [328, с. 559]. – *Sie sind ja so tüchtig... Ich bin so ein dummes Gänschen*

[329, с. 629]. – *Адже у вас такий винахідливий розум... Френку... Я така рюмса* [323, с. 93]. – *Я такая глупая гусыня. Простите меня* [324, с. 579]. Р. Доценко використовує ситуативний відповідник, підкреслюючи емоційну лабільність та нестриманість концепту ЖІНКА;

2) що викликає здивування (чудна): *He would have enjoyed gratifying the foolish notions of some soft little person* [328, с. 595]. – *Es wäre ihm ein Genuß gewesen, solch einem sanften kleinen Ding seine törichten Einfälle zu befriedigen* [329, с. 672]. – *Він навіть тішився б, задовольняючи всякі **чудні** забаганки своєї милої жіночки* [323, с. 140]. – *Ему бы даже доставило удовольствие исполнять всякие нелепые желания милого маленького существа* [324, с. 617]. Цей приклад також демонструє прихильне ставлення до проявів нерозумності представниць жіночої статі, за умови дотримання ними гендерної ієрархії;

3) набуття знань (навчитися): *How clever of you to rook the helpless and the widow* [328, с. 721]. – *Wie gescheit vo Ihnen, die Hilflosen und die Unwissenden zu bestehlen* [329, с. 828]. – *Добре ж ви **навчилися** обдирати людей темних і безпорадних!* [323, с. 297]. – *Здорово вы умеете выкачивать монету из людей беспомощных и несведущих!* [324, с. 747]. Перекладач підкреслює не стільки вроджені інтелектуальні здібності героїні, як здобутий роками досвід та специфічні навички.

У перекладі Т. Озерської та Т. Кудрявцевої:

1) наївність (наивно): *If simpering, coquetry or empty-headedness would attract him, she would gladly play the flirt and be more empty-headed than even Cathleen Calvert* [328, с. 96]. – *Wenn eine Piepsstimme, ein bißchen Koketterie und ein Spatzenhirn ihn anzogen, so wollte sie schon die Naive spielen und noch hohlköpfiger tun als Cathleen Calvert* [329, с. 94]. – *Якщо можна привабити простакуватістю чи кокетуванням, то вона залюбки фліртуватиме і прикинеться такою тупачкою, що перевершить навіть цю дурномозку Кетлін Калверт* [322, с. 94]. – *Если жеманством и **наивно**-глупым кокетством можно его привлечь, то, пожалуйста, она прикинется такой*

пустоголовой кокеткой, что даст сто очков вперед даже этой безмозглой Кэтлин Калверт [324, с. 87]. Увівши семантичну ознаку наївність, Т. Озерська та Т. Кудрявцева актуалізують риси, які відповідають уявленням про типові та бажані характеристики концепту ЖІНКА у зображеній лінгвокультурі;

2) врода (красавиця): *I'm ill-bred enough to be proud of having a smart wife* [328, с. 799]. – *Ich bin sogar so unfein, auf eine tüchtige Frau stolz zu sein* [329, с. 924]. – *Коли хочеш знати, то я так погано вихований, що пишаюся, маючи кмітливу жінку* [323, с. 390]. – *Видишь ли, я настолько плохо воспитан, что горжусь своей красавицей женой* [324, с. 827]. Цей вибір перекладачок також демонструє більшу вагомість зовнішньої краси у порівнянні з інтелектуальними рисами жінок на думку одного із головних героїв роману.

Концепт ЧОЛОВІК змальовується в романі М. Мітчел та його перекладах за допомогою наступних семантичних ознак:

– нерозумність:

відсутність здорового глузду чи розумових здібностей, повільність сприйняття: *silly – dumm, tölpelhaft, Narr, langweilig – дурний, дурник, дурко – глупый, глуп, глупо, дурачок, дурак; stupid – dumm – йолоп, недотепа – глуп, дурачок; fool – Schafskopf, Esel, dumm – дурень, дурник, дурний, не тямити – глуп, глупость, болван*. Також ужито мовну одиницю безголовий;

– наявність інтелекту:

1) гострота розуму, винахідливість: *clever – schlau, Geschicklichkeit – розумний, мудрий – умный, ум; smart, smartness – schlau, scharfen Blick haben, Geschicklichkeit – розумний, хитрук, спритний, хваткий, винахідливий – умный, умница, шустрый, ловкий;*

2) здоровий глузд: *to have common, hard-headed sense – (Menschen)Verstand, vernünftig – тямущість, мати тям, багато тям, тверезіше ставитися – толковый, здравый смысл*.

Окрім того, перекладачі додають окремі семантичні ознаки.

У М. Бехайма-Шварцбаха:

1) затьмарення розуму (*verrückt*): *Are you a fool* [328, с. 547]. – *Sind Sie verrückt* [329, с. 616]. – *Та невже ви нічого не тямите?* [323, с. 77]. – *Вы что, с ума сошли* [324, с. 566], що свідчить про емоційну лабільність зображуваного образу;

2) уміння, старанність (*tüchtig, Tüchtigkeit*): *You certainly are smart* [328, с. 553]. – *Sie sind aber tüchtig* [329, с. 623]. – *Ну, ви й молодець* [323, с. 85]. – *Какой же вы умный* [324, с. 573], як і при зображенні концепту ЖІНКА;

3) досконалість (*ganz*): *Captain Butler, you are so smart!* [328, с. 752]. – *Kapitän Butler, Sie sind ein ganzer Mann!* [329, с. 865]. – *Ви такий винахідливий, капітане Батлер!* [323, с. 335]. – *Капитан Батлер, вы такой умница!* [324, с. 779], за допомогою чого створюється уявлення, що розумний чоловік є досконалим представником власної статі;

4) досвідченість (*gewitzt*): *You're too smart to let them hang you* [328, с. 541]. – *Sie sind ja viel zu gewitzt, um sich aufhängen zu lassen* [329, с. 610]. – *О ні, ви ж такий спритний, що не дозволите себе повісити* [323, с. 70]. – *Но вы же такой ловкий – вы не допустите, чтобы вас повесили* [324, с. 561].

У Р. Доценка: втрата здорового глузду (*сойти с ума*): *Are you a fool* [328, с. 547] – *Sind Sie verrückt* [329, с. 616] – *Та невже ви нічого не тямите?* [323, с. 77] – *Вы что, с ума сошли* [324, с. 566], що свідчить про емоційну лабільність зображуваного образу.

У циклі романів Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» спільними для представлення інтелектуальної сфери концептів ЖІНКА й ЧОЛОВІК є *idiot, fool (foolish), naive, sound, clever* та *instinct (instinctive)*. Образи жінок в оригіналі та перекладах створено за допомогою наступних мовних одиниць:

- нерозумність:

1) відсутність здорового глузду чи розумових здібностей, повільність сприйняття: *idiot – schwachsinnig – нерозумно – дурочка; fool, foolish – töricht – вчинити дурницю – наделать ошибок; cranky – verdreht – навіжена – сумасбродка;*

2) відсутність досвіду, знань, непоінформованість: *naive – naïv – naïvna – наивная*;

3) легковажність: *in lighter moments – in fröhlicheren Augenblicken – в легкодумніші хвилини – в более легкомысленные минуты*; додатково у Ю. Шльосер – *flott*;

- наявність інтелекту:

1) гострота розуму, винахідливість: (*clever – klug – молодець, розумна – умная; smart* – відсутній семантичний еквівалент у перекладах німецькою, українською та російською мовами; *dab – Fuchs – проноза – дока; humbug – Schaumschlägerin – шельма* – відсутній семантичний еквівалент у перекладі російською мовою; *instinct – mit dem echten Instinkt ihrer Klasse – практичний інстинкт роду – с безошибочным инстинктом*; додатково у О. Тереха – *кмітлива*;

2) здоровий глузд: (*shrewdly – scharfsinnig* – відсутній семантичний еквівалент у перекладі українською мовою – *пнимала; sound – solid – здоровий глузд – трезвость; to have (much, good) sense, sound common sense – zuviel Vernunft haben, zuviel Einsicht haben, nüchterne Vernunft* – *досить здорового глузду, добре розуміє, здоровий глузд – толковая, здравый смысл*.)

Полісемантичність вихідних мовних одиниць призводять до появи та актуалізації інших семантичних ознак у друготворах при реалізації концепта ЖІНКА:

1) елегантність у О. Тереха та Н. Волжиної: *She was so smart, and they told him she made a pretty little pot of pin-money by her songs; he called it very clever of her* [326, с. 138]. – *Sie war so flott (розм.)¹, und es hieß, sie verdiente sich eine hübsche, kleine Stange Taschengeld mit ihren Liedern; er fand das sehr klug von ihr* [327, с. 199 – 200]. – *Вона була дуже елегантна і, як говорили, заробляла своїми романсами чималі гроші на дрібні витрати; Свізін казав, що вона молодець (розм.)* [321, с. 156]. – *Она была очень элегантна и, по слухам, зарабатывала своими романсами приличные деньги на мелкие*

¹ Тут і надалі усі стилістичні маркування мовних одиниць подаються у дужках одразу у цитуваннях.

расходы; Суизин называл её толковой (розм.) *девушкой* [317, с. 82]. Це наводить читача на думку про більшу вагомість елегантності та зовнішньої привабливості при створенні концепта ЖІНКА, як було при відтворенні цієї ж мовної одиниці у перекладі роману М. Мітчел російською мовою Т. Озерською та Т. Кудрявцевою;

2) балакучість (*трещотка*) у Н. Волжиної: *And there is no doubt that she was what old Jolyon called her “a dab at that” he went further, he called her “a humbug”* [326, с. 176]. – *Und ohne Zweifel war sie ein Fuchs, wie es der alte Jolyon ausdrückte, er ging noch weiter und nannte sie Schaumschlägerin* [327, с. 254]. – *Певна річ, старий Джолион цілком заслужено назвав її «пронозою» – він пішов навіть далі й прозвав її «шельмою»* [321, с. 199]. – *He может быть никакого сомнения, что миссис Бейнз была тем, чем считал её старый Джолион, – докой по этой части; правда, он шёл дальше и называл её «трещоткой»* [317, с. 115]. Реалізуючи мовну одиницю *humbug*, усі перекладачі відтворюють негативну конотацію. Крім того, Н. Волжина розвиває думку, актуалізуючи семантичну ознаку *балакучість*, яка вважається негативною рисою у структурі концепта ЖІНКА.

Концепт ЧОЛОВІК представлено за допомогою наступних семантичних ознак:

- нерозумність:

1) при відтворенні відсутності здорового глузду чи розумових здібностей, повільності сприйняття, перекладачі посилюють перекладацький пафос за допомогою експресії, жорсткого чи грубішого представлення: *idiot – geborener Idiot – дурень, заплішений дурень – идиот, форменный идиот; fool – dumt, Dumtkopf – дурний, дурень – глупый, неотесанный дурак*; у перекладі Н. Волжиної також вжито мовну одиницю *простой* (разг. *Глуповатый, недалекий*);

2) відсутність досвіду, знань, непоінформованість: *naïve – naïv – простодушный* – вісутній семантичний відповідник у перекладі російською

мовою; Н. Волжиної поширює синонімічний ряд відповідником *не имеет ни малейшего представления*;

- наявність інтелекту:

1) гострота розуму, винахідливість: *clever – klug, intelligent – здібний, розумний – неглупый; practical man, practical chap – praktisch denkender Mensch, praktischer Kerl – практичний англієць, практичний молодик – практичний англичанин*;

2) здоровий глузд: *sane man, instinctive sanity – Vernünftig, instinktive Vernunft – здоровий глузд, міцний здоровий глузд – здравый смысл; reason – Vernunft – розважливість – здравый смысл; extremely sound man – außerordentlich vernünftiger Mann – надзвичайно розважливий – исключительно здравомыслящий мужчина. О. Терех вживає яскравий еквівалент *тямущий*, а Н. Волжина – *толковый*.*

У перекладі Н. Волжиної для реалізації інтелектуальної сфери концепту ЧОЛОВІК додано сему *обдарованість (талантливый)*: *Since the dinner at Swithin's he had made enquiries, the result of which had been meagre, but encouraging: – One of the new school. – Clever? – As clever as you like... a bit... a bit up in the air!* [326, с. 48]. – *Seit dem Essen bei Swithin hatte er Erkundigungen eingezogen, deren Ergebnis mager, aber ermutigend gewesen war: – Einer von der neuen Schule. – Klug? – So klug, wie Sie wollen – ein bißchen – hochfliegend* [327, с. 73]. – *Після обіду у Свізіна він розпитав людей, і хоч наслідки тих запитів були мізерні, але втішні: «Належить до нової школи» – «Здібний?» – «Авжеж, здібний, однак трохи... трохи витає у хмарах!»* [321, с. 55]. – *После обеда у Суизина он навёл справки, в результате которых получил скудные, но вместе с тем утешительные сведения: «архитектор новой школы». – Талантливый? – Безусловно талантливый, только немножко... немножко витает в облаках!* [317, с. 30]. Як бачимо, подекуди захопленість деталізацією ознак призводить до експліцитного представлення прихованої інформації, зокрема, це стосується вибору мовної одиниці *талантливый*.

Аналіз мовних одиниць, використаних для реалізації інтелектуальних якостей на позначення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у перекладах романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga», виконаних представниками різних статей, дозволяє зробити такі висновки:

1. Відтворюючи лексеми на позначення браку інтелектуальних якостей у жінок, перекладачі поширюють ряди додатковими семантичними ознаками (М. Бехайм-Шварцбах: *терплячість і лагідність (Lamm, liebes Ding)*, Р. Доценко: *пласивість (рюмса)* та, що викликає здивування (*чудна*), Т. Озерська та Т. Кудрявцева: *наївність (наивно)*, що можна вважати також уточненням концептуальної ознаки «Відсутність знань, непоінформованість». Також спостерігається кількісний зсув щодо репрезентації окремих сем, а саме – посилення характеристики *відсутності знань та досвіду* (М. Бехайм-Шварцбах: *unwissend, unerfahrenes Ding, Gans, Gänschen*; Р. Доценко: *зелене дівчисько, наївна, простачка, дитятко*) та *легковажності* (у Ю. Шльосер – *flott*).

Для створення враження браку інтелекту чоловіків як в оригіналі, так і в перекладах використано вужчий ряд мовних одиниць, у процесі відтворення яких спостерігається додавання семантичної ознаки «*Втрата здорового глузду*» (М. Бехайм-Шварцбах: *verrückt*, Т. Озерська та Т. Кудрявцева: *сойти с ума*). У перекладах роману «The Forsyte Saga» Н. Волжиної поширено ряди «*Відсутність здорового глузду чи розумових здібностей, повільність сприйняття*» (*простой*) та «*Відсутність досвіду, знань, непоінформованість*» (*не имеет ни малейшего представления*).

2. Для позначення нерозумності представників обох статей у творі перекладачки віддають перевагу здебільшого конотативно-нейтральним одиницям. У Т. Озерської та Т. Кудрявцевої вжито розмовні відповідники *дурочка, глупышка, пустоголовый, безмозглый, простофиля* та лише декілька лайливих – *идиотка, болван, тупица*, які використано для реалізації негативно конотованих мовних одиниць *fool, goose*. У Н. Волжиної розмовними є *сумасбродка, дурочка та дурак*, лайливою – *идиот* (чоловічий

образ). У Ю. Шльосер лайливими є *Idiot, Tölpel, Dummkopf* на позначення чоловіків. Вибір перекладачів-чоловіків реалізується ширшим рядом розмовних та зневажливих лексем (М. Бехайм-Шварцбах: *dumm, langweilig, Schaf, Esel, dumme Gans, Ding; tölpelhaft, spatzenhirnig, hohlköpfig, Schafskopf, verrückt*; Р. Доценко: *дурень, рюмса, пустоголовий, дурнувата, зелене дівчисько, дурник, дурко, нетямуща, недотепа, не тямити; дурена, дуринда, дівчисько, йолоп, тупачка, дурномозка, вітрогонка*; О. Терех – *дурень, навіжена*). Цікавою видається тенденція до м'якшого, толерантнішого зображення жіночої нерозумності порівняно з чоловічою при відтворенні однакових мовних одиниць. Порівняємо:

- реалізацію одиниці *stupid*: 1) жіночий образ у романі “Gone with the Wind”: *...you are just too stupid to realize it* [328, с. 672]. – *...und du bist dumm, es zu merken* [329, с. 767]. – *...тільки ти надто дурна, аби їх зрозуміти* [323, с. 235]. – *...ты слишком глупа, чтобы понять, что к чему* [324, с. 696]; 2) чоловічий образ: *Hugh was just hopelessly stupid* [328, с. 693]. – *Hugh war hoffnungslos dumm* [329, с. 793]. – *Г'ю був просто безнадійний йолоп* [323, с. 262]. – *Хью просто безнадежно глуп* [324, с. 718];

- реалізацію одиниці *fool (foolish)* у перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»: 1) жіночий образ: *If Irene had no money she would not be so foolish as to do anything wrong; for they said... they said... she had been asking for a separate room; but, of course, Soames had not....* [326, с. 12]. – *Wenn Irene Kein Geld hätte, würde sie nicht so töricht sein, etwas Unrechtes zu tun; denn es hieß – es hieß, sie habe getrennte Zimmer verlangt, aber natürlich hatte Soames nicht* [327, с. 22]. – *Не маючи своїх грошей, Айріні шануватиметься і не посміє вчинити якої дурниці* [321, с. 15]. – *Она поняла мысль брата. Если у Ирэн нет своих средств, значит она не наделает ошибок; потому что ходили слухи... ходили слухи, будто она просит отдельную комнату, но Сомс, конечно, не мог этого допустить* [317, с. 6]; 2) чоловічий образ: *I'm not lame, I'm not loathsome, I'm not a boor, I'm not a fool* [326, с. 385]. – *Ich bin kein Tölpel, ich bin kein Dummkopf* (уживання лайливих одиниць для

підсилення) [327, с. 571]. – *Я не каліка, не бридкий, не мужлан, не дурень* (знев.) [321, с. 453]. – *Я не калека, не урод, не неотёсанный дурак* (розм.), *не сумасшедший* [319, с. 68].

3. При відтворенні мовних одиниць на позначення наявності розумових здібностей у жінок та чоловіків в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» (*clever, smart, smartness, to have sense*) спільними є:

– у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої *ловкая(-ий), шустрая(-ый), умная(-ый)*: *умница, уметь, здравый смысл* (додатково жінки охарактеризовані такими мовними одиницями: *голова на плечах, благоразумие, смекалка*, а чоловіки – *толковый*), які за своїми семантичними ознаками відповідають вихідним МО;

– у М. Бехайм-Шварцбаха збігаються *tüchtig, Tüchtigkeit*, які актуалізують додаткові семи «уміння, старанність», (*Menschen*)*verstand* та *vernünftig* (синонімічними також є *verstehen* (семи «уміння, старанність») та *scharfen Blick haben*). Для створення образу чоловіка вжито додаткові семантичні ознаки: *досконалість (ganz)* та *досвідченість (gewitzt)*;

– у Р. Доценка спільними є мовні одиниці *тверезий* (про розум, голову), *тямущий* (та похідні), а також *спритнючка, спритнюга* для жінок та *спритний* для чоловіків (порівняйте конотацію використаних мовних одиниць!), синонімічні – *розумний, мудрий* (чоловіки), *кмітливий* (жінки). Додаткові семи вносить одиниця *навчитися* у значенні *набуття знань, досвіду*.

В інших випадках обидва перекладачі-чоловіки передають одиницю *smart* лексемами з негативною конотацією (*dreist, gerissen, спритнючка, спритнюга*): 1) *She's too smart for her own good* [328, с. 804]. – *Sie ist reichlich dreist* [329, с. 930]. – *Надто вона велика спритнюга* [323, с. 397]. – *Слишком она шустра* [324, с. 833]; 2) *You're a smart girl* [328, с. 651]. – *...du bist ein gerissenes Mädchen* [329, с. 741]. – *Ви спритнячка* [323, с. 209]. – *Вы – женщина ловкая* [324, с. 674].

У процесі реалізації мовних одиниць на позначення наявності інтелектуальних якостей у перекладах циклу романів Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» полісемантичність окремих мовних одиниць спричиняє актуалізацію зовсім інших семантичних ознак, аніж у першотворі: у О. Тереха та Н. Волжиної «Елегантність» (*элегантна, эlegantная*); у Н. Волжиної – «Балакучість» (*трещотка*) для жіночих образів та «Талановитість» (*таланливый*) для створення чоловічих. Відтворення концептуальної ознаки «Гострота розуму, винахідливість» відбувається через підтвердження валідності стереотипу про те, що жінкам властивий скоріше здоровий глузд, аніж інтелект, та негативне ставлення до виявів останнього. Для змалювання молодої дівчини, яка дотримувалася правил пристойності клану Форсайтів, ужито мовні одиниці з позитивною конотацією: *clever* – *klug* – **молодець** (розм.), *розумна* – *умная*; *smart* – відсутній семантичний еквівалент у перекладах німецькою, українською та російською мовами: 1) *Roger, who liked having a clever daughter well enough* [326, с. 139]. – *Roger, der froh genug war, eine kluge Tochter zu haben* [327, с. 201]. – *Роджер, який дуже пишався своєю розумною дочкою* [321, с. 157]. – *Роджер, очень довольный своей умной дочкой* [326, с. 91]; 2) *She was so smart, and they told him she made a pretty little pot of pin-money by her songs; he called it very clever of her* [327, с. 138]. – *Sie war so flott* (розм.), *und es hieß, sie verdiente sich eine hübsche, kleine Stange Taschengeld mit ihren Liedern; er fand das sehr klug von ihr* [328, с. 200]. – *Вона була дуже елегантна і, як говорили, заробляла своїми романсами чималі гроші на дрібні витрати; Свізін казав, що вона молодець* [321, с. 156]. – *Она была очень элегантна и, по слухам, зарабатывала своими романсами приличные деньги на мелкие расходы; Суизин называл её толковой девушкой* [327, с. 82]; *Суизин называл её толковой* (розм.) *девушкой* [317, с. 82].

В інших випадках наявність інтелекту жінки представлено конотативно забарвленими одиницями: *dab* – *Fuchs* (перен. знев.) – *проноза* (розм.,

знев.) – *дока* (розм.); *humbug* – *Schaumschlägerin* (розм.) – *шельма* (розм., знев.) – відсутній семантичний еквівалент у перекладі російською мовою.

2.1.3. Варіативність відтворення емотивних характеристик жіночих і чоловічих персонажів.

Неоднозначно вирішується перекладачами передача одного із концептуальних аспектів створення типових та атипових характерів концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК, що демонструє основні відмінності в їхній реалізації. Синонімічний ряд «Гнів» виступає складником емотивної сфери героїв і віддзеркаленням уявлень про допустимість переживання ними окремих емоцій.

Кроскультурні та міжстатеві дослідження типово чоловічих та жіночих характеристик продемонстрували глибоку переконаність респондентів у надзвичайній емоційності слабкої статі (90% жінок та чоловіків) та стійкості сильної (3% чоловіків та 2% жінок вказують на неврівноваженість), з іншого боку схильними до агресивності вважаються чоловіки (72% та 63% респондентів обох статей), меншою мірою такими є жінки (18% та 24%) [264, с. 30].

У романі М. Мітчел емотивний стан створюється мовними одиницями *indignation*, *anger*, *fury* та *rage*. Центральною й без зазначення ступеня та інтенсивності є *anger* – 2: *a strong feeling of displeasure and usually of antagonism* [316, I, с. 82]. Мовна одиниця *rage* додає до семантичних ознак *anger* ідею втрати контролю над собою (*1 a: violent and uncontrolled anger often accompanied with raving* [316, II, с. 1874]). *Fury* вказує на всепоглинальність характеру емотеми (одиниці емотивного стилю [116, с. 8]) *rage* (*usu. indicates extreme overmastering rage* [316, I, с. 82], *1a: violent anger: extreme wrath: rage* [316, I, с. 924]). Мовна одиниця *indignation* імплікує почуття гніву, яке викликається тим, що вважається безсоромним, негідним, підлим та обурливим (*implies anger of no specified intensity or outward display but provoked by what one considers mean, shameful, unworthy, or outrageous* [316, I, с. 82]). Саме ці складники вимагають від перекладачів значних

пошуків для віднайдення семантичних відповідників, які б передали тонкощі зображуваної ситуації.

Для такого аналізу було відібрано фемінні характери Мелані Вілкс і Ешлі Вілкса та маскулінні характери Скарлет О'Гара, Джеральда О'Гара, Рета Батлера, Джонаса Вілкерсона, братів Фонтейнів та Арчі. Одразу слід зауважити, що для аналізу образу Скарлет О'Гара було обрано лише найяскравіші приклади через велику кількість ілюстративного матеріалу.

Мовна одиниця *indignation* характерна для фемінного характеру Мелані, частково також Скарлет та вибірково для чоловіків:

– Скарлет: *She only felt a furious surge of indignation that he should think her such a fool* [328, с. 329]. – *Was in ihr aufwallte, war nur wütende Empörung darüber, daß er sie für so dumm hielt* [329, с. 371]. – ...таке гостре **обурення** викликала в ній думка, що він вважає її звичайною дуреною [322, с. 390]. – ...такое **возмущение** вызвала в ней мысль, что он считает ее непроходимой душой [324, с. 338]. Усі перекладачі обирають семантичні еквіваленти.

– Мелані: 1) *She could...feel Melanie's indignation...* [328, с. 679]. – Не відтворено у перекладі німецькою мовою [329, с. 776]. – ...бачачи, як **та обурилася**... [323, с. 244]. – ...поняла, як **возмущена** Мелани [324, с. 703]; 2) *Melanie's soft voice, tinged with indignation, went on and on as she told...* [328, с. 736]. – *Melanies sanfte Stimme verbreitete sich mit leiser Entrüstung über die neuesten Zänkereien bei den Harferinnen* [329, с. 845]. – Мелані своїм лагідним голосом, в якому пробивалося **обурення**, викладала нескінченну історію про черговий вибрик “Дам-арфісток” [323, с. 315]. – ...и в мягком голосе ее звучало **возмущение** [324, с. 762]; 3) “*Put him in the chair*”, *cried Melanie indignantly* [328, с. 747]. – ...befahl Melanie **entrüstet** [329, с. 858]. – Гукнула Мелані з нотками **злості** в голосі [323, с. 327]. – Да посадите же его в кресло! – **возмущенно** выкрикнула Мелани [324, с. 773]; 4) *Her narrow shoulders were squared and her small jaw set indignantly* [328, с. 863]. – Не відтворено у перекладі німецькою мовою [329, с. 1003]. – Вузькі плечі Мелані були випростані, а маленькі щелепи **обурено** стиснуті [323,

с. 471]. – ...чуть выдвинув вперед подбородок и всем видом показывая *возмущение* [324, с. 894]. Змальовуючи Мелані, М. Бехайм-Шварцбах або не відтворює мовну одиницю *indignation* взагалі (приклади 1, 4; можливо, перекладач обирає цю тактику, підтримуючи ідею про врівноваженість молодої жінки), або реалізує через одиницю *Entrüstung* та її похідні. Аналіз семантичних ознак *Empörung* та *Entrüstung* свідчить, що остання м'якіша (має семантичну ознаку *Empörung* [304, II, с. 705], а *Empörung* описує сильнішу емоцію (*I. von starken Emotionen begleitete Entrüstung als Reaktion auf Verstöße gegen moralische Konvektionen*) [304, II, с. 685]. Р. Доценко відтворює *indignation* за допомогою мовної одиниці *обурення*, а також додає до зображення лагідної та привітної Мелані елемент *злості*, що, на нашу думку, є неприпустимим, оскільки імплікує емоцію зовсім іншого характеру, коли в самому творі ця героїня є душею всього товариства: *She was the only completely kind person I ever knew...She was seeing through Rhett's eyes the passing, not of a woman but a legend – the gentle, self-effacing but steel-spined women on whom the South had builded its house in war and to whose proud and loving arms it had returned in defeat* [328, с. 948]. У Т. Озерської та Т. Кудрявцевої маскулінна Скарлет переживає ті самі емоції, що і фемінна Мелані.

– Дж. О'Гара: *There was indignation in his hoarse bass voice* [328, с. 49]. – *Seine heisere Baßstimme grollte* [329, с. 38]. – *В його хрипкому басовитому голосі чулося обурення* [323, с. 35]. – *Голос его звучал негодующе* [324, с. 37]. Маскулінний Джеральд О'Гара переживає сильнішу емоцію, аніж жінки, у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха – *grollen*, що містить семи *Zorn, Ärger* [304, III, с. 1086], та у перекладі Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – *негодующе*. У перекладі Р. Доценка чоловічий характер відтворено тією ж мовною одиницею, що і жіночі – *обурення*.

Сильнішою за інтенсивністю є мовна одиниця *anger*, яка притаманна фемінним та маскулінним образам:

– Мелані: 1) *Anger wiped out the fear from Melanie's face as she saw comprehension come slowly across Scarlett's face...* [328, с. 743]. – *Zorn vertrieb die Angst aus Melanies Gesicht, als sie in Scarletts Zügen das Begreifen dämmern sah...* [329, с. 853]. – *Замість страху на обличчі Мелані проступив гнів, коли вона побачила, що Скарлет почала усвідомлювати...* [323, с. 322]. – *Страх змінився на лице Мелані возмущением* [324, с. 769]; 2) *She was pink with righteous anger, her gentle eyes snapping fire, her nostrils quivering* [328, с. 801]. – *Ganz rot war sie in ihrem Zorn. Die sanften Augen sprühten Funken, und die Nasenlöcher bebten* [329, с. 926]. – *Вся спаленіла з праведного обурення, завжди лагідні її очі пламеніли полум'ям, ніздрі тремтіли* [323, с. 393]. – *Она стояла вся красная от праведного гнева, ласковые глаза ее метали молнии, ноздри трепетали* [324, с. 829 – 830]. М. Бехайм-Шварцбах використовує семантичний еквівалент *Zorn*. У Р. Доценка фемінний жіночий образ описується лексемами *гнів* та *обурення*. Із вибором останньої мовної одиниці важко погодитися, якщо детально вивчити опис стану героїні в той момент (приклад 2 нижче) та порівняти його з ситуаціями, в яких Мелані відчувала *indignation*, тобто *обурення*, крім того *обурення* семантично не співвідноситься з семемою *праведний*. Т. Озерськаї та Т. Кудрявцева живляють слабшу емотему *возмущение* та сильнішу *гнев*.

– Ешлі: *The perplexity vanished suddenly from Ashley's eyes and hot anger flared. ...said Ashley and his voice shook with anger* [328, с. 707]. – *Alle Ratlosigkeit war plötzlich aus Ashleys Augen verschwunden, sie flammten vor Zorn. ...sagte Ashley mit zornbebender Stimme* [329, с. 810]. – *З очей Ешли раптом зникла задума, і вони зблиснули гнівом. ...сказав Ешли голосом, що тремтів з гніву* [323, с. 279]. – *В глазах Эшли мелькнуло изумление и тотчас вспыхнул гнев.... – заявил Эшли дрожащим от гнева голосом* [324, с. 732]. Усі перекладачі обирають семантичні відповідники для реалізації мовної одиниці *anger*: *Zorn*, *гнів* та *гнев*.

– Скарлет: 1) *...when she thought of this, fresh anger rose, the anger of hurt pride* [328, с. 129]. – *Und als sie daran dachte, stieg neuer Zorn in ihr auf,*

der Zorn verletzten Stolzes... [329, с. 136]. – ...однак думка про це ще дужче розпалала в ній **гнів**, **гнів** уражених жіночих гордоців [322, с. 138]. – ... и при мысли об этом ее **гнев** запылал с удвоенной силой, подогретый уязвленной женской гордостью и самолюбием [324, с. 124]; 2) ...and she checked herself hastily, boiling with **anger** at herself for falling into his trap [328, с. 191]. – ...und schon kochte sie wieder vor **Zorn**... [329, с. 208]. – ...ї урвала мову, **люта** на себе, що мало не потрапила у підставлену їй пастку [322, с. 217]. – ...горячо начала было она, но тут же спохватилась, чувствуя, что он готовит ей ловушку [324, с. 192]. М. Бехайм-Шварцбах та Т. Озерська і Т. Кудрявцева вживають еквіваленти *Zorn* і *гнев*, Р. Доценко – відповідник *гнів* та мовні одиниці, що позначають сильніші емоції – *люта* і *лють*.

– Чоловічі маскулінні характери: 1) *Archie turned to her... and when he spoke there was cold **anger** in his rusty voice* [328, с. 702]. – ...wandte sich Archie zu ihr. *Kalter **Zorn** lag in seiner eingerosteten Stimme* [329, с. 804]. – Арчі обернувся до неї..., а коли він заговорив, холодна **лють** почувалася в його скрипучому голосі [323, с. 273]. – Арчі обернувся к ней... в хриплом голосе звучала холодная **ярость** [324, с. 727]; 2) ...said Alex while the dark blood of **anger** flooded his face [328, с. 644]. – ...erwiderte Alex, und **der Zorn** stieg ihm dunkel in Gesicht [329, с. 731]. – ...мовив Алекс, увесь паленіючи від **гніву** [323, с. 199]. – ...сказал Алекс, и лицо его налилось, потемнело от **гнева** [324, с. 667]; 3) *The **anger** went from Rhett's face* [328, с. 836]. – *Der **Zorn** wich aus Rhetts Gesicht* [329, с. 969]. – **Гнів** зійшов з обличчя Рета [323, с. 437]. – На лице Ретта не было и следа **ярости** [324, с. 866]. У перекладі М. Бехайм-Шварцбаха використано ту ж мовну одиницю, що і для зображення емотивної сфери інших образів, – *Zorn*, у Р. Доценка – *гнів* та сильніші за інтенсивністю відповідники *лютий* і *лють*, а у Т. Озерської і Т. Кудрявцевої – *гнев* та *ярость*. Таким чином, прослідковується тенденція до представлення образу фемінної жінки за допомогою слабшої емотеми та інтенсифікації емоцій, які переживають маскулінні образи жінок і чоловіків.

Мовна одиниця *rage* вжита для опису наступних ситуацій:

– Мелані: 1) *...a posture she would never have assumed had not **rage** possessed her to the point of forgetting proprieties* [328, с. 878]. – *...eine Stellung, die sie nie eingenommen hätte, hätte nicht ihr **Zorn** sie alle Schicklichkeit vergessen lassen* [329, с. 1020]. – *...вона нізащо не прибрала б такої надто сміливої пози, якби не крайнє збудження* [323, с. 489]. – *...она бы никогда не приняла такой позы, если бы не забылась во **гневе*** [324, с. 909]. Усі перекладачі тяжіють до вибору слабшої емотеми для представлення жіночого фемінного образу Мелані. Однак у Р. Доценка Мелані переживає лише крайнє збудження, з чим важко погодитися, оскільки йдеться про те, що вона забула доволі суворі правила пристойності, яких має дотримуватися заміжня жінка, через силу емоції, що заволоділа нею, тому що знеславили двох найдорожчих для неї людей.

– Ешли: *Suddenly he shook her...as if in a mad **rage** at her – and at himself* [328, с. 502]. – *...schüttelte sie wie in wilder **Wut** über sie – und über sich selbst* [329, с. 565]. – *Раптом він шарпонував її ... наче **лють** охопила його і на неї, і на самого себе* [323, с. 22]. – *...и продолжал трясти, точно вдруг обезумел от **ярости** на нее – и на себя* [324, с. 521]. Фемінний чоловік у всіх перекладах переживає значно сильнішу емоцію, аніж фемінна жінка.

– Скарлет: 1) *And then her **rage** broke, the same **rage** that drove Gerald to murder ...* [328, с. 129]. – *Und dann brach ihre **Wut** los, die gleiche **Wut**, die Gerald zum Mord getrieben hatte...* [329, с. 135]. – *І нараз **лють** спалахнула в душі у Скарлет, та сама невтримна **лють**, що штовхнула Джеральда на вбивство* [322, с. 137]. – ***Ярость** закипела в ее крови – все то **неустовое**, что толкнуло Джеральда на убийство* [324, с. 124]. У всіх перекладах вжито семантичні відповідники. Т. Озерська та Т. Кудрявцева додатково вводять мову одиницю *неустовое*, щоб підкреслити вибуховість характеру Скарлет.

2) *“There!” she thought in a hot **rage of pleasure*** [328, с. 890]. – *“Da!” dachte sie in **rasender Freude**...* [329, с. 1035]. – *“Ага!” – промайнуло у неї з ядуchoю зловтіхою* [323, с. 504]. – *“Вот!” – подумала она со **жгучим злорадством**...* [324, с. 921]. М. Бехайм-Шварцбах вживає відповідник обох

частин, вводячи семи *шаленства* та *радості*, які вжито збалансовано. У перекладах Р. Доценка та Т. Озерської і Т. Кудрявцевої інтенсифікується негативний бік емоції, завдяки використанню складових *ядучий* та *зло-::втіха* і *жгучий* и *зло-::радство*.

3) *...feeling came back into the emptiness of her mind, a murderous rage so strong it shook her like the ague* [328, с. 506]. – *...und eine mörderische Wut brach in ihr leeres Gemüt ein, so gewaltsam, dass sie erschauerte wie in einem Schüttelfrost* [329, с. 569]. – *...вже не стало порожнечі в її душі, і така запекла лють заколотила нею, немов у нападі гарячки* [323, с. 26]. – *...ею овладела такая смертоносная ярость, что она затряслась, как в приступе малярии* [324, с. 524]. М. Бехайм-Шварцбах та Т. Озерська і Т. Кудрявцева віднайшли семантичні еквіваленти *eine mörderische Wut* і *смертоносная ярость*, в той час як Р. Доценко вжив варіант *запекла лють*, який однак не імплікує здатності на вбивство.

4) *Somewhere in her brain, a slow fire rose and rage began to blot out everything else...* [328, с. 129]. – *In einem Winkel ihres Hirns flammte ein schwellendes Feuer auf, Wut fing an, alles in ihr zu übertäuben* [329, с. 135]. – *Десь у глибині її єства повільно зайнявся вогонь, і почав наростати гнів, заступаючи все інше* [322, с. 137]. – *Где-то в глубине ее души медленно разгоралось пламя, и вот гнев вспыхнул, затемнив рассудок* [324, с. 124]. Р. Доценко та Т. Озерська і Т. Кудрявцева обирають слабшу базову емотему *гнів* та *гнев* для передачі мовної одиниці *rage*.

Розглянемо, як відтворено цю мовну одиницю при реалізації чоловічих образів:

– Чоловічі маскулінні характери: 1) *“By God, I will kill her!” cried Rhett and his face was black with rage* [328, с.820]. – *“Bei Gott, ich schlag sie tot” tobte Rhett, das Gesicht dunkel vor Wut* [329,с. 950]. – *Їй-бо, я вб’ю її!* – *скрикнув Рет, почорнівши з обурення* [323, с. 416]. – *Клянусь богом, я убью ее!* – *воскликнул Ретт, и лицо его потемнело от гнева* [324, с. 849]. Дивним

видається вибір Р. Доценка, оскільки чоловік, здатний на вбивство навряд чи відчуватиме *обурення*.

2) *Had he exploded with **rage** and injured vanity or upraided her...* [328, с. 543]. – *Hätte er vor **Wut** und verletzter Eitelkeit getobt* [329, с. 612]. – *Коли б Рет вибухнув **гнівом**...* [323, с. 73]. – *Взорвись он в **ярости**, оскорбленный в своих лучших чувствах* [324, с. 563]. Р. Доценка знову обирає відповідник, який позначає слабшу емотему, ніж у першотворі – *гнів*.

3) *The **murderous rages** of the Fontaines had made County history long before this chapter had opened* [328, с. 605]. – *Die **mörderischen Wutanfälle** der Fontaines hatten schon immer in der Provinz von sich reden gemacht* [329, с. 684]. – *Буйні спалахи Фонтейнів відомі були на всю округу задовго до цієї історії* [323, с. 151]. – *Неуемная ярость Фонтейнов вошла в историю округи задолго до того, как началась эта глава* [324, с. 627]. М. Бехайм-Шварцбах вживає семантичний еквівалент, однак підкреслює періодичність цих емоцій завдяки вживанню компонента *-anfälle*. У перекладах Р. Доценка та Т. Озерської і Т. Кудрявцевої втрачено сему про здатність на вбивство, про що згадується у першотворі.

4) *...to conceal their growing **rage*** [328, с. 117]. – *...die wachsende **Wut** hinunterzuschlucken* [329, с. 121]. – *...тож стримати дедалі дужче **обурення*** [322, с. 121]. – *...клокотавшее в них **раздражение*** [324, с. 110]. У цьому прикладі маскулінний чоловік у друготворах українською і російською мовами переживає слабші емоції. У Р. Доценка Рет Батлер відчуває *обурення*, яке у романі М. Мітчел не властиве маскулінним чоловікам. У Т. Озерської та Т. Кудрявцевої вжито варіант *раздражение*, який поряд із семою *гнів*, що властива чоловічим образам в романі, додатково актуалізує *досаду* та *недовольство*.

Наступною мовною одиницею, що описує емоційний стан героїв у творі, є *fury*:

– Мелані: *...a gentle and timid soul nerved by circumstances to the caution and **fury** of a tigress* [328, с. 746]. – *Es war der Ausdruck einer sanften,*

*schüchternen Seele, die durch die Umstände zur Tücke und **Wildheit** einer Tigerin gestählt ist* [329, с. 857]. – ...коли під впливом обставин лагідна й боязка істота перетворилася на сторожку й **люту тигрицю** [323, с. 327]. – ...нежное, застенчивое существо, превращенное обстоятельствами в настороженную, **разъяренную** тигрицу [324, с. 772 – 773].

– Скарлет: 1) *...she turned in **fury*** [328, с. 302]. – *...wie eine **Rasende*** [329, с. 340]. – ...в **нестямі**... [322, с. 356]. – *вне себя от ярости* Скарлет повернулася к нему [324, с. 310]; 2) *...and fear fell away before the overpowering **fury*** [328, с. 418]. – Не відтворено в перекладі німецькою мовою [329, с. 467]. – *...i страхи розвіялися перед нападом **шалу*** [322, с. 501]. – *...при мысли о кухне **ярость** полоснула Скарлетт по сердцу как ножом и страх отступил* [324, с. 429]; 3) *...looking at him in a confusion of joy and important **fury**...* [328, с. 486]. – *In dem verworrenen Gefühl des Glücks und einer ohnmächtigen **Wut** blickte Scarlett...* [329, с. 546]. – ...безтямна від радості й безсилої **люті**, глянула... [322, с. 589]. – ...теряя рассудок от бессильной **ярости** и непомерного счастья [324, с. 504]. Перекладачі урізноманітнили мовні одиниці, використані для зображення жіночих образів. У М. Бехайм-Шварцбаха фемінна жінка відчуває *Wildheit*, а маскулінна – *Rasen* та *Wut*; у Р. Доценка фемінна – *лють*, а маскулінна – *нестяма*, *шал* та *лють*. Лише у Т. Озерської і Т. Кудрявцевої обидва типи жіночих характерів переживають схожу емоцію – *ярость*.

– Маскулінні чоловіки: 1) *In an instant he was across the floor and by her side, his face black with **fury**. “If you were a man, I would break your neck for this”* [328, с. 875]. – *Im nächsten Augenblick stand er neben ihr, das Gesicht dunkel vor **Wut**. “Wärst du ein Mann, ich bräche dir dafür das Genick.”* [329, с. 1017]. – *Вмить Рет уже був коло Скарлет, обличчя його почорніло від **гніву**. – “Якби ти була чоловіком, я б скрутив тобі в’язи за такі слова”* [323, с. 486]. – *...лицо его почернело от гнева. – Будь вы мужчиной, я бы свернул вам за это шею* [324, с. 907]; 2) *Now Jonas shook with a **fury** equal to Scarlett’s...* [328, с. 507]. – *Jetzt bebte Jonas ebenso vor **Wut** wie Scarlett* [329,

с. 570]. – *Тепер і Джонас увесь тіпався від люти, як і Скарлет* [323, с. 27]. – *Теперь и Джонас, подобно Скарлетт, весь затрясся от ярости* [324, с. 525]; 3) *But in the faces of the two men who stared at each other across the candle flame so short a while ago there had been something that was different, something that heartened her but frightened her – fury* [328, с. 606]. – *In den Gesichtern der beiden Männer, die jetzt eben über die Kerzenflamme hinweg einander ins Auge blickten, hatte sie etwas gelesen, was ihr Mut und Angst zugleich machte: den Zorn* [329, с. 685 – 686]. – *Але на обличчях цих чоловіків, які щойно дивилися один на одного над полум'ям свічки, було щось відмінне, щось таке, що підбадьорювало її і водночас викликало острах – запеклість* [323, с. 153]. – *Но в лицах этих двоих, которые только что смотрели друг на друга поверх пламени свечи, было что-то иное, что-то и согревшее ей душу, и напугавшее ее, – ярость* [324, с. 629]. У Р. Доценка чоловіків зображено за допомогою семантичних еквівалентів *Wut* та *wütend*, як і одиницю *rage*. Крім того, перекладач використовує відповідник *Zorn*, як і для відтворення мовної одиниці *anger*. У Р. Доценка маскулінні чоловіки охоплені лише *гнівом*, *люттям* та синонімічною до останньої *запеклістю* (у значенні *лють* [299, III, с. 250]). Т. Озерська та Т. Кудрявцева для маскулінних чоловіків вживають слабшу емотему *гнев*, а також *ярость*.

Таким чином, найширшим спектром сильних емоцій відзначається маскулінний жіночий характер Скарлет О'Гара. Фемінний жіночий образ Мелані Вілкс ідеалізується, перекладачі тяжіють до заміни сильних емоцій слабшими. Однак, реалізуючи фемінний чоловічий характер Ешлі Вілка, перекладачі надають перевагу відповідникам, які імплікують сильніші емоції, зрівнюючи, таким чином, цей образ з маскулінним жіночим і чоловічими характерами.

У циклі романів Дж. Голсуорсі для зображення емотивної сфери концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК використано наступні мовні одиниці: *anger* у різних поєднаннях та дієслово *flare up (sudden anger)*, іменики *irritation* та *passion*, а також *rage*, *fierceness* й *heat*, останні дві імплікують *fury*.

Для створення маскулінних жіночих та чоловічих образів, а також фемінних характерів, що з розвитком дії виявляють маскулінні риси за допомогою мовної одиниці *anger* у різних поєднаннях, перекладачі обирають спільні для представників обох статей відповідники: *Zorn, zornig, гнів, гнівний, гнев* та *гневный*. Також Ю. Шльосер для розрізнення маскулінних жінок та чоловіків використовує одиниці *Aufgebrachtheit* та *Ärger; ärgerlich*, у Н. Волжиної маскулінні чоловіки відчують *раздражение* і злобу:

– Ірен Форсайт: *Her breast rose and fell as though with secret anger* [326, с. 66]. – *Ihre Brust hob und senkte sich wie mit heimlichem Zorn* [327, с. 97]. – *Груди хвилювалися, наче в них кипів таємний гнів* [321, с. 75]. – *Казалось, что затаённый гнев волнует её грудь* [317, с. 42].

– Джун Форсайт: 1) *Silent but unashamed, with flaming cheeks and angry eyes, the girl watched* [326, с. 93]. – *Schweigend, aber ungeniert, mit flammenden Wangen und zornigen Augen, beobachtete das Mädchen sie* [327, с. 137]. – *Мовчки, але без сорому, дівчина стежила за ними: щоки її й очі палали гнівом* [321, с. 106]. – *Молча, но не чувствуя ни малейшего стыда, с пылающим лицом и горящими гневом глазами девушка смотрела на них* [317, с. 60]; 2) *She heard the front door click, and stood still, an expression of real anger and mortification on her face* [326, с. 179]. – *Sie hörte die Haustür zuschnappen und blieb stehen, einen Ausdruck echter Aufgebrachtheit und Kränkung auf den Gesicht* [327, с. 257]. – *Вона почула, як грюкнули надвірні двері й застигла на місці, а на обличчі її відбився вираз щирого гніву й приниження* [321, с. 201]. – *Она услышала, как захлопнулась входная дверь, и замерла на месте с выражением неподдельного гнева и обиды на лице* [317, с. 117].

– Сомс Форсайт 1) *And the slow, sulky anger Soames had felt all the afternoon burned the brighter within him* [326, с. 92]. – *Und der unbestimmte, dumpfer Ärger, den Soames den ganzen Nachmittag empfunden hatte, flammte um so heller in ihm auf* [327, с. 135]. – *І похмурий, приглушений гнів, що жеврів у душі Сомса весь той день, спалахнув ще дужче* [321, с. 105]. – *И угрюмая*

тихая злоба, не оставлявшая Сомса все это утро, разгорелась в нём ещё сильнее [317, с. 59]; 2) *Soames saw that he really meant what he said, and, **angry** though he was, the consequences of a row rose before him too vividly* [326, с. 89]. – *Soames sah, dass es ihm damit ernst war, und obgleich er **sich ärgerte**, konnte er sich die Folgen eines Streites nur zu lebhaft ausmalen* [327, с. 131]. – *Сомс бачив, що архітектор не жартує, і хоч який він був **сердитий**, проте можливі наслідки сварки постали перед ним аж надто виразно* [321, с. 102]. – *Сомс понял, что Босини не шутит, и, несмотря на все своё **раздражение**, живо представил себе последствия ссоры* [317, с. 57].

Також для маскулінних чоловіків використано синонімічну до **anger** мовну одиницю *irritation*, для фемінного чоловіка – *passion*, для фемінної жінки – *flare up*. У перекладі Ю. Шльосер найслабшим є фемінний чоловік, який переживає *Zorn*, маскулінного чоловіка описано ширшим спектром сильніших відповідників – *Ärger; entflammt; zorniger Ausbruch*, а фемінну жінку – *aufbrausen*. У О. Тереха найсильнішою емотемою відзначається фемінний чоловік – *лють*, далі фемінна жінка – *скинути*, і лише потім маскулінний чоловік – *гнів, сердитий*. У Н. Волжиної, М. Богословської-Бобрової маскулінний чоловік змальовується ширшим, однак слабшим за інтенсивністю вияву діапазоном одиниць – *гнев; раздражение*; фемінний чоловік відзначається відповідником *ярость*, а фемінна жінка – *вспылить*.

– Ірен Форсайт: *She might have **flared up*** [326, с. 58]. – *Sie hätte **aufbrausen können*** [327, с. 87]. – *Вона могла **скинути*** [321, с. 66]. – *Она могла **вспылить*** [317, с. 57];

– Філіп Босіні: *a face white with **passion*** [326, с. 159]. – *Gesicht weiss vor **Zorn*** [327, с. 230]. – *Обличчя бліде від **люмі*** [321, с. 180]. – *побелевшее от **ярости** лицо* [317, с. 104];

– Сомс Форсайт: 1) *He had been glad to get his news out under cover of this burst of **irritation*** [326, с. 58]. – *Er war froh gewesen, die Neuigkeit unter dem Vorwand **eines zornigen Ausbruches** vorbringen zu können* [327, 86]. – *Він радів, що йому пощастило сказати їй цю новину, прикриваючись **вибухом***

обурення [321, с. 65]. – *Сомс был рад, что случай позволил ему сообщить эту новость под прикрытием раздражения* [317, с. 37]; 2) *Characteristically, his irritation turned not against Irene but against Soames* [326, с. 127]. – *Bezeichnenderweise richtete sich sein Ärger nicht gegen Irene, sondern gegen Soames* [327, с. 184]. – *Цікаво відзначити, що Джоліанів гнів спрямовувався не на Айріні, а на Сомса* [321, с. 144]. – *Но характерная вещь: его раздражение было направлено не против Ирэн, а против Сомса* [317, с. 37]; 3) *The irritation of one accustomed to have his way was roused against he knew not what* [326, с. 131]. – *Die Erbitterung eines Menschen, der gewohnt war, seinen Willen zu haben, wurde entflammt* [327, с. 189]. – *В ньому кипів гнів – він сам не знав проти кого, – гнів людини, що звикла стояти на своєму* [321, с. 148]. – *И в старом Джолионе, привыкшем все делать по-своему, закипал гнев – он и сам не знал против кого* [317, с. 85]. Перекладачі не одноставні у своєму виборі, оскільки найсильнішими емоціями у перекладах О. Тереха та Н. Волжиної й М. Богословської-Бобрової відзначається фемінний чоловік, а у Ю. Шльосер – образ маскулінного чоловіка.

Фемінний та маскулінный чоловічі образи створюються також за допомогою сильнішої мовної одиниці *rage*. У перекладах же саме маскулінный чоловік переживає значно сильніші емоції:

– Філіп Босіні: *You needn't get into a rage* [326, с. 89]. – *Sie brauchen nicht in Zorn zu geraten* [327, с. 131]. – *Чого це Ви так розсердилися?* [321, с. 102]. – *Вы напрасно злитесь* [317, с. 57].

– Сомс Форсайт: *In a rage he lifted his foot to kick in the panel; the thought of the servants restrained him* [326, с. 188]. – *In seiner Wut hob er den Fuß, um die Türfüllung einzutreten; der Gedanke an die Dienstboten hielt ihn zurück* [327, с. 268]. – *Не тямлячи себе від люті, Сомс замірився ногою, щоб ударити у двері, але потім стримався, згадавши про слуг* [321, с. 210]. – *Не помня себя от ярости, Сомс занёс ногу, чтобы ударить в дверь; но его остановила мысль о прислуге* [317, с. 122].

Виявом найсильніших емоцій у романі Дж. Голсуорсі відзначаються жіночі образи, а саме Ірен Форсайт. У перекладах авторський задум також збережено:

1) *She was brushing her hair, and turned to him with **strange fierceness** [326, с. 193]. – Sie war dabei, ihr Haar zu bürsten, und drehte sich mit **seltsamer Heftigkeit** zu ihm um [327, с. 276]. – Айріні розчісувала коси; вона повернулася до нього на диво люта [321, с. 217]. – Ирэн расчёсывала волосы; она посмотрела на него с какой-то непонятной яростью [317, с. 126]; 2) *But secretly he wondered at the **heat of her reply**; it was unlike her [326, с. 57 – 58]. – Aber insgeheim wunderte er sich über ihre **hitzige Antwort** [327, с. 86]. – ..але в душі здивувався, не розуміючи, чого це вона так спалахнула [321, с. 65]. – ... но втайне удивился её **горячности** [317, с. 37].**

З огляду на статтю перекладача у процесі відтворення різних типів характерів у романах та результати аналізу використаних у перекладах мовних одиниць можна зробити низку узагальнень. Зокрема, у перекладах роману М. Мітчел з чітким розподілом характерів на фемінні та маскулінні образи спостерігається тенденція, властива перекладачам обох статей.

Фемінна жінка переживає базові та менш інтенсивні емоції (дві мовні одиниці у М. Бехайм-Шварцбаха – *Entrüstung, Zorn*, чотири у Р. Доценка – *обурення, гнів, збудження та лють* та дві у Т. Озерської й Т. Кудрявцевої – *возмущение і гнев*. Набір одиниць, використаних для передачі образу Мелані, на відміну від оригіналу, є одноріднішим та збідненим за рахунок а) не відтворення їх у певних ситуаціях (у випадку М. Бехайм-Шварцбаха), б) заміни сильнішої емоції слабшою (*rage* як *Zorn*, *збудження та гнев*; *anger* як *обурення та возмущение*); в) ототожнення різних за силою та характером емоцій (*anger* та *rage* відтворено М. Бехайм-Шварцбахом як *Zorn*), що ставить під сумнів здатність героїні (Мелані) на емоційні переживання, подібні до переживань Скарлет, а це робить її образ стереотипно-ідеальним, що не відповідає наміру автора. Судячи з перекладів, фемінний чоловік відчуває ті ж самі емоції, що й маскулінні характери, тоді як в оригіналі їхні

емоції ближчі до емоцій фемінних жінок, тобто менш інтенсивні. Втім, жоден з перекладачів цього не передав. Маскулінна жінка переживає найширший спектр емоцій, аніж усі інші типи характеру. У перекладачів-чоловіків вона виявляється сильнішою в найінтенсивніших емоціях. Так, М. Бехайм-Шварцбах підкреслює емоцію вищої інтенсивності у процесі відтворення мовної одиниці *indignation* (*Empörung*), яка властива жінкам у творі, рівність – у *anger* (*Zorn*), які можна вважати базовими, та перевагу жінки в найінтенсивніших емоціях *rage* (*Wut, wütend, rasend*) та *fury* (*Rasende, Wut*); Р. Доценко – однакові емоції у процесі перекладу *indignation* (обурення) та *anger* (гнів, люта) та перевагу маскулінної жінки в одиницях *rage* (лють, нестяма) та *fury* (лють, нестяма, шал). У жінок-перекладачів дві найінтенсивніші МО *rage* та *fury* є рівними між жінками та чоловіками; маскулінні чоловіки переважають жінку за силою відчуттів у *indignation* (негодующе::возмущение) та *anger* (ярость::гнев).

У Дж. Голсуорсі більшість характерів поєднують фемінні та маскулінні риси, однак, Джун та Сомс можуть вважатися переважно маскулінними характерами, поряд з тим як Айріні та Босінні – фемінними, однак Айріні поступово набуває маскулінних характеристик, що й дозволяє їй завжди досягати бажаного. Відтак, зазначена тенденція впливає на перекладацькі рішення. Фемінна жінка, що поступово виявляє маскулінні риси, переживає найширший та найсильніший спектр емоцій від *anger* до *flare up, heat of her reply* та *strange fierceness*, що засвідчує зміни її характеру. У перекладах цю тенденцію збережено: Ю. Шльосер (*Zorn, zornig, Aufgebrachtheit, aufbrausen, hitzige Antwort, seltsame Heftigkeit*), О. Терех (гнів, гнівний, вираз щирого гніву, скинути, спалахнути, люта), Н. Волжина та М. Богословська-Боброва (гнев; гневный, вспылить, горячность, непонятная ярость). Така ж тенденція спостерігається в реалізації маскулінного чоловічого характеру: оригінал (*anger, angry, irritation, rage*), у Ю. Шльосер (*ärgerlich, zornig, Ärger; entflammt; zorniger Ausbruch, Wut*), у О. Тереха (гнів, сердитий, лють), у

Н. Волжиної та М. Богословської-Бобрової (*гнев, злоба, раздражение, ярость*).

Емотивну сферу фемінного чоловіка у перекладі Ю. Шльосер представлено найслабше – *Zorn*. Сила інтенсивності відтворення емоцій у О. Тереха, Н. Волжиної й М. Богословської-Бобрової коливається – послаблення в одних ситуаціях (*розсердилися* та *злиться* в реалізації мовної одиниці *rage*) та посилення в інших – *лють* та *ярость* для відтворення *passion*.

2.2. Специфіка відтворення засобів образності на позначення фемінних та маскулінних характерів

Для повнішого розкриття гендерного компоненту концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК переклад має якнайповніше відтворити усі нюанси першотвору. Особливо це стосується засобів образності, використаних авторами для характеристики персонажів у творі. Для створення окремих гендерних кластерів, які реалізують небажані й неприйнятні для субконцептів ЛЕДІ та ДЖЕНТЛЬМЕН характеристики – аморальність, нетипові для певної статі риси характеру й поведінки, автори вживають низку засобів образності. До них належать метонімічні засоби (евфемізми і парафрази), що дозволяють акцентувати на тенденції до уникнення прямої номінації певного явища чи особи, а відтак, негативне чи навіть відразливе ставлення, та біологічні метафори статі, сутність яких полягає у перенесенні біологічних та духовних якостей однієї статі на іншу. У романах цей вид метафори актуалізує якості фемінності та маскулінності в представників протилежної статі, що суперечить стереотипним гендерним уявленням, тому має негативну конотацію, яка виявляється у використаних для їхньої номіналізації мовних одиниць.

2.2.1. Переклад метонімічних засобів на позначення антиідеалу.

Водночас із конструюванням ідеалу жінки М. Мітчел та Дж. Голсуорсі у своїх творах вибудовують іншу групу, створюючи антиідеал авторського уявлення про концепт ЖІНКА. Ним є збірний образ повій. У Дж. Голсуорсі вони розподіляються на дві групи: *колишні*, які знаходяться на найнижчому щаблі суспільства та отримують допомогу й підтримку від інших людей, та *теперішні*. Вони описуються за допомогою евфемізмів. Перша група евфемізмів не становить проблеми для перекладачів, оскільки вони є доволі універсальними засобами передачі імпліцитного змісту: *the Magdalenes of London – die Magdalenen von London – лондонські Магдалини – лондонские Магдалины; women who've come to grief – Frauen, die zu Fall gekommen sind – жінки, що попали в біду – женщины, которые попали в беду; one of those – eine von jenen – одна з тих – одна из тех (разг.); protégée – protegee – протезе – протезе; this outcast – Ausgestoßene – знедолене створіння – несчастная*. Хоча навіть у цій групі перекладачі подекуди використовують відповідники із вужчим значенням, аніж у тексті першотвору, зокрема варіанти *знедолене створіння* та *несчастная* при відтворенні одиниці *this outcast*, яка актуалізує виключеність із суспільства.

Окремо описуються також яскраві представниці цієї соціальної групи – *Belle Watling* у романі «Gone with the Wind», яка, як і головна героїня Скарлет О'Гара, належить до типу сильних та успішних маскулінних жінок, та коханка Монтегію Дарті у «The Forsyte Saga», якій вдалося розбити буржуазний шлюб. Через специфічність роду занять та аморальність поведінки жінок цього типу М. Мітчел та Дж. Голсуорсі вкладають в уста аристократок та представниць вищого суспільства велику кількість евфемізмів та парафраз з дейктичними лексемами, завдяки чому вдається підтвердити та втілити в тексті романів стереотип щодо вишуканості мовленнєвої діяльності жінок, які прагнуть уникати безпосередньої номінації неприємних речей та вживання лайливої лексики. Зокрема у своєму романі «Gone with the Wind» М. Мітчел підтверджує важливість цього: *Bad women*

and all they involved were mysterious and revolting matters to her. She knew that men patronized these women for purposes which no lady should mention – or, if she did mention them, in whispers and by indirection and euphemism [328, с. 247].

В обох творах спільними одиницями для представлення такого типу жінок є такі парафрази з дейктичними лексемами: *that woman, that girl, that creature*. Дейксис є складною та багатогранною категорією, що реалізується в ментальній діяльності людини та виступає основою сприйняття просторово-часового континууму і ядром просторово-часових відношень у мові. Він впливає на формування психологічної ідентифікації людини, яка ґрунтується на сприйнятті особою іншої людини, себе, явища, процесу, що здебільшого відбувається стосовно певної комунікативної ситуації. Одним із способів такої ідентифікації навколишнього світу є підхід «людина» – інша людина, який безпосередньо втілюється у використанні вказівних займенників для називання певної особи [176, с. 49]. Ця особливість характерна для жіночого мовлення, яке прагне уникнути використання зниженої та пейоративної лексики, однак потребує іншого, вишуканого способу для передачі негативної чи зневажливої оцінки (перифразування, евфемістичного називання), особливо це стосується мовлення жінки, яка належить до вишуканого суспільства. Далеко не завжди в перекладі вдається передати всі глибинні емоції підтексту.

Дейктична лексема *that* додає зневажливого відтінку та може виражати осуд, антипатію чи гнів, особливо, якщо вживається перед іменем особи (*Ic: the well known: being the one about whom or about which further comment is unnecessary* [316, III, с. 2367]); *4. designating something or someone that is not described but that is well known or easily recognizable: sometimes with implication of disparagement; II. 1b: Often (esp. Before a person's name) implying censure, dislike or scorn* [316]). Обидві мовні одиниці *girl* та *woman* можуть імплікувати у певному контексті сему *2d: a prostitute* [316], в той час як *creature* зазвичай уживається для зневажливого чи осудливого

представлення людської істоти (Зс. *Expressing reprobation or contempt*) [316]. Однак не всі семи відтворюються повно у перекладах.

У циклі романів «The Forsyte Saga» та друготворах у мовленні обманутої дружини жінка сумнівної поведінки реалізується за допомогою таких мовних одиниць, як *that girl* – *dieses Mädchen* – та дівка – *эта девка*; *that woman* (найуживаніша) – *diese Frau, jene Frau, dieses Frauenzimmer* – та жінка, ця жінка – *эта женщина, эта девка*; *that creature* – *diese Person* – та особа – *эта мерзавка*:

1) *Do you mean **that girl** we saw dancing in the Pandemonium Ballet?* [326, с. 301]. – *Meinst du **dieses Mädchen**, das wir im Pandämonium-Ballett tanzen sahen?* [327, с. 448]. – *Ти маєш на увазі **ту дівку**, яку ми бачили в «Пандемоніумі»?* [321, с. 352]. – *Ты хочешь сказать, **эта девка*** [319, с. 8]; 2) *...it cost her many a pang to send what must find its way into the vanity-bag of «**that creature**»!* [326, с. 406]. – *...es kostete sie viel Überwindung, das abzuschicken, was ja nur ins Handtäschchen «**dieser Person**» wandern würde* [327, с. 603]. – *Їй було страшенно тяжко послати ці гроші, котрі, звичайно, попадуть у сумочку «**тієї особи**»* [321, с. 479]. – *Ей стоило немалых страданий послать эти деньги, которые должны были перекочевать в сумочку «**этой мерзавки**»!* [319, с. 83]; 3) *He had gone off to Newmarket or Brighton, with **that woman** as likely as not* [326, с. 302]. – *Er war nach Newmarket oder Brighton gegangen, höchstwahrscheinlich mit **dieser Frau*** [327, с. 450]. – *Він, напевно, поїхав до Ньюмаркета чи до Брайтона, – мабуть, із **тією жінкою*** [321, с. 354]. – *Конечно, он уехал в Ньюмаркет или в Брайтон и, наверно, с **этой женщиной*** [319, с. 9]; 4) *That woman had ravaged him* [326, с. 435]. – *Dieses Frauenzimmer hat ihn zugrunde gerichtet* [327, с. 652]. – *Та жінка спустошила його* [321, с. 517]. – *Эта девка выпотрошила его* [319, с. 107]; 5) *But that woman who had reduced him to those words* [326, с. 435]. – *...aber jene Frau hatte ihn so weit gebracht zu sagen* [327, с. 652]. – *Але ця жінка, яка довела його до таких слів* [321, с. 518]. – *Но эта девка, которая довела его до таких слов* [319, с. 107]. Перекладачі вживають семантичні

відповідники *dieses, jene, та, ця*, які відтворюють негативну конотацію. Ю. Шльосер обирає розмовний еквівалент із відтінком зневажливості *Frauenzimmer*, О. Терех – розмовно-знижений *дівка*, Н. Волжина і М. Богословська-Боброва – розмовний *девка* та розмовно-знижену одиницю *мерзавка*, що засвідчує допустимість уживання подібної лексики жінкою з вище-середнього суспільства

Також у творі у невластне-прямому мовленні Вініфред Дарті використано пряму номінацію *jade (a low woman)*, яка імплікує ницу жінку. Ю. Шльосер відворює її розмовним, зневажливим відповідником *Weibsstück*, О. Терех – зневажливою, лайливою прямою номінацією – *шльондра*, Н. Волжина, М. Богословська-Боброва – розмовно-зниженим *девка*. Отже, перекладачі допускають можливість уживання розмовної та лайливої лексики представницями вищого суспільства Вікторіанської Англії в окремих ситуаціях: *Gone to the arms of a Spanish Jade!* [326, с. 303]. – *Einem spanischen Weibsstück in die Arme gelaufen* [327, с. 451]. – *Кинувся в обійми іспанської шльондри* [321, с. 355]. – *Кинулся в объятия испанской девки!* [319, с. 10].

У перекладах роману «Gone with the Wind» у мовленні справжніх леді відсутня зневажлива лексика, коли вони згадують жінок легкої поведінки: *the girls – die Mädchen – ті дівчата – дівчиці* (розм.); *that woman – die Frau – ця жінка – эта женщина*; *that Watling creature – der Watling – ця Вотлінг – эта Вотлинг*; *that Watling woman – Belle Watling – ця сама Вотлінг – эта Вотлинг*: 1) місіс Мід: *And were the girls – were they unclothed?* [328, с. 759]. – *Und die Mädchen... hatten sie etwas an?* [329, с. 874]. – *А ті дівчата... вони були дуже голі?* [323, с. 342]. – *Ну и, конечно, дівчиці – они раздетые?* [324, с. 786]. Усіма перекладачами відтворено семантичні ознаки, крім того Т. Озерська і Т. Кудрявцева підсилюють негативне враження завдяки уживанню стилістично маркованої одиниці – *дівчиці*;

2) *It seems that Miss – that woman, wanted to do something for the hospital* [328, с. 246]. – *Mir scheint, daß Fräulein... die Frau wollte etwas für das Lazarett*

tun [329, с. 274]. – *Виявляється, що ця міс... ця жінка хоче допомогти чимось шпиталеві* [322, с. 287]. – *Оказывається, эта мисс... эта женщина хочет что-то сделать для госпиталя* [324, с. 251]; 3) *He has arranged with that Watling creature* [328, с. 755]. – *Er hat alles mit der Watling verabredet* [329, с. 868]. – *Він домовився з цією Вотлінг* [323, с. 237]. – *Он условился с этой Уотлинг* [324, с. 781]. В усіх друготворах збережено форму вираження та, відповідно, стереотип про кодифікованість мовлення;

4) *...you were at that Watling woman's house* [328, с. 759]. – *...ihr wäret bei Belle Watling gewesen* [329, с. 873]. М. Бехайм-Шварцбах вдається до згадування по імені *Belle Watling* на відміну від описового позначення у першотворі *that Watling woman*. – *...що ви були в закладі цієї самої Вотлінг* [323, с. 343]. – *...что Вы были в доме у этой Уотлинг* [324, с. 786]; 5) *Two of them killed in a fight over a cheap little girl* [328, с. 757]. – *...zwei von ihnen in einem Streit um eine Prostituierte* [329, с. 871]. – *Двоє забили одне одного через якусь там дешеву підмінанку* [323, с. 340]. – *...они убили друг друга сп'яну, подравшись из-за какой-то девицы в доме Красотки* [324, с. 871]. М. Бехайм-Шварцбах та Р. Доценко не зберігають умову кодифікованості мовлення, оскільки у перекладі німецькою мовою вжито пряму номінацію – *eine Prostituierte*, в україномовному – зневажливу одиницю *підмінанка*. Т. Озерська і Т. Кудрявцева відтворюють розмовним еквівалентом – *девицы*.

Навіть Скарлет О'Гара, яка порушує усі класичні норми поведінки леді, згадує коханку Рета Батлера за допомогою тих самих парафрастичних засобів (із додаванням оціночних означень – дейктичних лексем), як і леді в класичному розумінні, що засвідчує кодифікованість жіночого мовлення в зображуваному суспільстві: *the Watling woman; that Watling; that dreadful Watling creature; that creature; that vile Watling creature; one of those creatures* та додаткові евфемізми: *such women; bad women*.

Однак у перекладі використано різні підходи: 1) *And to think that Rhett would have the gall to look a decent woman in the face after being with that creature* [328, с. 247]. – *Er hatte die Unverfrorenheit, einer anständigen Frau in*

die Augen zu blicken, nachdem er bei diesem Frauenzimmer gewesen war [329, с. 275]. М. Бехайм-Шварцбах вживає розмовну знижену одиницю, завдяки чому експлікує приховану інформацію. – *I u Peta visticae naхабства дивитися в очі пристойній жінці, щойно вийшовши від цієї особи* [322, с. 288]. – *И этот человек еще имеет наглость смотреть порядочным женщинам в глаза, после того как он был с этой тварью* [324, с. 252]. Т. Озерська і Т. Кудрявцева обирають лайливу одиницю, порушуючи стереотип гендерної кодифікованості мовлення. Цю тенденцію прослідковуємо і у наступних перекладах:

2) *I had naturally suspected what your relations with that creature were* [328, с. 874]. – *Mir schwante längst, was für Beziehungen du zu der Person unterhieltest* [329, с. 1016]. – *Я, звісно, підозрювала, що ти маєш зв'язок з цією особою* [323, с. 484]. – *Я, естественно, подозревала о ваших отношениях с этой тварью* [324, с. 905];

3) *Would Rhett insist on keeping her in Atlanta as people said he kept the Watling woman* [328, с. 511]. – *Ob Rhett wohl darauf bestand, sie in Atlanta zu haben, wie es hieß, daß er die Watling dort halte* [329, с. 575]. – *Чи вимагатиме Рет, щоб вона перебралася до Атланти, де, кажуть, живе та його Краля Вотлінг* [323, с. 33]. Важо погодитися з тим, що аристократка, яка відчуває відразу до повії, згадуватиме її на повне ім'я. – *Будет ли Ретт настаивать на том, чтобы она жила в Атланте, где, судя по слухам, живет эта его Уотлинг* [324, с. 530];

4) *One of those creatures Rhett consorted with, probably that Watling woman* [328, с. 535]. – *Eins von den Frauenzimmern, mit denen Rhett Umgang hatte, wahrscheinlich die Watling* [329, с. 603]. – *Це котра із тих повійниць, з якими лигається Рет, – чи не она сама Вотлінг* [323, с. 63]. – *Наверняка какая-нибудь из этих тварей, с которыми водится Ретт, – должно быть, Уотлинг* [324, с. 555]. М. Бехайм-Шварцбах та Т. Озерська і Т. Кудрявцева вживають зневажливі та лайливі одиниці *Frauenzimmer* і *тварь*, Р. Доценко вдається до прямої номінації – *повійниця*;

5) *She could never, never let him know that she even realized that **bad women** existed* [328, с. 247]. – *Er durfte nie und nimmermehr erfahren, daß sie überhaupt von dem Dasein **solcher Dirnen** wußte* [329, с. 276]. М. Бехайм-Шварцбах відтворює парафраз прямою номінацією. – *Треба, щоб він нізащо не здогадався, що вона навіть знає про існування **таких жінок*** [322, с. 289]. – *Он же никак, ни под каким видом не должен знать, что она может хотя бы подозревать о существовании **таких женщин*** [324, с. 253];

6) *Then he does live with **that dreadful Watling creature*** [328, с. 753]. – *Er lebt wirklich mit **der Watling*** [329, с. 876]. – *Він живе з **цією помінахою Вотлінг*** [323, с. 336]. Р. Доценко вживає лайливу одиницю при відтворенні *that dreadful Watling creature*. – *Значит, он действительно живет с **этой отвратительной Уотлинг*** [324, с. 780].

У перекладах спостерігається порушення стереотипу про вишуканість та кодифікованість мовлення жінки з вищого суспільства через експлікацію прихованої номінації та уживання лайливої лексики.

Мовлення чоловіків у романі також відзначається вживанням значної кількості евфемізмів при згадці жінок легкої поведінки відповідно до етикету: *women of their profession, fancy ladies, young ladies, girls*:

1) *It won't occur to them that **women of – their profession** are capable of intense loyalty or patriotism* [328, с. 752]. – *Es kommt ihnen nicht in den Sinn, dass auch **Frauen dieses... dieses Gewerbes** einer heißen Vaterlandsliebe fähig sind* [329, с. 865]. – *...жінки такого... фаху можуть бути самовідданими патріотками* [323, с. 334]. – *...женщины...м-м... определенной профессии способны быть преданными патриотками* [324, с. 779]; 2) *...they will take the word of – **fancy ladies*** [328, с. 752]. – *...mit dem Ehrenwort eines Gesinnungslumpen und ehtlicher **Halbweltdamen** kommen die Herren glücklich davon* [329, с. 865]. – *...але от слову... таких дівчат повірят без ніяких* [323, с. 335]. – *...но они поверят клятве... женщины легкого поведения* [324, с. 779]; 3) *You and your **girls** will have to appear before the provost marshal tomorrow* [328, с. 756]. – *Sie und ihre **Mädchen** haben morgen vor dem*

Generalprofos zu erscheinen [329, с. 869]. – *Вам і вашим дівчаткам доведеться завтра постати перед начальником військової поліції* [322, с. 339]. – *Вам и вашим барышням придется предстать завтра перед начальником* [32, с. 782]. У всіх друготворах евфемізми відтворено еквівалентно із дотриманням вимог про вишуканість мовлення та описове позначення неприємних явищ.

У романі М. Мітчел навіть колишній в'язень уживає варіант *loose women*. Перекладачі обох статей у процесі реалізації використовують конотативно забарвлені варіанти: М. Бехайм-Шварцбах – *solche Frauenzimmer*, Р. Доценко, як і для відтворення мовлення Скарлет, уживає відповідник *potinaxa* (лайл.), Т. Озерська та Т. Кудрявцева – *потаскуха* (разг.-сниж.):

Loose women ought to be kilt [328, с. 703]. – *Solche Frauenzimmer muß man umbringen* [329, с. 805]. – *Помінасі туди й дорога* [323, с. 274]. – *Потаскух убивать надо* [324, с. 728]. Мовленнева картинка колишнього в'язня кардинально змінена. Якщо зараз вживання одиниць *potinaxa* і *потаскуха* може вважатися допустимим, то у зображуваному у тесті періоді це було просто неприйнятним.

Проаналізувавши мовні одиниці, використані для відтворення антиідеалу авторського уявлення про концепт ЖІНКА, можна зробити висновки, що більшість перекладачів, передаючи мовленнєву поведінку представниць вищого суспільства, дотримуються авторських технік, зокрема зберігають евфемізми та інші види парафразу, зберігаючи ідею про кодифікованість мовлення зображуваних образів. Мовленню леді Вікторіанської Англії властива стриманість. У найскладніших ситуаціях Ю. Шльосер допускає вживання розмовних одиниць із відтінком зневажливості *Frauenzimmer*, О. Терех – розмовно-знижену *дівка*, Н. Волжина та М. Богословська-Боброва – розмовну *девка* та розмовно-знижену *мерзавка*. У невластивому мовленні в момент найсильнішого обурення та відчаю Ю. Шльосер використовує іншу розмовну одиницю, що

передає зневагу, – *Weibsstück*, О. Терех – пряму номінацію, лайливу та зневажливу *шльондра*.

У романі М. Мітчел і жінки, і чоловіки використовують евфемізми для називання повій. У процесі відтворення мовленнєвої поведінки найменший ступінь емоційності, як засвідчують переклади, переживають чоловіки-джентльмени, яким властива евфемістична лексика. Жінки-леді вживають значну кількість конотативної лексики: пряма номінація у М. Бехайм-Шварцбаха – *eine Prostituierte*, застаріла у Р. Доценка – *підтіпанка* й розмовна одиниця в Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – *девица*.

Мовлення головної героїні, маскулінної жінки, у перекладах можна порівняти з мовленням чоловіка з нижчих верств суспільства, колишнього в'язня.

У М. Бехайма-Шварцбаха жінка у прямому та невластивому мовленні вживає розмовну, зневажливу лексику (*Frauenzimmer*) та пряму номінацію *Dirnen*, Р. Доценка – лайливу *потіпаха* та пряму номінацію *повійниця*, Т. Озерська та Т. Кудрявцева – лайливу *тварь*. Чоловік уживає зневажливу *Frauenzimmer*, лайливу *потіпаха* та розмовно-знижену *потаскуха*.

Таким чином, недотримання авторських прийомів призводить до зміни гендерної картини зображуваного суспільства та гендерного портрету окремих героїв у друготворах, що призводить до появи нових характеристик у структурі концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК.

2.2.2. Передача біологічної метафори статі для створення фемінних та маскулінних образів.

Чільне місце з-поміж метафор посідає особливий вид, що отримав назву біологічна метафора статі (термін Н. Хорошильцевої), сутність якої полягає у перенесенні біологічних та духовних якостей однієї статі на іншу [183, с. 19]. У межах твору вона актуалізує якості фемінності та маскулінності в представників протилежної статі за уявленнями певного

періоду; відповідно, має негативну конотацію, яка виявляється у використаних для їхньої номіналізації мовних одиниць.

Так, окрему категорію в гендерній картині першотвору займають чоловіки, які за тогочасними уявленнями займали середню позицію, тому сприймалися негативно, відповідно на їх позначення вживалися дерогативні епітети. До основних засобів, використаних для зображення чоловіків з невластивими їм рисами, які безпосередньо підкреслюють схожість із жіночою статтю на образному рівні, у романі М. Мітчел «Gone with the Wind» належать: *sissy, old maid (in britches, in pants), old-maidish*; у Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» – *an old woman*; до тих, що імплікують зв'язок опосередковано, у М. Мітчел є *fuss-budget* та низка компаративних фразеологізмів, які акцентують на жіночності зображуваного образу *to fuss about like a hen, to fuss clucking like a hen*; у романі Дж. Голсуорсі ними є *a grown-up child, a grown-up childness, not much go about him*, що заперечують наявність типово чоловічих характеристик.

Мовна одиниця *sissy* означає *2a: an effeminate man or boy* [316, II, с. 364] та *2b: a timid or cowardly person*. На нашу думку, семантичні ознаки, реалізовані другим визначенням, можуть бути застосовані лише для першого прикладу: 1) *I think he's an awful sissy* [328, с. 31]. – *Ich finde, er ist ein richtiger Waschlappen* [329, с. 17]. – *Але все одно він, як на мене, лемішка* [322, с. 13]. – *Все равно, по-моему, он ужасная размазня* [324, с. 18];

В інших же ситуаціях до уваги потрібно брати семантичні ознаки, передані першою словниковою статтею, оскільки автор твору постійно наголошує на жіночних рисах діючої особи, пояснюючи причини їхньої появи: 2) *Making a damn sissy out of a soldier's son* [328, с. 160]. – *Einen richtigen Waschlappen machst du aus einem Soldatenkind* [329, с. 175]. – *Ти ж робиш з нього слинька, коли він вояцький син* [322, с. 176]. – *Делают какую-то слюнявую девчонку из сына солдата* [324, с. 158]; 3) *No wonder Charles had been a sissy, coming from a home like this* [328, с. 163]. – [329, с. 178]. – *Тож і не дивно, що Чарлз, вихований у такій атмосфері, зробився*

мазунчиком [322, с. 181]. – *Не приходилось удивляться, что Чарльз, выросший в этом доме, был робок и застенчив, как пансионерка* [324, с. 162].

У М. Бехайм-Шварцбаха лексему *sissy* двічі відтворено розмовним зниженим варіантом, який справляє відповідний емоційний вплив, однак не повністю відтворює вихідний образ: *Waschlappen – 2. (ugs.abwertend) Feigling, Schwächling* [309, VI, с. 2843] (*боягуз, слабак*).

Використовуючи прийом смислового розвитку, Р. Доценко пропонує три різні варіанти, які окреслюють відсутність рис, властивих сильному чоловікові, однак не містять покликання на уподібнення до жіночих образів: 1) *лемішка – 2. перен. Про нерішучу, безхарактерну людину* [299, IV, с. 476]; 2) *слинько – 2. перен. зневажл. Безвільна, безхарактерна, нікчемна людина* [299, IX, с. 354]; 3) *мазунчик – змениш.-пестл. до мазун – розм. Те саме, що пестун; улюбленець* [299, IV, с. 596]. У варіантах перекладу Т. Озерської та Т. Кудрявцевої вжито еквіваленти, що відтворюють семантичне наповнення й актуалізують зв'язок із представницями жіночої статі: 1) *слюнявая девчонка* та 2) *пансионерка*, що з огляду на вихідний образ є найбільшим наближенням до авторського задуму. Перекладачки вживають також розмовно-знижений варіант, отриманий унаслідок смислового розвитку *размазня*, який можна вважати прийнятним для відтворення *sissy* у першому прикладі.

Усі інші одиниці з цього ряду використано для створення фемінного образу Френка Кеннеді: *old maid*, похідна *old-maidish* та синонім *fuss-budget*, а також компаративні вирази з метафоричними інтенсифікаторами *to fuss about like a hen, to fuss clucking like a hen*.

Метафору *old maid* (відповідно *old-maidish*) у творі вжито у виразах *old maid in britches/in pants* та відтворено всіма перекладачами через семантичні еквіваленти: *alte Jungfer, старая дiва* та *старая дева*, однак у процесі відтворення похідної форми *old-maidish* спостерігаються відмінності у використаних підходах. Автор надає перевагу актуалізації цієї риси за ознакою суб'єкта, тобто використовує прикметникову форму. Перекладачі ж

неодностайні у своєму виборі. Семантичними еквівалентами в мовах перекладу можна вважати: *altjüngferlich* (М. Бехайм-Шварцбах); *старопанянський*; порівняння з метафоричним інтенсифікатором як *стара діва* (Р. Доценко) та *как (точно) старая дева* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); безпосередньо метафора *старая дева (в штанах)* (К. Діденко). Жінки відтворюють усі прикметникові форми за допомогою номіналізації суб'єкта, а чоловік-перекладач (Р. Доценко) дотримується обох тенденцій – ідентифікує за ознакою та іменем суб'єкта.

Окрім того, М. Бехайм-Шварцбах пропонує додатковий деметафоризований зневажливий варіант *pedantisch* з іншим семантичним наповненням, аніж у тексті оригіналу (*abw. in übertriebener Weise genau; alle Dinge mit peinlicher, schulmeisterlicher, kleinlich wirkender Exaktheit ausführend* [309, V, с. 1964]), у словосполученні *ein so pedantischer Mensch wie Frank*:
 1) *If I couldn't catch a better beau than **that old maid in britches*** [328, с. 109]. – *Schrecklich, wenn man sich keinen besseren Verehrer einspannen kann als **diese alte Jungfer in Hosen*** [329, с. 111]. – *Невже не можна було трохи кращого знайти жениха, ніж **ця стара діва в штанах?*** [322, с. 111]. – *Нет уж, у меня будет жених получше **этой старой девы в штанах*** [324, с. 102];

2) *It was nice to have a man fussing and clucking and scolding, even if it was only **that old maid in pants*** [328, с. 552]. – *Es tat so gut, auch wenn es nur **eine alte Jungfer in Hosen** war wie Frank Kennedy* [329, с. 622]. – *Так приємно, коли хтось коло тебе метушиться, турботливо квокче або й шпетить, навіть якщо це всього тільки Френк Кеннеді, **ця стара діва в штанах*** [323, с. 84 – 85]. – *Так приятно, когда возле тебя кто-то хлопочет, заботится, опекает, даже если это всего лишь **старая дева в брюках** вроде Фрэнка Кеннеди* [324, с. 572]. – *До чего же приятно, когда вокруг тебя суется, ворчит и брюзжит мужчина, пусть даже всего лишь Фрэнк Кеннеди – **эта старая дева в штанах*** [325, с. 89];

3) ...*old-maidish fussy way* [328, с. 109]. – ...*ein altjüngferliches, umständliches Wesen* [329, с. 111]. – ...*метушлива старопанянська вдача* [322, с. 111]. – ...*суетливая, как у старой девы, манера держать себя* [324, с. 102];

4) ...*old-maidish* [328, с. 555]. – ...*altjüngferlich* [329, с. 625]. – ...*шамотливий, як стара діва* [323, с. 87]. – ...*трепыхался из-за всего, как старая дева* [324, с. 575]. – ...*суетливый, настоящая старая дева* [325, с. 92];

5) ...*fussy and old-maidish* [328, с. 579]. – ...*ein so pedantischer Mensch wie Frank* [329, с. 652] – ...*метушливий та педантичний, як стара діва* [323, с. 119]. – ...*такой беспокоыйный, он так печется о мелочах, точно старая дева* [324, с. 600]. – ...*такой суетливый и мелочный человек, как Фрэнк, – настоящая старая дева в штанах* [325, с. 125].

Відтворення цієї мовної одиниці не викликає труднощів у перекладачів, що свідчить про схожість гендерних стереотипів у різних культурах. Цей набір гендерних психологічних характеристик є точним еквівалентом, не лише лінгвістичним, але й психологічним і гендерним.

Синонімічною до *old maid* є *fuss-budget*, яка відтворюється такими варіантами: *And I guess she'd be almost human if she ever had a husband of her own, even if her husband was old fuss-budget Frank* [328, с. 450]. – *Ich glaube, sie würde noch ganz umgänglich werden, wenn sie nur einen Mann hätte, und wäre es der alte Umstandskrämer Frank* [329, с. 504]. – *І навіть могла б досить вилюдніти, якби завела собі чоловіка, нехай і такого, як ця стара тютя Френк* [322, с. 542]. – *И, пожалуй, может стать почти нормальным человеком, если обзаведется мужем, – хотя бы такой старой интендантской крысой, как Фрэнк* [324, с. 464], де *интендант* – *военнослужащий, крыса* – *И. 1. Человек, вызывающий неприязнь.*

Аналіз використаних перекладачами відповідників засвідчив, що лише розмовний знижений варіант М. Бехайм-Шварцбаха є семантичним еквівалентом, оскільки мовна одиниця *Umstandskrämer* має такі ознаки, як (*ugs.abw.*): *umständlicher Mensch* [309, VI, с. 2676]. У перекладі Р. Доценка

відтворено стилістично-експресивні компоненти, проте не семантичні ознаки: *тютя* (2. **розм.** *Про безвільну, неенергійну, мляву людину* [299 (10), с. 336]). Схожість із жіночою статтю досягається за допомогою означення, яке імплікує жіночий рід – *стара*. Т. Озерська і Т. Кудрявцев зберігають жіночий рід, однак порівнюють із тваринним світом, що підкреслює меншовартість образу: *интендантская крыса* (*крыса* – II. 1. **разг.** *Человек, вызывающий неприязнь*) [297 (2), с. 173].

Для реалізації компаративних фразеологізмів перекладачі обирають відповідники у цільових мовах, зберігаючи оригінальний образ та підкреслення жіночої статі. Лише М. Бехайм-Шварцбах одноразово не відтворює цей засіб образності: 1) *...to fuss about like a hen with one chick* [328, с. 115]. – *...wie eine Henne um ein Küken scharfwenzeln* [329, с. 119]. – *...метушиться, мов курка з єдиним курчам* [322, с. 120]. – *...словно наседка вокруг своего единственного цыпленка суется* [324, с. 109]; 2) *...he fussed clucking like a hen* [328, с. 552]. – У перекладі М. Бехайм-Шварцбаха випущено фразу [329, с. 622]. – *...квокчучи, мов курка* [323, с. 84]. – *...квокча, как курица* [324, с. 572]. – *...кудахкая, как наседка* [325, с. 89].

Найповнішими у процесі відтворення семантичних ознак конотативних мовних одиниць, що позначають метафору статі, є переклади Т. Озерської, Т. Кудрявцевої: *размазня, пансионерка, слюнявая девчонка, старая дева*. Вони зберігають ідею фемінності зображуваної особи, усі використані МО імплікують жіночий рід: *размазня, пансионерка, слюнявая девчонка, интендантская крыса, наседка, курица*. Крім того, перекладачки надають перевагу створенню образу чоловіка за допомогою номіналізації, а не за ознакою суб'єкта, як у тексті оригіналу (відтворення МО *old-maidish*).

Далі за повнотою відтворення семантичних ознак йде переклад, виконаний Р. Доценком. Вибір окремих відповідників не є однозначним: *слинько, мазунчик* (відсутнє пряме порівняння з дівчиною чи жінкою) та *тютя*. Перекладач використав мовні одиниці різного роду: жіночого – *тютя, лемішка, стара діва, старопанянський* (від *стара панянка*), *курка*;

чоловічого – *мазунчик*; спільного – *слинько*. Спосіб представлення концептуальної інформації на позначення фемінності чоловічого образу передбачає номіналізацію, а також ад'єктивізацію (відтворення *old-maidish*). Гендерний баланс порушується у бік маскулінності, оскільки меншовартість зображуваного образу досягається за рахунок віку, а не гендеру, як у першотворі.

Найнижчий ступінь семантичної еквівалентності виявляється у перекладі, виконаному М. Бехайм-Шварцбахом. Так, компонентна структура збережена в одиницях *alte Jungfer*, *altjüngferlich*, *Umstandskrämer* та *Henne*. Перекладач двічі уникає відтворення окремих одиниць (*sissy*, *he fussed clucking like a hen*). Семантичними еквівалентами не можемо також вважати мовні одиниці *Waschlappen* (*sissy*), *pedantisch* (*altjüngferlich*). Перекладач скрізь зберігає спосіб реалізації інформації (відповідно до оригіналу у випадках номіналізації та актуалізації за ознакою).

Конотація використаних мовних одиниць у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха *Waschlappen*, *Umstandskrämer* та *pedantisch* є розмовною та зневажливою, у Р. Доценка – *мазунчик* (знев.) та *тютя* – розмовні, а *слинько* має зневажливий характер; у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої: *девчонка* і *крыса* – розмовні варіанти, а *размазня* – розмовно-знижений.

У романі Дж. Голсуорсі метафора статі вживається не так широко. Перші мовні одиниці, що безпосередньо вказують на схожість із жінкою та жіночою діяльністю, відтворюються в усіх мовах перекладу адекватно, зберігаючи семантичне наповнення та вихідний образ і додаючи негативну конотацію. При перекладі *old woman's tale* О. Терех не відтворює покликання на жіночий образ : 1) *He believed that Baynes, whom he knew – a bit of an old woman* [326, с. 22]. – *Er glaubte, dass Baynes, den er kannte – er hatte etwas von einem alten Weib an sich* (розм., знев.) [327, с. 35]. – *Здається, Бейнз, його знайомий, – той, що схожий на бабу...* (перен., знев.) [321, с. 26]. – *Кажется, Бейнз, с которым он встречался, – тот, что похож на старую бабу, – приходится этому молодому человеку дядей по жене* (розм.-

зниж.) [317, с. 13]; 2) *It's some old woman's tale* [326, с. 134]. – ...*es ist so ein Altweibergewäsch* (розм.-знев.) [327, с. 193]. – *То все брехня до останнього слова* (розм.) [321, с. 151]. – ...*сплетни старых баб!* (розм.-знижен.) [317, с. 87].

Інші вирази вказують на наявність рис, не типових для образу справжнього чоловіка. Зокрема *not much go about him*, що вказує на безпорадність, відтворюється Ю. Шльосер фразеологічним виразом *nicht viel los*, О. Терехом – розмовним відповідником *тюхтій*, а Н. Волжиною – розмовно-зниженим варіантом *мямля*.

Психологічні характеристики: ...*not much go about him* [326, с. 156]. – ...*mit dem war nicht viel los* [327, с. 226]. – ...*тюхтій, та й годі* (розм.) [321, с. 177]. – *У Босини глаза голодные – по всему видно, что мямля!* (розм.-зниж.) [317, с. 102].

Для відтворення мовних одиниць *grown-up child* та *grown-up childishness*, які вказують на незрілість чоловіка, в усіх мовах перекладу підібрано семантичні відповідники: 1) ...*a kind of grown-up child!* [326, с. 78]. – ...*eine Art erwachsenes Kind* [327, с. 115]. – ...*справжнісінька доросла дитина* [321, с. 89]. – *Взрослый ребёнок!* [317, с. 50]; 2) *This grown-up childishness, to which he felt so superior, exercised a peculiar and almost mesmeric effect on Soames* [326, с. 78]. – *Diese Kindischkeit eines Erwachsenen, über die er sich so erhaben fühlte, übte eine merkwürdige und fast hypnotisierende Wirkung auf Soames auf* [327, с. 115]. – *Проте ця дитинність, яку Сомс споглядав з почуттям власної вищості, справила на нього незвичайний, майже гіпнотичний вплив* [321, с. 89]. – *Однако эта ребячливость, на которую Сомс смотрел с высоты собственного величия, возымела на него странное, почти магическое действие* [317, с. 50].

Безпосередні порівняння фемінного чоловіка з жінкою або жіночою сферою реалізації спонукають перекладачів до вибору конотативно забарвлених відповідників із збереженням вихідного образу в межах

гендерної парадигми (*altes Weib, Altweibergewäsch, стара баба, старая баба, сплетни старых баб*) або з його втратою (*брехня, тухтій, мямля*).

Метафора біологічної статі також активно застосовується для створення образу Скарлет О'Гара у романі М. Мітчел «Gone with the Wind»: починаючи із заперечення її жіночності, належності до стану леді, до порівняння з чоловіками в поведінці та розумових здібностях, що репрезентується за допомогою наступних одиниць: *unwomanly, masculine, to unsex oneself*; порівняння з одиницею *man* у структурі інтенсифікатора; а також фразеологічних виразах, які імплікують метафору біологічної статі.

Перша мовна одиниця *unwomanly* з цього ряду має семантичні ознаки *in an unwomanly manner* – *нежіночною манерою*. У перекладах використано семантичні еквіваленти: М. Бехайм-Шварцбах – *weiblich oder nicht* та *unweiblich*; Р. Доценко – *не по-жіночному й нежіночний*; Т. Озерська та Т. Кудрявцева – *не по-женски й неженское*; у К. Діденко – *не по-женски* та *позорящая ее как женщину* (смісловий розвиток та реалізація через суб'єкт – номіналізація): 1) *...if she was being unwomanly* [328, с. 600]. – *...ob sie weiblich war oder nicht* [329, с. 679]. М. Бехайм-Шварцбах вводить сумнів, а не стверджує категорично про відсутність жіночності образу. – *...вона поводить не по-жіночному* [323, с. 146]. – *...она ведет себя не по-женски* [324, с. 623]. – *...она ведет себя не по-женски* [325, с. 155]; 2) *Especially when her unwomanly sawmill was bringing in money* [328, с. 600]. – *...zumal ihre unweibliche Sägemühle das Geld einbrachte* [329, с. 679]. – *...тим паче що цей її «нежіночний» тартак дає гроші* [323, с. 146]. – *...особенно когда ее неженское дело – лесопилка – приносит деньги* [324, с. 623]. – *...тем более что именно ее «позорящая ее как женщину» лесопилка приносит столь необходимые... деньги* [325, с. 155]. У К. Діденко спостерігаємо відсил до гендерного стереотипу, бажаного та небажаного для концепту ЖІНКА.

Наступна лексема *to unsex oneself* у значенні 2: *to remove the qualities typical of one's sex* – *позбавлятися якостей, типових для статі*) [317] представлена такими варіантами перекладу: *...to unsex herself* [328, с. 599]. –

...*sich emanzipieren* [329, с. 677]. – ...*втрачати жіночу подобу* [323, с. 143]. – ...*позволяет ей носить штаны* [324, с. 621]. – ...*позорить свой пол* [325, с. 153]. У

Для перекладів характерні тенденції: 1) актуалізація втрати жіночних якостей, тобто вибір заперечення фемінності: у Р. Доценка – *втрачати жіночу подобу*, що не відповідає дійсності, оскільки Скарлет виглядала справжньою леді, які вміла зачаровувати чоловіків. У К. Діденко – *позорить свой пол*, що відсилає до стереотипів гендерної поведінки; 2) тяжіння до наступної мовної одиниці, тобто ствердження маскулінності образу героїні, що досягається завдяки актуалізації набуття нових рис за допомогою використання гіпонімічних варіантів перекладів: у М. Бехайм-Шварцбаха *sich emanzipieren* [329, с. 677] (*b: sich selbständig, unabhängig machen, b) (veraltend, abwertend) betont vorurteilsfrei, selbständig u. Daher nicht der herkömmlichen Vorstellungen entsprechend fraulich wirkend; unweiblich* [309, II, с. 680], а в Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – фразеологічну одиницю *позволяет ей носить штаны*.

Остання з цього ряду лексема *masculine* означає *3a: being in some way like a man* – *бути певним способом таким, як чоловік*. Перекладачі відтворюють мовну одиницю *masculine* семантичними еквівалентами, вираженими прикметниками та прислівниками, актуалізуючи якість: *männlich; по-чоловічому та чоловічий*. У текстах жінок-перекладачів водночас із уживанням форм прикметника та прислівника (*мужской* (К. Діденко), *по-мужски* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева)) спостерігається тенденція до номіналізації, тобто використано відповідники, виражені іменниками: *мужчина в юбке* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева), *настоящий мужчина* (К. Діденко). Отже, властива оригіналу ідентифікація суб'єкта через вказівку на його ознаку замінюється називанням суб'єкта, завдяки чому створюється міцний зв'язок із наступною групою мовних засобів, використаних для вираження образу: 1) *Now her reactions were all masculine* [328, с. 598]. – *Nun trat sie dem Leben überall männlich entgegen* [329, с. 676]. – *Тепер же вона*

трималася чисто **по-чоловічому** [323, с. 143]. – *Теперь же перед ним был мужчина в юбке* [324, с. 620]. – *Теперь же все ее поведение было чисто мужским* [325, с. 151]; 2) *But Scarlett was guided by no one but herself and was conducting her affairs in a masculine way* [328, с. 598]. – *Scarlett aber wurde ganz allein fertig und führte ihre Angelegenheiten auf so männliche Art und Weise...* [329, с. 676]. – *Скарлет же ні на чю думку не зважала, крім своєї власної, і вела справи на чоловічий лад* [323, с. 143]. – *Скарлетт же руководствовалась только собственным мнением и вела дела по-мужски* [324, с. 621]. – *А вот Скарлетт следовала только своим собственным представлениям и вела дело, как настоящий мужчина* [325, с. 152].

Наступний блок складають порівняння з використанням у складі інтенсифікатора одиниці *man*. У перших трьох прикладах *man* у структурі порівняння з інтенсифікатором відтворюється еквівалентами в усіх перекладачів: М. Бехайм-Шварцбах, Т. Озерська, Т. Кудрявцева та К. Діденко використовують відповідники зі збереженням ознаки іменника: *wie ein Mann* та *как мужчина*; Р. Доценко вживає спосіб реалізації – *як чоловік*, а також використовує варіант перекладу з актуалізацією ознаки суб'єкта: *по-чоловічому*, що можемо вважати поверненням до попередньої групи, тобто регресивний спосіб представлення образу. Останні два приклади з цієї групи містять конструкцію *man-to-man*, яка однак не завжди відтворюється перекладачами: М. Бехайм-Шварцбах скрізь передає цей компонент – *von Mann zu Mann* та *als wäre sie ein Mann*; у Т. Озерської та К. Кудрявцевої спостерігається відтворення – *как мужчина с мужчиной*, а також відсутність елемента в структурі порівняння (див. приклад 5). У Р. Доценка в обох варіантах перекладу втрачено порівняння з образом чоловіка, навіть гіперонім *nache do рівні* не передає в усій повноті вихідну одиницю *a man-to-man manner*: 1) *She talked and acted like a man* [328, с. 598]. – *...sprach und handelte wie ein Mann* [329, с. 676]. – *...розмовляла вона і діяла, як чоловік* [323, с. 143]. – *...говорила и действовала, как мужчина* [324, с. 620]. – *...она вела себя, как мужчина* [325, с. 151]; 2) *She*

went after it by the shortest route **like a man** [328, с. 598]. – ...suchte es auf dem kürzesten Wege **wie ein Mann** durchsetzen [329, с. 676]. – ...і йшла до цього **почоловічому** навпростець [323, с. 143]. – ...шла к цели кратчайшим путем – **как мужчина** [324, с. 620]. – ...**как мужчина**, шла к цели самым коротким путем [325, с. 151]; 3) *And not to be gadding about like a man* [328, с. 601]. – ...und sich nicht herumtreiben **wie ein Mann** [329, с. 679]. – ...а не гасати **почоловічому** галасвіта [323, с. 147]. – ...а не болтаються **где-то**, **как мужчина** [324, с. 623]. – ...а не болтаються, где ни попадя, **как мужчина** [325, с. 156]; 4) *A habit of treating her in a man-to-man manner* [328, с. 49]. – ...hatte er sich angewöhnt, gleichsam **von Mann zu Mann** mit Scarlett zu reden [329, с. 39]. – ...у нього поступово виробилася звичка ставитися до Скарлет **наче до рівні** [322, с. 37]. – ...привычка беседовать со Скарлетт, **как мужчина с мужчиной** [324, с. 38]; 5) *She found his businesslike man-to-man attitude with her both pleasant and helpful* [328, с. 484]. – ...die sachliche Art, mit der er Scarlett begegnete, **als wäre sie ein Mann**, empfand sie als angenehm und nützlich [329, с. 543]. – ...і чисто **ділові стосунки**, що склалися з ним у Скарлет, були їй приємні й вельми корисні [322, с. 587]. – ...і чисто **деловые отношения**, установившиєся между ними, были ей приятны и вполне устраивали ее [324, с. 501].

Останній ряд мовних засобів, використаних для актуалізації маскулінності образу протагоніста, містить фразеологічний вираз *to wear the pants* у значенні *to be the dominant member of a household* [317] для порівняння з образом чоловіка. У споріднених мовах цей фразеологізм легко відтворюється, зокрема у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха використано відповідник *hätte ich die Hosen an (die Hosen anhaben)* [295, II, с. 550]. У слов'янських культурах важко віднайти відповідник, тому Р. Доценко використовує семантичні, реметафоризовані еквіваленти (реметафоризація – трансформація, коли одна метафора замінюється іншою): фразеологізм *перебрати в свої руки (б) переймати на себе керівництво, управління чим-н.)* [299, VIII, с. 903] та *МО верховода (Те саме, що верховод – 1. Впливова*

людина, що відіграє керівну роль у певному середовищі, у своєму оточенні і т.ін.) [299, I, с. 336].

Перекладач К. Діденко, як і М. Бехайм-Шварцбах, частково відтворює цей фразеологічний вираз: шляхом калькування – *я в семье ношу брюки* та реметафоризації – *взять на себя бразды правления*. Т. Озерська; та Т. Кудрявцева зберігають метафору біологічної статі в обох випадках, використовуючи калькований відповідник *я ношу брюки* та інший еквівалент – *стать мужиком в доме*. Приклади: 1) *I've got to wear the pants in the family* [328, с. 581]. – У перекладі опущено [329, с. 655]. – ...*навіть коли мені задля цього доведеться перебрати в свої руки все господарство* [323, с. 121]. – ...*даже если мне придется для этого стать мужиком в доме* [324, с. 602]. – ...*мне самой придется взять на себя бразды правления* [325, с. 128]; 2) *I wear the pants in the family* [328, с. 798]. – ...*bei uns zu Hause hätte ich die Hosen an* [329, с. 924]. – ...*що в нашій родині я верховода* [323, с. 390]. – ...*я ношу брюки в нашей семье* [324, с. 827]. – ...*я в семье ношу брюки* [325, с. 418].

Дослідження змістової структури оригіналів та перекладів на предмет відтворення метафори біологічної статі засвідчує відмінності в мовних засобах передачі концептуальної інформації та семантичній повноті зазначених лексем. У процесі перекладу одиниць, що доводять наявність жіночих рис у чоловічих образах, перекладачки надають перевагу збереженню як семантичного наповнення, так і вихідного образу, тоді як перекладачі-чоловіки, реалізуючи негативну конотацію, не завжди зберігають порівняння з жінкою. Для відтворення жіночих образів, що відзначаються чоловічими рисами поведінки чи характеру, перекладачі додають негативну конотацію, а інколи уникають безпосереднього порівняння жінки з чоловіком.

Перекладачі-жінки використовують номіналізацію зображуваних суб'єктів, навіть якщо в тексті оригіналу вони реалізуються за ознакою (шляхом ад'єктивізації): мовні одиниці *old-maidish*, *unwomanly*, *masculine*.

Також спостерігається зв'язок усіх рядів, використаних для створення окремого образу, коли одна лексико-семантична група поєднується з іншою (відтворення *to unsex oneself – to wear the pants; masculine – man*) і в більшості випадків зберігають вихідний образ – порівняння з жінкою (*пансионерка, слюнявая девчонка, старая дева, altes Weib, Altweibergewäsch, старая баба, сплетни старых баб*).

Перекладачі-чоловіки розділилися у своєму виборі. Їхні переклади відрізняються вибором часткових еквівалентів, що спричиняє у певних випадках де- чи реметафоризацію, невідтворення форми вираження, унаслідок чого втрачається біологічна метафора статі (більшою мірою у Р. Доценка, менше у М. Бехайм-Шварцбаха): *sisy – Waschlappen* (М. Бехайм-Шварцбах) – *слинько, мазунчик* (Р. Доценко); *old-maidish – pedantisch* (М. Бехайм-Шварцбах); *fuss-budget – тютя; man-to-man – як до рівні; to wear the pants – верховода, перебрати в свої руки* (Р. Доценко); *some old woman's tale – все брехня* (О. Терех).

Окрім того, М. Бехайм-Шварцбах випускає деякі одиниці та фразеологічні вирази, хоча зберігає обрану автором стратегію репрезентації образів жінок і чоловіків. Переклад Р. Доценка відзначається вибором різних підходів до представлення кожної статі: номіналізації – для чоловіків та ад'єктивізації – для жінок (*like a man, old-maidish*).

Основні положення Розділу II викладені у наступних публікаціях:

- Бідна Т. О. Представлення інтелектуальних якостей жінки в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна // «Актуальні проблеми германської філології»: Матеріали III Міжнародної наукової конференції, присвяченої 70-річчю від дня народження професора, доктора філологічних наук Левицького В. В. (10-12 квітня 2008 року). – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – С. 47-51.
- Бідна Т. О. Відтворення мовних одиниць на позначення гніву (на матеріалі жіночих характерів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 81 (4). – Серія :

Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Ч. 4. – С. 233-238.

- Бідна Т. О. Відтворення евфемізмів на позначення концепту ЖІНКА у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» (гендерний аспект) / Т. Бідна // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. – Випуск 26. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2009. – Ч. 1. – С. 74-79.

- Бідна Т. О. Представлення мовних одиниць на позначення гніву (на матеріалі жіночих та чоловічих характерів героїв з роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія №9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 3 : збірник наукових праць / за ред. А. В. Корольової. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 140-144.

- Бідна Т. Відтворення засобів на позначення антиідеалу концепту ЖІНКА в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» німецькою, українською й російською мовами / Т. Бідна // Українське мовознавство : Міжвідомчий науковий збірник. – Випуск 41 / 1. – К., 2011. – С. 16 – 19.

- Бідна Т. Репрезентація інтелектуальних здібностей жінок і чоловіків у перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» німецькою, українською та російською мовами / Т. О. Бідна // Науковий вісник Херсонського державного університету : Серія «Лінгвістика». – Випуск 14. – Херсон, 2011. – С. 167 – 171.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Компаративний аналіз оригінальних та перекладних текстів щодо виявлення особливостей реалізації концептів ЖІНКА і ЧОЛОВІК на матеріалі типових та атипових фемінних та маскулінних характерів у романах М. Мітчел «Gone with the Wind» та типових і динамічних персонажів у романі Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» дозволив виявити певні закономірності.

Гендерний підхід до перекладознавчого аналізу способів втілення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК вимагає їхнього розгляду за параметрами фемінності та маскулінності, а точніше відповідності чи невідповідності існуючим стереотипним уявленням про типові чи атипові риси, властиві обом статям. Важливу роль у їхньому створенні відіграють, по-перше, так звана, гендерна парадигма художнього твору, що складається з певних тематичних груп мовних одиниць, підвищення чи зниження частотності вживання окремих одиниць та їхніх груп, індивідуально-авторських мовних засобів та системи тропів); по-друге, ідейно-образна інформація художнього твору, яка дозволяє проникнути в авторський задум стосовно реалізації мовних одиниць у творі.

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що в романах М. Мітчел та Дж. Голсуорсі для реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК використано однаковий ряд основних гендерних кластерів (*ідеал жінки та чоловіка: походження, зовнішність, вишуканість, моральні якості, емотивні та інтелектуальні характеристики*), відмінності полягають в актуалізації важливості окремих з них для певного образу. Так, для представниць слабкої статі у романі «Gone with the Wind» дуже вагомими є *моральні якості*, тоді як у «The Forsyte Saga» ідеальні для зображуваного суспільства жінки мають бути *вишуканими та витонченими*, ці характеристики разом із наявністю *ділових якостей* є визначальними також для чоловічих образів.

У вторинних текстах спостерігаються суттєві зсуви на семантичному та прагматичному рівнях, а також на рівні образу.

Унаслідок змін на семантичному рівні перекладачі деталізують чи поширюють окремі концептуальні ознаки. Для реалізації жіночих образів у романі М. Мітчел деталізуються підкластер «Моральні ознаки» семою *наївність* у перекладах Т. Озерської та Т. Кудрявцевої, а також підкластер «Інтелектуальні здібності» за допомогою семи *відсутність знань та досвіду* у Р. Доценка та М. Бехайма-Шварцбаха. У перекладі роману Дж. Голсуорсі Ю. Шльосер деталізує цей підкластер за допомогою семи *легковажність*. Для створення чоловічих образів у перекладах Н. Волжиної поширено ряди «Відсутність здорового глузду чи розумових здібностей, повільність сприйняття» та «Відсутність досвіду, знань, непоінформованість».

Перекладачі додають семантичні ознаки, відсутні у вихідному тексті, або замінюють їх одиницями з іншого кластера: для зображення жінки у М. Бехайма-Шварцбаха «Терплячість і лагідність», у Р. Доценка «Плаксивість» і «Та, що викликає здивування»; для представлення чоловіка у М. Бехайма-Шварцбаха та Т. Озерської й Т. Кудрявцевої «Втрата здорового глузду», у М. Бехайма-Шварцбаха «Досконалість» та «Досвідченість», у О. Тереха та Н. Волжиної «Елегантність», у Н. Волжиної «Говірка» для жіночих та «Талановитість» для чоловічих образів.

Спостерігається невідтворення концептуальних ознак «Вишуканість» та «Моральні якості» на прикладі чоловічих образів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind», виконаних М. Бехайм-Шварцбахом, Р. Доценком, Т. Озерською і Т. Кудрявцевою.

За допомогою підміни однієї мовної одиниці іншою у межах однієї концептуальної ознаки чи кластера перекладачам вдається посилити чи послабити зображуваний образ (ідеалізація фемінної жінки, посилення фемінного чоловіка та зрівняння його з маскулінною жінкою у романі М. Мітчел, а також посилення рухомих (динамічних) образів фемінних жінки та чоловіка у романі Дж. Голсуорсі на прикладі емотивної сфери.

Зміни на прагматичному рівні (емоційне, оцінне, стилістичне забарвлення) у процесі реалізації перекладачами та перекладачками основних гендерних кластерів дозволяють виявити основні відмінності відтворення жіночих та чоловічих образів, нетипових та невластивих їм рис за умови еквівалентності на семантичному рівні.

Зокрема, цікавою видається тенденція до м'якшої, толерантнішої передачі жіночої нерозумності порівняно з чоловічою у процесі відтворення однакових мовних одиниць у перекладах обох романів.

У циклі романів Дж. Форсайта інтелектуальні здібності жінки, яка дотримувалася поведінкових норм тогочасного світу, репрезентуються мовними одиницями з позитивною конотацією в усіх перекладах. В інших випадках наявність інтелекту жінки змальовується у перекладах О. Тереха, Ю. Шльосер та Н. Волжиної стилістично забарвленими мовними одиницями, здебільшого з негативною конотацією. У перекладах роману М. Мітчел, виконаних М. Бехайм-Шварцбахом і Р. Доценком, інтелектуальна сфера маскулінної жінки також реалізується мовними одиницями з негативною конотацією, що призводить до зміни гендерної картини першотвору, оскільки складається враження про те, що наявність інтелекту у жінки є небажаним та невластивим її єству.

Отже, за допомогою додавання, поширення чи вилучення окремих семантичних ознак, а також конотаційного зсуву (негативного забарвлення зокрема) перекладачам вдається посилити чи послабити окремі риси, властиві та невластиві стереотипним уявленням про бажане та небажане у чоловіків та жінок. Найбільше відмінностей у перекладацьких стратегіях помічено у відтворенні атипового жіночого характеру, а саме маскулінного образу. Відповідно до цього виникає потреба дослідити вияви авторської гендерної мовної особистості на семіотичному рівні в процесі реалізації гендерних компонентів концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК.

РОЗДІЛ 3. СЕМІОТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ КОМПОНЕНТІВ КОНЦЕПТІВ ЖІНКА ТА ЧОЛОВІК У ПЕРВИННИХ І ВТОРИННИХ ТЕКСТАХ

У межах художнього тексту особливості індивідуального аспекту авторського мовлення (в тому числі й гендерного) виражаються в гендерній парадигмі, яка складається з окремих семантичних компонентів, та втілюються насамперед у відборі мовних засобів: 1) у використанні певних тематичних груп мовних одиниць; 2) у підвищенні чи зниженні частотності окремих одиниць та їхніх груп; 3) у вживанні індивідуально-авторських мовних засобів.

Відтак, слід з'ясувати особливості відтворення семіотичних засобів реалізації гендерних компонентів концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК за системою мікрополів, які віддзеркалюють стереотипні уявлення про риси, властиві представникам обох статей (ідеали жінки та чоловіка, розумові риси, переживання сильних емоцій, вимоги до поведінки), створених у романах М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga», і визначити існування або відсутність впливу перекладацького гендерлекту на адекватність їхнього відтворення.

3.1. Гендерно зумовлені підходи до перекладу засобів образності

Перекладаючи художні тексти, необхідно пам'ятати, що одним із рівнів реалізації гендерних особливостей мовної особистості автора у процесі характеротворення є індивідуальне використання засобів образності, що містять гендерний складник, для створення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК

(О. Дорош, З. Попова, І. Стернін). Окремі засоби образності, когнітивні метафори та фразеологічний фонд мови неодноразово ставали предметом досліджень у одно-, дво- та багатомовних компаративних розвідках з метою проникнення в їхню сутність і природу для з'ясування характерних та відмінних рис по відношенню до лексичного значення (Ю. Аваліані, Л. Болдирєва, В. Виноградов, В. Гаврись, М. Городнікова, М. Джонсон, Д. Долгополов, Л. Зіндер, Р. Зорівчак, В. Кононенко, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, В. Маслова, В. Михайлов, Т. Некряч, І. Ольшанський, В. Пельвецький, З. Попова, О. Пророченко, Е. Різель, Л. Ройзензон, Т. Строева, М. Степанова, І. Чернишова та ін.). Значна увага до цього явища пояснюється його багатоаспектністю, яка полягає у складності розрізнення плану змісту та плану вираження (сигніфікативний, денотативний та конотативний аспекти).

Специфіка шару образної лексики в теорії та практиці художнього перекладу полягає в потребі відтворення наступних складників: 1) передача форми вираження або способу репрезентації дійсності, що актуалізується власне у відтворенні авторського способу представлення об'єктів чи явищ (у нашому випадку за допомогою використання метафоризації чи метонімізації), які є характерними для авторського ідіолекту та, відповідно, його гендерного складника; 2) відтворення власне семантичної структури засобу образності: денотації (семантичних ознак) та конотації (емоційних та експресивно-стилістичних інгредієнтів), тобто ставлення суб'єкта до об'єктивних явищ дійсності, його оцінку – позитивну чи негативну, яка вважається суб'єктивним елементом. Окрім того, функціонування засобів образності в тексті художньої літератури вимагає врахування двох додаткових факторів: 1) зіставити та пов'язати їх з образною системою усього твору, загальною спрямованістю створення окремих образів чи їхніх груп, оскільки «справжнім предметом художнього перекладу є не слова, словосполучення чи фрази тексту, а ідейно-образна структура першотвору. Ідейно-образна структура – це пов'язані авторською ідеєю найважливіші

образи твору, які зумовлюють усім багатством своїх взаємин неповторну своєрідність даного роману, новели чи поезії» [120, с. 187 – 188]; 2) урахувати аспект необхідності створення в тексті гендерної ієрархії жіночих та чоловічих образів, оскільки засоби художньої образності, з одного боку, репрезентують уявлення певного соціуму про те, як може уявлятися й з чим порівнюватися жінка або чоловік, а з іншого, – несуть на собі відбиток авторської мовної особистості, яка надає перевагу тому чи іншому образу в певній ситуації, доповнюючи базовий шар власними характеристиками.

Специфіка відтворення метафор та компаративних фразеологізмів полягає насамперед у відсутності граматичного роду в англійській мові та його розвиненості в мовах перекладу (німецькій, українській та російській), що спричиняє труднощі у процесі реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК та вимагає від перекладача важких творчих пошуків, щоб зберегти гендерний портрет першотвору (Т. Некряч). За частотністю вживання засоби образності можна розділити на: 1) використані для репрезентації лише фемінних чи маскулінних образів та груп образів; 2) характерні для змалювання і жінок, і чоловіків (гендерні пари).

З огляду на це видається доцільним детальніше зупинитися на дослідженні особливостей відтворення засобів образності, зважаючи на статтю перекладача: засоби на позначення окремих та збірних образів, а також засоби реалізації гендерних пар. Основними пунктами насамперед є семантична еквівалентність обраних одиниць відносно оригіналу, включаючи також конотативний рівень; збереження авторської образності (способу репрезентації дійсності) у процесі відтворення мовних засобів та відтворення цілісності збірного або одиничного образу.

Відтворення засобів образності (зоо- та артефактних тропів) мовами, які характеризуються високим ступенем морфологічної вираженості родової ознаки – граматичного роду (зокрема, німецькою, українською та російською), ставить перед перекладачами додаткове завдання: не лише

адекватно відтворити оригінальну метафору чи компаративний фразеологізм, але й адаптувати їх до рідної мови, зберігаючи в тексті перекладу основні принципи гендерної ієрархії, іншими словами – застосувати лінгвогендерну культурну адаптацію, яка полягає в тому, що жінки мають бути фемінними, а чоловіки – маскулініними в перекладах. Отже, перед перекладачем постає завдання віднайти компроміс між статтю зображуваного суб'єкта та родом використаних мовних одиниць [44, с. 103].

У процесі перекладу труднощі виникають за умови, якщо у однієї з пари мов граматичний рід яскраво виражений, а іншій притаманний лише природній. Проте навіть, якщо обидві мови мають цю категорію, розбіжності можуть виникнути при відтворенні коннотативних значень, породжених родовими або гендерними відмінностями. Ці конотації, за твердженням О. Сизової, частково відображають світосприйняття представників мовних спільнот, котрі є учасниками міжкультурної комунікації, а їхня наявність відчутна в аспекті метафоризації, персоніфікації та використання інших виразних засобів [164, с. 20], які є особливо продуктивними для створення художніх характерів у творі відповідно до авторських уявлень про бажане та небажане.

Відтворення граматичного роду може створити труднощі, якщо у мові оригіналу він виражається по-іншому, аніж у мові перекладу. На сьогодні існує незначна кількість досліджень гендерно-орієнтованого перекладу метафор та метафоричних інтенсифікаторів, які б могли пролити світло на способи подолання можливих труднощів. Серед них варто виділити імена таких науковців: С. Засекін (переклад метафор у казках), Т. Казакова (переклад тваринних метафор на матеріалі казок), О. Бурукіна (тваринні та артефактні метафори та порівняння на матеріалі жіночих романів та їхніх перекладів), Б. Карубі (розгляд теоретичного аспекту проблеми), У. Ніссен (теоретичний огляд та дослідження особливостей перекладу метафор на матеріалі німецьких казок, класичної літератури та рекламних текстів).

При неспівпаданні роду у мові-оригіналу і мові-перекладу та для уникнення невідповідності конотацій гендеру У. Ніссен пропонує використання наступні техніки:

1) пошук синоніма, який належить до того ж роду, що і в мові-оригіналу (*der Tiger (ч.р.) – il leopardo (ч.р.)*);

2) підбір еквівалента з достатньо відомої третьої мови (наприклад, латинської): (... *the invincible Mediterranean God of the Sun, Sol invictum, and his tender sister Luna that enlightens the gentle nights – ...der unbesiegbare mediterrane Sonnengott, Sol invictum, und seine sanfte Schwester Luna, die die lauen Nächte erhellen*);

3) використання зноски, в якій би пояснювалось про рід вихідного елемента у тексті оригіналу [249].

Інші ж дослідниці проблем гендерно орієнтованого перекладу засобів образності, А.П. Мартинюк та А.В. Вандишева, пропонують такі способи розв'язання проблеми: 1) використання лексико-граматичних трансформацій (генералізація, конкретизація, смисловий розвиток, слайд): *Mr. Public – господин Народ, Lady Bear – Машутка*; 2) введення додаткових маркерів: а) морфологічні: використання суфіксальних морфем, що утворюють деривати жіночого роду від загальнородових номінацій чи зменшувальні або пестливі форми, орієнтуючись на представлення слабкої статі: *doctor – лікарка, voice – голосок*; б) синтаксичні: охоплюють лексеми чоловічої та жіночої референції, що утворюють словосполучення різного ступеня стійкості: *lady doctor – жінка-лікар*); 3) вживання прийому гендерної нейтралізації (*рабфаковка – a worker-student*) та 4) застосування прийому гендерної антонімії (*when Rome was mistress of the world – когда Рим был владыкой мира, Mr. Public – госпожа Общественность*) [47, с. 24-25; 140, с. 67-68].

А. Вандишева доводить, що на прийняття тих чи інших рішень у перекладах визначальний вплив має суб'єктивний фактор, а це пояснює таку велику кількість прикладів індивідуально-авторських рішень [47, с. 15], які

ми пропонуємо пов'язувати зі статтю перекладача. Тому, відтворюючи засоби образності, перекладачі мають звертати увагу на наступні характеристики: 1) збереження семантичної еквівалентності; 2) збереження форми вираження (метафоризації образу); 3) семантичне розмаїття використаних мовних одиниць; 4) дотримання відмінності у процесі репрезентації статі зображуваних суб'єктів.

У текстах романів М. Мітчел і Дж. Голсуорсі серед великого пласту метафор та компаративних фразеологізмів існує низка одиниць, використаних для образів жінок та чоловіків. Аналіз таких пар потребує відповіді на питання, якого принципу дотримуються перекладачі для розмежування статей та, відповідно, які прийоми використовують для досягнення цієї мети.

Спільними для зображення жіночих та чоловічих характерів в обох романах є такі мовні одиниці у структурі тропів, як *cat* та *bird*, інші ж, зокрема, *animal, horse, mule, hound, hog, bull, goat, hornet* використовуються для змалювання окремих груп образів. Відсутність у мові оригіналу граматично вираженого роду та його наявність у мовах перекладу ставить перед майстрами слова не лише завдання відтворити оригінальний образ, а й урахувати соціальний гендер зображуваного характеру жінки або чоловіка, удаючись до певної методики, яка характеризує його стиль і, відповідно, його гендерний складник.

Найширше вживається в обох творах метафоричний компонент, виражений мовною одиницею *cat* (у прикладах жирним шрифтом позначено варіанти, де граматичний рід відповідника, використаного перекладачем, не відповідає статі зображуваної особи):

– образи жінок в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел: 1) ...*spit like an angry cat* [328, с. 432]. – ...*kat spuckend und fauchend wie eine wütende Katze* [329, с. 484]. – ...мов ошпарена кицька [323, с. 519]. – ...*зашипела, как ошпаренная кошка* [324, с. 445]; 2) ...*like a lean old cat* [328, с. 740]. – ...*wie eine magere alte Katze* [329, с. 850]. – ...мов *кошова стара кицька* [323,

с. 320]. – ...словно тощая старая кошка [324, с. 766]. – ...как тощая старая кошка [325, с. 341];

– образи жінок в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі: 1) ... *making a sound like a purring cat* [326, с. 217]. – ...wie eine schnurrende (розм.) Katze [327, с. 218]. – ...муркочучи, мов кошеня [321, с. 61]. – ...мурлыкая, точно котёнок [317, с. 60]. О. Терех і Н. Волжина порівнюють жінок з дитинчатами тварин, підкреслюючи їх несамотійність та, можливо, незрілість, що призводить до їх сприйняття, як маргінальних членів суспільства; 2) ...*her blue eyes moving from side to side – like the tail of a preoccupied cat* [326, с. 217]. – ...*blaue Augen, die sich hin und her bewegten.* – ...*wie der Schwanz einer Katze, wenn sie etwas vorhat* [327, с. 218]. – ...сині очі, які металися туди-сюди, наче хвіст стривоженої кішки [321, с. 61]. – ...её синие глаза, которые беспокойно металась из стороны в сторону, как хвост насторожившейся кошки [317, с. 60];

– образи чоловіків в оригіналі й перекладах роману М. Мітчел: 1) ...*his voice could be as silky as cat's fur* [328, с. 793]. – ...*seidenweich wie ein Katzenfell* [329, с. 916]. – ...шовковистий як котяча шерсть [323, с. 384]. – ...мягкий и ласковый, как кошачья шерсть [324, с. 821]. – ...мягкий, как кошачья шерстка [325, с. 410]; 2) *like a cat at a mouse hole* [328, с. 794]. – ...*wie eine Katze das Mausenloch* [329, с. 918]. – ...немов кіт на мишачу нору [323, с. 385]. – ...точно кошка, подстерегающая мышь [324, с. 823]. – ...точно кот на мышиную нору [325, с. 412]. Дивним видається вибір М. Бехайм-Шварцбаха та Т. Озерської і Т. Кудрявцевої, оскільки ресурси німецької й російської мов дозволяють підібрати відповідники, які актуалізують особу чоловічої статі – *der Kater* та *кот*; 3) ...*with his cat-at-a-mouse-hole look* [328, с. 904]. – ...*wie die Katze das Mausenloch* [329, с. 1053]. – ...як ото кіт насе мишу [323, с. 521]. – ...так кот наблюдает за мышинной норой [324, с. 935 – 936]. – ...словно кот, подстерегающий мышь [325, с. 564]; 4) ...*alert as a prowling cat* [328, с. 259]. – ...*katzenhaft wach* [329, с. 290]. – ...спритний, мов кіт [322, с. 303]. – ...настороженность и

быстрота дикого животного [324, с. 264]; 5) ...*as a tomcat* [328, с. 112]. – ...*wie ein Kater* [329, с. 115]. – [322, с. 115]. – [324, с. 105]; 6) ...*that old wild cat* [328, с. 715]. – ...*der alte Löwe* [329, с. 820]. – ...*старий суцїга* [322, с. 289] – ...*дикий кот* [324, с. 741]. – ...*неугомонный старик* [325, с. 308];

– образи чоловіків в оригіналі і перекладах роману Дж. Голсуорсі: 1) ...*remind of a hungry cat* [326, с. 217]. – ...*an einen hungrigen Kater erinnern* [327, с. 218]. – ...*обличчя стало схоже на мордочку kota* (зменш.-пестл.) [321, с. 61]. – ...*нагадував голодного kota* – *напоминал голодную кошку* [317, с. 60]; 2) *'slinking along the wall like a great cat* [326, с. 217]. – ...*stahl sich ein Ausdruck wie der eines Katers* [327, с. 218]. – ...*скрадається, наче великий кіт* [321, с. 61]. – ...*крадеться точно кошка* [317, с. 60]; 3) ...*eyes that glared at him like a wild cat's* [326, с. 217]. – ... *weiß vor Zorn, und Augen, die ihn anblitzten wie die einer Katze* [327, с. 218]. – ...*обличчя, бліде від люті, й очі, що блищали, як у дикого kota* [321, с. 61]. – ...*побелевшее от ярости, глаза, сверкнувшие, как у дикой кошки* [317, с. 60].

У перекладі М. Бехайм-Шварцбаха для змалювання образів і жінок, і чоловіків використано мовну одиницю *Katze*, двічі з шести випадків використано еквіваленти *Kater* та когіпонім *Löwe*, тобто суб'єкт реалізується як істота чоловічої статі. У Р. Доценка жінки порівнюються із образами, репрезентованими мовною одиницею з виразним гендерним маркером *кицька*, а чоловіки – статево-еквівалентно як *кіт* та похідною – *котячий*. Окрім того, використано деметафоризований знижений варіант *суцїга* (*лайл. Хитра, пронозлива, спритна в своїх вчинках людина* [299, IX, с. 871]). У О. Тереха трапляється одиниця *кошеня* на позначення жіночого образу. У Н. Волжиної, М. Богословської-Бобрової та М. Лоріє – ужито *кошка* для створення чоловічого образу, що видається дивним через наявності ресурсів російської мови для вибору гендерного відповідника. У Т. Озерської, Т. Кудрявцевої та К. Діденко жінки уособлюють якості *кошки*. У створенні образів чоловіків виникають деякі відмінності: спільними для змалювання є мовні одиниці *кошачий* та *кот*. Окрім цього, Т. Озерська та Т. Кудрявцева

використовують *кошка* та гіперонім *животное*, а в К. Діденко вжито також деметафоризований варіант *старик*.

Іншим поширеним для реалізації концепту ЖІНКА є інтенсифікатор *bird*:

– образи жінок в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел: 1) ... *an'* циклі романів Дж. Форсайта *she cheep along happy as a bird, tell 'bout de time y'all got ter talkin' 'bout Mist' Ashley an' Miss Melly Hamilton gittin' mah'ied. Den she quiet down lak a bird w'en de hawk fly ober* [328, с. 33]. – ...und zwitscherte lustig wie **ein Vögelchen** (використання гендерного маркера – *chen*) immer und immer...*Da sein Miß Scarlett auf einmal still wie ein Vogel, wenn oben der Habicht fliegt* [329, с. 20]. – ...і вона щебетала, як пташка (гендерний маркер)... *Otodі вона принишкла, мов пташка* (гендерний маркер) *перед яструбом* [323, с. 16]. – ...все щебетала как птичка (гендерний маркер), а тут вдруг вся съѣжилась, будто ястреба увидела [324, с. 20]; 2) ...*she eat lak a bird* [328, с. 93]. – ...*ob sie wie ein kleines Vögelchen* (гендерний маркер) *essen* [329, с. 90]. – ...чисто, як **пташеня** [322, с. 90]. – ...клюнет, словно птичка (додатковий гендерний маркер), и все [324, с. 83]; 3) ...*like I don't eat more than a bird* [328, с. 94]. – ...*als äße ich nicht mehr als ein Vögelchen* [329, с. 92] (гендерний маркер). – ...наче я їм не більше за пташину [322, с. 92]. – ...будто я ем мало, как птичка [324, с. 85] (додатковий гендерний маркер); 4) ...*the white skin like frightened bird's wings* [328, с. 512]. – ...gleich *Flügeln aufgescheuchter Vogel* [329, с. 576]. – ...мов крила переляканого **птаха** [323, с. 34]. – ...словно крылья испуганной птицы [324, с. 530], ...как крылья испуганной птицы [325, с. 34]; 5) ...*to fly like a bird* [328, с. 486]. – ...*wie ein Vögelchen fliegen* [329, с. 545]. – ...летіла, мов **птaх** [322, с. 589]. – ...летела, словно птица [324, с. 503]; 6) ...*wrinkled and yellow as an old molted bird* [328, с. 660]. – ...*wie ein alter, mausernder Vogel* [329, с. 752]. – ...висхла, зморшувата й пожовкла, як стара обскубана птиця [323, с. 220]. – ...высохшая, сморщенная, похожая на старую рябую птицу [324, с. 683]. – ...высохшая и сморщенная, желтая бабуля Фонтейн, похожая на полинялую

птицу [325, с. 234]; 7) ...*a bright birdlike glance* [328, с. 666]. – ...*wie aus Vogelaugen* [329, с. 759]. – ...*по-пташиному* *острый* *погляд* (*до птах і птаха*) [322, с. 227]. – ...*острый, как у птицы, взгляд* [324с. 689]. – ...*по-птичьи* *зоркий* *взгляд* [325, с. 242]; 8) *A tropic bird, all flame and jewel color, when a wren would have served him just as well* [328, с. 601]. – ...*ein in allen Edelsteinfarben funkelnder tropischer Vogel* [329, с. 680]. – ...*тропічна пташка* (додатковий гендерний маркер), *яка вся вогонь і яскраві барви* [323, с. 147]. – ...*тропическая птица, которая вся – огонь и сверкание красок* [324, с. 624]. – ...*ослепительно прекрасная тропическая птица* [325, с. 156]; 9) ...*no longer than a bird could stay on one twig* [328, с. 886] – ...*als ein Vogel auf einem Ast* [329, с. 1030]. – ...*ніж пташина* (додатковий гендерний маркер) [323, с. 498]. – ...*как птички* [324, с. 917] (додатковий гендерний маркер). – ...*как птичка* [325, с. 539] (додатковий гендерний маркер).

Семантична насиченість відтворення зоосеми у структурі виразу має наступний вигляд: М. Бехайм-Шварцбах використовує одиницю *ein Vogel* (також у структурі композити), яка не передає соціальної статі зображуваних жінок, однак є семантично еквівалентною образам, створеним автором в оригіналі роману. Окрім цього, використано додатковий гендерний маркер у вигляді зменшувального суфікса *-chen* для образу жінок. У перекладі Р. Доценка натрапляємо на найширший спектр з-поміж усіх перекладів – *пташка, пташеня, пташина, птиця, по-пташиному* та *птах*, лише остання мовна одиниця імплікує чоловічий рід, усі інші – жіночий рід з додатковим використанням гендерних маркерів – димінутивних суфіксів: *пташка* та *пташеня*. У перекладачок гендерного принципу дотримано, однак запропонований образ змальовується не так широко, як у Р. Доценка: у Т. Озерської, Т. Кудрявцевої та К. Діденко – *птичка* (*зменш.-пестл.*) із використанням додаткового гендерного маркера та *птиця*, а також похідні *птичьи* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) і *по-птичьи* (К. Діденко).

– образи чоловіків в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел: 1) ...*like a tropical bird* [328, с. 174]. – ...*stach wie ein tropischer Vogel hervor* [329,

с. 190]. –...схожий чи то на мавпочку, чи то на тропічну рослину [322, с. 194]. – ...был похож не то на заморскую тропическую **птицу**, не то на обезьянку [324, с. 173]; 2) ...free lak ze bird [328, с. 621]. – Ich bin frei wie der Vogel [329, с. 702]. – ...тепер я вільний, мов птах [323, с. 171]. – ...теперь я свободный, как **птичка** (гендерний маркер) [324, с. 643]. – ...свободен, как **птица** [325, с. 182].

Створюючи концепт ЧОЛОВІК, М. Бехайм-Шварцбах уживає ту саму, що й для жінок, мовну одиницю *Vogel*. Таку тенденцію спостерігаємо також у Т. Озерської, Т. Кудрявцевої та К. Діденко – *птица*; крім того Т. Озерська і Т. Кудрявцева використовують зменшену форму з гендерно маркованим суфіксом – *птичка*, яка створює враження жіночості образу. У Р. Доценка представники сильної статі порівнюються з *тропічною рослиною*, що зберігає якість (*специфічна яскрава зовнішність*), проте не відтворює оригінального образу, використаного автором, та статі, а також використано семантичний еквівалент – *птах*.

– образи чоловіків в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі: 1) ...with his bird-like rapidity [326, с. 217]. – ...vogelartige Geschwindigkeit [327, с. 217]. – ...жвавий, як **пташка** (змениш.-пестл.) [321, с. 218]. – ...подвижный, как **птица** [317, с. 60]; 2) ...like the head of a long bird [326, с. 217]. – ...wie der Kopf eines großen Vogels [327, с. 218]. – ...випяг шию, наче *цибатий птах* [321, с. 61]. – ...похож на долговязую **птицу** [317, с. 60].

Перекладаючи цикл романів Дж. Голсуорсі, для образу чоловіка Ю. Шльосер використовує прикметник *vogelartig*, у О. Тереха вжито дві мовні одиниці, одна з яких імплікує жіночий (*пташка*), а інша – чоловічий рід (*птах*), у перекладах російською мовою – іменник жіночого роду (*птица*).

Також спільними для створення концептів ЖІНКА і ЧОЛОВІК є мовні одиниці *mule* та *horse*:

– образи жінок і чоловіків у М. Мітчел: *But, Miss Scarlett, lissen ter me. You ain' nuthin' but a mule in hawse harness... You got silk dresses an' de mills*

*an' de sto' an' de money, an' you give yo'seff airs lak a fine hawse, but you a mule jes' de same... An' dat Butler man, he come of good stock and he all slicked up lak a race hawse, but he a mule in hawse harness, jes' lak you [328, с. 784]. – Hör zu, Miß Scarlett, du bist nur **ein Maultier** im Pferdegeschirr... Du hast seidene Kleider und die Mühlen und den Laden und das Geld und tust, als seist du **ein schönes Pferd**, und du bist doch **ein Maultier**... und dieser Butler ist gut und fein gestriegelt **wie ein Pferd**, aber er ist **ein Maultier** im Pferdegeschirr (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 906]. – Але вже послушайте. Ви, міс Скарлет, – не хто, як мулиця у кінській збруї... У вас шовкові сукні, й тартаки, й крамниця, й гроші, і показуєте ви на **породистого коня**, а все 'дно ви **мул мулом**... І оцей Батлер так само: він із доброго роду, і вигуляний, як бізовий кінь, а все 'дно він мул у кінській збруї, як ото ви – мулиця (Р. Доценко) [323, с. 375]. – Но вы уж, мисс Скарлетт, меня выслушайте. Вы ведь всего- то навсего **мул** в лошадиной сбруе... У вас шелковые-то платья есть, и лесопилка, и лавка, и деньги, и изображаете-то вы из себя бог знает что, а все одно – **мул**... И этот Батлер – он хоть и хорошей породы, и такой весь гладкий и начищенный, как **скаковая лошадь**, а он тоже, как вы, – мул в лошадиной сбруе (Т. Озерська та Т. Кудрявцева) [324, с. 813] – Но вы послушайте меня, мисс Скарлетт. Вы всего лишь **мул** в конской сбруе... У вас и шелковые платья есть, и лесопилки, и лавка, и деньги, вы себя за красивую лошадь выставляете, а все одно вы мул и есть... А этот Батлер, он хоть и хорошей породы, и сам весь из себя холеный, что твой призовой конь, а сколько не бейся – все одно он лишь мул в конской сбруе, прямо как и вы (К. Діденко) [325, с. 402].*

Відтворюючи одиницю *mule*, усі перекладачі, за винятком Р. Доценка, який використовує метод слайду (*мулиця*), обирають спільний варіант для образів жінок та чоловіків, відповідно *Maultier*, *мул* та *мул*.

Мовну одиницю *horse* у перекладі М. Бехайм-Шварцбаха для обох статей передано за допомогою *Pferd*, хоча у мові перекладу існують одиниці, які належать до жіночого та чоловічого роду – *der Ross* (*вис. кінь*) та *die Stute*

(*кобила*), не використано також для реалізації жіночого образу демінутивного гендерно орієнтованого суфікса *-chen*. У Р. Доценка жіночі образи відтворено без урахування статі – *кінь*, використаної і для змалювання чоловіків. Перекладачки Т. Озерська та Т. Кудрявцева, реалізуючи обидві статі, використовують мовну одиницю жіночого роду *лошадь*, однак для зображення жінок запропоновано також деметафоризований відповідник *изображаете из себя бог знает что*. Перекладачка К. Діденко, навпаки, розмежовує образи жінок та чоловіків за допомогою гендерних пар мовних одиниць *лошадь* та *конь*.

– образи жінок у Дж. Голсуорсі: *...as obstinate as a mule* [326, с. 9]. – *Das allerschlimmste war, er hatte keine Hoffnung, ihren Entschluss zu erschüttern; sie war störrisch wie **ein Maulesel**, schon von Kindheit an* (Ю. Шльосер) [327, с. 36]. – *Найгірше те, що не було ніякої надії похитнути її рішучість: вона була уперта, як **осел**, уперта ще змалку* (О. Терех) [321, с. 27]. – *Хуже всего было то, что у него не оставалось ни малейшей надежды поколебать её решение: она упряма как **мул**, всегда была такая, с самого детства* (Н. Волжина) [317, с. 13]. У перекладах циклу романів Дж. Голсуорсі гендерний компонент не береться до уваги, що зміщує гендерну рівновагу друготворів.

Крім того, ці мовні одиниці використано автором у таких контекстах:

– образи жінок у М. Мітчел: 1) *...ready to rear like a horse at the touch of a strange rough hand on its bridle* [328, с. 231]. – *...sich wie **ein Pferd** aufbäumen* [329 с. 255]. – *...як та конячка (гендерний маркер)* [322, с. 268]. – *...как норовистая лошадка (гендерний маркер)* [324, с. 235]; 2) *...my hair is as wild as a horse's tail* [328, с. 562]. – *...mein Haar ist struppig wie ein **Pferd**schwanz* [329, с. 633]. – *...а волосся розкошлане, як хвіст у **коня*** [323, с. 96]. – *...волосы лохматые – точно хвост у лошади* [324, с. 582]. – *...а волосы растрепаны, как лошадиный хвост* [325, с. 102]; 3) *Don't be a mule* [328, с. 514]. – *...sei kein **Esel*** [329, с. 579]. – *...впиратися, як **мул*** [323, с. 37]. – *...упряма как **мул*** [324, с. 533]. – *...упираться, как **мул*** [325, с. 38].

М. Бехайм-Шварцах не вдається до гендерної адаптації, використовуючи відповідники *ein Pferd* та *Esel*. Р. Доценко враховує гендерний характер образу – *колячка*, поряд із одиницями *кінь* та *мул*. У Т. Озерської і Т. Кудрявцевої – *лошадь*, *лошадка* (додатковий гендерний маркер) та без врахування гендерного аспекту – *мул*.

– образи чоловіків у М. Мітчел: 1) ... *the boys as mettlesome as the horses they rode, mettlesome and dangerous but, withal, sweet-tempered to those who knew how to handle them* [328, с. 26]. – ...*die Burschen ebenso reizbar wie die Pferde, die sie ritten...* [329, с. 10]. – ...*юнаки не менш запальні, ніж їхні коні...* [322, с. 6]. – ...*юноши не менее горячи, чем их лошади...* [324, с. 12]. Відтворюючи одиниці на позначення концепту ЧОЛОВІК, Т. Озерська і Т. Кудрявцева вживають одиницю жіночого роду, як і при представленні жіночих образів, що змінює гендерну картину.

Мовна одиниця *animal* по-різному відтворюється у перекладах:

– образи жінок: 1) ...*eyes looking like the eyes of vital animals, spirited and dangerous* [328, с. 661]. – ...*wie die Augen der kräftiger junger Tiere* [329, с. 753]. – ...*як у вертких і небезпечних звірят* [323, с. 221]. – ...*как у шустрых зверьков* (гендерний маркер), *резвых и опасных* [324, с. 684]. – ...*походили на проворных молодых лисичек* (додатковий гендерний маркер), *хитрых и опасных* [325, с. 235];

– образи чоловіків: 1) ...*as a draft animal* [328, с. 645]. – ...*geduldig wie ein Lasttier* [329, с. 733]. – ...*терплячість, як у тяглової худобини* [323, с. 202]. – ...*покорный, как прирученный зверек* (гендерний маркер) [324, с. 668]. – ...*терпеливый, как вьючное животное* [325, с. 215]; 2) ...*showing animal-white teeth* [328, с. 110]. – ...*tierhaft weiße Zähne* [329, с. 112]. – ...*хижо бликнувши білими зубами* [322, с. 113]. – ...*в его белозубой улыбке ... почудилось что-то хищное* [324, с. 102].

Так, М. Бехайм-Шварцах, як і в попередніх прикладах, обирає однаковий варіант для зображення персонажів обох статей – *das Tier*. У Р. Доценка вжито різні мовні одиниці, які не враховують гендер

зображуваних характерів для збереження образу: *звірята* для жінок та *худобина* (жін. *розм.*) – для чоловіків. Для реалізації останніх використано також гіпонімічний прислівник *хижо*, який підкреслює маскуліність концепту ЧОЛОВІК. У Т. Озерської та Т. Кудрявцевої для репрезентації жінок і чоловіків використано однакову одиницю *зверек* з гендерними маркером (зменш.-пестл.). Для розрізнення обох статей служить конкретизований варіант перекладу *хищное*. У своєму перекладі К. Діденко використовує прийом конкретизації – гіпонім *лисичка* з додатковим гендерним маркером, у якому враховано стать зображуваних образів, а чоловіки представлені, як *животное*.

Мовну одиницю *hound* для обох статей також використано в різних поєднаннях:

– образи жінок: 1) ...*a bloodhound* [328, с. 516]. – ...*ein Bluthund* [329, с. 581]. – ...*мати мисливського пса за сторожа* [323, с. 38]. – ...*сторожевой пс* [324, с. 534]. – ...*володав* [325, с. 40]; 2) *Giving tongue like a hound in the field* [328, с. 134]. – ...*gab Laut wie ein Jagdhund* [329, с. 141]. – ...*язик, як помело* [322, с. 143]. – ...*язик сорвется с привязи, как гончая со сворки* [324, с. 129]; 3) ...*run with the hares and hunt with the hounds. But neither the hares nor the hounds would permit this* [328, с. 882]. – ...*wäre bei dieser Gelegenheit von Herzen gern Hund und Hase zugleich gewesen, aber das ließen weder die Hasen noch die Hunden zu* [329, с. 1026]. – ...*і одним догодити, і других не озлити. Але ні одні, ні другі аж ніяк на це приставали* [323, с. 495]. – ...*служить и вашим и нашим. Но ни те, ни другие не допускали этого* [324, с. 914]. – ...*сохранить добрые отношения и с теми и с другими, но ни одна из враждующих сторон не допускала этого* [325, с. 536];

– образи чоловіків: 1) ...*lak a whip houn'* [328, с. 920]. – *wie ein geprügelter Hund* [329, с. 1072]. – ...*як побитий собака* [323, с. 541] – ...*точно у побитой собаки* [324, с. 951]. – ...*ровно побитый пс* [325, с. 585]; 2) ...*that hound* [328, с. 507, 538]. – ...*der Hund* [329, с. 570]. – ...*псяюра* [323, с. 28; с. 66] (чол. і жін.). – ...*этот пс, вы просто пс* [324, с. 526, 557]. – ...

этот прохвост [325, с. 28] (разг.-сниж. *негодяй, подлец, мошенник*); 3) ... *selfish hound* [328, с. 590]. – ...*in Ihrem Eigennutz* [329, с. 666]. – ...*егоїстична натура* [323, с. 133]. – ...*такой эгоист* [324, с. 612]. – ...*эгоистичная скотина* (ж. и м. р.) [325, с. 141].

Реалізуючи концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК, М. Бехайм-Шварцбах уживає мовну одиницю чоловічого роду зі збереженням форми вираження *der Hund*, додатково для змалювання сильної статі перекладач деметафоризує словосполучення *selfish hound*, представляючи його як – *in Ihrem Eigennutz*. У Р. Доценка жінок схарактеризовано калькуванням – *мисливський пес* (без урахування статі), фразеологізмом із відтворенням семантичних ознак, але зі зміною образного компонента – *язык, як помело* та деметафоризованим варіантом – *і одним догодити, і других не озлити*. Образи чоловіків описано: 1) гендерно орієнтованими варіантами зі збереженням семантичних ознак та форми вираження (*собака, псяюра*); 2) пом'якшеним деметафоризованим виразом (*егоїстична натура*). У Т. Озерської та Т. Кудрявцевої для жінок і чоловіків використано схожі підходи: 1) збереження форми вираження (метафори), урахуваючи стать (*язык сорвется с привязи, как гончая со сворки, а також этот пес, вы просто пес*); незважаючи на стать (*сторожевой пес* для жінок та *точно у побитой собаки* для чоловіків); 2) деметафоризація (*служить и вашим и нашим. Но ни те, ни другие* для жінок та *такой эгоист* для чоловіків).

У своєму перекладі К. Діденко репрезентує концепт ЖІНКА за допомогою метафори, незважаючи на стать суб'єкта (*волкодав*), та деметафоризованим варіантом (*сохранить добрые отношения и с теми и с другими, но ни одна из враждующих сторон*), концепт ЧОЛОВІК – гендерно орієнтованими засобами: з актуалізацією образу порівняння (*ровно побитый пес*) та підсиленням конотативних складників – *этот прохвост, эгоистичная скотина* (ж. и м. р.).

Інша спільна для реалізації образів мовна одиниця **bull** трапляється у складі слова та в різних поєднаннях:

– образи жінок: 1) ...*bullheaded* [328, с. 514]. – ...*trotzig* [329, с. 579]. – ...*уперлась, як корова* [323, с. 36]. – ...*уперлась, как бык* [324, с. 532]. – ...*выражение ослиного упрямства* [325, с. 36]; 2) ...*bullheaded* [328, с. 785]. – ...*ein Dickkopf* [329, с. 906]. – ...*бо ви вперті* [323, с. 376]. – ...*вы такая же упрямая* [324, с. 813]. – ...*вы ж упрямы* [325, с. 401];

– образи чоловіків: 1) ...*bullheaded* [328, с. 678] (*1: having a massive head suggesting that of a bull; 2: stupidly stubborn*). – ...*eigensinnig* [329, с. 775]. – ...*упертый* [323, с. 243]. – ...*упрямый* [324, с. 703]. – ...*упрямый* [325, с. 258]; 2) *to roar like a bull* [328, с. 655]. – ...*wie ein Stier brüllen* [329, с. 746]. – ...*рикнув, мов бугай* [323, с. 214]. – ...*взрветь как бык* [324, с. 679] – ...*взрветь, как бык* [325, с. 228]; 3) ...*to charge like a bull* [328, с. 655]. – ...*wie ein wütender Stier* [329, с. 746]. – ...*бігти, мов скажений бугай* [323, с. 214]. – ...*лететь точно бык* [324, с. 679]. – ...*вылететь как бешеный конь* [325, с. 228].

Відтворюючи вираз із компонентом *bull* у його складі, М. Бехайм-Шварцбах використовує синонімічні еквівалентні варіанти із втратою образності: для жінок – *trotzig*, *ein Dickkopf*, а чоловіків – *eigensinnig*. Інші перекладачі у процесі відтворення концепту ЖІНКА уживають семантичні еквіваленти зі збереженням та з втратою зоосеми, останній прийом використано також для ЧОЛОВІКА: Р. Доценко – *уперлась, як корова; вперті та упертый*; у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – *уперлась, как бык* (невідповідність роду), *упрямая та упрямый*; у К. Діденко – із заміною зоосеми іншою, властивою змалюванню цієї риси характеру, – *выражение ослиного упрямства* та демегафоризованим варіантом – *упрямы*.

Окрім того, усі чоловічі образи створюються за допомогою калькованих варіантів: *Stier*; *бугай*; *бык* та *бык*. К. Діденко вживає й іншу зоосему – *конь*, яка, попри зміни в семантичному наповненні, відтворює чоловічу стать зображуваного суб'єкта.

Компонет *hog* зустрічається у таких ситуаціях:

– образи жінок: ...*gobble lak a hawg* [328, с. 60]. – ...*dich vollstopfen wie ein Schwein* [329, с. 90]. – ...*накинулись на їжу, мов з голодного краю* [322, с. 90]. – ...*набросились, как ястреб, на еду и начали хватать с тарелок что ни попадя* [324, с. 83];

– образи чоловіків: 1) ...*fat as hogs* [328, с. 729]. – ...*wie die Schweine* [329, с. 838]. – ...*розпастились, як кабани відгодовані* [323, с. 307]. – ...*откормленные, как боровы* [324, с. 756]. – ...*откармливать на убой, как боровов* [325, с. 328] 2) ...*he's as full of rheumatism as a hog of fleas* [328, с. 425]. – ...*so voller Rheumatismus wie ein Schwein voller Fliegen* [329, с. 476]. – ...*як блохи кнуря обсїдають* [322, с. 510]. – ...*не хуже, чем боров блохами* [324, с. 437].

Використовуючи одиницю *hog*, М. Бехайм-Шварцбах знову не розмежовує жіночих та чоловічих образів і вживає лексему *das Schwein*, хоча у мові перекладу є варіант *der Eber*, що імплікує істоту чоловічого роду. У Р. Доценка зустрічаємо синонімічні одиниці чоловічого роду для чоловіків – *кабан* та *кнур*, жінок схарактеризовано іншим фразеологізмом, проте вже без зоосемного метафоричного інтенсифікатора – *мов з голодного краю*. Перекладачки доповнюють концепт ЧОЛОВІК відповідниками, які вказують на стать – *боровы*, однак Т. Озерська та Т. Кудрявцева порівнюють жіночий характер з іншим зоосемним інтенсифікатором, незважаючи на статеву приналежність – *ястреб*.

Іншу спільну для реалізації образів мовну одиницю *goat* відтворено наступним чином:

– образи жінок: 1) ...*to have no more pride than goats* [328, с. 707]. – ...*nicht mehr Stolz als Ziegen* [329, с. 811]. – ...*гордості, що в кози* [323, с. 280]. – ...*не больше гордости, чем у козы* [324, с. 733]. – ...*гордости не больше, чем у козы* [325, с. 298];

– образи чоловіків: 1) ...*potpous goat* [328, с. 188]. – ...*pathetischer Ziegenbock* [329, с. 204]. – ...*цап бундючний* [322, с. 212]. – ...*высокопарный козел* [324, с. 189]; 2) ...*if you had the sense the God gave a goat* [328, с. 363]. –

...wenn Sie nur soviel Verstand hätten, wie Gott einer Ziege gegeben hat [329, с. 405]. – ...якби вам бог дав хоч дрібку розуму [322, с. 431]. – ...если бы господь не обделил вас мозгами [324, с. 372].

Реалізуючи мовну одиницю *goat*, розмежування образів за ознакою статі відбувається у прикладах, коли перекладачі використовують гендерні пари: у М. Бехайм-Шварцбаха жінки репрезентуються як *Ziege*, чоловіки – *Ziegenbock – männliche Ziege* [6, 2937]; у Р. Доценка, відповідно, *коза і цап*, у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – *козел і коза*, що створює чітку гендерну картинку. Окрім того, М. Бехайм-Шварцбах, зберігаючи зоосему, не відтворює стать особи, яка порівнюється з цим образом, – *Ziege*. Інші перекладачі обирають шлях деметафоризації, використовуючи семантичні еквіваленти до виразу в тексті оригіналу. Так, Р. Доценко пропонує варіант – *бог дав хоч дрібку розуму*, а Т. Озерська та Т. Кудрявцева – *бог не обделил мозгами*.

Переклад лексеми *hornet* у складі окремих метафор та виразів з метафоричними інтенсифікаторами для образу жінки здійснюється за допомогою семантичних відповідників із дотриманням гендерного принципу: *Hornisse, oca, oca* та *oca*, однак у процесі змалювання чоловічих образів спостерігаються відмінності: 1) калькування: *wie ein Hornissenschwarm* (М. Бехайм-Шварцбах), *мов згря шершнів* (Р. Доценко), *как рой ос* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) та *как осинный рой* (К. Діденко). Лише Р. Доценко підбирає семантичний відповідник потрібного граматичного роду, а К. Діденко надає перевагу прикметниковій формі, уникаючи називання іменником; 2) вибір еквівалента в мові перекладу: *die Nase dareinstecken* (М. Бехайм-Шварцбах); *налітати шулікою* – чоловічий рід (Р. Доценко); 3) деметафоризація – *нашествие солдат-янки* (К. Діденко):

– образ жінки: ...to be like a hornet [328, с. 651]. – ...wie eine giftige Hornisse [329, с.741]. – ...злюща, як oca [323, 210]. – ...злая, как oca [324, с. 675]. – ...стала злющая, как oca [125, с. 223];

– образи чоловіків: 1) ...*to come down like hornets* [328, с. 609]. – ...*wie ein Hornissenschwarm herfallen* [329, с. 689]. – ...*налетіти на неї, мов згряя шершнів* [323, с. 157]. – ...*налететь, как рой ос* [324, с. 632]. – ...*нашествие солдат-янки* [325, с. 166]; 2) ...*to come down like hornets* [328, с. 692]. – ...*die Nase dareinstecken* [329, с. 792]. – ...*налітати шулікою* [323, с. 260]. – ...*как рой ос* [324, с. 716]. – ...*как осиный рой* [325, с. 277].

Отримані результати спонукають до систематизації та створення класифікації перекладацьких прийомів, використаних для відтворення зоосемних, з урахуванням їхньої гендерної орієнтованості.

У сучасному перекладознавстві виокремлюється прийом слайду (термін запропонований О. Бурукіною) – лексико-граматична трансформація, яка полягає у мінімальній зміні словникового еквівалента в мові перекладу залежно від мовних, гендерних та культурних особливостей цієї мови [44, с. 104]. Для визначення особливостей застосування цього прийому перекладачами у відтворенні концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК взято до уваги дані одномовних та двомовних словників. Мовні одиниці з тексту оригіналу в мові перекладу згідно зі словниковими даними повинні мати загальне позначення для обох статей або ж переважати в номінації однієї з них. Використання слайду перекладачем передбачає дотримання гендерної орієнтованості у виборі еквівалента. Найчастіше цей принцип використано для образу жінок у перекладах Р. Доценка, Т. Озерської та Т. Кудрявцевої, К. Діденко, для репрезентації образу чоловіків – Ю. Шльосер, О. Тереха. Відтак, детально зупинимося на кожному з прикладів:

1. ... *An' she cheep along happy as a bird, tell 'bout de time y'all got ter talkin' 'bout Mist' Ashley an' Miss Melly Hamilton gittin' mah'ied. Den she quiet down lak a bird w'en de hawk fly ober* [328, с. 33]. – ...*і вона щебетала, як пташка... Отоді вона принишкла, мов пташка перед яструбом* (Р. Доценка) [329, с. 16] (додатковий гендерний маркер); 2) ...*like I don't eat more than a bird* [328, с. 94]. – ...*наче я їм не більше за пташину* (додатковий гендерний маркер) (Р. Доценка) [329, с. 92]; 3) ...*a tropic bird, all flame and jewel color*

[328, с. 601]. – ...*тропічна пташка* (Р. Доценко) (додатковий гендерний маркер), *яка вся – вогонь і яскраві барви* [323, с. 147]. Мовна одиниця *bird* за словником має відтворюватися еквівалентом *1) птах* [280 (1), с. 125]. Перекладач Р. Доценко, додаючи суфікси, змінює вихідну одиницю та пропонує варіанти *пташина* і *пташка*. Останній еквівалент містить також додатковий гендерний маркер у вигляді демінутивного суфікса.

2. ...*a mule in hawse harness* [328, с. 784]. – ...*мулиця у кінській збруї* [323, с. 375]. Варіантом перекладу мовної одиниці *mule* українською мовою є *мул* [280 (1), с. 748], а Р. Доценко пропонує еквівалент *мулиця*.

3. ...*when a wren would have served him just as well* [328, с. 601]. – ...*тоді коли його задовольнила б і звичайна горобчикка* [323, с. 147]. Мовна одиниця *wren* із семантичними ознаками *любая птица семейства воробьиных* представлена у Р. Доценка гіперонімом *горобчикка* з демінутивним суфіксом.

4. ...*to stare dull as an ox* [328, с. 356]. – ...*як знеможена буйволиця* [322, с. 422]. – ...*отупело, словно больная буйволица* [324, с. 364]. Варіантами перекладу мовної одиниці *ox* української мовою є *2. віл, буйвіл, бізон* [280, II, с. 72], а російською – *бык, вол, буйвол* [279]. У Р. Доценка, Т. Озерської та Т. Кудрявцевої відтворено мовні одиниці жіночого роду *буйволиця* та *буйволица*.

5. ...*to swell like a gobbler* [328, с. 717]. – ...*набурмоситись, мов індичка* [323, с. 291]. – ...*надуйтеся, как индюшка* [324, с. 743]. Мовна одиниця *gobbler* є розмовною та перекладається як *індик* [280, I, с. 485]. Методом слайду перекладачі утворюють відповідники *індичка* (Р. Доценко) та *індюшка* (Т. Озерська і Т. Кудрявцева).

6. ... *like a small determined dove* [328, с. 679]. – ...*доведена до розпачу голубка* [323, с. 244]. – ...*словно маленькая решительная голубка* [324, с. 703]. – ...*как маленькая решительная голубка* [325, с. 259]. Одиниця *dove* перекладається українською мовою як *1. Голуб* [280, I, с. 319] та російською

– *голубь* [279]. Перекладачі пропонують варіанти *голубка* (Р. Доценко) та *голубка* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева та К. Діденко).

7. ...*small kittens* [328, с. 736]. – ...*кішечки* [323, с. 314] (додатковий гендерний маркер). – ...*кошечки* [324, с. 762] (додатковий гендерний маркер). – ...*домашние кошечки* [325, с. 335] (додатковий гендерний маркер). Семантичними ознаками одиниці *kitten* українською мовою є *І. Кошеня* [280, І, с. 641], а російською – *котенок* [279]). Перекладачі пропонують варіанти *кішечки* (Р. Доценко) та *кошечки* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева).

Образи чоловіків відтворюються за допомогою методу слайду не так широко, як жіночі характери:

1. ...*looked like a giggled frog* [328, с. 137]. – ...*удивленный лягушонок* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 132]. Мовна одиниця *frog* із варіантом перекладу російською мовою *І. Лягушка* [279] передається як *лягушонок*.

2. ...*slick as a snake* [328, с. 623]. – ...*і верткий, як змії* (Р. Доценко) [324, с. 174]. Семемою мовної одиниці *snake* при перекладі українською мовою є *І) змія, гадюка* [280 (2), с. 383], Р. Доценко пропонує варіант *змії*.

3. ...*remind of a hungry cat* [326, с. 217]... – ...*an einen hungrigen Kater erinnern* (Ю. Шльосер) [327, с. 218]. Відповідником *cat* у німецькій мові є передусім мовна одиниця *die Katze*.

Гендерна антонімія та синонімія є іншими можливостями для досягнення балансу між статтю суб'єкта та родом мовної одиниці, використаної для його репрезентації. Суть цих прийомів полягає в потребі вибору синоніма чи антоніма, що окреслюють стать зображуваного суб'єкта, до еквівалента, запропонованого двомовними словниками, якщо він актуалізує зовсім інший граматичний рід. Приклади гендерно орієнтованої антонімії та синонімії зафіксовано, як і попередній прийом, у перекладах Р. Доценка, Т. Озерської та Т. Кудрявцевої, а також К. Діденко:

1. ...*old buffalo* [328, с. 231]. – ...*стара корова* (Р. Доценко) [322, с. 268] та б) ...*bullheaded* [328, с. 514]. – ...*уперлась, як корова* (Р. Доценко) [323, с. 36]. Семантично повними еквівалентами мовної одиниці *buffalo* в

українській мові вважаються 1) *буйвол* та 2) *бізон*, а *bull* – 1) *бугай*, *бик* [280 (1), с. 158]. У перекладі Р. Доценка використано гендерну антонімізацію для відтворення обох одиниць варіантом *корова*.

2. ...*to buck like a colt* [328, с. 104]. – ...*запручалась, мов кобилиця* (Р. Доценка) [322, с. 106]. – ...*я брыкалась и лягалась, как молодая кобыла* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 97]. Відповідниками одиниці *colt* в українській мові є 1. *Лоша* [280 (1), с. 215], російській – *жеребенок* [279]). Перекладачі вживають варіанти з експлікацією жіночої статі *кобилиця* у Р. Доценка та *кобыла* з додатковим лексичним компонентом *молодая* у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої.

3. *Lamb* [328, с. 561]. – ...*овечка моя* (Т. Озерська та Т. Кудрявцева) [324, с. 581]. – ...*овечка* (К. Діденко) [325, с. 100]. Семантичними еквівалентами *lamb* у російській мові вважаються мовні одиниці *ягненок* та *барашек* [279]. Перекладачки пропонують варіант *овечка* з додатковим гендерним маркером (демінітивним суфіксом).

Чоловічі образи рідше відтворюються за допомогою цього прийому:

1. Компаративний вираз ...*to bleed like a pig* [328, с. 761] передається відповідником ...*кровь хлестала, как из зарезанного поросенка* (Т. Озерська і Т. Кудрявцева) [324, с. 787] з експліцитно вираженим чоловічим родом антонімічної мовної одиниці *поросенок*.

2. ...*like a bat out of hell* [328, с. 834]. – ...*словно нетопырь, вырвавшийся из ада* [325, с. 471]. Еквівалентом одиниці *bat* у російській мові є *летучая мышь* [279], К. Діденко пропонує синонімічний варіант чоловічого роду *нетопырь* (*Один из видов летучих мышей*).

Проаналізований матеріал дозволяє зробити висновки про те, що для розрізнення образів за аспектом статі перекладачі використовують різні підходи. Найповнішою репродукцією семантики метафор та компаративних виразів із метафоричними інтенсифікаторами відзначається переклад М. Бехайм-Шварцбаха, у якому однак майже не розмежовано суб'єкти за ознакою статі. Водночас з уживанням метафоричних компонентів, які

відтворюються усіма перекладачами без лінгвогендерної культурної адаптації (*toad*, *lynx parrot* та частково *mule*), така тенденція спостерігається у процесі реалізації інших лексичних одиниць: *cat* – *Katze*, *bird* – *Vogel*, *horse* – *Pferd*, *animal* – *Tier*, *hog* – *Schwein*, *hound* – *Hund*, *fly* – *Fliege*, *goat* – *Ziege*.

Для відтворення засобів образності мовами перекладу перекладачі користуються такими методами:

а) калькування (найбільша кількість у М. Бехайм-Шварцбах): *...like bees busy on summer flowers, or bright gadflies hovering and darting over spiky autumn blossoms* (Дж. Голсуорсі). – *...точно пчелы, деловито перелетающие с цветка на цветок, или проворные оводы, что снуют и мечутся над колосистыми осенними травами* (Н. Богословська-Боброва);

б) віднайдення адекватного відповідника в мові перекладу: *bullheaded* (М. Мітчел) – *Dickkopf* (М. Бехайм-Шварцбах) – *выражение ослиного упрямства* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); *giving tongue like a hound in the field* – *язык, як помело* (Р. Доценко); *fly in the ointment of Atlanta would be this slight little person* – *das Haar in der Suppe* (М. Бехайм-Шварцбах) – *ложка дьогтю в бочці атлантського меду* (Р. Доценко) – *ложка дегтя в бочке меда в Атланте* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); *a slow poke* – *ein Waschlappen* (М. Бехайм-Шварцбах) – *увалень* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); *slow roky* – *schlafmützig* (М. Бехайм-Шварцбах) – *лемішка* (Р. Доценко); *like bees busy on summer flowers, or bright gadflies hovering and darting over spiky autumn blossoms* (Дж. Голсуорсі) – *наче працюючі бджоли, що перелітають з квітки на квітку, або прудкі мухи, що кружляють над пишними осінніми суцвіттями* (О. Терех); *the pink of discretion* (Дж. Голсуорсі) – *скромна, як фіалка* (О. Терех); *slinking along the wall like a great cat* (Дж. Голсуорсі) – *wie ein großer Kater schleichen* (Ю. Шльосер) – *скрадається, наче великий кіт* (О. Терех) та ін.;

в) описовий переклад: *to run with the hares and hunt with the hounds. But neither the hares nor the hounds would permit this* – *і одним догодити, і других не озлити. Але ні одні, ні другі аж ніяк на це не приставали* – *служить и*

вашим и нашим. Но ни те, ни другие не допускали этого – сохранить добрые отношения и с теми, и с другими, но ни одна из враждующих сторон не допускала этого; if you had the sense the God gave a goat – якби вам бог дав хоч дрібку розуму – если бы господь не обделил вас мозгами; a slow poke – неповоротливый; slow roky – еле поворачивался та ін.

Окремо використовується низка прийомів для пошуку потрібного порівняння та розрізнення зображуваних суб'єктів за ознакою статі. Ці перекладацькі підходи отримали назву лінгвогендерна культурна адаптація образів жінок та чоловіків: гендерно-орієнтований підхід у процесі відтворення образів (пошук відповідного порівняння) досягається перекладачами за допомогою таких методів: а) вибір відповідної мовної одиниці із гендерних пар: *Katze-Kater* (М. Бехайм-Шварцбах, Ю. Шльосер), *Ziege – Ziegenbock* (М. Бехайм-Шварцбах); *кішка, кицька – кіт, котячий; конячка – кінь, коза – цап* (Р. Доценко); *кішка, кицька – кіт, оса – шершні* (О. Терех); *кошка – кот, коза – козел, гончая – пес* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева, К. Діденко), *лошадь – конь* (К. Діденко); б) розрізнення за допомогою використовуваних гендерних маркерів-флексій – зменшувальних та пестливих форм (або в доповнення до першого підпункту): *Vögelchen – Vogel* (М. Бехайм-Шварцбах); *пташеня, пташка, конячка, звірята* (Р. Доценко); *лошадка-лошадь, птучка* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); *птучка, лисичка* (К. Діденко); в) граматичні зміни (різні тенденції, окрім М. Бехайм-Шварцбаха, при відтворенні *to look as nails* для репрезентації образів жінок і чоловіків) та використання методу слайду Р. Доценком при відтворенні мовної одиниці *tule – мулиця* для жіночих образів; г) вибір різних варіантів (відмінність в семантичному компоненті) для відтворення спільної семи при конструюванні образів жінок та чоловіків: *Katze – Löwe, Esel – Maultier* (М. Бехайм-Шварцбах); *звірята – худобина, хижо; мов з голодного краю – як кабани відгодовані; тропічна пташка – тропічна рослина; сновиди – лемішка, мулятися; оса – налітати шулікою; муха – віл* (Р. Доценко); *наброситься, как ястреб – откормленные, как боровы; зверьки – хищное;*

мешок с трухой – неповоротливый, еле поворачивался, (изображаете из себя) бог знает что – лошадь (Т. Озерська та Т. Кудрявцева); *лисички – животное; оса – нашествие солдат-янки* (К. Діденко).

Найактивніше гендерними маркерами користуються жінки-перекладачі Т. Озерська, Т. Кудрявцева, К. Діденко, у яких цей засіб служить для створення персонажів обох статей, і перекладачі Р. Доценко та О. Терех (*прудка, мов пташка – жвавий, як пташка*). У М. Бехайм-Шварцбаха цей синтаксичний засіб використано для розрізнення образів жінки та чоловіка (*Vögelchen – Vogel*).

Найширшою словниковою різноманітністю у процесі відтворення майже кожного метафоричного компонента вирізняється переклад Р. Доценка: *cat* – *котячий, кіт*; *bird* – *пташка, пташеня, пташина, птиця (те саме, що птах), птах, по-пташиному*; *animal* – *звірята, худобина, хижо*; *hog* – *кабан, кнур*; *slow poke* – *сновіда, мулятися, лемішка*. За ним слідують переклади жінок: *cat* – *кошачий, кошка, кот, животное*; *bird* – *птичка, птица, птичий*; *slow poke* – *мешок с трухой, неповоротливый, еле поворачивался* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); *bird* – *птичка, птица, по-птичьи*; *horse* – *конь, лошадь, лошадиный* (К. Діденко).

Основними перекладацькими прийомами у реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК, використаними для відтворення зоосемних тропів, є прийом слайду та гендерна синонімія й антонімія.

3.2. Лексична об'єктивація концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК

Лінгвістичні дослідження чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки в англійській, німецькій, українській та російській мовах (Ф. Браун, А. Готбургзен, О. Єсперсен, І. Замель, А. Кириліна, Р. Лакоф, С. Міл, Л. Ставицька, М. Томська, З. Трьоммель-Пльотц) засвідчують наявність

специфічних гендерних рис, які виявляються на морфологічному та синтаксичному рівнях. До стереотипних уявлень про жіноче мовлення належать твердження про консервативність, тяжіння до мовної норми та уникнення всього, що їй не відповідає, середньостатистичний набір слів (так, О. Єсперсен, як було зазначено вище, рекомендує у процесі вивчення іноземної мови користуватися книгами, написаними жінками, тому що вони пропонують чисту літературну мову з лексикою, яка є найуживанішою, без екскурсу в шар архаїзмів чи неологізмів та безпосередньо стосується навколишнього світу) [231, с. 232 – 240] і використання конотативно нейтральних слів і виразів, надзвичайно активних зменшувально-пестливих та збільшено-згрубілих імен. Чоловіче мовлення, навпаки, характеризується відхиленням від норми, тяжінням до неологізмів, новоутворень, діалектизмів, рідкісних слів, якщо вони можуть якнайточніше висловити чоловічу думку; багатшим словниковим запасом [68, с. 345; 106; 143, с. 128 – 129; 172; 198, с. 12 – 20; 224, с. 28 – 37; 245, с. 73 – 76; 277, с. 51].

Отримані нами результати у процесі порівняння мовленнєвої діяльності М. Мітчел та Дж. Голсуорсі, спрямованої на створення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (проаналізовано 3888 пар відповідників), частково відхиляються від існуючих стереотипів або інколи навіть спростовують їхнє існування (Табл. 3.1., 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.9, 3.10, 3.11, 3.12, 3.13, 3.13, 3.14, 3.15, 3.16, 3.17, 3.18, 3.19, 3.20). Аналізи текстів оригіналів на предмет створення концепту ЛЮДИНА із гендерними відповідниками дозволив з'ясувати, що М. Мітчел використала 48,2% стилістично нейтральної або міжстильової лексики для змалювання представниць слабкої статі, тоді як у Дж. Голсуорсі ця цифра є більшою та складає 54,2%.

У текстах перекладів, виконаних тлумачами обох статей, спостерігаємо значні розбіжності у відсотковому вживанні стилістично нейтральної лексики: від 40,35% у Т. Озерської, Т. Кудрявцевої до 49,05% у Ю.Шльоссер та 51,7% у Н. Волжиної, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової, а також від 36,7% у Р. Доценка та 40,8% у М. Бехайм-Шварцбаха до 47,2% у О.Тереха.

Для реалізації концепту ЧОЛОВІК обидва автори використовують більший відсоток стилістично нейтральної лексики, аніж для ЖІНКИ: М. Мітчел – 57,43% та Дж. Голсуорсі – 64,05%. Така сама тенденція спостерігається в усіх текстах перекладу: в жінок від 46% (Н. Волжина, М. Лоріє, М. Богословська-Боброва) до 55,7% (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) та 65,6% (Ю. Шльосер); у чоловіків – від 54,3% у Р. Доценка до 55,7% у О. Тереха та 61% М. Бехайм-Шварцбаха. Результати нашого дослідження спростовують стереотипні уявлення про те, що нейтральна лексика властива переважно жінкам, аніж чоловікам.

Твердження дослідників гендерлекту про те, що розмовна лексика властива мовленню чоловіків, засвідчують тексти оригіналів: для змалювання образів жінок та чоловіків у М. Мітчел ця цифра є нижчою та складає 1,83% і 3,9% порівняно з Дж. Голсуорсі, у якого ця цифра досягає 5,6% і 5,61%. У перекладах стереотип підтверджується лише в текстах німецькою мовою: у Ю. Шльосер 10,3% і 9,4 %, у той час, як у М. Бехайм-Шварцбаха – 17,7% і 11,92%. В інших перекладах отримані дані не є такими переконливими, що можна проілюструвати результатами аналізу текстів українською та російською мовами: 18% і 22,6% у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої; 23,22% і 21,97% у Н. Волжиної, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової; 15,7% і 22,7% у О. Тереха; 17,7% і 11,92% у М. Бехайм-Шварцбаха та 19,4% і 23,36% у Р. Доценка.

Розмовна лексика (виділено жирним шрифтом у тексті) активно використовується для репрезентації широкого спектру ознак концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК, зокрема: 1) зовнішність:

a) *Her neck, rising from the black taffeta sheath of her basque, was creamy-skinned, rounded and slender, and it seemed always tilted slightly backward by the weight of her luxuriant hair in its net at the back of her head* [328, с. 58]. – *Der elfenbeinfarbene, wohl gerundete, schlanke Hals erhob sich aus der schwarzen Tafthülle ihres eng anliegenden Kleides, von der Fülle des üppigen Haars, das im Netz am Hinterkopf zusammenhielt, scheinbar sacht nach hinten gezogen* [329,

с. 49]. – Округла й тонка, злегка смаглява шия ледве проступала з-під стоячого коміря чорної шовкової сукні, а голова завжди здавалася трохи відхиленою назад під вагою розкішної кучми волосся, стягнутого на потилиці вузлом під сіткою (Р. Доценко) [322, с. 47]. – Стоячий воротничок чорного шелкового плаття туго обтягивал округлую, тонкую, чуть смуглую шею. Голова была слегка откинута назад, словно под тяжестью густых темных волос, стянутых на затылке тугим узлом и уложенных в сетку [324, с. 47];

б) *Oh, why was he so handsomely blond, so courteously aloof, so maddeningly boring with his talks about Europe and books and music and poetry and things that interested her not at all – and yet so desirable?* [328, с. 46]. – *Ach, warum sah er so gut aus und war so blond, warum so unnahbar und höflich und so aufreizend langweilig in seiner Unterhaltung über alles mögliche, das sie nicht interessierte und dabei doch so liebenswert!* [329, с. 35]. – Господи, і чим же цей **білявий чепурун** (розм.), такий бездоганно чемний, що аж не приступишся, такий **страх як нудний** (розм.) зі своїми нескінченними балачками про Європу, про книжки й музику, про поезію й усякі інші речі, до яких їй було **байдужісінько** (розм.), – чим він так захопив її? (Р. Доценко) [322, с. 32]. – О божже, почему же этот красивый белокурый юноша, такой изысканно, но холодно учтивый, такой нестерпимо скучный со своими вечными разглагольствованьями о европейских странах, о книгах, о музыке, о поэзии и прочих совершенно неинтересных вещах, был столь притягателен для нее? [324, с. 34];

в) *Er – how are you? he said in his dandified way* [326, с. 217]. – *He – wie geht's? – sagte er in seiner stutzenhaften Art* (розм.) (Ю. Шльосер) [327, с. 24]. – *E-e... добрий день, – мовив він тоном справжнього денді* (заст.) (О. Терех) [321, с. 17]. – *Э-э... здравствуйте, – проговорил он тоном денди, – здравствуйте!* (заст.) (Н. Волжина) [317, с. 14].

2. Розумові якості (у даному уривку перекладачі обох статей використовують розмовні мовні одиниці для відтворення стилістично нейтральних):

а) *You're a smart girl, Scarlett, and I figger, yes, you could have helped him preferrin' you* [326, с. 651]. – *Du bist ein **gerissenes** Mädchen, Scarlett, und wirst schon etwas dafür können, dass er dich lieberhatte* (М. Бехайм-Шварцбах) [327, с. 741]. – *Ви **спритнячка**, Скарлет, і я певен, що ви допомогли йому вибрати саме вас* (Р. Доценко) [323, с. 209]. – *Вы – жєницина ловкая, Скарлетт, и я считаю: да, вы помогли ему **переметнуться*** (розм.) (Т. Озерська та Т.Кудрявцева) [324, с. 674]. – *Вы жєницина умная, Скарлетт, и, как я понимаю, вы могли ему помочь выбрать вас, а не ее* [325, с. 222];

б) *"Oh, you're smart enough about dollars and cents. That's a man's way of being smart. But you aren't smart at all like a woman. You aren't a speck smart about folks"* [328, с. 672]. – *Gewiß, du verstehst dich auf Dollars und Cents, das tun die Männer auch. Aber du verstehst dich nicht auf Menschen, wie richtige Frauen tun, gar nicht verstehst du dich darauf* [329, с. 766]. – *О, коли йдеться про долари й центи, ти **тямиш** досить добре. **Тямиш** по-чоловічому. Але як жінка ти геть **нетямуца**. Ти не вмієш розпізнавати людей* (розм.) (Р. Доценко) [323, с. 234]. – *О, конечно, ты достаточно умна, когда речь идет о долларах и центах. Умна по-мужски. Но как жєницина ты совсем не умна. Когда речь идет о людях, ты **нисколечки** (розм.) не умна* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 695]. – *Ну, что касается долларов да центов, тут тебе **ума не занимать*** (розм.). *Но это мужской ум, а тебе не хватает ума женского. Ты совсем не **разбираешься*** (розм.) *в людях* (К. Діденко) [325, с. 249];

в) *She was so smart, and they told him she made a pretty little pot of pin-money by her songs; he called it very clever of her* [326, с. 217]. – *Sie war **flott**, und es hieß, sie verdiente sich eine hübsche, kleine Stange Taschengeld mit ihren Liedern; er fand das sehr klug von ihr* (розм.) (Ю. Шльосер) [327, с. 199 – 200]. – *Вона була дуже елегантна і, як говорили, заробляла своїми*

романсами чималі гроші на дрібні витрати; Свізін казав, що вона **молодець** (розм.) (О. Терех) [321, с. 156]. – Она была очень элегантна и, по слухам, зарабатывала своими романсами приличные деньги на мелкие расходы; Суизин называл её **толковой** девушкой (розм.) (Н. Волжина) [317, с. 90];

д) ...and it was his natural aptitude for cards and amber liquor that brought to Gerald two of his three most prized possessions, his valet and his plantation [328, с. 63]. – Seine angeborene Begabung für Karten und Schnaps trug Gerald zwei seiner drei kostbarsten Besitztümer ein, seinen Diener und seine Plantage [329, с. 56]. – ...і саме своїй вродженій **тямі** (розм.) до карт та вмінню легко поглинати золотавий трунок Джеральд і завдячував два з трьох своїх найкоштовніших набутоків – служника-негра й плантацію (Р. Доценко) [322, с. 53]. – Вот эта его врожденная **смекалка** (розм.) в карточных играх и способность легко поглощать золотистое питье принесло Джералду два самых драгоценных приобретения – его плантацию и его черного лакея (Т. Озерська та Т. Кудрявцева) [324, с. 52 – 53];

3) психологічні характеристики: а) *If the girl had been merely frank and courageous, Mrs. Baynes would have thought her 'cranky' and despised her* [326, с. 217]. – *Wenn das Mädchen lediglich offen und couragiert gewesen wäre, hätte Mrs. Baynes sie für **verdreht** gehalten und sie verachtet* (розм.) (Ю. Шльосер) [327, с. 255]. – Якби ця дівчина була просто відверта й смілива, місіс Бейнз вважала б її за «навіжену» і почувала б до неї зневагу [321, с. 200]. – Будь эта девушка просто откровенна и смела, миссис Бейнз сочла бы её «**сумасбродкой**» (разг.) и ничем, кроме презрения, не удостоила бы (Н. Волжина) [317, с. 116].

Відсоткове співвідношення застарілої лексики (архаїзмів) на позначення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК також підтверджує валідність існуючих стереотипів та є вищим у творі чоловіка (у Дж. Голсуорсі 3%), аніж у жінки (у М. Мітчел 2,75%). У перекладах найвищий відсоток мають тексти М. Бехайм-Шварцбаха (1,92% і 3,7%) та Р. Доценко (3,79% і 0%), за ними слідують переклади Н. Волжиної, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової (2,2%

концепт ЧОЛОВІК); далі – Ю. Шльосер (1,85% і 1,05%) та О. Тереха (1,85% і 0%); найменший відсоток мають переклади Т. Озерської та Т. Кудрявцевої (0,94% для представлення ЧОЛОВІКА):

1) *Good God! – cried the doctor, thunderstruck, for it had never occurred to him that the curiosity of a chaste woman concerning her unchaste sisters was so devouring* [328, с. 759]. – *Herr Du meine Güte! – Der Doktor war wie vom Donner gerührt. Nie hatte er geahnt, dass eine **keusche** Frau von so verzehrender Neugier nach ihren **unkeuschen** Schwestern geplagt werden könnte* (заст.) (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 874]. – *Боже милостивий! – скрикнув лікар, неймовірно вражений, бо й не уявляв собі, що допитливість чеснотливої жінки стосовно її нечеснотливих сестер могла бути така ненаситна* [323, с. 343]. – *Мать Пресвятая Богородица! – воскликнул доктор, потрясенный до глубины души, ибо ему никогда и в голову не приходило, что целомудренная женщина может испытывать любопытство к своим нецеломудренным сестрам* [324, с. 786];

2) *A tall woman, with a beautiful figure, which some member of the family had once compared to a heathen goddess, stood looking at these two with a shadowy smile* [326, с. 217]. – *Eine große Frau von schöner Gestalt, die ein Familienmitglied einmal mit einer heidnischen Göttin verglichen hatte, betrachtete die beiden mit einem schattenhaften Lächeln* [327, с. 20]. – *Осторожь стояла висока ставна жінка, що її один Форсайт порівняв колись із **поганською** богинею; вона дивилася на молоду пару, ледь усміхаючись* (заст.) (О. Терех) [321, с. 14]. – *Высокая, прекрасно сложенная женщина, которую кто-то из Форсайтов сравнил однажды с языческой богиней, смотрела на эту пару, еле заметно улыбаясь* [317, с. 14];

3) *Appearances were enough, for the appearances of ladyhood won her popularity and was all she wanted* [328, с. 76]. – *Der äußere Schein genügte, die damenhaften Formen machten sie beliebt* [329, с. 72]. – *Достаточно было научиться производить нужное впечатление – воплощение женственности*

и хороших манер [324, с. 67]... – Її задовольняла сама можливість справляти враження світської **даму** (заст.) (Р. Доценко) [322, с. 71];

4) *She did not know who who he could be, but there was undeniably a look of good blood in his dark face* [328, с. 110]. – *Wer das sein mochte, wusste sie nicht; aber unleugbar sprach aus seinem dunklen Gesicht vornehme Abstammung* [329, с. 1120]. – *Скарлет не знала, хто то, але в його смуглявому обличчі були виразні ознаки доброї породи* [322, с. 121]. – *Она не знала, кто он, но одно было бесспорно: этот высокий лоб, тонкий орлиный нос над крупным ярким ртом, широко расставленные глаза..., да, несомненно, в чертах его смуглого лица чувствовалась **порода*** (заст.) (Т. Озерська та Т. Кудрявцева) [324, с. 103];

5) *Er – how are you? – he said in his dandified way* [326, с. 217]. – *He – wie geht's? – sagte er in seiner stutzenhaften Art* (розм.) (Ю. Шльосер обирає розмовний відповідник, замість застарілого варіанта) [327, с. 24]. – *«E-e... добрий день, мовив він тоном справжнього денді* (заст.) (О. Терех) [321, с. 17]. – *Э-э... здравствуйте, – проговорил он тоном **денди**, – здравствуйте!* (заст.) (Н. Волжина) [317, с. 7].

Відсоток зневажливої лексики для конструювання концепта ЖІНКА у обох авторів є вищим, аніж для репрезентації концепту ЧОЛОВІК: у М. Мітчел – 6,4% до 1,98%, у Дж. Голсуорсі – 4,67% до 3,4%. У перекладах спостерігається тенденція до вживання більшої кількості зневажливої лексики для реалізації чоловічих образів: М. Бехайм-Шварцбах – 11,92% і 7,69%; у Р. Доценка – 3,74% і 2,1%; у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої – 7,54% і 6,87%; у Н. Волжиної, М. Лоріє – 7,69% і 3,57%. Лише Ю. Шльосер та О. Терех дотримуються авторської тенденції: у перекладачів для жіночих образів використано 8,49% і 2,77% до 6,25% і 1,1% на позначення чоловіків.

Найчастіше зневажлива лексика вживається для концептуальних ознак:

1. Моральності-аморальності:

a) *such women – **solche Frauenzimmer, solche Weiber*** (знев.) (М. Бехайм-Шварцбах) – *такі жінки – такие женщины*;

б) ...*an unfortunate love-affair with that precious **flirt** Danae Thornworthy (now Danae Pellew), Anthony Thornworthy's daughter, had thrown him on the rebound into the arms of June's mother* [326, с. 47]. – *Eine unglückliche Liebe zu jener hübschen, **koketten** Danae Thornworthy, jetzt Danae Pellew, der Tochter Anthony Thornworthys, hatte ihn in der Krise Junes Mutter in die Arme getrieben* [327, с. 41]. – *Нещасливе кохання до тієї **вітрогонки** (знев.) Данаї Торнуорті, тепер Данаї Пелью, дочки Ентоні Торнуорті, штовхнуло його в обійми матері Джун (О. Терех) [321, с. 30]. – Неудачный роман с дочерью Антони Торнуорси, этой **вертушкой** (знев.) Данаей Торнуорси, теперь Данаей Белью, бросил его в объятия матери Джун (Н. Вольпін) [317, с. 15];*

в) *Now she saw how foolish had been her hope of amicably settling so important a matter, especially with a selfish swine like Rhett* [328, с. 831]. – *Sie sah ein, wie töricht ihre Hoffnung gewesen war, sich über etwas so Wichtiges freundschaftlich einigen zu wollen, besonders mit einem so selbstsüchtigem **Patron** wie Rhett* (розм., знев.) (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 964]. – *Тепер вона побачила, які наївні були її сподівання по-дружньому порозумітися в такій важливій справі, тим паче коли йшлося про такого **шкурника** (розм.), як Рет (Р. Доценко) [323, с. 431]. – Теперь она понимала, сколь глупо было надеяться, что она сумеет по-доброму договориться о столь важном деле, особенно с таким эгоистичным **мерзавцем** (розм.), как Ретт (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 861].*

2. Інтелектуальних здібностей:

а) у Ю. Шльосер ужито зневажливу мовну одиницю, в той час як у О. Тереха та М. Богословської-Бобрової розмовний відповідник: *I'm not lame, I'm not loathsome, I'm not a boor, I'm not a fool* [326, с. 456]. – *Ich bin nicht lahm, ich bin nicht hässlich, ich bin kein **Tölpel** (розм.), ich bin kein Dummkopf* (Ю. Шльосер) [327, с. 571]. – *Я не каліка, не бридкий, не мужлан, не **дурень** (розм.) (О. Терех) [321, с. 453]. – Я не калека, не урод, не **неотёсанный дурак** (розм.), не сумасшедший (М. Богословська-Боброва) [317, с. 67];*

б) *Why? – The war, goose!* [328, с. 27]. – *Warum denn? – Wegen des Krieges, **Günschen!*** (знев.) (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 11]. – «Чому?» – «Війна, **дутьятко**» (зменш.-пестл.) (Р. Доценко) [323, с. 7 – 8]. – *Почему? – Так ведь война, **глупышка*** (розм.) (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 13].

3. Рис характеру: *What were they but **a bunch*** (розм.) *of howling clawing cats who were jealous of her* [328, с. 863]. – *Es war nur eine Schar heulender, eifersüchtiger Katzen. Sie wollte schon mit ihnen fertig machen* [329, с. 1002]. – *Та хто вони такі, як не **згряя*** (знев.) *нявкучих і пазуристих кішок, заздрісних до неї* (Р. Доценко) [323, с. 470]. – *Ну что они такое – **свора*** (розм.-знев.) *мяукающих, царапающихся кошек, завидующих ей! Она им всем покажет* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 894].

Уживання лайливої лексики в аналізованих творах засвідчує значну диспропорцію: М. Мітчел використовує великий відсоток для чоловічих образів (7,92%) порівняно з жіночими (0,91%). У Дж. Голсуорсі цей тип лексики вжито лише для чоловіків (3,4%). З-поміж перекладачів найвищим відсотком уживання характеризуються роботи жінок: Н. Волжиної, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової – 7,69%; Ю. Шльосер – 6,25%, а Р. Доценка (7,48%). Цей тип лексики використано для репрезентації інтелектуальної та моральної сфер у творах:

1. *That hound never intended offering her a price for Tara* [328, с. 507]. – ***Der Hund*** (лайл.) *hatte bestimmt nicht die Absicht gehabt, ihr überhaupt einen Preis für Tara zu bieten* (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 570]. – ***Псяюра*** (лайл.), *він зовсім не збирався купувати Тару* (Р. Доценко) [323, с. 28]. – *Да ведь этот **пес*** (лайл.) *совсем не собирался предлагать ей деньги за Тару* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 526].

2. *The idea of supposing that young cub Soames could give him advice!* [326, с. 32]. – *Die Idee, dass Soames, **dieser junge Dachs*** (розм.), *ihm einen Rat geben sollte!* [327, с. 37]. – *Подумати, що це **щеня*** (лайл.) *Сомс давало йому поради* (О. Терех) [321, с. 27]. – *Подумать только, что этот **щенок*** (бран.) *Сомс может давать ему советы!* (Н. Волжина) [317, с. 13];

3. *But she'd already acted common enough today, enough like a white trash – that was were all her trouble lay* [328, с. 134]. – *Aber sie hatte sich heute schon gemein genug benommen, ganz wie weißes Pack* (знев.) (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 144]. – *Але ні, вона й так уже надто вульгарно повелася сьогодні, зовсім як та біла злидота* (лайл.) – *оце ж якраз і було найгірше* (Р. Доценко) [322, с. 144]. – *Нет, она и так слишком вульгарно вела себя сегодня, совсем как плебейка, как эта белая рвань* (знев.) (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 130].

4. *That's your opinion, – said Scarlett rudely, wishing it were permissible to smack* (розм.) *old ladies' jaws* [328, с. 672]. – *Das meinen Sie, erwiderte Scarlett abweisend. Am liebsten hätte sie der Alten eins auf den Maul geben* (розм., груб.) (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 766]. – *Це вам так здається, – грубувати відрізала Скарлет, шкодуючи, що не може дати старій по мармизи* (вульг.) (Р. Доценко) [323, с. 234]. – *Это Вы так думаете, грубо оборвала ее Скарлетт, жалея, что не может надавать старухе по щекам* (розм.) (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 695]. – *Это Вы так думаете, – грубо огрызнулась Скарлетт, горько жалея, что правила приличия не позволяют двинуть старухе прямо в челюсть* (простор.) (К. Діденко) [325, с. 695].

Діалектизми властиві перекладам Р. Доценка: 1) *Scarlett recalled with contempt Melanie's thin childish figure, her serious heartshaped face that was plain almost to homeliness* [328, с. 42]. – *Voller Verachtung sah Scarlett die magere, kindliche Gestalt und das ernsthafte, herzförmige Gesichtchen vor sich, unansehnlich und hausbacken* [329, с. 31]. – *Скарлет, не криючи зневаги, пригадала тоненьку дитинну постать Мелані, її овальне личко, таке поважне, таке простеньке, що аж негарне* (діал.) [322, с. 27]. – *Скарлетт с инстинктивным презрением и сознанием своего превосходства воскресила в памяти тоненькую детскую фигурку Мелани, ее серьезное личико, напоминающее своим овалом сердечко – такое простенькое, что его можно было даже назвать некрасивым* [324, с. 30];

2) *Oh, not Ashley so much, for he's a good looking devil, though even he...* [328, с. 104]. – *O nein, nicht so sehr Ashley, der ist ein gut aussehender junger Teufel* (розм.) (М. Бехайм-Шварцбах) [329, с. 105]. – *На Ешли, правда, не дуже, він загалом куди як симпатичний хлопак, хоча навіть і в ньому* (діал.) [322, с. 105]. – *На Эшли это еще не так заметно – он, конечно, чертовски привлекательный малый* (простор.) (Т. Озерська, Т. Кудрявцева) [324, с. 105].

Поаналізований матеріал підтверджує валідність про характерність для мовлення чоловіків розмовної лексики (тексти оригіналів, переклади німецькою мовою), архаїзмів (переклади німецькою М. Бехайм-Шварцбаха та українською мовою Р. Доценка) і діалектизмів (Р. Доценко). Відсоткове співвідношення вживання інших типів лексичних одиниць коливається у перекладачів обох статей і залежать від образу (жінки чи чоловіка) та окремих концептуальних ознак (інтелектуальні якості, правила поведінки, моральність, аморальність).

3.3. Граматичні структури реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у перекладознавчому аспекті

Граматичні особливості мовленнєвої діяльності жінок і чоловіків реалізуються сукупністю морфологічних та синтаксичних гендерних закономірностей. На користь потреби врахування цих особливостей у процесі перекладу художнього тексту може свідчити такий фрагмент з роману М. Мітчел «Gone with the Wind»: *It was a man's world, and she accepted it as such. The man owned the property, and the woman managed it. The man took the credit for the management, and the woman praised his cleverness. The man roared like a bull when a splinter was in his finger, and the woman muffled the moans of childbirth, lest she disturb him. Men were rough of speech and often drunk. Women ignored the lapses of speech and put the drunkards to bed without*

bitter words. Men were rude and outspoken, women were always kind, gracious and forgiving [328, с. 23].

У цьому уривку М. Мітчел використовує антитезу, завдяки чому створюється ієрархічна пара (*man-woman*), а починаючи фразу з того, що це був світ чоловіків (*a man's world*), письменниця виокремлює асиметрію у стосунках між обома статями. Як зазначає Д. Малишевська, у подібних ієрархічних парах обидва складники здаються формально рівноправними, однак перший член завжди є визначальним, а другий – похідним, маркованим, і його значення базується на першій немаркованій категорії. У таких контрастних парах завуальовано утверджується перевага першого поняття над другим [138, с. 182]. Повертаючись до тексту оригіналу, слід звернути увагу на те, що М. Мітчел постійно підкреслює цю думку, оскільки майже всі речення, за винятком двох, мають схожу структуру, що є характерною рисою антитези: це складносурядні речення, кожна перша частина речення починається зі слова *the man*, кожна друга – із *the woman*. Кожне речення має структуру підмет – присудок. При цьому чоловік виконує якусь дію, а жінка завершує цю дію або виконує те, що є її логічним продовженням, завдяки чому з'являється змістовий контраст: чоловік та жінка протиставляються один одному. Два речення мають дещо відмінну структуру: *Men were rough of speech and often drunk. Women ignored the lapses of speech and put the drunkards to bed without bitter words*. Обидва є простими, але поширеними однорідними присудками. Перше повідомляє про чоловіка, друге є логічним продовженням першого, однак тут вже агенсом виступає жінка. Попри деяку відмінність у своїй структурі, ці речення несуть таку саму інформацію, що й інші.

Переклад М. Бехайм-Шварцбаха німецькою мовою свідчить, що структуру збережено майже повністю: кожна частина починається із згадки про чоловіка, а друга – про жінку, однак у другому реченні спостерігається відхід від оригіналу: *Dem Mann gehörte der Besitz, die Frau hatte ihn zu verwalten*. На граматичному рівні одиниця *Mann* не виступає в ролі підмета в

реченні, а виконує функцію додатка, тому втрачається агентивна якість (агресивність) (С. Засекін) – якість повелителя світу, а у третьому реченні мовна одиниця взагалі втрачає свою першу позицію і переміщується всередину конструкції:

Die Welt gehörte dem Mann, und so nahm sie sie hin. Dem Mann gehörte der Besitz, die Frau hatte ihn zu verwalten. Waren Haus und Plantage gut aufgezogen, so hatte der Mann die Ehre, und die Frau lobte seine Geschicklichkeit. Der Mann brüllte wie ein Stier, wenn er einen Splitter im Finger hatte, und die Frau erstickte jedes Stöhnen bei der Geburt, damit es ihn nicht störte. Die Männer waren grob in ihren Worten und oftmals bezecht. Die Frauen überhörten anstößiges Reden und brachten die Trunkenbolde ohne ein Wort der Bitterkeit zu Bett. Die Männer sagten barsch und unverblümt ihre Meinung, die Frauen waren immer freundlich, gütig und verzeihend [329, с. 70].

В українському перекладі, виконаному Р. Доценком, також порушено синтаксичну структуру: у другому та третьому реченнях мовна одиниця чоловік виступає у функції додатка, над яким виконується дія (втрачається коефіцієнт агресивності), а в другому й четвертому – зміщується з першої позиції в реченні:

Світ цей належав чоловікам, і таким вона його і приймала. Маєток був у руках чоловіків, а жінкам лише належалося ним порядкувати. Чоловіка підносили за те, що він добре господарює, а жінка хвалила його за тямущість. Загнавши скалку в палець, чоловік міг верещати, як недорізаний, а жінка і в пологах тамувала стогін, аби не розтривожити чоловіка. Чоловіки були нестримні у мові і часто упивалися. А жінки пропускали повз вуха брутальні слова з їхніх уст і, не дорікнувши й словом, вкладали п'яницю у ліжку. Чоловіки дозволяли собі грубощі та образи, а жінки попри все були терплячі, лагідні й вибачливі [322, с. 69].

У перекладах Т. Озерської та Т. Кудрявцевої спостерігається часткове порушення структури антитези й ступеня агентивності представників чоловічої статі (перші два речення), однак у подальших реченнях ідейно-

образну інформацію автора відтворено еквівалентно. Порушення синтаксичної структури спричиняє те, що ієрархічна пара не виконує задуманої функції, а саме – зникає дистанція між чоловіком та жінкою, зменшено ступінь агресивності (агентивності) першого. Вони зрівнюються між собою, а це вже суперечить авторській інтенції, згідно з якою чоловік стоїть на вершині гендерної ієрархії ідеального суспільства:

Мир принадлежал мужчинам, и она принимала его таким. Собственность принадлежала мужчине, а женщине – обязанность ею управлять. Честь прослыть рачительным хозяином доставалась мужчине, а женщине полагалось преклоняться перед его умом. Мужчина ревел, как бык, если загонял себе под ногу занозу, а женщина, рожая, должна была глушить в груди стоны, дабы не потревожит покоя мужа. Мужчины были несдержанны на язык и нередко пьяны. Женщины пропускали мимо ушей грубые слова и не позволяли себе укоров, укладывая пьяного мужа в постель. Мужчины, не стесняясь в выражениях, могли изливаться на жен свое недовольство, женщинам полагалось быть терпеливыми, добрыми и снисходительными [324, с. 65 – 66].

Для семіотичної реалізації концепту, як зазначає А. Приходько, використовуються такі засоби: 1) тип зв'язків (парадигматика, синтагматика); 2) техніки (об'єктивізація, профілізація, версифікація); 3) прийоми (лексичний, синтаксичний (репрезентація через словосполучення), фразеологічний; паремійний, синонімічний, алюзивний, метафоричний; паралінгвальний); 4) семіотична упаковка (спосіб, характер, форма) [156, с. 106 – 108].

Загалом аналіз текстів двох романів виявив частотну закономірність уживання різних частин мови (Табл. 3.21, 3.22, 3.23, 3.24) авторами та перекладачами обох статей для репрезентації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК. Так, для концепту ЖІНКА М. Мітчел та Дж. Голсуорсі надають перевагу прийому парадигматизації перед прийомами профілізації, причому у чоловіка цей відсоток є вищим: 52,3% / 47,7% до 64,5% / 35,5%. У текстах

перекладу ситуація змінюється: Т. Озерська та Т. Кудрявцева – 51,5%, Ю. Шльосер – 52,26%, Р. Доценко – 55,3%, О. Терех – 65,74%, Н. Вольпін, М. Лоріє, М. Богословська-Боброва – 65,18% дотримуються авторської інтенції, в той час, як М. Бехайм-Шварцбах надає перевагу прийому профілізації (50,5%).

Для репрезентації концепту ЧОЛОВІК М. Мітчел використовує 59,41% парадигматичних прийомів, Дж. Голсуорсі – 67,42%, М. Бехайм-Шварцбах – 67%, Р. Доценко – 82% та Т. Озерська, Т. Кудрявцева – 71,8%. У перекладах О. Тереха – 55,7%, Ю. Шльосер – 65,6%, Н. Вольпін, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової – 46,16% (перевага надається прийому профілізації).

Аналогічно для створення концепту ЖІНКА М. Мітчел та перекладачі обох статей надають перевагу лексикалізації, Дж. Голсуорсі та перекладачі його роману – синтаксичним прийомам. Для реалізації концепту ЧОЛОВІК обидва автори вживають синтаксичні прийоми: у М. Мітчел (39,32%), у Дж. Голсуорсі (39,32%). У перекладах суттєвих відмінностей від оригіналу не спостерігається.

Уживання окремих частин мови на позначення певних образів також зумовлюється свідомим вибором автора та виконує важливу комунікативну функцію у творі. Із роману М. Мітчел «Gone with the Wind» узято приклад, який демонструє очікування того, як має поводитися незаміжня дівчина. Так, при спілкуванні з літніми жінками й чоловіками дівчата зображуються за допомогою прикметників (ознаковість), тоді як при спілкуванні з дівчатами, заміжніми жінками та неодруженими чоловіками, які є потенційними нареченими, вони реалізуються за допомогою дієслівного поля, що перетворює їх на агенсів: 1) *With old ladies you were sweet and guileless and appeared as simple minded as possible ...* 2) *With old gentlemen, a girl was pert and saucy and almost, but not quite, flirtatious...* 3) *With young girls and young married women, you slopped over with sugar and kissed them every time you met them, even if it was ten times a day. And you put your arms about their waists and*

suffered them to do the same to you, no matter how much you *disliked* it. You *admired* their frocks or their babies indiscriminately and *teased* about beaux and *complimented* husbands and *giggled* modestly and *denied* that you had any charms at all compared with theirs. And, above all, you never *said* what you really *thought* about anything, any more than they said what they really thought [328, с. 180].

У перекладах російською мовою Т. Озерської та Т. Кудрявцевої й українською Р. Доценка авторська інтенція відтворюється повністю:

1) У товаристві літніх пані треба бути лагідною, наївною і по змозі недалекою... [322, с. 202]; 2) У товаристві літніх добродіїв дівчина має бути загониста, грайлива і навіть у міру кокетлива... [322, с. 202]; 3) У колі молодих дівчат і недавно одружених жінок належить бути солодкою як мед і цілуватися з ними при кожній нагоді, хоч би й десять разів на день. І треба обіймати їх за стан і терпіти, коли вони роблять те саме з тобою, навіть якщо тобі це, може, й гидко. І безоглядно розхвалювати їхні сукні та дітей, підпускати невинні жарти на адресу їх кавалерів, підсипати компліменти їхнім чоловікам і, знічено посміхаючись, запевняти, що у тебе немає і дрібки тих чарів, якими наділено їх самих. А понад усе – хай би про що йшлося, ніколи не слід казати того, що думаєш, бо і вони ніколи цього не кажуть [322, с. 202];

2) С пожилыми дамами надлежит быть кроткой, невинной и возможно более простодушной... [324, с. 202]; 2) С пожилыми джентльменами нужно быть задорной, шаловливой и даже кокетливой – в меру, конечно, – что приятно льстит тщеславию этих дурачков [324, с. 202]; 3) К девушкам и молодым замужним женщинам нужно кидаться с поцелуями и изъявлениями нежности при каждой встрече, будь это хоть десять раз на дню. Нужно обнимать их за талию и позволять им продельывать то же с вами, как бы вам это ни претило. Нужно напропалую расхваливать их наряды или их младенцев, мило подшучивать по поводу одержанных ими побед или отпускать комплименты в адрес их мужей и, смущенно хихикая, утверждать, что у вас нет и сотой доли обаяния этих

леди. А самое главное – о чем бы ни шла речь – никогда не говорить того, что вы на самом деле думаете, памятуете, что и они никогда этого не делают [324, с. 202].

Найвищим ступенем омовлення особистості перекладача відзначається переклад німецькою мовою М. Бехайм-Шварцбаха: 1) *Mit alten Damen war man lieb und arglos und schlicht* [329, с. 195]. 2) *Mit alten Herren mußte man schlagfertig und keck sein und schon fast ein wenig **liebäugeln** ...* [329, с. 195] (уживання дієслова); 3) повна зміна структури висловлювання: *Mit jungen Mädchen floß man über Liebe und küßte sie jedesmal, wenn man sie sah, und wäre es zwanzigmal am Tag. Man bewunderte unterschiedslos ihre neuen Kleider, neckte sie wegen ihrer Verehrer und sagte nie, was man wirklich dachte* [329, с. 195 – 196]. Оригінальний текст містить чотири речення, в перекладі – лише два, при цьому взагалі випущена інформація про молодих одружених жінок, а також повністю відсутнє друге речення. Третє складнопідрядне речення, перша частина якого ускладнена однорідними присудками, та четверте складносурядне М. Бехайм-Шварцбах об'єднує в одне складнопідрядне, перша частина якого ускладнена однорідними присудками. Через зміну структури висловлювання не перекладено деякі словосполучення, а саме: *above all* та *any more... than*, що спричиняє змістові втрати. Вираз *to slop over with sugar*, який підкреслює надмірну нещирість та прикидання, передано словосполученням *über Liebe fließen*: де *Liebe* – *umgs. Gefälligkeit, Freundlichkeit*, має позитивну конотацію [304, с. 2381]. Навіть розмовність цієї фрази не дозволяє передати всієї інтенсивності вихідного словосполучення, кожен компонент якого виражає найвищу якість.

Використання певної частини мови автором та перекладачами залежить від образу, що змальовується. Так, для традиційних (фемінних) жінок здебільшого використовуються іменникові форми, при вживанні дієслів перевага надається пасивним формам та тим видам, що, передовсім, позначають стан:

а) ефект «статичності» для зображення фемінної жінки автором досягається завдяки: 1) використанню в якості агенса інших осіб, предметів, і т.п.: *He saw him turn to Irene and say something and her face sparkle as he often saw it sparkle at other people – never at himself* [326, с. 57]. – *Er sah, wie er sich Irene zuwandte und etwas sagte; und er sah, dass ihr Gesicht strahlte wie oft mit anderen Leuten, nur niemals mit ihm* [327, с. 61]. – *Він побачив, як Босіні повернувся до Айріні і щось їй сказав, а її обличчя засяяло усмішкою, як воно часто сяяло за розмовами з іншими – і ніколи за розмовою з ним* [321, с. 46]. – *Сомс видел, как Босини повернулся к Ирэн и сказал ей что-то, а её лицо засветилось, как оно часто светилось в разговорах с другими и никогда в разговоре с ним* [317, с. 25]; 2) використання дієслів стану та спокою: *He had left his wife sitting on the sofa in the drawing-room, her hands crossed in her lap, manifestly waiting for him to go out* [326, с. 52]. – *Er hatte seine Frau auf dem Sofa im Wohnzimmer zurückgelassen; sie hatte, die Hände im Schoß gekreuzt, ostentativ auf sein Fortgehen gewartet* [327, с. 56]. – *Він залишив дружину у вітальні: вона сиділа на канані, схрестивши на колінах руки, і, не приховуючи, чекала, щоб він пішов із дому* [321, с. 52]. – *Он оставил жену в гостиной – она сидела на диване, сложив руки на коленях, и, очевидно, ждала, когда он уйдёт* [317, с. 29].

Маскулінна жінка зображається агенсом, а прикметники, прислівники, дієслова та дієслівні форми, використані для її зображення, позначають конкретну фізичну дію, переміщення у просторі чи зміну стану: 1) *Like some mother beast on the watch over her young, her little quick figure never stood still in that room, but wandered from wall to wall, from window to door, fingering now one thing, now another* [326, с. 338]. – *Wie eine Tiermutter, die über ihre Jungen wacht, stand ihre kleine, flinke Gestalt keinen Augenblick still in diesem Zimmer, sondern wanderte von Wand zu Wand, von Fenster zu Fenster und betastet bald dies, bald jenes* [327, с. 343]. – *Неначе самиця, що стереже своїх малят, Джун не могла всидіти на місці; маленька, жвава, вона без перестанку ходила туди й сюди по кімнаті – від стіни до стіни, від вікна до дверей,*

брала в руки то одну річ, то іншу [321, с. 270] (поширення речення завдяки додаванню *без перестанку, туди й сюди*). – *Словно самка зверя, охраняющая свой выводок, – маленькая, проворная, – она ни минуты не стояла на месте, ходила – от стены к стене, от окна к двери, притрагивалась то к одной, то к другой вещи* [317, с. 156].

На увагу також заслуговують способи підсилення зображуваного образу: *Her heart was as warm as the colour of her hair* [326, с. 110]. – *Ihr Herz war so warm wie die Farbe ihres Haars* [327, с. 112]. – *Серце її палахкотіло таким самим яскравим вогнем, як і червонясто-золоті коси* [321, с. 87]. – *Сердце её горело тем же огнём, что и конна золотисто-рыжих волос* [317, с. 49]. У перекладах українською О. Тереха та російською мовами Н. Вольпін спостерігається заміна компаративного виразу з метафоричним інтенсифікатором, що складається з дієслова-зв'язки з прикметником (*to be as warm as the colour of her hair*) конструкцією з дієсловом (*палахкотіло яскравим вогнем, горело тем же огнем*). Окрім того, обидва перекладачі використовують додаткові семантичні ознаки: *яскравий вогонь, червонясто-золоті; конна, золотисто-рыжие*.

Дослідження вживання зменшувальних та пестливих форм іменників і прикметників, які вважаються визначальною рисою жіночого мовлення, засвідчило, що ця характеристика властива обом статям, як для реалізації жіночих, так і чоловічих образів, однак найвищий відсоток трапляється у перекладачок порівняно з текстами, виконаними чоловіками. Порівняйте: у Т. Озерської та Т. Кудрявцевої (6,93% – 47 одиниць): *щечки – как роза, глазки – как изумруд (змениш.-пестл.); простенькое (змениш.-пестл.); детская фигурка (змениш.-пестл.); бесцветный мышонок (змениш.-пестл.); серенький воробышек (змениш.-пестл.); напоминающее своим овалом сердечко (змениш.-пестл.); скрюченные желтые лапки (змениш.-пестл.); тоненькая, как былиночка (змениш.-пестл.); в той час, як у Р. Доценка (5,5% – 38 одиниць): *гарненька, пухкенька темноволоса жінка; овальне личко (змениш.-пестл.); настовбурчене пір'ячко (змениш.-пестл.); дитячко (змениш.-пестл.);**

пташина; у Н. Вольпін, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової (2,2% – 14 одиниць): *хорошенькая* (змениш.-пестл.); *недурненькая* (змениш.-пестл.); *хорошенькая жєницина* (змениш.-пестл.); *хрупкая фигурка* (змениш.-пестл.); *стройная маленькая фигурка* (змениш.-пестл.); *пушинка* (змениш.-пестл.); *крошка* (змениш.-пестл.); *пєщинка с пламенеющими волосами* (змениш.-пестл.); *худые паучьи лапки* (змениш.-пестл.); у О. Терех (1,8% – 11 одиниць): *маленька тендітна фігурка*; *крихітка* (змениш.-пестл.); *піщинка з вогненним волоссям* (змениш.-пестл.); *гарнєнька* (змениш.-пестл.); *жєввий, як пташка* (змениш.-пестл.), *обличчя стало схоже на мордочку кота* (змениш.-пестл.); *тихєнько, як миша* (пестл.).

За ступенем дієслівності (агресивності) (усього проаналізовано по 200 пар уривків (описів) у кожній мові перекладу), який вираховується за формулою $K_{дієсл.} = \text{кількість дієслів} / \text{загальна кількість слів} * 100\%$ та, за твердженням С. Засєкіна, має бути вищою в чоловічому мовленні, ніж у жіночому, найбільшим відсотком відзначається роман М. Мітчел (14,3%), в той час як у Дж. Голсуорсі він складає (12,18%). Серед перекладів найвищим відсотком характеризується вторинний текст О. Терєха (16,9%); далі слідує тексти Н. Волжиної, М. Лоріє, М. Богословської-Бобрової (15,85%), М. Бєхайм-Шварцбаха (14,5%), Р. Доценка (14,02%), Ю. Шльосєр (13,72%), Т. Озерської та Т. Кудрявцевої (13,48%).

Отже, можемо констатувати вагомість морфолого-дериваційних факторів для відтворення авторської інтенції на позначення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК: використання різних частин мови для певного типу образу (статичність – іменники, дієслова стану; агентивність – велика кількість прислівників, дієслова руху, зміни стану; жіночий образ: питома частка зменшувальних форм іменників та прикметників), недотримання яких призводить до втрати ідейно-образної інформації та порушення в гендерній ієрархії художнього тексту.

Основні положення Розділу III викладені у наступних публікаціях:

- Бідна Т. О. Дієслівне поле концепту ЖІНКА в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone With The Wind» / Т. О. Бідна // Наукові записки. Випуск 75 (5). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Ч. 5. – С. 101-106.
- Бідна Т. О. Прояви мовної особистості перекладача при відтворенні тропеїчних засобів / Т. О. Бідна // Науковий вісник Херсонського державного університету : Серія «Лінгвістика». – Випуск 10. – Херсон, 2009. – С. 337-342.
- Бідна Т. О. Відтворення біологічної метафори статі (на матеріалі чоловічих характерів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна // Наукові записки. Випуск 89 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – Ч. 5. – С. 126-129.
- Бідна Т. О. Лексичні особливості вторинних текстів (на матеріалі перекладів романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 95 (1). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Ч. 1. – С. 472-475.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Специфіка мовленнєвої діяльності мовної особистості жінок та чоловіків виявляється на різних мовних рівнях. Дослідження валідності існуючих стереотипів стосовно лексико-граматичних особливостей текстів оригіналів та перекладів дало змогу зробити наступні висновки.

Підтверджено існування стереотипів про те, що мовленню чоловіків властива стилістично маркована лексика: розмовна (при зіставленні текстів оригіналів М. Мітчел та Дж. Голсуорсі, а також перекладів німецькою мовою М. Бехайм-Шварцбаха та Ю. Шльосер); архаїзми (переклади німецькою М. Бехайм-Шварцбаха та українською мовою Р. Доценка); діалектизми (Р. Доценка). Аналіз уживання інших типів лексичних одиниць засвідчує, що результати коливаються та залежать від образу (жінки чи чоловіка) й окремих концептуальних ознак (інтелектуальні якості, правила поведінки, моральність, аморальність). Це стосується, зокрема, зниженої, зневажливої та лайливої лексики, що властива не лише чоловічим, а й жіночим перекладам.

Використання типів зв'язків (парадигматика, синтагматика); 2) техніки (об'єктивізація, профілізація, версифікація); 3) прийомів (лексичний, синтаксичний (репрезентація через словосполучення), фразеологічний; паремійний, синонімічний, алюзивний, метафоричний; паралінгвальний) визначається не стільки соціальною статтю самого перекладача, скільки зумовлюється свідомим вибором мовної особистості, яка знаходиться під впливом культурних стереотипів власного народу. Вживання окремих частин мови для реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК виконує важливу комунікативну функцію у творі. Превалювання якої-небудь частини мови в оригіналі та перекладах залежить від образу, що змальовується. Так, традиційні (фемінні) жінки омовлюються за допомогою іменникових та прикметникових форм, а при вживанні дієслів перевага надається пасивним

формам та тим видам, що передусім позначають стан спокою для досягнення ефекту «статичності». Маскулінні жінки та чоловіки репрезентуються за допомогою дієслівного поля (переміщення, зміна стану), значної кількості прислівників та прикметників, за допомогою чого досягається ефект підсилення образу.

Розглядаючи вживання засобів образності, варто наголосити, що у перекладах відмінності виникають через незбіг конотативних кіл зі світу фауни, оскільки вони орієнтовані на передачу образів саме вихідної, а не приймаючої культури. У текстах оригіналів та, відповідно, друготворах використано низку тропів, спільних для позначення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК. У текстах перекладах вони вимагали від перекладачів гендерно-орієнтованого підходу через існування граматичного роду у цільових мовах. Повнотою відтворення семантичних ознак відзначені переклади М. Бехайм-Шварцбаха. У Р. Доценка спостерігається ширший спектр синонімічних мовних одиниць, використаних для відтворення окремих засобів образності.

Гендерно-орієнтований підхід до відтворення образів (пошук відповідного порівняння) досягається перекладачами за допомогою таких методів: а) вибір відповідної мовної одиниці з гендерних пар: *Katze-Kater*, *Ziege – Ziegenbock* (М. Бехайм-Шварцбах); *кішка, кицька – кіт, котячий; конячка – кінь, коза – цап, оса – шершні* (Р. Доценко, О. Терех); *кошка – кот, коза – козел, гончая – пес* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева, К. Діденко, Н. Волжина, М. Лоріє, М. Богословська-Боброва), *лошадь – конь* (К. Діденко); б) розрізнення за допомогою використовуваних гендерних маркерів-флексій – зменшувальних та пестливих форм (або в доповнення до першого підпункту): *Vögelchen – Vogel* (М. Бехайм-Шварцбах); *пташеня, пташка, конячка, звірята* (Р. Доценко), *лошадка-лошадь, птичка* (Т. Озерська, Т. Кудрявцева); *птичка, лисичка* (К. Діденко); в) граматичні зміни (різні тенденції, окрім М. Бехайм-Шварцбаха, щодо відтворення *to look as nails* для образів жінок та чоловіків) і використання методу слайду Р. Доценком для відтворення одиниць *mule – мулиця* у процесі змалювання

жінки; г) вибір різних мовних одиниць (відмінність у семантичному компоненті) для відтворення спільної семи при конструюванні образів жінок та чоловіків: *Katze – Löwe, Esel – Maultier* (М. Бехайм-Шварцбах), *звірята – худобина, хижо; мов з голодного краю – як кабани відгодовані* (Р. Доценко); *зверьки – хищное; мешок с трухой – неповоротливый, еле поворачивался, (изображаете из себя) бог знает что – лошадь* (Т. Озерська та Т. Кудрявцева); *лисички – животное* (К. Діденко).

Використовуючи зазначені гендерно-орієнтовані підходи, перекладачам вдається відтворити фемінність/маскулінність образів, підкреслити подібність чи відмінність між окремими жіночими та чоловічими характерами та посилити чи послабити бажані чи невластиві для певної статі і, відповідно, концепту риси. Такі результати засвідчують потребу здійснення доперекладацького аналізу способів реалізації понять ФЕМІННІСТЬ і МАСКУЛІННІСТЬ у процесі створення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у текстах оригіналу та друготворах.

ВИСНОВКИ

На сьогодні гендерні дослідження є відносно новим напрямом, який не достатнього опрацьовано у вітчизняному перекладознавстві, попри значну увагу з боку інших суміжних студій. Окремі аспекти гендерної проблематики розглядалися такими науковцями, як С. Засекін (відмінності у виборі мовних засобів, використаних для реалізації концептуальної інформації представниками обох статей), Т. Корольовою (гендерний компонент у підготовці перекладачів), Т. Некряч (відтворення граматичного роду з урахуванням статі зображуваного образу) і молодими дослідниками – Ю. Олексійчуком (гендерні особливості перекладу синтаксичних структур: психолінгвістичний аспект), О. Сизовою (відтворення в перекладі гендерної ідентичності авторів українського жіночого поетичного дискурсу). Усі ці роботи – лише окремі острівця, поряд з якими існує ще багато лакун, які необхідно заповнити. Потреба в цьому зумовлюється активним розвитком сучасного перекладознавства, значними здобутками лінгвоконцептології у плані категоризації дійсності людською свідомістю і віддзеркалення її в мові та численними напрацюваннями гендерних студій, які стверджують, що мовна особистість проходить процес соціалізації у певній лінгвокультурі, засвоюючи гендерні стереотипи й ролі, та розвиває статево специфічні напрямки пізнання реальності й способів її лінгвалізації. А це дозволяє говорити про потребу залучення досліджень із гендерної проблематики у галузь перекладознавства, переключивши на інші види та жанри.

Будь-який переклад обов'язково передбачає часткову та суб'єктивну інтерпретацію твору літератури, тому ніколи не буває нейтральною діяльністю. Перекладач як активний суб'єкт свідомо чи підсвідомо втручається в оповідь, актуалізуючи чи приглушуючи окремі ідеологічні позиції та культурні цінності.

Важливими для запровадження у перекладознавство є досягнення гендерології, які стверджують, що категорія «гендер» є настільки укоріненою в структурі мовної особистості, що виявляється лише в породжуваному нею тексті, охоплюючи всі рівні його художньої структури, а відтак, може стати причиною виникнення статево специфічних мовленнєвих маркерів у процесі перекладу текстів з однієї мови іншою та, що важливо, може визначати ступінь успішності цієї діяльності залежно від того, чи автор та перекладач належать до однієї соціальної статі чи до різних, що дозволяє говорити не лише про гендерлект автора, але й стверджувати його існування у перекладачів.

У процесі зіставного аналізу оригінальних та перекладних текстів ми ставили за мету виявити своєрідність мовленнєвої діяльності авторів та перекладачів обох статей і з'ясувати роль категорії «гендер» для реалізації гендерних культурних стереотипів у межах гендерної парадигми в прозовому художньому тексті для створення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК на матеріалі типових і атипових фемінних та маскулінних характерів у романах М. Мітчел «Gone with the Wind» та типових і атипових динамічних персонажів Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga». Проведене дослідження дало змогу виявити такі закономірності:

1. Специфіка мовленнєвої діяльності мовної особистості жінок та чоловіків виявляється на різних мовних рівнях у вигляді «гендерної ієрархії» твору, створеної концептами ЖІНКА та ЧОЛОВІК, які поєднують культурно зумовлені уявлення про фемінність та маскулінність, опрацьовані у свідомості автора. На семіотичному рівні гендерлект реалізується у так званій гендерній парадигмі: а) у мовних засобах, зокрема використанні певних тематичних груп мовних одиниць, підвищенні чи зниженні частотності вживання окремих одиниць та їхніх груп, індивідуально-авторських мовних засобах; б) в індивідуальному використанні стилістичних засобів (системі тропів).

2. Відтворюючи концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК, перекладач свідомо чи несвідомо може змінювати авторську гендерну парадигму. Це відбувається тому, що для створення образів типових жінок і чоловіків автор використовує специфічні уявлення про ідеал та антиідеал представників обох статей, упроваджуючи культурно-детерміновані стереотипи щодо типових рис характеру й поведінки, пропущені через власну свідомість. На доперекладацькому та власне етапі перекладу перекладач як гендерно сформована особистість опрацьовує жіночі та чоловічі образи у власній свідомості, формуючи певне ставлення (захоплення, співчуття, заздрощі, презирство), й у процесі відтворення корелює із гендерними стереотипами власного народу, додаючи особистісно-детерміновані додаткові нашарування, що врешті-решт спричиняє зміну вихідного образу.

3. Дослідження лексико-граматичних особливостей текстів оригіналів та перекладів підтвердило валідність стереотипів про те, що мовленню чоловіків властива стилістично забарвлена лексика: розмовна (у процесі співставлення текстів оригіналів М. Мітчел та Дж. Голсуорсі, а також перекладів німецькою мовою М. Бехайм-Шварцбаха та Ю. Шльосер), архаїзми (переклади німецькою М. Бехайм-Шварцбаха та українською мовою Р. Доценка); діалектизми (Р. Доценко). Аналіз уживання інших типів лексичних одиниць засвідчує, що результати коливаються та залежать від реалізації концепту (жінки чи чоловіка) й окремих концептуальних ознак (інтелектуальні якості, правила поведінки, моральність, аморальність). Це стосується, зокрема, зниженої, зневажливої та лайливої лексики, що властива не лише чоловічим, а й жіночим перекладам.

4. Використання типів зв'язків та вживання окремих частин мови для реалізації концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК зумовлюється свідомим вибором мовної особистості автора та перекладача й виконує важливу комунікативну функцію у творі. У художньому тексті реалізується усвідомлений ретельний підбір мовних засобів характеристики персонажа, а організація мовного матеріалу описів та його використання у творі залежать від конкретної мети

письменника, яка тісно пов'язана із сутністю образу дійової особи. Саме авторська інтенція визначає лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості репрезентації образів у творі: стилістично нейтральна та стилістично забарвлена лексика, частотність уживання окремих частин мови, активних зменшено-пестливих форм часто пов'язані з образом, аніж пояснюються соціальною статтю перекладача. Превалювання якої-небудь частини мови в оригіналі та перекладах залежить від образу, що змальовується. Так, традиційні (фемінні) жінки омовлюються за допомогою іменникових та прикметникових форм, а при вживанні дієслів перевага надається пасивним формам та тим видам, що передусім позначають стан спокою для досягнення ефекту «статичності». Маскулінні жінки та чоловіки створюються дієслівним полем (переміщення, зміна стану), значною кількістю прислівників і прикметників, за допомогою чого досягається ефект підсилення образу.

5. Гендерний підхід до перекладознавчого аналізу способів втілення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК вимагає їхнього розгляду в системі основних гендерних кластерів, чії складові створюють і розрізняють параметри фемінності і маскулінності, які відображають існуючі стереотипні уявлення про типові чи атипові риси, властиві обом статям.

6. У процесі відтворення окремих образів у вторинних текстах спостерігаються суттєві зсуви на семантичному та прагматичному рівнях, за допомогою чого досягається ефект фемінності чи маскулінності, зображуваного образу. У результаті змін на семантичному рівні перекладачі, по-перше, деталізують чи поширюють окремі концептуальні ознаки; по-друге, додають семантичні ознаки відсутні у вихідному тексті, або замінюють їх одиницями з іншого кластера; по-третє, спостерігається невідтворення окремих концептуальних ознак; по-четверте, за допомогою підміни однієї мовної одиниці іншою в межах однієї концептуальної ознаки чи кластера перекладачам вдається посилити чи послабити зображуваний образ (ідеалізація фемінної жінки, посилення фемінного чоловіка та

зрівняння його з маскулінною жінкою в романі М. Мітчел, а також посилення рухомих (динамічних) образів фемінних жінки та чоловіка у романі Дж. Голсуорсі на прикладі емотивної сфери.

7. Зміни на прагматичному рівні (емоційне, оцінне, стилістичне забарвлення) у процесі перекладу тлумачами основних гендерних кластерів дозволяють виявити основні відмінності у відтворенні жіночих та чоловічих образів, нетипових і невластивих їм рис, за умови еквівалентності на семантичному рівні (реалізація інтелектуальної сфери та аморальності).

8. Отже, за допомогою додавання, поширення чи вилучення окремих семантичних ознак, а також конотаційного зсуву (негативного забарвлення зокрема) перекладачам вдається посилити чи послабити окремі риси, характерні чи нетипові для гендерних стереотипів. Перекладачі обох статей тяжіють до ідеалізації фемінного жіночого образу, у той час як фемінний чоловічий образ у перекладах чоловіків виявляється значно маскулінішим, аніж у тексті оригіналу та перекладах, виконаних жінками. Найбільше ж відмінностей у перекладацьких стратегіях помічено у реалізації атипового жіночого характеру, а саме маскулінного образу. Такі результати доводять потребу проведення доперекладацького аналізу способів реалізації понять **ФЕМІННІСТЬ** і **МАСКУЛІННІСТЬ** для створення концептів **ЖІНКА** та **ЧОЛОВІК** у тексті оригіналу для адекватного його відтворення у перекладах.

Отримані результати щодо реалізації концептів **ЖІНКА** та **ЧОЛОВІК** у художньому тексті доводять потребу розглядати категорію «гендер» комплексно, досліджувати гендерну парадигму як спосіб створення гендерної ієрархії у творі, що дозволить розглянути граматичні особливості вторинних текстів та своєрідність гендерно-зумовлених підходів до відтворення засобів образності, пов'язавши їх з соціальною статтю тлумача, а це сприятиме всебічному аналізу ХТ на різних етапах у художньому перекладі та зменшить ступінь вербалізації мовної особистості перекладача. Проведений нами аналіз також вказує на необхідність подальшого активного вивчення питань реалізації гендеру у інших жанрах літератури.

ДОДАТКИ

Таблиця 2.1

Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (за романом М. Мітчел «Gone with the Wind»)

МО у М. Мітчел	Характери	М. Бехайм- Шварцбах	Р. Доценко	Т. Озерська, Т. Кудрявцева
perfect	women	Vollkommen	справжня	безупречная
	men	Vollkommen	справжній	джентльмен
Great	women	vornehm, groß	справжня, пишна, шляхетна	настоящая, благородная, важная
	men	groß	достойний	джентльмен с большой буквы
a lady of blood	women	eine Dame von Geblüt	доброго роду	благородная леди
a lady of (good) family	women	Dame aus guter Familie, eine Dame aus besten Familie	леді з порядної родини, дама з благородної родини	дама из хорошей семьи
Nice	women	anständig, aus guter Familie, nett	порядна, добропорядна, вихована, світська	приличная, из хорошего общества, светская
	men	wohlerzogen	добропорядний	благовоспитанный
Fine	women	fein	порядна	высокоцитимая
	men	anständig, ganz	порядний, із джентльменського стану	благородный, достойный, из хорошей семьи
airs and graces	women	vornehme Formen	манери та вишуканість	изыщные манеры
(drawling) elegance	men	elegant, lässige Eleganz	гречно, недбала елегантність	галантно, томная элегантность
well-bred	women	wohlerzogen	порядна, добропорядна, виховувана	настоящая, хорошо воспитанная, благовоспитанная
innocent	women	---	не ознайомлені з темними сторонами життя	невинная

Chaste	women	keusch, anständig	чеснотлива, порядна	целомудренная, добродетельная
worthy	women	ehrbar	достойна	почтенная
respectable	women	ehrbar, anständig	респектабельна, добропорядна	порядочная, уважающая себя
honorable	men	Ehrenmann, ehrenhaft	високодостойний	порядочный, уважаемый
Decent	women	anständig	пристойна	порядочная, прилично
Proper	men	richtig	нормальный	настоящий

Таблиця 2.2

**Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу
концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (за романом Дж. Голсуорсі «The Forsyte
Saga»)**

МО у Дж. Голсуорсі	Харак- тери	Ю. Шльосер	О. Терех	Н. Волжина, М. Лоріс, М. Богословська- Боброва
a lady	women	eine Lady, Dame	справжня леді, леді	изящная леди
a gentleman	men	Gentleman	джентльмен	джентльмен
sense of form	men	Sinn für guten Ton	почуття пристойності	чувство «приличия»
great family	women	angesehene Familie	велика родина	большая семья
good blood	women, men	gutes Blut	благородна кров	благородная кровь
great	women	groß	достойна	достойная
the perfect gentleman	men	vollkommener Gentleman	справжній джентльмен	истый джентльмен
a man of the world	men	ein Mann von Welt	світська людина	светский человек
a woman of fashion, fashionable	women	feine Dame, modebewusst	світська дама, світська	светская дама, светская женщина
with charming manners	women	mit charmanten Umgangsformen	і манери в неї чарівні	так прекрасно держится
that desirable manner	men	wünschenswerte Art annehmen	ті вишукані манери	хорошие манеры
a groomed look	men	ein gepflegtes Äußeres	елегантно, чепурний	щеголеватый
in his dandified way; dandified	men	in seiner stutzerhaften Art (розм.), arrogante Art (знев.)	зверхня мовчазність денді; тоном справжнього денді	тоном денди (устар.); выдержку денди (устар.)
quite distinguished	women, men	ganz distinguiert	витончена натура	столько благородства
of good position	women	in guten	з добрим	женщина с

		Verhältnissen, ihre Stellung	становищем	положением
of a certain position, of good position	men	eine gewisse Stellung einnehmen	люди з добрим становищем; посідати певне становище	людьми с положением
a brilliant respectability	women, men	eine strahlende Rechtschaffenheit	блискуча респектабельність	блистательно респектабельне
decent	men	anständig	порядна людина	порядочный человек
dependable woman	women	verlässliche Frau	статечна жінка	порядочная женщина
nothing open	women	nichts Offenkundiges	не страшно	в границах приличий
her behaviour – beyond reproach	women	über jeden Verdacht erhaben sein	поводилася бездоганно	держалась безукоризненно
good businessman; a capital man of business (розм.); business-like temperament	men	der gute Geschäftsmann; ein großartiger Geschäftsmann; seine geschäftsmäßige Natur	визначні ділові якості; справжня ділова людина; ділова натура	хороший делец; настоящий деловой человек; деловитая натура

Таблиця 2.3

Реалізація мовних одиниць на позначення інтелектуальних якостей концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (за романом М. Мітчел «Gone with the Wind»)

МО у М. Мітчел	Харак- тери	М. Бехайм- Шварцбах	Р. Доценко	Т. Озерська, Т. Кудрявцева
silly	women	dumm, albern	дуринда, дурнувата, дурненька, тупа, зелене дівчисько	глупая, глупышка, дурочка
	men	dumm, langweilig, tölpelhaft, Narr	дурний, дурник, дурко	глупый, глупо, дурачок, дурак
foolish	women	dumm, töricht	дурнувато, чудні	глупо, нелепые
stupid	women	dumm	дурна, нетямуца	глупа, бесцветная
	men	dumm	йолоп, недотепа	глуп, дурачок
empty- headed	women	Spatzenhirn, spatzenhirnig, hohlköpfig	простакуватість, тупачка, дурноверха, дурномозка	наивно-глупый, глупышка, пустоголовый, безмозглый
scatter- brained	women	Gedankenlosigkeit	вітрогонка	беспечная
ignorant	women	Unwissenheit, unwissend	нетямуца, наївна	неосведомленность, далекая от реальности
fool	women	dumm, Schaf, dumme Gans	дурна, дурепа, простачка	дура, дурочка, идиотка
	men	Esel, Narr, Schafskopf, dumm, verrückt	дурний, дурень, дурник, безголовий, не тямити	глуп, глупость, дурак, болван, сойти с ума
simpleton	women	einfältig, unerfahrenes Ding	недотепа	тупица
ninny	women	Lamm, liebes Ding	дурепа, недотепа	дурочка, протофиля
goose	women	Gans, Gänschen, dummes Gänschen	дитятко, рюмса	глупышка, глупая гусыня, идиотка
clever	women	geschickt, gescheit	тямуца, навчитися	ловка, уметь

cleverness	men	--, schlau, Geschicklichkeit	розумний, мудрий, тямущість	умный, ум
smart, smartness	women	tüchtig, Tüchtigkeit, dreist, gerissen, verstehen	спритнючка, спритнюга, кмітлива, тямити	шустрая, ловкая, умна, смекалка
	men	ganz, gewitzt, schlau, tüchtig, scharfen Blick haben	винахідливий, спритний, розумний, хваткий, хитрук, винахідливий розум, тямити	ловкий, толковый, умный, умница, шустрый
to have sense	women	(Menschen)verstand, vernünftig	тверезий (глузд, голова), розсудливість	благоразумие, здравый смысл, голова на плечах,
	men	Menschenverstand, (un)vernünftig	тверезіше, мати тямю	здравый смысл

Таблиця 2.4

Реалізація мовних одиниць на позначення інтелектуальних якостей концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (за романом Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»)

МО у Дж. Голсуорсі	Харак- тери	Ю. Шльосер	О. Терех	Н. Волжина, М. Лоріє, М. Богословська- Боброва
idiot	women	schwachsinnig	нерозумно	дурочка
congenital idiot	men	geborener Idiot	дурень, заплішений дурень	идиот, форменный идиот
being no fool, not a fool	men	nicht dumm, Dummkopf, Tölpel	був недурний, не дурень	будучи человеком неглупым, не сумасшедший, неотесанный дурак
foolish	women	töricht	вчинити дурницю	не наделает ошибок
naive	women	naiv	наївна	наивная
	men	naiv	простодушний	простой
cranky	women	verdreht	навіжена	сумасбродка
in lighter moments	women	in fröhlicheren Augenblicken	в легкодумніші хвилини	в более легкомысленные минуты
dab	women	Fuchs	проноза	дока
smart	women	flott	елегантна	элегантна
humbug	women	Schaumschlägerin	шельма	трещетка
sound	women	solid	здоровий глузд	трезвость
extremely sound man	men	außerordentlich vernünftiger Mann	надзвичайно розважливий	исключительно здравомыслящий мужчина
shrewdly	women	scharfsinnig	кмітлива	понимала
clever	women	klug	молодець, розумна	толковая, умная
clever	men	klug, intelligent	здібний, розумний, тямущий	талантливый, толковый, неглупый

to have (much, good) sound, common sense	women	zuviel Vernunft haben, zuviel Einsicht haben, nüchterne Vernunft	досить здорового глузду, добре розуміє, здоровий глузд	слишком умна, здравый смысл
reason	men	Vernunft	розважливість	здравый смысл
true instinct of her breed	women	mit dem echten Instinkt ihrer Klasse	практичний інстинкт роду	с безошибочным инстинктом
practical man, unpractical chap	men	praktisch denkender Mensch, unpraktischer Kerl	практичний англієць, непрактичний молодик	практичный англичанин, не иметь ни малейшего представления
sane man, instinctive sanity	men	Vernünftig, instinktive Vernunft	здоровий глузд, міцний здоровий глузд	здравомыслящий, здравый смысл, инстинктивное здравомыслие

Таблиця 2.5

Реалізація мовних одиниць на позначення емотивних характеристик концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (за романом М. Мітчел «Gone with the Wind»)

МО у М. Мітчел	Характери	М. Бехайм-Шварцбах	Р.Доценко	Т. Озерська, Т. Кудрявцева
indignation	фемінна жінка	Entrüstung, entrüstet	обурення, злість	возмущение
	маскулінна жінка	Empörung	обурення	возмущение
	маскулінні чоловіки	grollen	обурення	негодующе
anger	фемінна жінка	Zorn	обурення, гнів	возмущение, гнев
	фемінний чоловік	Zorn	гнів	гнев
	маскулінна жінка	Zorn	гнів, люта	гнев
	маскулінні чоловіки	Zorn	гнів, лють	гнев, ярость
rage	фемінна жінка	Zorn	збудження	гнев
	фемінний чоловік	Wut	лють	ярость
	маскулінна жінка	Wut, wütend, rasend	гнів, зловтіха, лють, нестяма	досада, злорадство, гнев, ярость
	маскулінні чоловіки	Wut, Wutanfälle	обурення, буйні спалахи	раздражение, гнев, ярость
fury	фемінна жінка	Wildheit	люта	разъяренная
	маскулінна жінка	Rasende, Wut	лють, нестяма, шал	ярость
	маскулінні чоловіки	Zorn, Wut, wütend	гнів, лють, люто, запеклість	гнев, свирепо, ярость
wrath	фемінна жінка	Zorn	гніватись	ярость

	маскулінна жінка	Zorn	обурення, гнів, розлючено, нестяма	гнев, ярость
	маскулінні чоловіки	Zorn	обурення	гнев

Таблиця 2.6

Реалізація мовних одиниць на позначення емотивних характеристик концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК (за романом Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»)

МО у Дж. Голсуорсі	Характери	Ю. Шльосер	О. Терех	Н. Волжина, М. Лоріс, М. Богословська- Боброва
(secret) anger	фемінна жінка	(heimlicher) Zorn	(таємний) гнів	(затаєнний) гнев
(real) anger, angry	маскулінна жінка	Zorn, zornig, echte Aufgebrachtheit	гнів, гнівний, вираз щирого гніву	гнев; гневный, выражением неподдельного гнева
angry; slow, sulky anger; surly anger	маскулінні чоловіки	ärgerlich; zornig; unbestimmter, dumpfer Ärger; schroffer Ärger	(похмурий, приглушений) гнів; похмурий гнів	раздражение, угрюмая тихая злоба, угрюмая злоба; гнев
rage	маскулінні чоловіки	Wut	лють	ярость
rage	фемінні чоловіки	Zorn	розсердилися	злиться
flare up	фемінна жінка	aufbrausen	скипіти	вспылить
heat of her reply	фемінна жінка	hitzige Antwort	спалахнути	горячность
strange fierceness	фемінна жінка	seltsame Heftigkeit	на диво люта	непонятной яростью
a face white with passion	фемінний чоловік	Gesicht weiß vor Zorn	обличчя бліде від люті	побелевшее от ярости
this burst of irritation; irritation	маскулінні чоловіки	Ärger; entflammt; zorniger Ausbruch	гнів, сердитий	гнев; под прикрытием раздражения

Таблиця 3.1

Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у творі М.Мітчел «Gone with the Wind»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні					засоби образності, система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація		
семантичні компоненти						
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода	belle; charm; popularity	attractive, beautiful, breath-taking, charming, irresistible, lovely, pretty	to bewitch; to charm, to enchant		the belle of five countries, the belle of Atlanta; charming ladies; a beautiful and dashing creature; a sweet face, an arresting face, a delicate profile; luxuriant hair; strikingly beautiful; to cause the furore; to collect men's hearts; to collect the beaux; to make a pretty picture; to have so small a waist	a fine bevy; a tropic bird, all flame and jewel color; a gleaming humming bird; as delicately pink and white as the orchard blossoms; as pink and fragrant as a rose; eyes like candles (поет.), the eyes had the still gleam of a forest pool (заст.); cheeks like roses, eyes like emeralds; her magnolia-white skin; slanting dark eyes, shadowed by inky lashes; never failing magic of her voice; bright and changeable charm
невідповідність уявленням про красу	plainness	plain			plain girls; a plain face; childish figure	washed-out; a mousy little person; that old peahen; a shrill-voiced sparrow; heart shaped face; the rabbit face; hungry cat eyes; a skinny claw; clawlike hands; a skinny hen perched on a chair; lashless look of a rabbit; a clump of fat crows; a plump brown wren of a woman; a look

						of a prowling, hungry cat; as plain as an old shoe; as freckled as a guinea egg, the white skin like frightened bird's wings, to look white as a hant (amer.), to look like a ghost; white as a ghost; w'ite as a sheet; wrinkled and yellow as an old molted bird; to look like a crow; her nose quivered in her round face like a rabbit's; her waist is as big as a cow's; thin as a rail; my hair is as wild as a horse's tail; ...her bust jutted forward like the prow of a ship
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	lady	feminine			a perfect lady	
а) належність до хорошої родини					a great lady, a lady of (good) family	like a fine hawse; a lady of blood
б) витонченість та вишуканість					a nice lady, a fine lady, with airs and graces (заст.); ladylike airs	a jewel of a wife; an angel of mercy; a tower of strength; Miss Fine Airs; to move with such quiet grace (заст.)
в) добре вихована		well-bred			a well-bred young woman, (lady)	to bear with white silence
моральні якості, які заслуговують на повагу					worthy, decent, respectable woman	
невинність, безгрішність					a chaste, innocent woman	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:	prostitute, whore,		to detach sb; to draw sb		to act fast; to act common; to carry on with (every man)	bad woman (women); fancy ladies (amer., розм.); fancy

	slut (прост., знев.); hussy (знев.)		(from sb)		(розм., знев.); to elope with (another girl's fiancé), to get other girls' beaux; to go after smb; (not) to overlook (a man of marriageable age); to run after (a man) (знев.); to take sb from sb; to throw oneself at sb; to make a (public) spectacle of oneself	woman (амер., розм.); girls, young ladies; such women; these women; low women; loose women; women of their profession; a cheap little girl; unchaste sisters, that Watling creature (осуд чи знев.), that creature (знев.), that Watling woman (знев.), that woman (знев.); to act common like white trash (знев.)
б) невідповідність приписам статі		unladylike		unwomanly		masculine; to unsex oneself (застар.), to wear the pants; to act, talk like a man, a man-to-man manner; look as hard as nails
2.3. Психологічні характеристики	indignation, anger, rage, fury, wrath, escapade	angry, furious			a girl of rare spirit, very admirable spirit	hot; red with anger; furious as a rattler ready to strike, turn as swiftly as an angry cat, to spit like an angry cat, the temper of a Tartar and the rages of a wild cat, fury of a tigress, the ruffled feathers, ruffled fur, ready to rear like a horse, came a humming as unmistakable as that of a newly disturbed bees; as elemental as fire and wind and wild things
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	fool (образл.), simpleton, ninny	silly, foolish (образл.); stupid			a silly piece (заст., знев.)	goose, the sense of a guinea hen, no more sense than a guinea hen, no more sense than a June bug, to have the sense of a mouse

необізнаність		ignorant				empty-headed
легковажність		scatter-brained (розм.)				
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	intelligence, smartness, cleverness	clever, smart				a fount of wisdom (поет.); a bright birdlike glance
здоровий глузд:					to have common sense	to have hard-headed (літ.) sense
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність						
а) контроль за дотриманням правил пристойності	chaperon; matron				elderly women; married women	dragon, Cerberus, bloodhound
б) формування громадської думки	gossiping		to gossip; to talk			cat (знев.); old cats (знев.); lady wild cats (знев.); a bunch of howling, clawing cats (знев.); giving tongue like a hound in the field
в) шлях до заміжжя					to catch a man, a husband, a beau; to receive proposals	
д) функції заміжньої жінки	supervision	kind; forgiving; gracious (заст.)	to manage		a rare gift for silence; supervision of cooking, nursing, sewing, laundering; to manage the servants; to order the domain	with no a word to say for herself; dawn-till-midnight activities

Таблиця 3.2

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у перекладі роману М. Мітчел «Gone with the Wind»
німецькою мовою М. Бехайм-Шварцбаха**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		засоби образності, система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктиві- зація	вербалізація	адвер- біалізація		
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода,	die Schöne; Zauber; Reize; Beliebtheit	anziehend; beliebt; entzückend; hübsch; liebrend; reizend; schön	entzücken, umgarnen		die gefeierte Schönheit; sanfter Gesichtsdruck; zarter Profil; schönes hinreißendes Geschöpf; das Aufsehen erregen; jedes andern Mannes Herz gewinnen; (die Verehrer um sich) versammeln; keine schlankere Taille geben	Königin von Atlanta; eine schöne Schar; ein schrillernder Kolibri; ein in allen Edelsteinfarben funkelnder tropischer Vogel; etwas von der Lieblichkeit der Obstblüte im Frühlingswind; so rosig und duft (висок.) so süß wie eine Rose; Augen wie Kerzen; etwas von dem stillen Glanz eines winterlichen Waldsees; Wangen wie Rosen, Augen wie Smaragde; magnolienweiße Haut; die Fülle des üppigen Haars; die schräggeschnittenen, dunklen Augen, die tintenschwarzen Wimpern, die sie überschatteten; der versagende Zauber; in den Bahn ziehen; stutzen machen (das Antlitz – poet.); etwas Atem beraubendes (висок.)
невідповідність уявленням про красу	Unansehnlich- keit	hässlich			keineswegs schön; verblichene Erscheinung;	ein Mausgeschöpf; die alte Pute; herzförmiges Gesicht; ein Schwarm fetter Krähen; ein laut zwitschernder

					unscheinbare Mädchen	Spatz; ihre hungrigen Katzenaugen; die dürren Knochenfinger; klauenartige Hände (розм., фам.); alltäglich wie das liebe Brot; hatte den eigentümlichen wimperlosen Blick eines Kaninchens; Kaninchensgesicht; wie ein Perlhühner mit Sommersprossen gesprenkelt sein; gleich Flügeln aufgeschuchter Vögel weiße Haut; wie ein Geist aussehen; bleich wie ein Tischtuch sein; wie ein alter, mausernder Vogel aussehen; wie eine Krähe aussehen; wie ein dicker (розм.) brauner Zaunkönig; zitterte die Nase wie die eines Kaninchens; etwas von einer hungrigen Katze auf der Lauer; wie eine gemauserte Henne, eine Taille wie eine Kuh haben; daß der Busen wie der Bug eines Schiffes vorsprang, dünn wie eine Latte sein; Haar ist struppig wie ein Pferdeschwanz
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Идеал	Dame	damenhaft			vollkommene Dame	
а) належність до хорошої родини					große Dame, vornehme Dame, Dame aus guter (besten) Familie	eine Dame von Geblüt (висок.); ein schönes Pferd
б) витонченість та вишуканість		fein			mit vornehmen Formen	ein Engel des Erbarmens, eine Säule der Kraft, ein Juwel von Frau (розм.); sich mit so ruhiger Anmut bewegen

в) добре вихована						eine wohlerzogene Dame (висок.)
моральні якості, які заслуговують на повагу					anständige Frau; nette Frau; gefasst und schweigend alles ertragen können	ehrbare Frau (висок.)
невинність, безгрішність						keusche Frau (заст., підн.)
2.2. Антиідеал: а) аморальність:	Prostituierte; Dirne (книж.)		weg nehmen; weg schnappen (розм.)		auf j-n absehen (розм.); j-n j-m abspenstig machen; sich schamlos benehmen; sich gemein (genug) benehmen; sich ins Gerede bringen; mit dem Verlobten eines anderen Mädchens durchgehen (розм.); hinter einem Mann herlaufen; (keinen Mann in heiratsfähigem Alter) übersehen (розм.); j-n von j-s Seite wegziehen; sich j-m an den Hals werfen (розм.); ins Zeug gehen (розм.), sich vor den andern an den Pranger stellen	schlechtes Frauenzimmer (фаміл.-розм.-знев.); niedrige Frauenzimmer (фаміл.-розм.-знев.); solche Frauenzimmer (фаміл.-розм.-знев.); käufliche Weiber (фаміл.-розм.-знев.); schlechte Weiber (фаміл.-розм.-знев.); solch verrufene Personen; Halbweltdamen; unkeusche Schwestern (заст., підн.); Frauen dieses Gewerbes; junge Damen; Mädchen; mit Frauemzimmern (негат., фаміл.-розм.-знев.) wie der Watling; dieses Frauenzimmer (негат., фаміл.-розм.-знев.); die Person; die gemeine Person; die Watling; sich gemein wie weißes Pack (фаміл.-розм., знев.) benehmen
б) невідповідність приписам статі		unweiblich	sich emanzipieren		weiblich oder nicht	wie ein Mann, von Mann zu Mann, männlich, auf männliche Art und Weise, Gesicht wie Stein machen;

						die Hosen anhaben
2.3. Психологічні характеристики	Entrüstung; Empörung; Rasende (розм.); Wut; Wutanfälle; Wildheit; Zorn, Sprunghaftigkeit	entrüstet; rasend (розм.); wütend	grollen (висок.)			Wildheit einer Tigerin; den Jähzorn eines Tataren und das Temperament einer Wildkatze; gesträubtes Gefieder; wie eine gereizte Klapperschlange, die zubeißen will; sich wie ein Pferd aufbäumen; wie eine wütende Katze; spuckend und fauchend wie eine wütende Katze; das Summen von der Gruppe unter den Bäumen her glich dem eines aufgeschreckten Bienenschwarms; so elementar wie Feuer und Sturm und alles Wilde; ein Mädchen von wunderschönem Temperament
2.4.Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	Gedankenlosigkeit	albern (розм.); dumm; einfältig; töricht (знев.), langweilig			ein einfältiges Ding (розм.)	Schaf (розм.); dumme Gans (розм., знев.); spatzenhirnig (фамільяр.); hohlköpfig (знев.)
непоінформованість	Unwissenheit	unwissend			unerfahrenes Ding (розм.)	Gans (розм., знев.); Gänschen (розм., знев.)
легковажність						
б) наявність: гострота розуму, винахідливість		klug; geschickt; gescheit (розм.); gerissen (розм.)			scharfer Verstand; tiefe Weisheit	wie aus Vogelaugen; nicht mehr Verstand als ein Maikäfer; so viel Verstand wie eine Maus haben; nicht mehr Verstand als ein Perlhuhn haben

здоровий глузд:		vernünftig	sich verstehen		Menschenverstand haben	
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) контроль за пристойністю	Chaperon (запоз.); Matrone				ältere Frauen; verheiratete Frauen	Drache (розм.); Bluthund (знев.)
б) формування громадської думки		boshaft	klatschen (розм.); reden		alte Weiber (фам.-розм.-знев.); Zunge haben	Klatschmäuler (розм.); die alte Katze; Wildkatzen; eine Schar heulender, eifersüchtiger Katzen; Drache (розм.); die alten Drachen fauchen (розм.); gab Laut wie ein Jagdhund
в) шлях до заміжжя					einen Mann haben; bekommen; erwischen (розм.); kriegen (розм.); Heiratsanträge machen	
д) функції заміжньої жінки		freundlich; gütig; verzeihend	wirtschaften		nie etwas sagen; Dienstboten (заст.) regieren, Küche, Kinderzimmer, Nähstube (розм., заст.), Waschraum unter Aufsicht haben	ungewöhnliche Gabe (висок.) zu schweigen; von Sonnenaufgang bis Mitternacht gehetzt sein

Таблиця 3.3

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у перекладі роману М. Мітчел «Gone with the Wind»
українською мовою Р. Доценка**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація			
семантичні компоненти					словосполучення і фразеологізми	
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода,	красуня; чари	чарівна; приголомшлива; вродлива; приваблива; гарненька (зменш.-пестл.)	зваблювати; зачарувати; чарувати		сущі красуні (розм.); невідпорна красуня; найбільші красуні Атланти; красуня з красунь на п'ять округ; привабливе обличчя; тонкі риси; розкішна кучма (розм.) волосся; її обличчя не могло не привертати уваги; не встояв перед чарами; така перспектива не загрожувала; збуджувати захват; кавалери, що увиваються за кимось; мати тонкий стан	чарівні ластів'ята (розм., ласк.); райдужне колібрі; тропічна пташка (зменш.- пестл.), яка вся вогонь і яскраві барви; як ніжно- рожевий цвіт у садку (зменш.- пестл.); рожева і запахуща, як троянда; очі схожі на свічки; очей, прозорих, мов гладінь лісового озера взимку; щічки (зменш.-пестл.), як троянди, очі, як смарагди; шкіра, біла, мов пелюстки магнолії; розкосі темні очі, притінені чорними як вугіль віями; неубутня магія; чари її іскристих химер; виглядати, як лялечка (зменш.-пестл.); полонити всі інші чоловічі серця
невідповідність уявленням про	негарність	простеньке (зменш.-пестл.),			дитинна постать (діал.); пухкенька	непомітне мишеня (зменш.- пестл.); стара індичка;

красу		негарне; бліда			темноволоса жінка (зменш.); найпростацькіші з дівчат (розм.); овальне личко (зменш.-пестл.); простацьке лице (розм.)	цвіркотливий горобчик (зменш.-пестл.); згряя жирного вороння; голодні котячі очі; голодна безпритульна кішка; кроляче обличчя; кістлява клішня; клішнюваті руки; бридка, як розтоптана пантофля; очі, майже зовсім позбавлені вій, скидалися на кролячі; бути рябою, як зозулине яйце; мов крила переляканого птаха; була як привид; біла, як полотно; висхла, зморшкувата й пожовкла, як стара обскубана птиця; мов та ворона; схожа на ворону; шмигала носом, як той кролик (розм.); нагадує худющу курку (розм.); талія, як у корови; тоненька як билина (зменш.-пестл.); волосся розкошлане, як хвіст у коня; її бюст випинався, немов ніс корабля
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	леді; дама (заст.)				справжня дама (заст.)	
а) належність до хорошої родини					шляхетна, світська дама (заст.), доброго роду; леді з порядної (благородної) родини	мов породистий кінь

б) витонченість та вишуканість	жіночність	жіночна			пишна дама (заст.); наша Гордійка; з манерами та вишуканістю; світські манери; мистецтво приваблювати чоловіків; рухатися з такою невимушеною грацією	яка перлина його дружина; янгол милосердя; носій такої сили
в) добре вихована		вихована			вихована молода дама (заст.)	
моральні якості, які заслуговують на повагу					порядна; добропорядна; достойна; респектабельна дама (заст.)	з незворушною витримкою
невинність, безгрішність					пристойна жінка (дама) (заст.); чеснотлива жінка	
2.2. Антиідеал: а) аморальність	потіпаха (лайл.)		відбити (розм.); нав'язувати (розм.); накидатися (розм.); упадати		хтось відійде від когось; відбивати кавалерів (розм.); утекти з чужим нареченим; не проминути жодного залицяльника; виставляти себе на посміховище; неподобно поводитися; надто вульгарно поводитися	пропаша жінка; такі жінки; жінки легкої поведінки; жінка певної поведінки; особа легкої поведінки; лихі жінки; дівчата; дівчатка (розм.); панночки (зменш.-пестл.); дешева підтіпанка (розм.); нечеснотливі жінки; ці розпусниці; такі жінки; жінки такого фаху; ця особа; ця жінка; ця Вотлінг; поводитися, як біла злидота (лайл.); крутити комусь

						голову (розм.); пускати бісиків (розм.)
б) невідповідність приписам статі	верховода	нежіночна		не по-жіночому	наче до рівні; перебрати в свої руки	по-чоловічому, чоловічий; втрачати жіночу подобу, на чоловічий лад; діяти, як чоловік; шорсткуватий вигляд
2.3. Психологічні характеристики	обурення, збудження; гнів; лють; нестяма; шал; злість, зловтіха	люта	гніватися	розлючено	буйні спалахи; така темпераментна дівчина	люта тигриця; та скажена дівка (розм.); настовбурчене пір'ячко (зменш.-пестл.); як та конячка (зменш.-пестл.); як дика кішка; мов ошпарена кицька (розм.); ставала фурією і лютувала, мов дика кицька (розм.); люта, мов грімуча змія, готова вжалити; як від розтривожених бджіл у вулику; такі природні сили, як вогонь, і вітер, і первозданна стихія
2.4.Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	дуринда (розм.); дурепа (знев.); простачка (розм.); недотепа (розм.)	дурна; дурнувата (розм.); дурненька (зменш.-пестл.); нетямуща (розм.)	не тямити (розм.)	дурнува-то (розм.)		тупа (розм.); тупачка (розм.); пустогорова (розм.); дурноверха (фам.); дурномозка (фам.); нема тями й на комара (розм.), мати не більше тями, як курка (розм.); тями хоча б як у миші (розм.); у неї розуму, як у курки
необізнаність		наївна				зелене дівчисько (розм.; знев.); дитятко (зменш.-пестл.)
легковажність;						вітрогонка (знев.)
б) наявність: гострота розуму,	тямущість (розм.);	тямуща (розм.); кмітлива	навчитися			втілення істини; по-пташиному гострий погляд;

винахідливість;	спритнючка (розм.); спритнюга (розм., знев.)					гострий розум
здоровий глузд:	розсудливість					тверезий глузд (голова)
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність						
а) контроль за дотриманням правил пристойності	матрони (заст.); опікунка				старші, заміжні жінки	дракони; цербер, мисливський пес за сторожа
б) формування громадської думки	плітки	в'їдлива	говорити; пліткувати		стара плетуха (розм.); стара пліткарка; скажена дівка (розм.); баб'яча (розм.) згряя (знев.); мати язик	старі мегери (знев.); стара відьма (лайл.); карга (лайл.); згряя (знев.) нявкучих (розм.) і пазуристих кішок; дикі кицьки (розм.); язик, як помело (розм.); перетирати на зубах (розм.)
в) шлях до заміжжя					вийти заміж; знайти чоловіка; до неї сваталися; підловити жениха (розм.)	
д) функції заміжньої жінки	зусилля	терплячі; лагідні й вибачливі	порядкувати		на диво небалакуча; словом не озветься; порядкувати челяддю (заст.); наглядати за куховарством, шитвом, пранням; давати лад великому господарству	клопотатися з раннього ранку до пізнього вечора

Таблиця 3.4

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у перекладі роману М. Мітчел «Gone with the Wind»
російською мовою Т. Озерської та Т. Кудрявцевої**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			адвербіа- лізація	синтаксичні	система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація			
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода	красавица; красотка (разг.); чары	красивая; неотразимая; очаровательная; привлекательная; хорошенькая (уменьш.-ласк.)	обольщать, очаровывать		первая красавица Атланты; первая красавица в пяти графствах; прекрасная дама; яркая, изменчивая, очаровательно- капризная; тяжесть густых темных волос; тонкий профиль; красота неотразимая; лицо приковывало взгляд; являют очаровательное зрелище; захватывать дух; такая участь не грозит; покорить сердца; коллекционировать поклонников; иметь	многоцветная колиби; тропическая птица, которая вся – огонь и сверканье красок; прелестный рой бабочек; пестрый рой мотыльков; как лепестки цветущих яблонь; такая румяная, такая душистая – ну прямо роза; глаза точно свечи; глазах, ясных, как гладь лесного озера; щечки – как роза, глазки – как изумруд (уменьш.-ласк.); белый, как лепесток магнолии, лоб; иссиня-черные ресницы; царица сборища (разг.); писаная красавица (разг.); немеркнущая магия голоса

<p>невідповідність уявленням про красу</p>	<p>некрасивые</p>	<p>блеклая; некрасивое; некрасива; простенькое (уменьш.-ласк.)</p>			<p>тонкую талию простенькое личико (уменьш.-ласк.)</p>	<p>детская фигурка (уменьш.-ласк.); бесцветный мышонок (уменьш.-ласк.); старая индюшка; стая жирных ворон; сухую клешню; тучная смуглая клуша; серенький воробышек (уменьш.-ласк.); невзрачная, как старая туфля; напоминающее своим овалом сердечко (уменьш.-ласк.); кроличье лицо; это почти полное отсутствие ресниц придавало глазам какое-то сходство с кроличьими; вся в веснушках, пятнистая, что твое кукушкино яйцо; словно крылья испуганной птицы; словно привидение; белая, как простыня; высохшая, сморщенная, похожая на старую птицу; словно ворона; похожа на ворону; дергала носом, как кролик; глаза, как у голодной кошки; сходство с голодной одичавшей кошкой; скрюченные лапки (уменьш.-ласк.); похожа на испуганную</p>
---	-------------------	--	--	--	--	--

						куру; талия, как у коровы; тоненькая, как былиночка (уменьш.-ласк.); волосы лохматые – точно хвост у лошади (разг.); бьст устремлялся вперед, словно нос корабля
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	леди, дама				безупречная, настоящая леди	
а) належність до хорошої родини					благородная леди (дама), светская; леди из благородной семьи; из хорошего общества; дама из хорошей семьи	
б) витонченість та вишуканість	женственность	женственная			важная дама; с изящными манерами; светские манеры; наука быть привлекательной для мужчин	какой бриллиант – его жена; ангел милосердия; такая сила; мисс Гордячка (разг.); спокойная грация движений
в) добре вихована		благовоспитанная			хорошо воспитанная	
моральні якості, які заслуговують на повагу					благородная; высококочтимая; приличная; порядочная; почтенная; добродетельная женщина	в холодном спокойствии принимать удары судьбы
невинність,					невинная,	

безгрішність					целомудренная женщина	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:	шлюха (разг.- сниз.), потаскуха (разг.-сниз.)		подцепить (разг.-сниз.); заигрывать (разг.-сниз.)		развязное поведение; выставлять себя на посмешище; сделаться всеобщим посмешищем; вешаться на шею (разг.-сниз.); сбежать с чужим женихом (разг.); разойтись вовсю (разг.); не оставлять без внимания ни одного из возможных претендентов; Эшли покинет; отбить поклонников (разг.); вульгарно вести себя	падшая женщина; дурная женщина; гадкие женщины; женщина такого сорта; такие женщины; женщины легкого поведения; женщины определенной профессии; какая-то девица (разг.); барышни (разг.); девушки (фам.); девочки (разг., ласк.-фам.); девчонки (разг.); нецеломудренные сестры; молодые особы (нежелание называть по имени); вести себя, как плебейка (разг.); белая голытьба (разг.-сниз.)
б) невідповідність приписам статі		неженское		не по- женски		стать мужиком в доме (разг.-сниз.); по-мужски; действовала, как мужчина; как мужчина с женщиной; мужчина в юбке; носить брюки; выглядеть жестким дельцом
2.3. Психологічні характеристики	возмущение; гнев; раздражение; ярость; досада, злорадство	разъяренная		свирепо	девушка столь пылкого (разг.) нрава	дикая кошка; разъяренная тигрица; взъерошенные перышки (уменьш.-ласк.); азиатский темперамент и ярость дикой кошки; как норовистая лошадка (уменьш.-ласк.); как

						рассвирепевшая кошка; зашипела, как ошпаренная кошка; пригладьте взъерошенные перышки (уменьш.-ласк.); словно гремучая змея, готовая ужалить; ...беседка загула, как потревоженный улей; как огонь, как ветер, как что-то дикое
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	глупышка, дура; простофиля; простушка (разг.); дурочка (разг., уменьш.); идиотка (разг.-сниж.)	глупая; нелепый		глупо		безмозглая (разг.); пустоголовая (разг.); глупая гусыня; не больше здравого смысла, чем у блохи; чуть больше мозгов (разг.-сниж), чем у мыши; у нее ума – кот наплакал; смыслить не больше, чем табуретка (разг.); бесцветная; далекая от реальности; тупица (разг.)
непоінформованість	неосведомленность	наивно-глупая				
легковажність		беспечная				
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	ум; смекалка (разг.)	ловка(я); шустрая (разг.); умная	уметь			воплощение глубочайшей мудрости; острый, как у птицы, взгляд
здоровий глузд:	благоразумие				голова на плечах	здравый смысл
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) контроль за дотриманням правил	матрона				старшие, замужние женщины	драконы; огромный черный страж; сторожевой пес

пристойності						
б) формування громадської думки			говорить; сплетничать; судачить (разг.); оповестить		старая хрычовка (разг.-сниж.); старые мегеры (разг.-сниж.); старые сплетницы; мерзкие старухи (разг.)	старая ведьма (разг.-сниж.); старые кошки; дикие кошки; толстая старая кошка; эти старые кошки; жирная старая кошка; злобные твари (разг.-сниж.); скверный язык; свора мяукающих, царапающих кошек; язык сорвется с привязи, как гончая со сворки
в) шлях до заміжжя					выходить замуж	подцепить поклонника (разг.-сниж.); ей сделали предложения руки и сердца; находить суженого (возвыш.-народ.)
д) функції заміжньої жінки	хлопоты	терпливые, добрые; снисходительные			управляться со слугами (разг.); управлять большим хозяйством	от зари до зари хлопочут (на кухне, в прачечной, в бельевой); ни словечка не проронит (уменьш.-ласк.); ни слова от нее не добьешься

Таблиця 3.5

Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у романі Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація		
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода		pretty; magnificent; distinguished-looking			a good-lookin' woman; a pretty woman; a charming woman; beautiful figure; charming face; who looked so well; quite distinguished; with a slim little figure; figure's capital (позм.); not bad looking	a heathen goddess; this passive goddess; that rose; the atom with flaming hair; seemed to come warmth and perfume like the warmth and perfume of a flower; making a sound like a purring cat; as obstinate as a mule; like some nymph (поет.); her bird-like quickness; her blue eyes moving from side to side--like the tail of a preoccupied cat; a kind of modern Venus, very well-dressed; like bees busy on summer flowers, or bright gadflies hovering and darting over spiky autumn blossoms
непримітність	plainness				a little bit of a thing (пестл.), the tiny, helpless thing (пестл.)	spidery fingers; witchlike
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал					little lady	
а) належність до хорошої родини					people of good position	

б) витонченість та вишуканість					a groomed look; a more than ordinarily groomed look; with charming manners; beautifully dressed; a woman of fashion; who knew how to dress; an added perfection of raiment (висок.)	put a burnish on their armour
в) добре вихована						
моральні якості, які заслуговують на повагу					dependable woman; a brilliant respectability	the pink of discretion
невинність, безгрішність					nothing open; her behaviour under this attention had been beyond reproach	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:		wicked (осуд)	stick to (розм.)		erring wife; to run after; to follow about; hang about for; to commit oneself with	married by the laws of nature; to be in danger; the Magdalenes of London; women who've come to grief; one of those; protégée; this outcast; that woman; a Spanish Jade (знев.)
б) невідповідність приписам статі					a prodigal June	
2.3. Психологічні характеристики	anger				got a temper of her own	flare up; angry eyes; the heat of her reply; the little embodiment of will; a temper's not a bad thing in an angel; all hair and spirit
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність:		foolish (образл.), cranky (розм.)				

відсутність здорового глузду чи розумових здібностей						
непоінформованість		naive				
легковажність	flirt, coquette (запоз.)				that little flibbertigibbet (розм.); that precious flirt	his womankind
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	dab (розм.); humbug	smart				
здоровий глузд:					have too much good sense; sound woman	
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) контроль за дотриманням правил пристойності	patroness					general
б) формування громадської думки	whispers; gossip; rumours; tales; reports; surmises				old woman's tale; family gossip (both); to spread scandal; family secrets were bartered; the silent, the patient	old cats (знев.); that backwater of the family energy; the sound of family tongues buzzing in his ears; to keep things well-aired
в) шлях до заміжжя			to attract		her first season; to have sb in tow; to give a good send-off (розм.); to inspire affection; to make quite a conquest	

					(висок.)	
д) функції заміжньої жінки					a wife's duty; to decorate the house; messing about with decoration	

Таблиця 3.6

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у перекладі роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»
німецькою мовою Ю. Шльосер**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктиві- зація	вербалізація	адвербіалі- зація		
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода	Anziehungskraft (висок.)	hübsch; distinguiert (книжн.)			hübsche Frau; großartige Figur; hübsche Frau; charmante Frau; bezauberndes Gesicht; zierliche, kleine Gestalt; Frau von schöner Gestalt; Frau mit der schönen Gestalt; sie sieht schön aus, höchst korrekt; so gut aussah, ganz distinguiert (книжн.)	heidnische Göttin; diese stille Göttin; wie die Wärme und der Duft (висок.) einer Blume; das Atom mit flammendem Haar; wie eine schnurrende (позм.) Katze; störrisch wie ein Maulesel; wie eine Nymphe; wie nach einer Rose; vogelartige Flinkheit; blaue Augen, die sich hin und her bewegten – wie der Schwanz einer Katze, wenn sie etwas vorhat; eine Art moderne Venus, sehr gut angezogen; wie geschäftige Bienen auf Sommerblumen oder schillernde Bremsen, die über stacheligen Herbstblüten hin und her schweben und fliegen
непримітність	Unschönheit				dieses kleine Ding (позм.); das kleine Persönchen (зменш.-пестл.);	die spinnenartigen Finger ihrer Hände; hexenhaft

					das kleine, hilflose Wesen; ein kleines Geschöpf	
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	Dame				die kleine Dame	
а) належність до хорошої родини					Leute in guten Verhältnissen	
б) витонченість та вишуканість					eine feine Dame; eine strahlende Rechtschaffenheit (заст.); ein gepflegtes Äußeres; betont konkrete Kleidung; nicht schlecht aussehen; schön angezogen sein; die es verstand, sich zu kleiden; mit charmanten Umgangsformen	der Rüstung Glanz verleihen (висок.)
в) добре вихована						
моральні якості, які заслуговують на повагу					solide Frau	Blüte der Diskretion
невинність, безгрішність					über jeden Verdacht erhaben sein; nichts Offenkundiges	
2.2. Антиідеал: а) аморальність		schlecht	nachlaufen (позм.); hinterherlaufen (позм.); festhalten; sich		spanisches Weibstück (знев.)	durch die Gesetze der Natur verheiratet sein; in Gefahr sein; auf Abwege geratene Ehegattin (висок.); Frauen, die zu Fall

			kompromittieren			gekommen sind; die Magdalenen von London; eine von jenen; protegee; Ausgestoßene; diese Frau (негат.); dieses Frauenzimmer (негат., знев.)
б) невідповідність приписам статі						die verlorene June
2.3. Психологічні характеристики	Zorn	zornig	aufbrausen	entflammt	dumpfer Ärger; schroffer Ärger; zornige Augen; hitzige Antwort; zorniger Ausbruch; seltsame Heftigkeit; entschlossene Persönlichkeit, echte Aufgebrachtheit	die kleine personifizierte Willenskraft; ganz Haar und Courage; Temperament ist nichts Schlimmes bei einem Engel; aufbrausen; ihre Blicke waren durchborend wie die eines gereizten Schwans
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей		dumm, töricht, verdreht (розм., знев.), schwach-sinnig			etwas Unrechtes tun, derlei Fehler begehen	
необізнаність		naiv				
легковажність	die Kokette	flott (розм.)	flirten		hübsche, kokette Danae; kokett sein, in fröhlicheren Augenblicken	dieser kleine Kobold
б) наявність: гострота розуму, винахідливість		klug				ein Fuchs
здоровий глузд		scharfsinnig; solid			Vernunft, Einsicht haben; nicht so	

					töricht sein; nüchterne Vernunft, echter Instinkt	
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) контроль	Schutzheilige					ein General
б) формування громадської думки	Familien- klatsch (розм., знев.); Gerüchte; Geschichten; Berichte; Vermutung; Altweiber- gewäsch (знев.-фам.)				geflüsterter Eindeutungen; Familienheimnisse austauschen; die Dinge bekannt machen; Skandal verbreiten	Schaumschlägerin (розм.); alte Hexen (знев.); die Stille, Geduldige, das Stauwasser (фамов.) der Familienenergie
в) шлях до заміжжя			anziehen		im Schlepptau haben (розм.); die erste Saison; guten Start geben; Blicke herausfordern; Zuneigung erwecken; Eroberung machen (розм., жарт.)	
д) функції заміжньої жінки					in Ausübung hausfraulicher Pflichten; die Pflicht der Ehefrau; die Ausstattung des Hauses	

Таблиця 3.7

Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у перекладі роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» українською мовою О. Тереха

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні				синтаксичні	
	прототипове ім'я	ад'сктивізація	вербалізація	адвербіалізація	словосполучення та фразеологізми	система тропів
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода		гарна; непогана			ставна жінка; статечна жінка; чарівна жінка; чарівне обличчя; маленька тендітна фігурка (зменш.-пестл.); вродлива дружина; вродлива жінка; жінка; фігура пречудова; й собою гарна	ця троянда; поганська богиня (заст.); та непорушна богиня; піщинка з вогненним волоссям (зменш.-пестл.); те тепло й ті пахощі, що їх видихає квітка; муркочучи, мов кошения; уперта, як осел; наче німфа; прудка, мов пташка (зменш.-пестл.); сині очі, які металися туди-сюди, наче хвіст стривоженої кішки; щось на зразок сучасної Венери, вишукано вбраної; наче працюючі бджоли, що перелітають з квітки на квітку, або прудкі мухи, що кружляють над пишними осінніми суцвіттями

непримітність					крихітне (розм.), беззахисне створіння; не вельми привабливі; де ні (негарна)	крихітка (зменш.- пестл.); бліда як смерть; павучі пальці; норів для янгола – річ непогана; схожа на чаклунку
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	леді				маленька леді; справжня леді	
а) належність до хорошої родини					люди з добрим становищем; зовнішність аристократична; благородна кров	до блиску начистили обладунок (військ., розм.)
б) витонченість та вишуканість		світська			світська дама (заст.); витончена натура; втілення величної пишноти; чарівні манери; розкішне вбрання; елегантно одягається; вдягалися надто елегантно; і вдягнутися вміє	
в) добре вихована:						
моральні якості, які заслужують на повагу					блискуча респектабельність	скромна, як фіалка
невинність, безгрішність					не страшно; поводилася бездоганно	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:		зіпсута (розм.)	скомпрометува ти себе		іспанська шльондра (знев.); грішна дружина; бігати	перебувати у близьких стосунках; ступити на слизьке; лондонські

					хвостиком (розм.); безперестану бігати (розм.); скрізь бігати (розм.)	Магдалини; жінки, що попали в біду; одна з тих; протеже; знедолене створіння; та жінка; ця жінка
б) невідповідність приписам статі						блудна внучка
2.3. Психологічні характеристики	гнів	сердита	розсердитися; скипіти; спалахнути		мати норів; така різка вдача; таємний гнів; вираз щирого гніву	втілення сваволі; самі коси та завзяття (рідко); очі палали гнівом; норів для янгола – річ непогана; спалахувати; скипіти, очі палали, як очі потривоженого лебедя
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей		навіжена		нерозумно	вчинити дурницю, робити подібну помилку	
необізнанність		наївна				
легковажність	кокетка; вітрогонка (знев.)				в легкодумніші хвилини; практичний інстинкт роду; гарненька (зменш.- пестл.) вітрогонка (знев.); та вертихвістка (розм.)	
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	молодець (розм.)	розумна; кмітлива				шельма
здоровий глузд					добре розуміти	досить здорового глузду

						(розм.); має здоровий глузд (розм.)
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) контроль за дотриманням правил пристойності	патронеса					генерал
б) формування громадської думки	чутки; плітки; поголоски, домисли				обмінюватися родинними таємницями, поширити цікаву новину; родинні пересуди; плещуть язиками; брехня все до останнього слова; пускати поговор (розм.)	старі єхидні баби (розм.); наймовчазніша, найпокірливіша з усіх Форсайтів, тихе плесо в бурхливому потоці родинної енергії
в) шлях до заміжжя			причаровувати; вабити; полонити; підчепити (розм.); боротися за		перший сезон; світський дебют	
д) функції заміжньої жінки					справляти свої обов'язки господині (розм.); обов'язки дружини; опоряджувати будинок (рідко)	

Таблиця 3.8

Семіотична характеристика реалізації концепту ЖІНКА у перекладі роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» російською мовою: Н. Волжина («Собственник»), М. Лоріє («Последнее лето Форсайта», «Пробуждение»), М. Богословская-Боброва («В петле»)

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			адвербіалізація	синтаксичні словосполучення та фразеологізми	система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація			
семантичні компоненти 1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода		хорошенькая (уменьш.-ласк.); недурненькая (уменьш.-ласк.); парадные	нарядились		очаровательная жена; хорошенькая женщина (уменьш.-ласк.); красивая женщина; очаровательная женщина; прекрасно сложенная женщина; прелестная женщина; очаровательное лицо; хрупкая фигурка (уменьш.-ласк.); стройная маленькая фигурка (уменьш.-ласк.); женщина с прекрасной фигурой; фигура великолепная; так хороша собой	пушинка (уменьш.-ласк.); крошка (уменьш.-ласк.); языческая богиня; эта безмолвная богиня; эта роза; от них исходит тепло и благоухание, как исходит тепло и благоухание от цветка; мурлыкая, точно котёнок; она упряма как мул; песчинка с пламенеющими волосами (уменьш.-ласк.); быстрая как птица; её синие глаза, которые беспокойно металсь из стороны в сторону, как хвост насторожившейся

						кошки; нечто вроде современной Венеры, роскошно одетой; точно пчелы, деловито перелетающие с цветка на цветок, или проворные оводы, что снуют и мечутся над колосистыми осенними травами
непримітність	невзрачность				крохотные, беспомощные существа (разг.)	бледная как полотно; худые паучьи лапки (уменьш.-ласк.); похожа на колдунью
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Идеал					светская дама (женщина); маленькая леди	
а) належність до хорошої родини					женщина с положением; благородная кровь; женщина с положением	
б) витонченість та вишуканість	благородство				так прекрасно держится, подчёркнутая безукоризненность туалетов; торжественно и пышно; навести лоск на свои доспехи; так умеет одеться; прекрасно одевается	

в) добре вихована						
моральні якості, які заслуговують на повагу					порядочные женщины; благородный вид; столько благородства; блистательно респектабельные; держаться безукоризненно	скромна, как полевой цветок
невинність, безгрішність					в границах приличий	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:		порочная;	цепляться; бегать за		преступная жена; проходу не давать; по пятам ходить за; совершать такие ошибки; наделать ошибок; скомпрометировать себя	несчастливая; протезе; лондонские Магдалины; испанская девка (разг.- сниж.); эта женщина; эта девка (разг.-сниж.); одна из тех (разг.); связанная с ним узами эстетства; ступила на опасный путь; женщины, которые попали в беду
б) невідповідність приписам статі					блудная дочь	
2.3. Психологічні характеристики	гнев; горячность			вспылить	такой решительный характер; затаенный гнев; выражение неподдельного гнева; непонятная ярость	крохотное существо – воплощение воли (разг.); «копна волос плюс характер»; характер для ангела вещь неплохая; горящие гневом глаза; глаза их

						метали молнии, как глаза потревоженного лебедя
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	глупость; дурочка					
необізнанність		наивная				
легковажність	кокетка; сумасбродка (разг); вертушка (разг.-сниж.)				в более легкомысленные минуты	
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	умна; толковая; дока (разг.)		понимать		не наделает ошибок; слишком умна	
здоровий глузд:					с безошибочным инстинктом	трезвость; трезвость женщины; трезвый ум; здравый смысл
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) контроль за дотриманням правил пристойності					дама-патронесса	Полководец
б) формування громадської думки	слухи; пересуды (разг.); предположения; толки				обмен тайнами; сплетни старых баб (разг.-сниж.); распускать сплетни, препротивные старухи (разг.)	трещотка (разг.); курытник; молчальница (разг.), воплощение кротости, тихая заводь, где спокойно отстаивалась энергия, бушевавшая в других

						членах семьи; «проветилировать вопрос» (разг.)
в) шлях до заміжжя			покорить; очаровать		первый сезон; триумфальный дебют; взять на буксир (разг.)	
д) функції заміжньої жінки					обязанности жены; призывал долг хозяйки; возьмёт на себя хлопоты	

Таблиця 3.9

Семіотична характеристика реалізації концепту ЧОЛОВІК у романі М. Мітчел «Gone with the Wind»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		система тропів
	семантичні компоненти	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація	
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність		attractive, nice-looking		handsomely	a tall man and powerfully built; a man with wide shoulders; complete masculinity; a dashing figure (розм.); clothes which were the height of style and tailoring	blond hair...like a cap of shining silver, ...and eyes deep brown, as clean and as gentle as a collie dog's; dream of the Perfect Knight; his (eyes) remote (вис., поет.) as mountain lakes under gray skies (вис., поет.); animal-white teeth; good-looking devil (розм.)
2. Морально-етичні якості: 2.1. Ідеал	gentleman				a perfect, proper man, gentleman	
а) належність до хорошої родини					great man	a look of good blood in his dark face
б) витонченість та вишуканість					a nice, fine man; a gentleman of rare refinement and delicacy; casual grace (заст.); to attain (висок.)	drawling elegance

					elegance; exaggerated courtesy to women, dancing lightly; squiring (жарт.) the ladies with elegance an honorable man	
в) добре вихований: моральні якості, які заслужують на повагу						
2.2. Антиідеал: а) аморальність	scoundrel, wretch (розм., лайл.); cad (лайл.)		compromise		to have a bad reputation	he is the black sheep of a lovely family; the black sheep of the Butler family; he is a viper that we have nursed to our bosoms; a selfish swine like Rhett (лайл.); that hound (груб.); selfish hound (грубо); doggoned mean (амер., розм.)
б) невідповідність приписам статі						sissy, old maid (in britches, in pants), old- maidish, fuss-budget; to fuss about like a hen, to fuss clucking (заст.) like a hen; like a giggled (заст.) frog; a timid old brown field rabbit (знев.); a slow poke (америк.); mealy mouthed and slow poky (америк.); as helpless as a turtle on his back

в) балакучість, схильність до пліткарства					to keep their mouth shut	
2.3. Інтелектуальні якості: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	fool (лайл.)	silly; stupid			foolish (лайл.)	males calf-like fool (лайл.)
б) наявність: гострота розуму, винахідливість		clever; smart				
здоровий глузд					to have (common) sense; sound like common sense	
2.4. Емотивні характеристики: гнів	indignation; anger; rage; fury; wrath					as red as an angry turkey gobbler's
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність	hunting; dancing; politics; poker; slavery; marksmanship				the best rider; horse racing; the code duello (висок., італ.); damnation to all Yankees contempt for white trash (знев.); chew tobacco; acquire a good head for whisky; raising good cotton; riding well, shooting straight	red-hot politics; carrying one's liquor like a gentleman; States' Rights (істор.); (істор.); King Cotton (істор.)

Таблиця 3.10

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЧОЛОВІК у перекладі роману М. Мітчел «Gone with the Wind»
німецькою мовою М. Бехайм-Шварцбаха**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації система тропів	
	лексичні					
	прототипове ім'я	ад'єктивіза- ція	вербалізація	адвербіалізація		
семантичні компоненти						
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність		anziehend, gutaussehend; groß, kräftig; breitschultrig			gut aussehen; unbändige Männlichkeit; blendende Erscheinung; Anzug auf der Höhe der Eleganz	ein gut aussehender junger Teufel (позм.); wie eine glänzende Silberklappe; und tiefbraunenn, reinen, sanften Augen wie ein Schäferhund; vollkommener Ritter (заст.); Augen rätselhaft wie Bergseen unter grauem Himmel; tierhaft weiße Zähne
2. Морально-етичні якості: 2.1. Ідеал	Gentleman	vollkommen, richtig				
а) належність до хорошої родини		groß				vornehme Abstammung sprach aus seinem dunklen Gesicht
б) витонченість та вишуканість	Eleganz				lässige Eleganz; übertriebene Höflichkeit gegen die Damen; gewandt tanzen; ein Gentleman von	den Damen elegant den Hof machen

					ungemein feinem Zartgefühl	
в) добре вихована: моральні якості, які заслуговують на повагу	Ehrenmann (заст., висок.)				wohlerzogener (висок.), anständiger, ehrenhafter (заст., висок.) Mann	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:			kompromittieren		in Ihrem Eigennutz; sein Ruf; sich locker mit Frauen benehmen (розм.)	gerissener (знев.) Gauner (знев.); Schurke (знев.), Flegel (знев.); das schwarze Schaf einer angesehenen Familie; das schwarze Schaf der Familie Butler; eine Schlange, die wir am Busen genährt haben; das eigensüchtige Schwein (знев.); selbstsüchtiger Patron (розм., знев.); der Hund (лайл.); hundsgemein (грубо)
б) невідповідність приписам статі		pedantisch; zaghaft				Umstandskrämer (розм., знев.); Waschlappe (розм., знев.); schlafmützig (розм., знев.); alte Jungfer; altjüngferlich; wie eine Henne um ein Küken scharwenzeln (розм., знев.); wie ein aufgespießter Frosch; ein scheues altes Feldkaninchen; so hilflos wie eine Schildkröte
в) балакучість, схильність до пліткарства					den Mund halten	

2.3. Інтелектуальні якості: а) нерозумність						
відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	Narr (заст.)	dumm; langweilig; tölpelhaft (знев.); verrückt (знев.)			die dumme Männerwelt;	Schafskopf (розм.); Esel (розм.); dieses Kalb (шутл.); laute Esel (розм.)
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	Geschicklichkeit; Tüchtigkeit	schlau (розм.); tüchtig				
здоровий глузд:		vernünftig			Menschenverstand haben; höchst verständlich klingeln	
2.4. Емотивні характеристики: а) гнів	Zorn; Wut; Wutanfälle	wütend	grollen (висок.)			wie bei einem wütenden Truthahn
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність	Schützenkunst, Jagd; das Spiel; der Tanz; die Politik; Poker, Pferderennen; Ehrenkodex; Sklaverei; Baumwolle				tadellose Baumwolle züchten; gut reiten; sicher schießen; Groll gegen die Yankees (висок.); Verachtung für besitzloses Gesindel (знев.); Tabakkauen und Whiskytrinken lernen; wie ein Gentleman Schnaps vertragen (розм.)	politische Hitzköpfigkeit; die Rechte der Südenstaaten

Таблиця 3.11

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЧОЛОВІК у перекладі роману М. Мітчел «Gone with the Wind»
українською мовою Р. Доценка**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми					прийоми профілізації
	лексичні				синтаксичні	система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація	словосполучення	
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність		симпатичний; високий			привертати увагу; білявий чепурун (розм.); симпатичний хлопак (діал.); атлетичної статури; широкоплеча мускуляста постать; повнокровний чоловічий дух, зовні примітна постать; наймодніше вбрання від найкращих кравців	вона (біла чуприна) здавалася сріблястим шоломом; і з темно- карими очима, ясними й лагідними, наче у вівчарки-коллі; Чарівний Королевич; очі, мов гірські озера під захмареним небом; хижо бликнувши білими зубами
2. Морально-етичні якості: 2.1. Ідеал	джентльмен	справжній, нормальний				
а) належність до хорошої родини						в обличчі були виразні ознаки доброї породи
б) витонченість та	елегантність				недбала	

вишуканість					елегантність; людина винятково витончена; гіпертрофована гречність; легко танцювати; гречно залицятися	
в) добре вихований		вихований				
моральні якості, які заслужують на повагу					достойний, високодостойний, порядний, добропорядний чоловік	
невинність, безгрішність						
надійність					тримати язика за зубами (розм.); тримати язика на припоні (розм.)	
2.2. Антиідеал: а) аморальність:	негідник (лайл.)	підлий	ославити		егоїстична натура; лиха слава; багато що дозволяє собі з жінками; хитрий пройда (розм.)	паршива (розм., лайл.) вівця в отарі; паршива вівця з Батлерової родини (розм., лайл.); Зміюка, яку пригріли на грудях (розм.); живолуп нещасний (розм.); такий шкурник (розм.); такий псяюра (знев., лайл.)
б) невідповідність приписам статі						лемішка; слинько (знев.); мазунчик (зменш.-пестл., розм.);

						тютя (розм.); мулятися (розм.); старопанянський; як стара діва; метушитися, мов курка з єдиним курчам; квокчучи, мов курка; зчудоване жабеня; полохливий старий заєць; безпорадний, як черепаха горічерева
2.3. Інтелектуальні якості: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	телепень, дурень, дурко (розм.); дурник (розм., лайл.); йолоп (знев., лайл.); недотепа (розм., лайл.)	дурний	не тямити (розм.)			безголовий; дурне теля (розм., знев.)
необізнанність	наївність					
б) наявність: гострота розуму, винахідливість здоровий глузд	тямущість (розм.)	розумний; мудрий; спритний	тямити (розм.)		вроджена тьма до карт (розм.)	
					мають тьму (розм.); мати рацію	тверезий глузд, твереза голова; тверезіше ставитися
2.4. Емотивні характеристики:	обурення; гнів; лють			люто	буйні спалахи; запеклість	наче воло в індика
3. Соціальні якості:	полювання;				гра в покер; гра в	культ Короля

3.1. Соціально значима діяльність	танці, покер; рабство				карти; політичні суперечки; пристрасть до політики; кодекс честі; обстоювання «Прав штатів»; ненависть до янки; зневага до «білої голоти»; жувати тютюн; привчатися до віскі; не втрачати джентльменських манер навіть під чаркою (розм.); їздити верхи міг краще за всіх; вміння вирощувати добрий бавовник; кінні перегони; зугарно їздити верхи (розм.); влучно стріляти	Бавовнику; ясна голова при чарці
--	--------------------------	--	--	--	---	----------------------------------

Таблиця 3.12

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЧОЛОВІК у перекладі роману М.Мітчел «Gone with the Wind»
російською мовою Т.Озерської та Т.Кудрявцевої**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація		
семантичні компоненти					словосполучення і фразеологізми	система тропів
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність		миловидный; высокий			привлекать внимание; красивый белокурый юноша; эффектная внешность; мужское превосходство; чертовски привлекательный малый (разг.- сниж.); атлетически сложенный мужчина; такие широкие плечи; такая мускулистая фигура; одеваться элегантно по последней моде	белокурые волосы, превращая их в серебристый шлем; и темно-карие глаза, нежные и чистые, как у шотландской овчарки; Прекрасный Принц; глаза, как горные озера под серым небом; в белозубой улыбке почудилось что-то хищное
2. Морально-етичні	джентльмен	настоящий			Джентльмен с	

якості: 2.1. Ідеал					большой буквы	
а) належність до хорошої родини		благородный				в чертах его смуглого лица чувствовалась порода (устар.)
б) витонченість та вишуканість	элегантность				на редкость деликатный джентльмен; не ударить в грязь лицом в танцах; галантно ухаживать за дамами; подчеркнуто рыцарское отношение к женщинам	томная элегантность
в) добре вихована: моральні якості, які заслуговують на повагу		воспитанный		достойно	благовоспитанные, порядочный, уважаемый мужчина	
2.2. Антиідеал: а) аморальність	негодяй; подлец (разг.-сниж.)		скомпроментировать		эгоистичный мерзавец (разг.-сниж.); хитрый, низкий человек; такой эгоист; проклятуще гадкий (разг.-сниж.); плохая слава; очень нечистоплотен в своих отношениях	...это паршивая овца в стаде (разг.); паршивая овца, отбившаяся от батлеровского стада (разг.); змея, которую мы пригрели на груди, эта жадная свинья (разг., бран.), этот пес (разг., бран.)

					с жінчинами	
б) невідповідність приписам статі		неповоротливий	мямлил		еле поворачивался	слюнявая дівчинка (разг.); пансионерка; размазня (разг.); как (точно) старая дева; старая дева (в штанах); интендантская крыса (разг.-сниж.); словно насадка вокруг своего единственного цыпленка суетиться; квокча, как курица, удивленный лягушонок (разг.); старый полевой кролик; беспомощен, как перевернутая на спину черепаха
в) балакучість, схильність до пліткарства					держатъ язык на привязи, за зубами	
2.3. Інтелектуальні якості: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	дурак (разг.); дурачок (разг., уменьш.); простофиля (разг.); болван (разг.-сниж.); глупость; идиот (бран.)	глупый; глуп		глупо		глупый теленок (разг.); сойти с ума
необізнанність						
легковажність						

б) наявність: гострота розуму, винахідливість	умница (разг.); ум	умный; шустрый (разг.), ловкий; толковый		умно	смекалка а карточных играх (разг.)	
здоровий глузд:					здравый смысл	
2.4. Емотивні характеристики: а) гнів	гнев; ярость; раздражение			негодующе; свирепо		как зоб у рассерженного индюка
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність	охота, бал; скачки; покер; рабство				дуэльный кодекс; страть к политике; ненависть к янки; презрение к «белой рвани» (разг.); способность легко поглощать золотистое питье; политический спор; первый наездник в графстве; умение вырастить хлопок; хорошо сидеть в седле; метко стрелять; оставатися джентльменом даже во хмелю	

Таблиця 3.13

Семіотична характеристика реалізації концепту ЧОЛОВІК у романі Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація	словосполучення	
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода		prosperous-looking; better-looking; distinguished-looking			'very singular-looking man; a good-looking young fellow	like an 'alf-tame leopard; with his bird-like rapidity and the look of a preternaturally sage schoolboy; with a chest like a pouter pigeon's; thread-papers like you; an expression like that of a cat; that young cub (ірон., през.); remind of a hungry cat; 'slinking along the wall like a great cat; like the head of a long bird; as glum as a bear with a sore head; that poor, hungry-looking devil (розм.)
непримітність		loathsome				
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	gentleman				perfect gentleman	
а) певний соціальний статус					of a certain position; the man of the world; people of good position; being the one member of his family with a country house; worth speaking of	a kind of incarnation of security haunting the background of the Forsyte universe
б) значима					good businessman; a	in his dandified way (розм.);

діяльність чи рід занять					capital man of business (розм.); make money for; to have shares in all sorts of things	dandified (розм.); put a burnish on their armour
в) витонченість та вишуканість	dapper	sleek; well-brushed			clean-shaven man; that desirable manner; a groomed look; a more than ordinarily groomed look	
д) виховання	training					
якості, які заслужують на повагу					business-like temperament; being a successful, even a strong husband; the strong, rather rough	
2.2. Антиідеал: а) невідповідність приписам статі						a kind of grown-up child; this grown-up childishness
б) невідповідність соціальному статусу; відсутність зв'язків					a young man without fortune; no business; no income; no connection	
2.3. Психологічні характеристики	anger; spleen; rage					with mouse-like attention; eyes that glared at him like a wild cat's; the slow, sulky anger; a dumb and grumbling anger; that rumbling violence of primitive generations
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність:	fool (лайл.)				congenital idiot (розм.); unpractical cap; not much go	

відсутність здорового глузду, здібностей:					about him	
необізнанність						he had no more idea of money than a cow; he did not quite know on which side his bread were buttered
легковажність						a harumscarum
б) наявність: гострота розуму, винахідливість					a clever fellow; a clever man; extremely sound man; his broader outlook; look clever; full of common-sense; extremely sound man; no saner man, marvellous instinctive sanity	sharp
здоровий глузд:	reason					
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) рід занять						
б) формування громадської думки	whispers; gossip; rumours; tales; reports; surmises				old woman's tale; family gossip (both); to spread scandal; family secrets were bartered; the silent, the patient	old cat (знев.); to keep things well- aired; the sound of family tongues buzzing in his ears

Таблиця 3.14

**Семіотична характеристика реалізації концепту ЧОЛОВІК у перекладі роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»
німецькою мовою Ю. Шльосер**

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації
	лексичні				
	прототипове ім'я	ад'єктивіза- ція	вербаліза- ція	адвербіаліза- ція	синтаксичні словосполучення і фразеологізми
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода,					sehr sonderbar aussehender Mann wie`n halbzahmer Leopard; vogelartige Geschwindigkeit und der Blick eines altklugen Schuljungen; mit der Brust wie die einer Kropftaube; Soames, dieser junge Dachs (позм.); stahl sich ein Ausdruck wie der eines Katers; an einen hungrigen Kater erinnern; wie ein großer Kater schleichen; wie der Kopf eines großen Vogels; verdrießlich wie ein kranker Bär; der arme, hungrig aussehende Teufel (позм.); folgt ihr mit den Augen wie ein Hund
непримітність		häßlich			Zwirnsfaden wie du
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал а) соціальний статус	Gentleman				der vollkommene Gentleman eine gewisse Stellung einnehmen; ein Mann von Welt; gutes Blut fast ein Mythos werden – eine Art Verkörperung des Sichergehens, das im Hintergrund des Forsytischen Universums umging

б) значима діяльність чи рід занять	Geschäftsmann				ein großartiger Geschäftsmann; der gute Geschäftsmann; ein großes Vermögen herausholen (розм.); mit einem Landhaus; in Staatspapieren investieren; so arbeiten; Geld für sie verdienen	
в) витонченість та вишуканість					glatt rasierter Mann; geschneigelt (розм., знев.) und gebügelt sein; wohlhabend aussehen; sagte er in seiner stutzerhaften Art (розм.); sieht schön aus; wünschenswerte Art annehmen; arrogante Art (знев.); besser aussehen; eine strahlende Rechtschaffenheit (заст.); gepflegtes Äußeres; betont konkrete Kleidung; nicht schlecht aussehen; schön angezogen sein	der Rüstung Glanz verleihen (висок.)
д) виховання	Erziehung					

якості, які заслугують на повагу					seine geschäftsmäßige Natur; ein erfolgreicher und sogar starker Mann; der starke, fast rauhe, aber außerordentlich vernünftige Mann	
2.2. Антиідеал: а) невідповідність приписам статі	Kindlichkeit					etwas von der alten Weib (знев.) an sich haben; eine Art erwachsenes Kind
б) невідповідність соціальному статусу; відсутність зв'язків					junger Mann ohne Vermögen; kein Geschäft, kein Einkommen und keine Verbindungen; kein Geld haben; hat nichts	
2.3. Психологічні характеристики	Wut; Missstimmung	ärgerlich; zornig		verärgert; entflammt	zu Tode ärgern; unbestimmter Ärger; dumpfer Ärger; schroffer Ärger	weiß vor Zorn, und Augen, die ihn anblitzen wie die einer (Wildkatze) Katze; mit verstohlener Aufmerksamkeit wandern; dumpfer grollender Zorn (висок.); die grollende Gewaltigkeit primitiver Generationen (висок.)
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових	Tölpel (знев.)	dumm, töricht			geborener Idiot	Dummkopf (фам.)

здібностей						
необізнанність		naiv			halb naiv; nicht recht wissen, wo sein Vorteil lag	nicht mehr Ahnung von Geld als eine Kuh haben
легковажність					windiger, unpraktischer Kerl (розм.)	
б) наявність: гострота розуму, винахідливість		klug; intelligent			der kluge Mensch; ein kluger Bursche; Unparteilichkeit seines weiteren Horizonts; es lohnt sich seine Meinung einzuholen; klug aussehen; sah intelligent aus	scharfsinnig
здоровий глузд	Vernunft				vernünftiger Mann; instinktive Vernunft; das Hauptsympton der Vernunft	
3. Соціальні якості: 3.1. Формування громадської думки	Familienklatsch(розм., знев.); Klatsch (розм., знев.); Gerüchte; Geschichten; Berichte; Vermutungen; ein Altweibergewäsch (фам.)				geflüsterte Eindeutungen; Familienheimnisse austauschen; die Dinge bekannt machen; Skandal verbreiten; er liebte den heimischen Herd, er liebte den Klatsch (розм.), und er liebte das Nörgeln	ein alter Kater

Таблиця 3.15

Семіотична характеристика представлення концепту ЧОЛОВІК у перекладі роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» українською мовою О. Тереха

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні				синтаксичні	
	прототипове ім'я	ад'єктивіза- ція	вербалізація	адвербіаліза- ція	словосполучення і фразеологізми	система тропів
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода		вродливіший			з лиця він хлопець гарний; цей зголоднілий бідолаха (розм.)	скидається на напівприрученого леопарда; жвавий, як пташка (зменш.- пестл.), і схожий на передчасно розвинутого школяра; груди, як у воластого голуба; це щеня Сомс (лайл.); обличчя стало схоже на мордочку кота (зменш.-пестл.); тихенько, як миша (пести.); стежити відданим поглядом, наче цуцик(розм.); нагадував голодного кота; скрадається, наче великий кіт; витяг шию, наче цибатий птах
непримітність		бридкий			химерний молодик	сухі, як скіпки
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	джентльмен				справжній джентльмен	

а) певний соціальний статус					світський чоловік; люди з добрим становищем; посідати певне становище	
б) значима діяльність чи рід занять					справжня ділова людина; стане власником замиської вілли; гроші вкладати в різні акції; працює не покладаючи рук, заробляє для неї гроші; нажив справжній капітал	втілення забезпеченого добробуту, ідеї, яка завжди маячила (розм.) в свідомості Форсайтів
в) витонченість та вишуканість					елегантно вбраний, чисто виголений чоловік; чепурний, хлопець із достатком; тих вишуканих манер; зовнішність аристократична; втілення величної пишноти; розкішне вбрання; дуже елегантно одягається; вдягалися аж надто елегантно	зверхня мовчазність денді; тоном справжнього денді; до блиску начистили обладунок (розм.)
д) виховання	виховання					
якості, які заслуговують на					визначні ділові якості; ділова	

повагу					натура; довести свою переможність, силу в подружньому житті; сильний, брутальний	
2.2. Антиідеал: а) невідповідність приписам статі	дитинність					той, що схожий на бабу (розм.); тухтій (розм.); справжнісінька (розм.) доросла дитина
б) невідповідність соціальному статусу; відсутність шанованого роду занять та зв'язків					немає нічого за душею; ані свого діла, ані капіталу, ані корисних зв'язків	
2.3. Психологічні характеристики	роздратування; лють; гнів	сердитий	розсердитися		якнайпильніша увага; похмурий гнів; приглушений гнів;	похмурий, як ведмідь; обличчя, бліде від люті, й очі, що блищали, як у дикого kota; заgrimотіла (розм.) лють первісних поколінь; німий гнів; похмурий приглушений гнів
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність: відсутність здорового глузду чи розумових здібностей	дурень (розм.); простодушність	простодушний; дурний			заплішений дурень	
необізнанність					у грошових справах не тямить анічогісінько	

					(розм.)	
легковажність					нерозважливий, непрактичний молодик	
б) наявність: гострота розуму, винахідливість		розумніший; здібний; талановитий; тямущий			хлопець розумний; здібний чоловік; думка варта уваги;	
здоровий глузд:	розважливість				надзвичайно розважливий	ясна розумова безсторонність; здоровий глузд (розм.); міцний здоровий глузд (розм.); сповнені здорового глузду (розм.); головна ознака здорового глузду (розм.)
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) формування громадської думки	чутки; плітки; поголоски, домисли				родинні пересуди (розм.); обмінюватися родинними таємницями; плещуть язиками (розм.); поширити цікаву новину; брехня все до останнього слова (розм.); пускати поговір; любив послухати плітки, любив і побурчати	старий котяра (збільш.-знев.)

Таблиця 3.16

Семіотична характеристика реалізації концепту **ЧОЛОВІК** у перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» російською мовою Н. Волжиної («Собственник»), М. Лоріс («Последнее лето Форсайта», «Пробуждение»), М. Богословскої-Бобрової («В петле»)

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація	словосполучення і фразеологізми	
семантичні компоненти						
1. Зовнішні характеристики: 1.1. Зовнішність: врода		красивые			внешность у него хорошая	смахивает (разг.) на полудикого леопарда; подвижный, как птица, и похожий на развитого не по летам школьника; высокую, как у зобастого голубя, грудь; щенок Сомс (бранное слово); стало похожим на мордочку кошки (уменьш.-ласк.); напоминал голодную кошку; крадётся точно кошка; похож на долговязую птицу; неслышно, как мышь; смотрел на неё как собачонка (разг., унич.); жалкий «голодный пёс» (разг.)

непримітність	урод (разг.)					вы – щепки
2. Внутрішні характеристики: 2.1. Ідеал	джентльмен				истый джентльмен	
а) певний соціальний статус					«людьми с положением»; светский человек	
б) значима діяльність чи рід занять	делец		тянутся		подчёркнутая безукоризненность туалетов; торжественно и пышно; хороший делец; нажил солидный капитал; вкладывали капиталы во всевозможные бумаги; женился на больших деньгах; трудится так, как трудится он, добывает для неё деньги; станет собственником, построит загородный дом	мифическим существом чем-то вроде символа обеспеченного дохода; навести лоск на свои доспехи
в) витонченість та вишуканість					одет опрятно, щеголевато, по виду состоятельный; щеголеватому, чисто выбритому человеку; набираясь хороших манер	выдержку денди (устар.); тоном денди (устар.)

д) виховання	воспитание					
якості, які заслугують на повагу					деловитая натура; тип властного, грубоватого (разг.), но исключительно; необходимость быть победоносным и даже «властным» мужем	
2.2. Антиідеал: а) невідповідність приписам статі						тот, что похож на старую бабу (разг.-сниж.); мямля (разг.-сниж.); взрослый ребёнок; ребячливость; мальчишка
б) невідповідність соціальному статусу; відсутність шанованого роду занять та зв'язків					«странный молодой человек»; ничего нет за душой; нет ни дела, ни доходов, ни серьёзных связей	
2.3. Психологічні характеристики	раздражение; ярость; гнев		рассердится		под прикрытием раздражения	клокочущая ярость первобытных поколений; глухой клокочущий гнев; угрюмая тихая злоба; упрямый осел (разг.); мрачный, как медведь; побелевшее от ярости, глаза, сверкнувшие, как у дикой кошки
2.4. Інтелектуальні здібності: а) нерозумність:						неотёсанный дурак (разг.)

відсутність здорового глузду чи розумових здібностей						
необізнанність	простачок (разг., уменьш.); идиот (разг.-сниз.)	простой			не имеет ни малейшего представления о деньгах; форменный идиот	
легковажність		безрассудным, непрактичный				
б) наявність: гострота розуму, винахідливість	проницательность	талантливый		умнее	его мнение чего-нибудь да стоит; неглупый малый (разг.-сниз.); выглядит неглупым; толковый малый (разг.-сниз.), талантливый человек	ясный, спокойный ум; блестящий, деловой ум
здоровий глузд:						здравомыслящий; здравый смысл; здравомыслящий мужчина; признаком здорового ума; поразительным инстинктивным здравомыслием
3. Соціальні якості: 3.1. Соціально значима діяльність а) формування громадської думки	слухи; толки; пересуды (разг.); предположения				обмен семейными тайнами; распускать сплетни (разг.); любил посудачить (разг.)	«старый хрыч» (разг.-сниз.); сплетни старых баб (разг.-сниз.); «проветилировать вопрос» (разг.)

Таблиця 3.17

Порівняльна характеристика вживання лексики в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» на позначення концепту ЖІНКА

автор, перекладач	М. Мітчел (436)	М. Бехайм-Шварцбах (416)	Р. Доценка (474)	Т. Озерська, Т. Кудрявцева (466)
розподіл лексики				
1. За походженням: -активного вжитку	97,25% (424)	98,07% (408)	96,2% (456)	100% (466)
-застарілі	2,75% (12)	1,92% (8)	3,79% (18)	
2. За активністю вживання: -загальноновживані	50% (212)	42,6% (170)	38,5% (175)	40,35% (188)
-не загальноновживані	50% (212)	57,4% (238)	61,5% (281)	59,65 (278)
3. За емоційним забарвленням: -стилістично-нейтральні	48,2% (212)	40,8% (170)	36,7% (174)	40,35% (188)
-стилістично забарвлені:	51,8% (226)	59,1% (292)	63,3% (300)	59,65% (178)
а) образно-художня	47,25% (206)	51,4% (214)	45,5% (216)	48,5% (226)
б) розмовна	1,83% (8)	17,7 % (74)	19,4% (92)	18% (84)
в) просторічна	0,46% (2)			0,42% (2)
д) діалектизми	0,46% (2)		0,84 (4)	
ж) неологізми				
з) історизми				
к) термінологія				
л) зневажлива	6,4% (28)	7,69 (32)	2,1% (10)	6,87% (32)
м) лайлива	0,91% (4)		1,68% (8)	

Таблиця 3.18

Порівняльна характеристика вживання лексики в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» на позначення концепту ЖІНКА

автор, перекладач	Голсуорсі (428)	Ю.Шльосер (424)	О.Терех (432)	Н. Волжина, М. Лоріс, М. Богословська- Боброва (448)
розподіл лексики				
1. За походженням: -активного вжитку	100% (428)	99,05% (420)	98,15% (424)	100% (448)
-застарілі;	0%	0,95% (4)	1,85% (82)	0%
2. За активністю вживання: -загальновживані	84,1 % (360)	76,2% (320)	75,5% (320)	76,78% (344)
-не загальновживані	15,9% (68)	23,8% (100)	24,5% (104)	23,22% (104)
3. За емоційним забарвленням: -стилістично-нейтральні	54,2% (232)	49,05% (208)	47,2% (204)	51,7% (232)
-стилістично забарвлені:	45,8% (196)	50,95% (216)	52,8% (228)	48,3% (216)
а) образно-художня	35,5% (152)	37,7% (160)	34,2% (148)	34,8% (156)
б) розмовна	5,6% (24)	10,3% (44)	15,7% (68)	23,22% (104)
в) просторічна				
д) діалектизми				
ж) неологізми				
з) історизми				
к) термінологія		0,94% (2)	0,92% (8)	
л) зневажлива	4,67% (20)	8,49% (36)	2,77% (12)	3,57% (16)
м) лайлива			1,68% (4)	

Таблиця 3.19

Порівняльна характеристика вживання лексики на позначення концепту ЧОЛОВІК в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind»

автор, перекладач	М. Мітчел (202)	М. Бехайм-Шварцбах (218)	Р.Доценко (214)	Т. Озерська, Т. Кудрявцева (212)
розподіл лексики				
1. За походженням: -активного вжитку	97% (196)	96,3% (210)	100% (214)	99,06% (210)
-застарілі	3% (6)	3,7% (8)	0%	0,94% (2)
2. За активністю вживання: -загальноновживані	75,24% (152)	68,8% (150)	76,64% (164)	74,5% (158)
-не загальноновживані	24,76% (46)	23,85% (52)	23,36% (50)	25,5% (52)
3. За емоційним забарвленням: -стилістично-нейтральні	57,43% (116)	61% (132)	54,3% (116)	55,7% (118)
-стилістично забарвлені:				
а) образно-художня	42,57% (86)	39% (86)	45,7% (98)	44,3% (94)
б) розмовна	34,65% (70)	33% (72)	28% (60)	29,24% (62)
в) просторічна	3,9% (8)	11,92% (26)	23,36% (50)	22,6% (48)
д) діалектизми			0,93% (2)	
ж) неологізми				
з) історизми	4,95% (10)			
к) термінологія				
л) зневажлива	1,98% (4)	11,92% (26)	3,74% (8)	7,54% (16)
м) лайлива	7,92% (16)	2,75% (6)	7,48% (16)	0,94% (2)

Таблиця 3.20

Порівняльна характеристика вживання лексики в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga» на позначення концепту ЧОЛОВІК

розподіл лексики	автор, перекладач	Дж. Голсуорсі (178)	Ю. Шльосер (192)	О. Терех (176)	Н. Волжина, М. Лоріє, М. Богословская-Боброва (182)
1. За походженням:					
-активного вжитку		100% (178)	98,95% (190)	100% (176)	97,8% (178)
-застарілі		0% (0)	1,05% (2)	0%	2,2% (4)
2. За активністю вживання:					
-загальноновживані		91,1% (162)	82,3% (158)	75% (132)	74,7% (136)
-не загальноновживані		8,9% (16)	17,7% (34)	25% (44)	25,3% (46)
3. За емоційним забарвленням:					
-стилістично-нейтральні		64,05% (98)	65,6% (126)	55,7% (98)	46% (84)
-стилістично забарвлені:					
а) образно-художня		35,95% (64)	34,4% (66)	44,3% (78)	54% (98)
б) розмовна		32,58% (58)	22,9% (44)	37,5% (66)	45% (82)
в) просторічна		5,61% (10)	9,4% (18)	22,7% (40)	21,97% (40)
д) діалектизми					
ж) неологізми					
з) історизми					
к) термінологія					
л) зневажлива		3,4%(6)	6,25% (12)	1,1% (2)	7,69% (14)
м) лайлива, знижена		1,1% (2)	2% (4)	1,1% (2)	2,2% (4)

Таблиця 3.21

Реалізація концепту ЖІНКА в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		засоби образності, система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація	словосполучення	
текст						
М.Мітчел 52,3%/ 47,7% (436)	11% (48)	10,55% (26)	3,67% (16)	0,46% (2)	25,6% (112)	47,7% (212)
М.Бехайм-Шварцбах 49,5%/50% (416)	8,65% (36)	13,5% (56)	4,33% (18)		24% (96)	50,5% (210)
Р.Доценко 55,3%/44,7% (474)	11,8% (56)	9,7% (46)	5,5% (26)	1,26% (6)	26,6% (126)	44,7% (214)
Т.Озерська та Т.Кудрявцева 51,5%/48,5% (466)	11,58% (54)	9,87% (46)	3,86% (18)	1,71% (8)	24% (114)	48,5% (226)

Таблиця 3.22

Реалізація концепту ЖІНКА в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми				прийоми профілізації	
	лексичні			синтаксичні		засоби образності, система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація		
текст						
Дж.Голсуорсі 64,5%/35,5% (428)	12,15% (52)	7,48% (32)	1,9% (8)	0	43% (184)	35,5% (152)
Ю.Шльосер 52,26%/37,74% (424)	12,26% (52)	7,55% (32)	1,89% (8)	0	40,57% (172)	37,74% (120)
О.Терех 65,74%/34,26% (432)	8,33% (36)	6,48% (28)	5,56% (24)	0	45,37% (196)	34,26% (148)
Н. Волжина, М.Лоріс, М. Богословська- Боброва 65,18%/34,82% (448)	14,28% (64)	4,46% (20)	4,46% (20)	0,89% (4)	32,14% (144)	34,82% (156)

Таблиця 3.23

Реалізація концепту ЧОЛОВІК в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми					прийоми профілізації
	лексичні				синтаксичні	
	текст	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація	словосполучення
М. Мітчел 59,41%/40,59% (202)	15,84% (32)	5,94% (12)	1,98% (4)	0,99% (2)	34,65% (70)	40,59% (82)
М. Бехайм-Шварцбах 67%/33% (218)	17,43% (38)	16,51% (36)	1,83% (4)	0	31,19% (68)	33% (72)
Р. Доценко 82%/28% (214)	16,8% (36)	9,35% (20)	2,8% (6)	0,93% (2)	42% (90)	28% (60)
Т. Озерська та Т. Кудрявцева 71,8%/29,2% (212)	18,87% (40)	11,3% (24)	2,83% (6)	4,71% (10)	39,6% (90)	29,2% (62)

Таблиця 3.24

Реалізація концепту **ЧОЛОВІК** в оригіналі та перекладах роману Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»

семіотична реалізація	парадигматичні прийоми					прийоми профілізації	
	лексичні				синтаксичні		засоби образності, система тропів
	прототипове ім'я	ад'єктивізація	вербалізація	адвербіалізація			
Дж. Голсуорсі 67,42%/32,58% (178)	15,7% (28)	6,74% (12)	0	0	39,32% (70)	32,58% (58)	
Ю. Шльоссер 65,6%/ 34,4% (192)	15,6% (30)	3,12% (6)	0	0	46,9% (90)	34,4% (66)	
О. Терех 55,7%/44,3% (176)	13,64% (24)	44,55% (8)	0	0	37,5% (66)	44,3% (78)	
Н. Волжина, М. Лоріє, М. Богословська- Боброва 46,16%/53,84% (182)	15,38% (28)	4,4% (8)	1,09% (2)	1,09% (2)	24,17% (44)	53,84% (98)	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Теоретичні джерела

1. Абрамова Ю. В. Отражение культурных концептов «мужчина» и «женщина» в британских пословицах / Ю. В. Абрамова // Нова філологія. – 2003. – №2 (17). – С. 80 – 87.
2. Агеєва В. П. Гендерна літературна теорія і критика / В. П. Агеєва // Основи теорії гендеру : навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 426 – 446.
3. Агеєва В. Жіночий простір. Феміністичний дискурс українського модернізму / Віра Агеєва. – К.: Факт, 2003. – 320 с.
4. Агеєва В. П. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації / Віра Петрівна Агеєва. – К.: Либідь, 1999. – 262 с.
5. Агеєва В. П. Українська гендерна культурологія / В. П. Агеєва // Основи теорії гендеру : навчальний посібник. – К.: К.І.С., 2004. – С. 446 – 456.
6. Алешина Ю. Е. Проблемы усвоения ролей мужчины и женщины / Ю. Е. Алешина, А. С. Волович // Вопросы психологии. – 1991. – №4. – С. 74-82. – Режим доступу до журн. : <http://www.voppsy.ru/issues/1991/914/914074.htm>.
7. Анищенко А. В. О гендерных особенностях реализации эмоциональных реакций / А. В. Анищенко // Материалы Третьей международной конференции «Гендер : язык, культура, коммуникация». – М.: МГЛУ, 2003. – С. 18 – 19. – Режим доступу : <http://www.linguanet.ru/stdcnt/gender/tez.pdf>.
8. Антинескул О. Л. Гендер как параметр текстообразования: дис. кандидата филол. наук : 10.02.19 / Антинескул Ольга Леонидовна. – Пермь, 2000. – 222 с.

9. Антинескул О. Л. Прагматический аспект анализа гендерной дифференциации в художественном тексте / О. Л. Антинескул // Изменяющийся языковой мир : материалы международной научной конференции (Пермь, ноябрь, 2001) / Пермский госуниверситет. – Пермь: Пермский госуниверситет, 2001. – Режим доступа до журн. : <http://language.psu.ru/bin/view.cgi?art=0005&lang=rus>.

10. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика : Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1995. – С. 21 – 71.

11. Аскольдов С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов // Русская словесность : антология / Под общ. ред. В.П. Нерознака. – М.: Академия, 1997. – С. 267 – 279.

12. Бабушкин А. П. Перевод художественного произведения как культурная адаптация картины мира / А. П. Бабушкин, М.Т.Жукова // Язык, коммуникация и социальная среда. – Выпуск 1. – Воронеж: ВГУ, 2001. – Режим доступа до журн. : <http://tpl1999.narod.ru/WebLSE2001/BabZhukLSE2001.htm>.

13. Бакушева Е. М. Социолингвистический анализ речевого поведения мужчины и женщины (на материале французского языка) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / Е. М. Бакушева. – Москва, 1995. – 16 с.

14. Баран Я. А. Фразеологія : знакові величини: [навч. посіб. для студ. фак. ін. мов.] / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус, І. М. Зимомря. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.

15. Бархударов Л. С. Язык и перевод (вопросы общей и частной теории перевода) / Л. С. Бархударов. – М.: Междунар. отношения, 1975. – 240 с.

16. Белова А. Д. Комуникативні стратегії і тактики: проблеми систематики / А. Д. Белова // Мовні і концептуальні картини світу. – К., 2004. – Вип. 10. – С. 11 – 15.

17. Бело́ва А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці / А. Д. Бело́ва // Вісник КУ. Іноземна Філологія. – 2002. – Випуск 32-33. – С. 11 – 14.

18. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови : когнітивний і гендерний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Бессонова. – К., 2003. — 39 с.

19. Бехта І. А. Художньо-естетичні концепти англійського літературно-художнього твору модернізму / І. А. Бехта // Науковий вісник Волинського державного університету. Серія Філологічні науки. – Суми: Видавництво СумДУ, 2007. – №4. – С. 308 – 311. – Режим доступу до журн. : [http://visnyk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/1\(102_1\)/21_Behta.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/1(102_1)/21_Behta.pdf).

20. Бідна Т. О. Відтворення біологічної метафори статі (на матеріалі чоловічих характерів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 89 (1). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – Ч. 5. – С. 126 – 129.

21. Бідна Т. О. Відтворення евфемізмів на позначення концепту «Жінка» у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» (гендерний аспект) / Т. Бідна // Мовні і концептуальні картини світу : збірник наукових праць. – Випуск 26. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – Ч. 1. – С. 74 – 79.

22. Бідна Т. О. Відтворення мовних одиниць на позначення гніву (на матеріалі жіночих та чоловічих характерів героїв з роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія №9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 3 : збірник наукових праць / за ред. А. В. Корольової. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 140 – 144.

23. Бідна Т. О. Відтворення мовних одиниць на позначення гніву (на матеріалі жіночих характерів у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 81 (4). – Серія :

Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – Ч. 4. – С. 233 – 238.

24. Бідна Т. О. Гендерні стереотипи та способи імітації жіночого мовлення в художньому тексті / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 73 (2). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. – Ч. 2. – С. 86 – 92.

25. Бідна Т. О. Дієслівне поле концепту жінка в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone With The Wind» / Т. О. Бідна // Наукові записки. Випуск 75 (5). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Ч. 5. – С. 101 – 106.

26. Бідна Т. О. Лексичні особливості вторинних текстів (на матеріалі перекладів романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga») / Т. О. Бідна // Наукові записки. – Випуск 95 (1). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Ч. 1. – С. 472 – 475.

27. Бідна Т. О. Мотиви античного міфу про Антея в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О. Бідна. – Львів. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/inomov.new/Foreign_Philology/Foreign_Philology/Foreign_Philology_122/articles/26bidna.pdf

28. Бідна Т. О. Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концепту ЧОЛОВІК у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» німецькою та українською мовами / Т. О. Бідна // Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць. – Випуск 24. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – Ч. 1. – С. 57 – 63.

29. Бідна Т. О. Особливості відтворення мовних одиниць на позначення ідеалу концепту ЖІНКА у перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» німецькою та українською мовами / Т. О. Бідна // Вісник

Київського національного лінгвістичного університету. – Серія : Міжмовна та міжкультурна комунікація. — К, 2011. – Том 1. – С. 148 – 161.

30. Бідна Т. О. Представлення інтелектуальних якостей жінки в оригіналі та перекладах роману М. Мітчел «Gone with the Wind» / Т. О Бідна // «Актуальні проблеми германської філології»: Матеріали III Міжнародної наукової конференції, присвяченої 70-річчю від дня народження професора, доктора філологічних наук Левицького В. В. (10-12 квітня 2008 року). – Чернівці: Книги – XXI, 2008. – С. 47 – 51.

31. Бідна Т. О. Прояви мовної особистості перекладача при відтворенні тропеїчних засобів / Т. О. Бідна // Науковий вісник Херсонського державного університету : Серія «Лінгвістика». – Херсон, 2009. – Випуск 10. – С. 337 – 342.

32. Білоус О. М. Система понять процесу художнього перекладу / О. М. Білоус // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2006. – № 67. – С. 185 – 189.

33. Білоус О. М. Теорія перекладу (курс лекцій) : навч. посіб. / О. М. Білоус. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – 116 с.

34. Блох М. Я. Теоретическая грамматика английского языка : [учебн. для студентов филол. фак. ун-тов и фак. англ. яз. педвузов] / Марк Яковлевич Блох. – М.: Высш. школа, 1983. – С. 53 – 57.

35. Бовуар де С. Друга стаття / Сімона де Бовуар. – К.: Основи, 1994. – Т 1. – С. 48 – 73.

36. Бондаренко Є. В. Картина світу і дискурс : реалізація дуальної природи людини // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / Є. В. Бондаренко. – Харків: Константа, 2005. – С. 36 – 64.

37. Бондаренко О. С. Концепти «чоловік» і «жінка» в українській та англійській мовних картинах світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно історичне та типологічне мовознавство» / О. С. Бондаренко. – Донецьк, 2005. – 19 с.

38. Борисенко Н. Д. Гендерний аспект репрезентації персонажного мовлення в англійських драматичних творах к. ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. Д. Борисенко. – К., 2003. – 20 с.

39. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту страх : лінгвокогнітивних аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. О. Борисов. – Донецьк, 2005. – 21 с.

40. Борисова Т. С. Лінгвостилістичні засоби створення образу стереотипного персонажа (на матеріалі англійської пригодницької прози ХІХ – ХХ ст.) 2002 года : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. С. Борисова. — Одеса, 2002. — 20 с.

41. Брудный А. А. К анализу процесса понимания текста / А. А. Брудный // Знак и общение. – Фрунзе: Илим, 1974. – С. 3 – 6.

42. Булатецька Л. І. Теорія і теоризація у лінгвістиці : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Л. І. Булатецька. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 176 с.

43. Бурукина О. А. Гендер в переводе : проблема трансформации менталитета / О. А. Бурукина // Гендерные исследования в гуманитарных науках : современные подходы : материалы международной научной конференции, (Иваново, 15-16 сентября 2000 г.). – Иваново, 2000. – Т. 3. – С. 63 – 72.

44. Бурукина О. А. Гендерный аспект перевода / О. А. Бурукина // Гендер как интрига познания : сб. статей / сост. А. В. Кирилина. – М.: «Рудомино», 2000. – С. 99 – 107.

45. Бурукина О. А. Личность переводчика в контексте гендерных исследований / О. А. Бурукина // доклады Первой международной конференции «Гендер : язык, культура, коммуникация», 25-26 ноября 1999 года = Papers of the First International Conference «Gender : Language, Culture, Communication»,

25-26 November 1999 / И.И. Халеева и др. (ред.) ; Московский государственный лингвистический ун-т. – М. : МГЛУ, 2001. – С. 25 – 26.

46. Бурукина О. А. Феминность русского языка и культуры / О. А. Бурукина // Язык, сознание, коммуникация : сб. статей / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М.: МАКС-Пресс, 2000. – Вып. 14. – С. 84 – 88.

47. Вандышева А. В. Гендерно ориентированная лексика в языковой картине мира (на материале английского, русского и немецкого языков) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка», спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / А. В. Вандышева. – Ростов-на-Дону, 2007. – 25 с. – Режим доступа :

<http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/301798.html>.

48. Вандышева А. В. Проблемы межъязыковой передачи лексики с различной гендерной маркировкой / А. В. Вандышева // Материалы VII международной конференции. – Кемерово, 2008. – Режим доступа до журналу : http://conference.kemsu.ru/conf/niobel2008/sect/index.htm.en?sec_id=928.

49. Вандышева А. В. Современное состояние гендерных исследований в российском языкознании / А. В. Вандышева // Вестник Ставропольского государственного университета. – Ставрополь, 2007. – С. 88 – 92. – Режим доступа до журналу : <http://vestnik.stavsu.ru/52-2007/16.pdf>.

50. Ванников Ю. В. Проблемы адекватности перевода. Типы адекватности, виды перевода и переводческой деятельности / Ю. В. Ванников // Текст и перевод / В. Н. Комиссаров, Л. А. Черняховская, Л. К. Латышев и др. – М.: Наука, 1988. – С. 34 – 40.

51. Введение в гендерные исследования : учебн. пособие для студ. вузов / И. В. Костикова, А. В. Митрофанова, Ю. В. Градскова и др.; И. В. Костикова (общ. ред.) ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – 2. изд., перераб. и доп. – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 256 с.

52. Вежбицкая А. Прототипы и инварианты / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. – М., 1996. – С. 201 – 231. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics1/wierzbicka-96a.htm>.
53. Вежбицкая А. Семантика, культура и познание : общечеловеческие понятия в культуроспецифичных контекстах / А. Вежбицкая // THESIS, 1993, вып. 3. – С. 185 – 206. – Режим доступа : <http://philologos.narod.ru/ling/wierz.htm>.
54. Великих О. Ю. Инвентарь семантического поля «Female» / О. Ю. Великих // Концептуальная картина мира и интерпретативное поле текста с позиции лингвистики, журналистики и коммуникативистики : сб. материалов Всерос. науч.-практ. конф., 20-23 июня 1999г. / А. А Стриженко (ред); Алтайский гос. технический ун-т им. И. И. Ползунова. – Барнаул: Издательство АлтГТУ, 2000. – С. 110 – 117.
55. Верещагин Е. М. Лингвострановедческая теория слова / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Рус. яз., 1980. – 320 с.
56. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / Венедикт Степанович Виноградов. – М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
57. Виноградов В. В. О теории художественной речи : учеб. пособие для филол. специальностей ун-тов и пед. ин-тов / Венедикт Степанович Виноградов. – М.: Высш. школа, 1971. – 240 с.
58. Виноградов В. В. О языке художественной прозы / Венедикт Степанович Виноградов // Избр. тр. [послел. А. П. Чудакова ; коммент. Е. В. Душечкиной и др.]. – М.: Наука, 1980. – 360 с.
59. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Международные отношения, 1980. – 342 с.
60. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1. – С. 64 – 72.

61. Воронина О. А. Теоретико-методологические основы гендерных исследований / О. А. Воронина // Теория и методология гендерных исследований : курс лекций / под общ. ред. О. А. Ворониной. – М.: МЦГИ – МВШСЭН – МФФ, 2001. – С. 13 – 106.
62. Гаврись В. І. Сталі сполучення слів у сучасній німецькій мові (Походження та вживання) / Володимир Іванович Гаврись // відп. ред. Б. П. Найдов. – К.: Рад. школа, 1971. – 247 с.
63. Гайсина Р. М. Концепты МУЖЧИНА и ЖЕНЩИНА в аспекте словообразования : диахронно-сопоставительный анализ / Р. М. Гайсина, Л. А. Линник // Русская языковая картина мира. – М, 2002. – №6. – С. 479 – 480.
64. Гак В. Г. Сопоставительная типология французского и русского языков : учебное пособие для студентов по специальности «Иностранные языки» / Владимир Григорьевич Гак. – М.: Просвещение, 1989. – С. 27 – 81.
65. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови) / Микола Васильович Гамзюк // Київський держ. лінгвістичний ун-т. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. – 255 с.
66. Гендер как интрига познания : сб. статей / Сост. А. В. Кирилина; Московский гос. лингвистический ун-т. Лаборатория гендерных исследований. – М.: Рудомино, 2000. – 191 с.
67. Гендер : реалії та перспективи в українському суспільстві : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 11-13 грудня, 2003 р.). – К.: ПЦ «Фоліант», 2003. – 300 с.
68. Гендерний розвиток у суспільстві : (конспекти лекцій). – 2-е вид. – К.: ПЦ «Фоліант», 2005. – 351 с.
69. Гладуш Н. Ф. Прагматика перекладу : навч. посібник / Н. Ф. Гладуш. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2007. – 104 с.
70. Горошко Е. И. Особенности мужского и женского речевого поведения (психолингвистический анализ) : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.02 / Елена Игоревна Горошко. – М., 1996. – 158 с.

71. Горошко Е. И. Функциональная асимметрия мозга, язык, пол : Аналитический обзор / Елена Игоревна Горошко // РАН. Институт языкознания, Харьковский национальный экономический ун-т. – М. ; Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 280 с.
72. Горошко Е. И. Языковое сознание : гендерная парадигма / Елена Игоревна Горошко // РАН. Институт языкознания. – М. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2003. – 437 с.
73. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі : автореф. дис. д-ра філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / А. Г. Гудманян. – К., 2000. – 40 с.
74. Гудманян А. Г. Вступ до перекладознавства: Конспект лекцій / А. Г. Гудманян, Г. І. Сидорук. – Ч. 1. – К.: НАУ, 2005. – 95 с.
75. Гудманян А. Г. Вступ до перекладознавства = Basics of Translation Theory: Конспект лекцій / Гудманян А. Г., Сидорук Г. І. – Ч. 2. – К.: НАУ, 2007. – 116 с.
76. Демецька В. Міжкультурні проблеми сприйняття та перекладу політичних лінгвоконцептів / В. Демецька // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 4 ч. – 2009. – Випуск 81 (4). – С. 89 – 92.
77. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / В. В. Демецька. – Київ, 2008. – 36 с.
78. Демецька В. В. Теорія адаптації : крос-культурні та перекладознавчі проблеми : монографія / В. В. Демецька. – Херсон: МЧП «Норд», 2006. – 378 с.
79. Дмитрієва М. Чи є чесна жінка чесною людиною / М. Дмитрієва // Гендер і культура : зб. ст. / під ред. В. Агеєвої, С. Оксамитної. – К.: Факт, 2001. – С. 185 – 91.
80. Дорош О. О. Лінгвокогнітивний і комунікативний аспекти авторського жіночого мовлення в романах Маргеріт Дюрас : автореф. дис. на

здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.05 «Романські мови» / О. О. Дорош. – К., 2006. – 20 с.

81. Дудоладова О. В. Динаміка мовної репрезентації гендера в англійському публіцистичному дискурсі (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. супеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Дудоладова. – Харків, 2003. – 20 с.

82. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов / С.А. Жаботинская // Вісник Черкаського ун-та. Сер. Філолог. науки. – Черкаси, 1999. – Вип. 11. – С. 12 – 25.

83. Запольських С. П. Концепт «козацтво» в історичному дискурсі : перекладознавчий аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Світлана Павлівна Запольських. – Запоріжжя, 2004. – 186 с.

84. Засекіна Л. В. Вступ до психолінгвістики / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2002. – 168 с.

85. Засекін С. В. Психолінгвістичні аспекти перекладу : навчальний посібник / Сергій Васильович Засекін. – Луцьк: ВІЕМ, 2006. – 144 с.

86. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад / Роксолана Петрівна Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. – 213 с.

87. Іванченко С. Багатовимірна модель гендера / С. Іванченко // Соціальна психологія, 2007. – №4. – С. 157 – 173.

88. Івасюк О. Я. Сучасне українське перекладознавство на шляху до філологічної інтердисциплінарності / О. Я. Івасюк // Актуальні проблеми германської філології. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – С. 117 – 118.

89. Іващенко В. Л. Компоненти змістової структури концепту як одиниці етнокультури / В. Л. Іващенко // Українська мова, 2004. – №4. – С. 18 – 19.

90. Іващенко О. В. Гендерна наукова перспектива : від світогляду до політики / О. В. Іващенко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6. – С. 78 – 92.

91. Іллічевський А. «Сага про Форсайтів» та її автор : вступна стаття / Анатолій Іллічевський // Голсуорсі Дж. Сага про Форсайтів : трилогія; [пер. з англ. О.Тереха] / Джон Голсуорсі . – К.: Вища школа, 1982. – 880 с. – Режим доступу до статті :

<http://lib.rus.ec/b/205410/read>.

92. Ильина Е. Ю. Социокультурное пространство текста и его измерение / Е. Ю. Ильина // Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : Сб. науч. тр. / В.И. Карасик (отв. ред.); Волгоградский государственный педагогический университет Научно-исследовательская лаборатория «Язык и личность». – Волгоград: Перемена, 1999. – С. 57 – 65.

93. Кагановська О. М. Когнітивний аспект проблеми «градації» текстових концептів (на матеріалі сучасної французької прози) / О. М. Кагановська // Вісник Запорізького державного університету. – Серія Романо-германська філологія. – Запоріжжя: ЗДУ, 2000. – №1. – С. 55 – 63.

94. Кагановська О. М. Проблема інтерпретації текстових концептів у художньому прозаїчному творі / О. М. Кагановська // Наукове видання «Мова і культура». – Серія : Філологія (мова і художня творчість). – Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2001. – Випуск 3, Т. IV. – С. 114 – 121.

95. Кагановська О. М. Синтаксичний аспект розгортання текстових концептів французьких романів середини ХХ сторіччя / О. М. Кагановська // Проблеми перекладу та іншомовної комунікації. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – Серія : Романо-германська філологія. – Харків: Константа, 2003. – № 611. – С. 80 – 84.

96. Казакова Т. А. Практические основы перевода : English-Russian / Т. А. Казакова. – Санкт-Петербург: СПб: «Издательство Союз», 2001. – С. 237 – 256. – Серія : «Изучаем иностранные языки».

97. Кальниченко О. А. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: Хрестоматія вибраних праць з перекладознавства до курсу «Історія перекладу» для студентів, що навчаються за спеціальністю

«Переклад» / О. А. Кальниченко, Ю. Ю. Полякова // Укладачі Л. Черноватий, В. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2011. – 504 с.

98. Кам'янець А. Інтертекстуальна іронія і переклад [Текст] : монографія / А. Кам'янець, Т. Некряч. – К.: Вадим Карпенко, 2010. – 176 с.

99. Карабан В. І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) : навч. посіб. / В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна; В. І. Карабан (ред.). – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 208 с. – (Dictum Factum. Translation Course).

100. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову = Theory and Practice of Translation from Ukrainian into English : Посібник-довідник : навч. посіб. зі спец. «Переклад» / В. Карабан, Д. Мейс. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 608 с. – (Dictum Factum. Translation Course).

101. Карасик В. И. Языковой круг : личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – М.: Гнозис, 2002. – 477 с.

102. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов // Отв. ред. Д.Н. Шмелев. – М. : Наука, 1987.– 261 с.

103. Кирилина А. В. Возможности гендерного подхода в антропоориентированном изучении языка и коммуникации / А. В. Кирилина // Летняя школа «Общество и гендер». – Рязань, 2003. – Режим доступа до журналу : <http://www.gender.cent.ryazan/kirilina1.htm>.

104. Кирилина А. В. Гендер : лингвистические аспекты : монография / Алла Викторовна Кирилина. – М.: Изд-во института социологии РАН, 1999. – 180 с.

105. Кирилина А. В. Гендерные исследования в зарубежной и российской лингвистике (философский и методологический аспекты) / А. В. Кирилина // ОНС. – 2000. – № 4. – С. 138 – 143.

106. Кирилина А. Лингвистические гендерные исследования / А. Кирилина, М. Томская // Отечественные записки. – 2005. – №2 (22). – Режим доступа до журналу :

<http://www.strana-oz.ru/?numid=23&article=1038>.

107. Кирилина А. В. Лингвистическая гендерология / Алла Викторовна Кирилина // Словарь гендерных терминов / под ред. А.А. Денисовой. – М.: Информация – XXI век, 2002. – С. 138 – 140.

108. Кирилина А. В. МУЖЕСТВЕННОСТЬ и ЖЕНСТВЕННОСТЬ как культурные концепты / А. В. Кирилина // Методологические проблемы когнитивной лингвистики. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2001. – С. 141 – 148.

109. Кирилина А. В. О применении понятия гендер в русскоязычном лингвистическом описании / А. В. Кирилина // Гендерные исследования в лингвистике. – Симферополь: ДОЛЯ, 2004. – 150 с. – Режим доступа до журн. : http://www.a-z.ru/women_cd1/html/filologich_nauki_3.htm.

110. Кирилина А. В. Русская фразеология с точки зрения гендерной лингвистики / А. В. Кирилина // Гендерные отношения в России : история, современное состояние, перспективы : материалы междунар. конф. (Иваново, 27-28 мая 1999 г.). – Иваново, 1999. – С. 70 – 73.

111. Кисельова А. Л. Концепт ЖІНОЧНІСТЬ у Вікторіанській лінгвокультурі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. Л. Кисельова. – К., 2007. – 22 с.

112. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.

113. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.

114. Кісь О. Етнічні гендерні стереотипи та джерела їх конструювання / О. Кісь // Український жіночий рух: здобутки і проблеми : зб.

наук. праць. – Вип. перший. – Дрогобич: Коло, 2002. – С. 26 – 43. – Режим доступу до журн. :

http://linguistics.kava.kiev.ua/publications/2005/04/22/etnichni_genderni_st_44.html.

115. Ковганюк Степан. Практика перекладу (З досвіду перекладача) / С. Ковганюк. – К.: Дніпро, 1968. – 276 с.

116. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. – 314 с.

117. Козачишина О. Л. Лінгвістичні прояви гендерних характеристик англomовних художніх текстів (на матеріалі американської прози ХХ сторіччя) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Козачишина. – К., 2003. – 20 с.

118. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії) : монографія / Лада Володимирівна Коломієць. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 522 с.

119. Коломієць Л. В. Поетичні твори Т. С. Еліота «The Love Song of J. Alfred Prufrock» та «The Waste Land» у перекладах Остапа Тарнавського (в зіставленні з іншими українськими та російськими перекладами) / Лада Володимирівна Коломієць. – Черкаси: ЧДТУ, 2007. – 88 с.

120. Коптілов В. В. Першотвір і переклад [Проблеми сучасного українського художнього перекладу]. Роздуми і спостереження / Віктор Коптілов. – К.: Дніпро, 1972. – 215 с.

121. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : навчальний посібник / Віктор Коптілов. – К.: Юніверс, 2003. – 279 с.

122. Королёва Т. М. Обучение будущих переводчиков гендерным аспектам фонетики / Т. М. Королева, В. И. Могильский // Наука і світ. – 2009. – №3. – С. 105 – 107. – Режим доступу :

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2009_3/metod/korol.htm.

123. Королёва Т. М. Фонетика эмоциональной речи / Т. М. Королёва, В. И. Могилевский, А. В. Сивоконь. – Режим доступа :

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Philology.Linguistics/2010_125/125-7.pdf

123. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : підручник / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2001. – 448 с.

124. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства: підручник / М. П. Кочерган. – К.: Видавничий центр «Академія», 2006. – 424 с.

125. Красильникова В. Г. Речевые проявления личности переводчика в тексте перевода / В. Г. Красильникова // Журнал «Текстология.ru». – Режим доступа :

<http://www.textology.ru/article.aspx?aId=99>.

126. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в осознании мира: [монография] / Е. С. Кубрякова. – М.: Язык славянской культуры, 2004. – 555 с.

127. Кубрякова Е. С. К проблеме ментальных репрезентаций / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков // Вопросы когнитивной лингвистики. – М.: Институт языкознания; Тамбов: Тамбовский гос. университет им. Г. Р. Державина, 2007. – № 4. – С.8–16. – Режим доступа:

<http://www.infolex.ru/Promere.htm>.

128. Кундзіч О. Слово і образ. Літературно-критичні статті / О. Кундзіч. – К.: Рад. письменник, 1966. – 330 с.

129. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту : підручник для студ. старших курсів філолог. спец./ В. А. Кухаренко. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 261 с.

130. Лавриненко Н. Гендерні (соціостатеві) ролі та нерівність / Н. Лавриненко // Слово і час. – К., 1997. – №2. – С. 72 – 78.

131. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи: Что категории языка говорят о мышлении / Дж. Лакофф // М.: Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.

132. Лакофф Р. Язык и место женщины // Гендерные исследования в лингвистике : материалы к спецсеминару и для самостоятельной работы / сост. Е. И. Семиколенова, А. Г. Шилина. – Симферополь: Доля, 2004. – 184 с. – С. 42 – 55.
133. Левицкий В. В. Семасиология : монография / Виктор Васильевич Левицкий. – Винница: НОВА КНИГА. – 512 с.
134. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система / О. Левченко // Вісник Нац. ун-ту «Львів.політ.», 2003. – № 490. – Режим доступу до журналу :
http://www.lp.edu.ua/tc.terminology/TK_Wisnyk490/TK_wisnyk490_lewchenko.htm.
135. Лингвистика конструкций / Отв. ред. Е. В. Рахилина. – М.: «Издательский центр «Азбуковник», 2010. — 584 с. – Режим доступу:
http://rakhilina.ru/files/Rakhilina_Lingconst_1.pdf
136. Лингвокультурный концепт : типология и области бытования : [монография] / ВолГУ; под общ. ред. проф. С. Г. Воркачева. – Волгоград: ВолГУ, 2007. – 400 с.
137. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс; пер. с англ. В. Гаврилов [и др.]. — М.: СПб., 1997. — 684 с.
138. Малишевская Д. Базовые концепты культуры в свете гендерного подхода (на примере оппозиции «Мужчина / Женщина») / Д. Малишевская // Фразеология в контексте культуры / Под редакцией В. Н. Телия – М.: Языки русской культуры, 1999. – С. 180 – 186.
139. Мартинюк А. П. Дискурсивний інструментарій аналізу англomовної реклами / А. П. Мартинюк // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи. – Режим доступу до журн. :
http://www.nbuv.gov.ua/portal//Soc_Gum/Lingv/2009_3/Martyniuk%20159-167.pdf.

140. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі / Алла Петрівна Мартинюк // Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2004. – 292 с.

141. Мартинюк А. П. Регулятивна функція гендерно маркованих одиниць мови (на матеріалі сучасного англомовного публіцистичного дискурсу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. П. Мартинюк. – К., 2006. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/p-2/5522.html>.

142. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособие / Валентина Авраамовна Маслова. – 2-е изд. – М.: ТетраСистемс, 2005. – 256 с.

143. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Валентина Авраамовна Маслова. – М.: Издательский центр Академия, 2001. – 208 с.

144. Матье Н.-К. Він – культура, вона – натура? / Ніколь-Кльод Матье [пер. с франц. О. Кісь] // Незалежний культурологічний часопис «І». – № 17 «Гендерні студії». – Львів, 2000. – С. 4 – 20.

145. Мацумото Д. Психология и культура / Д. Мацумото; [пер. с англ. Т. Гутман]; А. С. Кармин (науч. ред. пер.); Дэвид Мацумото (ред.) – СПб. и др. : Питер, 2003. – 717 с. – (Серия «Мастера психологии»). – С. 316 – 346.

146. Мойсова О. Б. Гендерные особенности интерпретации художественного текста в сравнительно-сопоставительном аспекте (на материале переводов романа Р. Баха «Чайка Джонатан Ливингстон» на русский и немецкий языки): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка», спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / О. Б. Мойсова. – Ростов-на-Дону, 2009. – 20 с. – Режим доступу : http://www.dissers.info/abstract_391165.html.

147. Науменко А. Перевод как дидактика и как наука, или перевод лингвистический и концептуальный / А. Науменко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 4 ч. – 2009. – Випуск 81 (4). – С. 102 – 109.

148. Некряч Т. Хто закохався у щасливого принца, або як спритного злодія підвела граматика (труднощі відтворення граматичного роду в англо-українському художньому перекладі) / Т. Некряч // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 2 ч. – 2011. – Випуск 95 (1). – С. 417 – 423.

149. Некряч Т. Є. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів : навч. посіб. для студ. перекл. фак. вищ. навч. закл. / Т. Є. Некряч, Ю. П. Чала. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 200 с.

150. Огуй О. Гра слів чи каламбур (проблеми цілісного перекладу) / О. Огуй // Наукові записки. Випуск 75 (5). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – Ч. 5. – С. 19 – 22.

151. Оксамитна С. М. Гендерні ролі та стереотипи / С. М. Оксамитна / Основи теорії гендеру : навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 157 – 182.

152. Олексійчук Ю. Гендерні особливості перекладу синтаксичних структур : психолінгвістичний аспект / Ю. Олексійчук // Науковий блог НаУ «Острозька Академія». – 6 квітня, 2009. – Режим доступу : <http://naub.org.ua/?p=186>.

153. О. М. Фінкель – забутий теоретик українського перекладознавства: Збірка вибраних праць / [Л. М. Черноватий, В. І. Карабан, В. О. Подміногін та ін.]. – Вінниця: Нова Книга, 2007. – 439 с.

154. Охотникова С. Гендерные исследования в литературоведении : проблемы гендерной поэтики / Светлана Охотникова // Гендерные исследования и гендерное образование в высшей школе. – Ч. 2. – Иваново, 2002. – Режим доступу до журн. : <http://nachali.narod.ru/tez.pdf>.

155. Побережная О. Ю. Гендерное своеобразие речевой деятельности русской языковой личности : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.02 / Ольга Юрьевна Побережная. – Одесса, 2010. – 247 с.

156. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : монографія / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.

157. Раевская К. В. О подвижности «неподвижных персонажей» и неподвижности «подвижных». Сюжетное развертывание образа в романной трилогии Джона Голсуорси «Сага о Форсайтах» [Текст] / К. В. Раевская / Вестник Самарской гуманитарной академии. Серия Философия. Филология. – Самара : НОУ ВПО «Самарская гуманитарная академия», 2007. – №2. – С. 246 – 255. – Режим доступа : <http://www.phil63.ru/files/021%20vest-207.pdf>

158. Раевская К. В. Система персонажей в романизованной сатире («Сага о Форсайтах» Джона Голсуорси) [Текст] / К. В. Раевская / Вестник Самарского государственного университета. – Самара: Изд-во «Самарский университет», 2008. – №1(60). – С. 131 – 137. – Режим доступа : <http://vestnik-samgu.samsu.ru/gum/2008web1/litr/200810306.pdf>.

159. Рильський М. Т. Зібрання творів: У 20 т. / Редкол.: Л. М. Новиченко (голова) та ін. – Київ: Наук. думка, 1983 – 1987.

Т. 16. Фольклористика. Теорія перекладу, мовознавство / Упоряд. та приміт. Г. М. Колесницька та ін.; Ред. тому: О. І. Дей, В. М. Русанівський. – 1987. – 600 с.: іл.

160. Рудяков Н. А. Стилистический анализ художественного произведения : монография / Н. А. Рудяков. – Киев: Вища школа, 1977. – 136 с.

161. Сбитнев А. П. Гендер как фактор влияния на лексико-семантические замены в переводе / А. П. Сбитнев // Язык, коммуникация и социальная среда. – Воронеж: ВГУ, 2006. – Выпуск 4. – Режим доступа до журн. : <http://tp11999.narod.ru/WEBLSE2006/SbitnevLSE2006.htm>.

162. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 712 с.

163. Сизова О. Ф. Гендерні особливості перекладу в аспекті конфлікту «духовного / тілесного» у драмі лесі Українки «Лісова пісня» / О. Ф. Сизова // Мова і кльтура : наковий щорічний журнал. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. IV. Міжкультурна комунікація. Теорія і практика перекладу. – С. 252 – 263.

164. Сизова О. Ф. Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу (на матеріалі англословних перекладів з української) : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.16 / Олександра Федорівна Сизова. — К., 2007. — 242 с.

165. Сизова О. Формування гендерного напрямку досліджень в сучасному перекладознавстві / О. Сизова // Гендерна лінгвістика : Київський міський семінар із гендерної лінгвістики. – Режим доступу до журн. : http://linguist.de.co.ua/seminar/2005/03/07/seminar_4_formuvannj_37.html.

166. Слышкин Г. Г. Концепты прецедентных текстов : классификация по степени опосредствованности восприятия / Г. Г. Слышкин // Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сб. науч. тр. / В. И. Карасик (отв. ред.); Волгоградський державний педагогический университет Научно-исследовательская лаборатория «Язык и личность». – Волгоград: Перемена, 1999. – С. 73 – 79.

167. Солодуб Ю. П. Теория и практика художественного перевода : учеб. пособие / Ю. П. Солодуб, Ф.Б. Альбрехт, А.Ю. Кузнецов. – М.: Academia, 2005. – 304 с.

168. Сорокин Ю. А. Культура и её этнопсихолінгвістическая ценность / Ю. А. Сорокин, И. Ю. Марковина, А. Н. Крюков и др. // Этнопсихолінгвістика. – М.: Наука, 1988. – С. 5 – 18.

169. Сорокин Ю. А. Переводоведение: статус переводчика и психогерменевтические процедуры / Юрий Сорокин. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 160 с.

170. Сорокин Ю. А., Марковина И. Ю. Текст и его национально-культурная специфика // Текст и перевод / В. Н. Комиссаров, Л. А. Черняховская, Л. К. Латышев и др. – М.: Наука, 1988. – С. 76 – 84.
171. Ставицька Л. О. Актуальні проблеми сучасної української гендерної лінгвістики, 2003. – Режим доступу : http://www.linguistics.kiev.ua/seminar/2003/12/18/sem_01_01_6.
172. Ставицька Л. Мова і стать, 2003.– Режим доступу : http://www.krytyka.kiev.ua/articles/s9_6_2003.htm/
173. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: научное издание / Под редакцией И. А. Стернина. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. – С. 58 – 65.
174. Сукаленко Т. М. Гендерна стереотипізація метафорично втілених ознак жінки (на прикладі мікроконцепту «Внутрішні характеристики») // Т. М. Сукаленко / Мовознавство. – К, 2009. – Вип. 17. – С. 22 – 25.
175. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. – М.: «Языки русской культуры», 1996. – 288 с.
176. Теренова С. І. Типологія дейксису / С. І. Терехова // Мовознавство. – 2004. – №2-3. – С. 48 – 54.
177. Траилина В. Е., Бурукина О. А. Переводчик и гендер : вечное противостояние / В. Е Траилина, О. А. Бурукина // Гендерные исследования в гуманитарных науках : современные подходы : материалы международной научной конференции, (Иваново, 15-16 сентября 2000 г.). – Иваново, 2000. – История, язык, культура. – Часть 3. – С. 55 – 63.
178. Фоменко О. С. Гендер і мова / О. С. Фоменко // Основи теорії гендеру : навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 456 – 467.
179. Фомин А. Г. Психолінгвістическа концепція гендерної мовної особистості : автореф. дис. на соискание учен. степени докт. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / А. Г. Фомин. – Барнаул, 2004. – 187 с.

180. Фоминых Н. В. Концепт, концептор и художественный текст // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : Научное издание / Под редакцией И. А. Стернина. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. – С. 176 – 179.
181. Холод А. М. Речевые картины мира мужчин и женщин / Александр Михайлович Холод. – Дніпропетровськ: Пороги, 1997. – 229 с.
182. Холод О. М. Психолінгвістика в Україні, 2006 рік : зб. наук. робіт та аналіт. огляд подій, публ., зустрічей, що пройшли на теренах України у 2006 р., і які пов'язані з психолінгвістикою / Олександр Михайлович Холод (голов. ред.) ; Українська асоціація психолінгвістів та ін. – Кривий Ріг: ОНЮА. – 126 с.
183. Хорошильцева Н. А. Гендерная метафора в современной культуре : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.13 / Наталья Андреевна Хорошильцева. – Ставрополь, 2003. – 161 с. – Режим доступа : http://bankrabort.com/work/work_8860.html
184. Хорошильцева Н. А. О разграничении понятий «гендерная метафора» и «метафора пола» // Философские проблемы культуры, политики и права : Сборник научных статей. – Ставрополь: Изд-во Ставропольского государственного университета, 2003. – С. 15 – 18.
185. Чала Ю. П. Відтворення культурно-маркованих знаків Вікторіанської доби в українських перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Ю. П. Чала – К., 2006. – 20 с. – Режим доступа : <http://disser.com.ua/contents/3286.html>.
186. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / Олександр Іванович Чередниченко. – К.: Либідь, 2007. – 248 с.
187. Чибышева О. А. Концепт «Женщина» в русской и английской фразеологии : (на материале предметных фразеологизмов, именующих женщину) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : спец.

10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / О. А. Чибышева. – Челябинск, 2005. – 24 с.

188. Швачко С. О. Лінгвокогнітивні аспекти гендерної парадигми / С. О. Швачко // Науковий вісник Волинського державного університету. Серія «Філологічні науки». – Суми: Видавництво СумДУ, 2007. – №4. – С. 308 – 311. – Режим доступу до журн. :
<http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/2828/1/gender.pdf>

189. Швачко С. О., Кобякова І. К., Анохіна Т. О. Концептуальний підхід до структурних одиниць текстів : контрактивні аспекти // Вісник СумДУ. Серія «Філологія». – Суми: Видавництво СумДУ, 2007. – №2. – С. 173 – 178. – Режим доступу до журн. :
[http://visnyk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/2\(107\)/33_Shvach.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/archiv/2007/2(107)/33_Shvach.pdf).

190. Шевченко І. С. Комунікативні стратегії ввічливості у стереотипній мовленнєвій поведінці вікторіанської жінки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. С. Шевченко. – Х., 2004. – 20 с. – Режим доступу :
<http://www.lib.ua-ru.net/inode/4052.html>

191. Anari S. M. Gender and Translation Accuracy / Anari Salar Manafi, Ghodrati Maliheh. – Режим доступу :
<http://www.translationsforprogress.org/papers/gender-and-translation-accuracy.doc>.

192. Antolini K. L. Scarlett O'Hara as Confederate woman. The Evolution of War and Its Representation in Literature and Film // West Virginia University Philological Papers. – № 5. – P. 13 – 35.

193. Arrojo R. Fidelity and the Gendered Translation / Rosemary Arroja // TTR : traduction, terminologie, redaction.– 1994. – Vol.7, N.2. – P. 147 – 163. – Режим доступу :
<http://id.erudit.org/iderudit/037184ar>.

194. Bak P. Die Metapher in der Übersetzung : Studien zum Transfer der Aphorismen von Stanislaw Jerzy Lec und der Gedichte von Wislawa

Szyborska / Danziger Beiträge zur Germanistik / hrsg. von Andrzej Katny / Pawel Bak. – Frankfurt am Main [u.a.]: Lang, 2007. – Band 20. – 330 S.

195. Bassnett S. (ed.). *Beyond Translation / New Comparison : A Journal of Comparative and General Literary Studies*. – # 8 (Autumn 1989). – London: British Comparative Literature Association, 1989. – 201 p.

196. Bergvall V. *Rethinking Language and Gender research. Theory and Practice* / ed. by. Victoria L. Bergvall, Janet M. Bing, Alice F. Freed. – London and New York: Longman., 1996. – 303 p.

197. Bergvall V. *Toward a Comprehensive Theory of Language and Gender // Language in Society*. – Cambridge: Cambridge University Press. – 1999. – №28 (2). – P. 273 – 293.

198. Braun F. *Reden die Frauen anders? Entwicklung und Position in der linguistischen Geschlechterforschung // Adam, Eva und die Sprache. Beiträge zur Geschlechterforschung* / herausgegeben von K.M. Eichhoff-Cyrus. – Band 5. – Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich: Dudenverlag. – S. 9 – 26.

199. Breiner I. *Die Frau im deutschen Lexikon : eine sprachpragmatische Untersuchung* / Ingeborg Breiner. – Wien: Ed. Praesens, 1996. – 222 S.

200. Buchreiter S. *Die Frau als kleines Mädchen, Hure, Hirtin, Mörderin. Die multiplen Rollen der Frau in Valerija Narbikovas Шепот Шума und ihre Übersetzung* / S. Buchreiter. – Режим доступа : <http://www-gewi.kfunigraz.ac.at/uedo/>.

201. Cameron D. *The language gender interface : Challenging cooperation // Rethinking language and gender research : theory and practice* / Ed. by V. Bergvall, J. M. Bing, A. F. Freed. – L. ; N. Y.: Longman, 1996. – P. 31 – 53.

202. Cameron D. *Language and Gender* / Deborah Cameron. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003. – 378 p.

203. Cameron D. *Lost in translation : non-sexist language // The feminist critique of language : a reader/ [edited by] Deborah Cameron*. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 155 – 163.

204. Cameron D. Verbal Hygiene for Women : Performing Gender Identity / Deborah Cameron // Konstruktion von Geschlecht / hrsg. von Ursula Pasero, Friederike Braun. – Frauen-Männer-Geschlechterverhältnisse. Schriftenreihe des Zentrums für interdisziplinäre Frauenforschung der Christian-Albrechts-Universität zu Kiel. – Band 1. – Redaktion : Anja Gottburgsen. – 2. Auflage. – Herbolzheim: Centaurus Verlag, 2001. – P. 143 – 153.

205. Cameron D. Why is language a feminist issue // The feminist critique of language: a reader / [edited by] Deborah Cameron. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 1 – 21.

206. Cardon L. S. «Good Breeding» : Margaret Mitchell's multi-ethnic South / Lauren S. Cardon // Southern Quarterly (University of Southern Mississippi). – Hattiesburg: Summer 2007. – Vol. 44, Iss. 4. – P. 61 – 82.

207. Chamberlain L. Gender and the Metaphorics of Translation / L. Chamberlain // Rethinking Translation. – London and New York: Routledge, 1992 – P. 57 – 75.

208. Ciraulo D. The Old and New South : Shakespeare in Margaret Mitchell's *Gone With The Wind* // The Journal of Shakespeare and Appropriation. – Режим доступа до журн. : <http://lachesis.English.uga.edu/cocoon/borrowers/request?id=283509>.

209. Clarke M. A. Gender Perception in Arabic and English / Mark A. Clarke, Ann Losoff, Margaret Dickenson McCracken, JoAnn Still // Language Learning: A Journal of Research in Language Studies. – Vol. 31., No. 1. – June, 1981. – P. 159 – 169.

210. Coates J. Thank God I'm a Woman : The Construction of Differing Fimeminities / Jennifer Coates // The feminist critique of language : a reader / [edited by] Deborah Cameron. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 295 – 320.

211. Collett J. (n.d.) Romanticizing the Old South : a feminist, historical analysis of *Gone with the Wind*. – Feminist.com. – Retrieved May 9, 2009. – Режим доступа :

<http://www.feminist.com/resources/artsspeech/remember/rtl8.html>.

212. Conroy P. Preface / Pat Conroy // Mitchell M. *Gone with the Wind*. – New York London Toronto Sydney: Scribner, 2007. – P. 11 – 19.

213. Crawford M. *Talking Difference : On Gender and Language* / Crawford Mary. – London – Thousand Oaks – New Dehli: SAGE Publications, 1995. – 207 p.

214. Diaz E. C. *Der Genus / Sexus-Konflikt und das generische Maskulinum in der deutschen Gegenwartssprache : Ist der in den 1980ern initiierte Sprachwandel inzwischen sichtbar und wie wird er fortgesetzt? Eine Untersuchung anhand aktueller Textvorlagen und Quellen* / M. A. Estrella Castillo Diaz. – Inauguraldissertation zur Erlangung der Würde einer Doktorin der Deutschen Sprachwissenschaft der Universität Passau. – Passau, Mai 2003. – Режим доступа : http://deposit.ddb.de/cgi-bin/dokserv?idn=970756933&dok_var=d1&dok_ext=pdf&filename=970756933.pdf.

215. Eckers T. *Geschlechterstereotype : von Rollen, Identitäten und Vorurteilen* / Thomas Eckers // *Handbuch Frauen- und Geschlechterforschung : Theorie, Methoden, Empirie*. – 2., erweiterte und aktualisierte Auflage. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. – S. 171 – 183.

216. Fillmore J. Charles *Towards a Frame-Based Lexicon: The Semantics of RISK and its Neighbors* / Charles J. Fillmore, Baryl T. Atkins // *Linguistics*. – P. 75 – 102. – Режим доступа до журн. : <http://www9.georgetown.edu/faculty/ard8/Ling565/1992.pdf>.

217. Flotow L. *Feminist translation : contexts, practices and theories* // *TTR*. – #1. – 1991. – Vol. 4. – S. 69 – 84. – Режим доступа до журн. : <http://www.erudit.org/revue/ttr/1991/v4/n2/037094ar.pdf>.

218. Flotow L. *Gender in Translation : Issues Go on* / Luise von Flotow // *Concordia University*, 2001. – Режим доступа : <http://orees.concordia.ca/numero2/essai/Von%20Flotow.html>.

219. Fox-Genovese E. *Scarlett O'Hara : The Southern Lady as New Woman* / Elizabeth Fox-Genovese // *American Quarterly*. – Vol 33, No. 4 (Autumn, 1981). – P. 391 – 411.
220. Freed A. *A cross cultural analysis of language and gender* // Bucholtz, M. et al. (eds.), 1994. – P. 197 – 204. – Режим доступа : http://www.linguistik-online.com/heft1_99/bergvall.htm.
221. *Gender Identity and Discourse Analysis* / edited by Lia Litosseliti, Jane Sunderland. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002. – 335 p.
222. *Gone With The Wind : Themes, Motifs & Symbols*. – Режим доступа : <http://www.sparknotes.com/lit/gonewith/themes.html>.
223. Goroshko O. *Differentiation in Male and Female Speech Styles* / Olena Goroshko. – Budapest: Research Support Scheme, 1999. – 107 p.
224. Gottburgsen A. *Kleiner Unterschied, große Wirkung : Die Wahrnehmung von weiblichem und männlichem Kommunikationsverhalten* // Adam, Eva und die Sprache. Beiträge zur Geschlechterforschung / Herausgegeben von K.M. Eichhoff-Cyrus. – Band 5. – Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich: Dudenverlag. – S. 27 – 41.
225. Graevenitz von G. *Romanform und Geschlechterkampf* / Gerhard von Graevenitz // *Romantisches Erzählen*. – Würzburg: Königshausen und Neumann, 1995. – S. 107 – 120.
226. Gräbel U. *Sprachverhalten und Geschlecht : eine empirische Studie zu geschlechtsspezifischem Sprachverhalten in Fernsehdiskussionen* / Ulrike Gräbel. – Pfaffenweiler: Centaurus-Verlagsgesellschaft, 1991. – 332 S.
227. Guiora A. Z. *Language Environment and Gender Identity Attainment* / Alexander Z. Guiora, Benjamin Beit-Hallahmi, Risto Fried, Cecelia Yoder // *Language Learning : A Journal of Research in Language Studies* (December 1982). – Vol. 32., No. 2. – P. 289 – 304.

228. Hellinger M. Kontrastive feministische Linguistik : Mechanismen sprachlicher Diskriminierung im Englischen und Deutschen / Marlis Hellinger. – 1. Auflage. – Ismaning: Hueber, 1990. (Forum Sprache). – 176 S.

229. Henitiuk V. Translating Woman : Reading the Female through the Male / Valerie Henitiuk // Meta: Translators' Journal, 1999. – Vol. 44, № 3. – P. 469 – 484. – Режим доступа до журн. : <http://id.erudit.org/iderudit/003045ar>.

230. Istvan F. The Origin of Grammatical Gender / Fodor Istvan // Lingua : International Review of General Linguistics / ed. A.W. De Groot, A.J.B.N. Reichling, E.M. Uhlenbeck, 1959. – Vol. 8. – Amsterdam: North-Holland Publishing Company. – P. 1 – 41.

231. Jespersen O. The woman // The feminist critique of language: a reader / [edited by] Deborah Cameron. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 225 – 241.

232. Jones A. The Bad Little Girl of the Good Old Days : Gender, Sex, and the Southern Social Order / Anne Jones / Recasting : Gone with the Wind in American Culture. – P. 105 – 117. – Режим доступа : <http://www.imagesjournal.com/2002/features/gwtw/workscited.htm>.

233. Kalverkämper H. Die Frauen und die Sprache / Hartwig Kalverkämper // Sprache – Genus / Sexus / Heinz Siegburg (Hrsg.). – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien : Lang, 1997 (Dokumentation germanistischer Forschung; Bd. 3). – S. 258 – 277.

234. Karoubi B. Gender and Translation / Behrouz Karoubi // TranslationDirectory.com. – Режим доступа до журн. : <http://www.translationdirectory.com/article528.htm>.

235. Kremer M. Person Preferences and Gender in Translation : a contrastive investigation of English and German / Marion Kremer. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. – 302 p.

236. Lakoff G. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought* / G. Lakoff, M. Johnson. – N.Y.: Basic Books, 1999. – 624 p.

237. Lee E. *Victorian Theories of Sex and Sexuality* / Elizabeth Lee // *The Victorian Web: literature, history, and culture in the age of Victoria*. – Режим доступа :
<http://www.victorianweb.org/gender/sextheory.html>.

238. Levitski O., Dumer O. *Bestsellers: Color Symbolism and Mythology in Margaret Mitchell's Novel Gone with the Wind* / O. Levitski, O. Dumer // *Americana : The Institute for the Study of American Popular Culture*. – Режим доступа :
<http://www.americanapopularculture.com/archive/bestsellers/mitchell.htm>.

239. Lukas K. *Das Weltbild und die literarische Konvention als Übersetzungsdeterminanten. Adam Mickiewicz in deutschsprachigen Übertragungen* / Katarzyna Lukas // *Translationskultur – ein innovatives und produktives Konzept* / Hg. Hartwig Kalverkämper, Larisa Schippel. – *Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens.* – Berlin : Frank&Timme Verlag für wissenschaftliche Literatur, 2008. – Band 16. – 363 S. – S. 271 – 293.

240. Marcellus J. *What It Means to Be a Lady : Margaret Mitchell's Gone with the Wind (1936)* / Jane Marcellus // *Women in Literature: reading through the lens of gender* / ed. by Jerilyn Fisher, Ellen S. Silber. – Westport: Greenwood Press, 2003. – P. 118 – 120.

241. McConnel-Ginet S. *The sexual (re)production of meaning : a discourse-based theory* // *The feminist critique of language : a reader/ [edited by] Deborah Cameron*. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 198 – 210.

242. McIntosh-Byrd T. *Gone With The Wind. Criticism* / T. McIntosh-Byrd // Режим доступа :
<http://www.answers.com/topic/gone-with-the-wind-novel-7>.

243. Mentalität. Konzept. Gender / Hrsg. von E.A. Pimenov; M.V. Pimenova. – Landau: Verlag Empirische Pädagogik, 2000. – Bd. 7. – 350 S. (Reihe «Ethnohermeneutik und Ethnorhetorik»).

244. Mills S. Feminist Stylistics / Sarah Mills. – London: Routledge, 1995. – 230 S.

245. Mills S. Gendered sentence // The feminist critique of language : a reader/ [edited by] Deborah Cameron. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 65 – 77.

246. Model of (often Mixed Stereotype Content : Competence and Warmth Respectively Follow from Perceived Status and Competition / Fiske S. T., Cuddy A. J., Glick P, Xu J. // Journal of Personality and Social Psychology, 2002. – Vol. 82, No. 6. – P. 878 – 902.

247. Mulac A. The Gender-Linked Language Effect : Do Language Differences Really Make a Difference? / Antony Mulac // Sex Differences and Similarities in Communication : Critical Essays and Empirical Investigations of Sex and Gender in Interaction / edited by Daniel J. Canary, Kathryn Dindia. – Mahwah – New Jersey – London: Lawrence Erlbaum Associates, 1998. – P. 127 – 155.

248. Neef L. C. Gentility and Gender in Gone with the Wind / Lindsey C. Neef. – Режим доступа : <http://www.dean.sbc.edu/neef.html>.

249. Nissen U. K. Aspects of translating gender / Uwe Kjær Nissen / Linguistik online 11, 2/02. – Режим доступа : http://www.linguistik-online.de/11_02/nissen.html.

250. Oppermann K. Frauensprache-Männersprache : Die verschiedenen Kommunikationsstile von Frauen und Männern / Katrin Oppermann, Erika Weber. – Heidelberg: Redline Wirtschaft, 2008. – 165 S.

251. Pittner K. Genus, Sexus und das Pronomen wer / Karin Pittner // Beiträge zu Sprache und Sprachen. – 2. Vorträge der 5. Münchner Linguistik-Tage 1995 / hrsg. von Robert J. Pittner, Karin Pittner. – München: lincom europa, 1998. – S. 153 – 162. – Режим доступа :

http://homepage.ruhr-uni-bochum.de/Karin.Pittner/GenSexPron_wer.pdf

252. Pyron D. A. Gone With the Wind and the Southern Cultural Awakening / Pyron Darden Asbury // *The Virginia Quarterly Review : A National Journal of Literature & Discussion*. – Autumn 1986. – Volume 62, Number 4. – P. 565 – 587. – Режим доступа :

<http://www.vqronline.org/articles/1986/autumn/pyron-gone>.

253. Rippl G. Feministische Literaturwissenschaft // Gabriele Rippl / *Handbuch Literaturwissenschaft : Methoden und Theorien* // hrsg. von Thomas Anz. – Stuttgart : I.B. Metzler'sche Verlagsbuchhandlung und Carl Ernst Poeschel Verlag GmbH, 2007 – Band 2. – S. 230 – 240.

254. Romaine S. *Communicating Gender* // Suzanne Romaine. – New Jersey: Lawrence Erlbaum, 1999. – 409 p.

255. Samel I. *Einführung in die feministische Sprachwissenschaft*. – 2., überarb. und erw. Aufl. – Berlin: Erich Schmidt, 2000. – 240 S.

256. Schmidt C. Typisch weiblich – typisch männlich : geschlechtstypisches Kommunikationsverhalten in studentischen Kleingruppen / Claudia Schmidt. – Reihe germanistische Linguistik / hrsg. Von Helmut Henne, Horst Sitta, Herbert Ernst Wiegand. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1988. – 200 S. – S. 152 – 175.

257. Schofer S. *Mythos – Geschlecht – Medien. Die Nibelungen : ein kulturhistorischer Vergleich : Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades doctor philosophiae (Dr. phil.)* / Simone Schofer. – Berlin, 2007. – 258 S.

258. Schöbler F. *Gender Studies* // Franziska Schöbler *Literaturwissenschaft als Kulturwissenschaft : Eine Einführung* / Unter Mitarbeit von Christine Bähr. – Tübingen und Basel: A. Francke Verlag, 2006. – 274 S.

259. Schweickart P. *Gender and Language Use* / Paul Schweickart. – Режим доступа :

<http://faculty.ed.umuc.edu/~jmatthew/articles/hobel.html>.

260. Simon S. Gender in Translation: cultural identity and the politics of transmission / Sherry Simon. – London: Routledge, 2005. – 195 p. – Translation studies.
261. Simon S. The Language of Cultural Difference : Figures of Alterity in Canadian Translation. In L.Venuti (Ed.). Rethinking Translation. – London and New York: Routledge, 1992 – P. 159 – 177.
262. Snell-Hornby M. Translation Studies / Mary Snell-Hornby. – Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. – 170 p.
263. Stets J. E. Femininity / Masculinity / Jan E. Stets, Peter J. Burke // Encyclopedia of Sociology // Edgar F. Borgatta, Rhonda J.V. Montgomery (Eds.). – revised Edition. – New York: Macmillan. – P. 997 – 1005.
264. Tafel K. Die Frau im Spiegel der russischen Sprache / Karin Tafel // Slavistische Studienbücher, Neue Folge / herausgegeben von Helmut Jachnow und Klaus-Dieter Seemann. – Band 7. – Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1997. – 223 S.
265. Transkulturelle Genderforschung : ein Studienbuch zum Verhältnis von Kultur und Geschlecht / hrsg. von Michiko Mae, Britta Saal. – Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. – S. 1 – 154.
266. Trömel-Plötz S. Linguistik und Frauensprache / Senta Trömel-Plötz // Sprache – Genus / Sexus / Heinz Sieburg (Hrsg.). – Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; New York ; Paris ; Wien: Lang, 1997. – S. 235 – 257.
267. Truman C. Tomorrow Is Another Day / C.Truman. – Режим доступа : <http://www.is.wayne.edu/mnissani/SE/gone.htm>.
268. Tsai Fen-fang Gender and Identity Construction Across Difference : Cultural Discourses and Everyday Practices among Sorbs in Germany / Fen-fang Tsai // Inauguraldissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors Philosophie im Fachbereich Sprach- und Kulturwissenschaft der Johann-Wolfgang-Goethe-Universität zu Frankfurt am Main. – Frankfurt am Main, 2009. – 303 S.
269. Ulrich M. `Neutrale` Männer – `markierte` Frauen. Feminismus und Sprachwissenschaft / Ulrich Miorita // Sprache – Genus / Sexus / Heinz Sieburg

(Hrsg.). – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien : Lang, 1997 (Dokumentation germanistischer Forschung; Bd. 3). – S. 309 – 321.

270. Ury M. The Complete Genji : review of Seidensticker's translation of the Tale of Genji / Marian Ury // Harvard Journal of Asiatic Studies, 1977. – # 37(1). – Pp. 183 – 201.

271. Venuti L. (ed.). Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology. – London and New York: Routledge, 1992. – 235 p.

272. Venuti L. The Scandals of Translation : Towards an Ethics of Difference / Lawrence Venuti. – London: Routledge, 1998. – 189 p.

273. Venuti L. The Translator's Invisibility : A History of Translation / Lawrence Venuti. – London and New York: Routledge, 1995. – 353 p.

274. Wierzbicka A. Understanding cultures through their key words / Anna Wierzbicka. – Oxford – New York: Oxford University press, 1997. – 317 p.

275. Williams J. E. Measuring Sex Stereotypes : A Multinational Study (Cross Cultural Research and Methodology) / John E. Williams, Deborah L. Best // Cross-Cultural Research and Methodology Series. – Volume 6. – revised edition. – Newbury Park-London-New Dehli: Sage Publications, 1990. – 380 p.

276. Wimmer F. M. Zum Begriff der «Transkulturalität» bei Wolfgang Welsch / Franz Martin Wimmer, David Unterholzer // SE Globalisierung und Philosophie WS 2003/04. – Wien: Institut für Philosophie. – Режим доступа : <http://homepage.univie.ac.at/franz.martin.wimmer/stud-arbeiten/se0304arbunterholzner.pdf>.

277. Woolf V. Women and fiction // The feminist critique of language : a reader / [edited by] Deborah Cameron. – 2nd [rev.] ed. – London and New York: Routledge, 1998. – P. 47 – 53.

278. Zimmerman B. What has never been : an overview of lesbian feminist literary criticism (1981) // Feminsims. An anthology of literary theory and criticism. Ed. by Robyn R. Warhol and Diane Price Hernd . – 1. – 2nd ed. – New Brunswick, New Jersey: Rutgers, 1997. – P. 76 – 97.

Словники і довідники

279. Англо-русский словарь общей лексики [Электронный словарь, сумісний із програмним забезпеченням АBBYY Lingvo], 2006.
280. Англо-український словник: У 2 т. – Близько 120 000 слів / Склад М. І. Балла. – К.: Освіта, 1996.
- Т. 1. – 1996. – 752 с.
- Т. 2. – 1996. – 712 с.
281. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К. Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2005. – 1056 с.
282. Большой немецко-русский словарь / под ред.. К. Лейн, Д. Мальцевой, А. Зуева. – 8-е изд., стереотип.. – М.: Рус. яз, 2001. – 1040 с.
283. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови / Н. П. Бутенко. – Львів: Вища школа, 1979. – 119 с.
284. Великий українсько-англійський словник: Понад 175 000 слів і словосполучень / Уклад. Попов Є. Ф., Балла М. І. – К.: ВД «Чумацький Шлях», 2006. – 704 с.
285. Вихованець І. Р. Службові слова / І. Р. Вихованець // Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 627.
286. Граматика современного английского языка / [Р. Кверк, С. Гринбаум, Дж. Лич, Я. Свартвик] / под редакцией И. П. Верховской. – М.: Высш. школа, 1982. – С. 85 – 87.
287. Грінченко Б. Д. Словарь української мови: В 4 т. / Упоряд. З додат. власн. матеріалу Борис Грінченко. [Репринт. вид. 1907 – 1909]. – К.: Видавництво АН УРСР. – 1958 – 1959.
- Т. 1. – 1958. – 539 с.

Т. 2. – 1958. – 578 с.

Т. 3. – 1959. – 511 с.

Т. 4. – 1959. – 568 с.

288. Дейнан З. Метафори : Справочник по английскому языку / Пер. с англ. С. Г. Томашина / З. Дейнан. – М. : ООО «Издательство НСТ», 2003. – С. 20 – 42.

289. Довідник з теорії літератури / Авт.-упор. У. Д. Данильцова. – К : А.С.К., 2001. – 160 с.

290. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Редкол. : О. С. Мельничук (голов ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1982 – 2006. – (Словники України).

Т. 1. – 1982. – 634 с.

Т. 2. – 1985. – 573 с.

Т. 3. – 1989. – 552 с.

Т. 4. – 2003. – 656 с.

Т. 5. – 2006. – 704 с.

291. Краткая литературная энциклопедия : В 7 т. – М. : «Советская энциклопедия». – Т. 7. – 1972. – С. 894.

292. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. – Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 624 с.

293. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка, – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 752 с. – (Nota bene).

294. Нелюбин Л. Л. Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М.: Флинта : Наука, 2003. – 320 с.

295. Німецько-український фразеологічний словник : у 2-х т. / Укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко. – К: Рад. школа, 1981.

Т. 1. – 1981. – 416 с.

Т. 2. – 1981. – 382 с.

296. Російсько-український словник Української Академії Наук : У 4 т. – К. : Червоний Шлях, 1924 – 1930.

Т. 1 (А – Ж) / За ред. А. Ю. Кримського. – 1924. – 290 с.

Т. 2 (З – Н) / За ред. А. Ю. Кримського. – 1929. – 1037 с.

Т. 3 (О – П) / За ред. С. О. Єфремова. – 1927. – 653 с.

297. Словарь русского языка : В 4-х т./ АН СССР, Ин-т рус. яз.; под ред. А.П. Евгеньевой. – 3-е изд. стереотип. – М. : Русский язык, 1985-1988.

Т. 1 (А – Й). – 1985. – 702 с.

Т. 2 (К – О). – 1986. – 736 с.

Т. 3 (П – Р). – 1987. – 750 с.

Т. 4 (С – Я). – 1988. – 794 с.

298. Словники України, версія 3.2 [Електронний ресурс] : інтегрована лексикографічна система / В. А. Широков, О. Г. Рабулець, І. В. Шевченко, О. М. Костишин, К. М. Якименко. – 80 Min / 700 MB. – К. : Інститут мовно-інформаційних досліджень НАН України, 2008. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium-II/300 ; 64Mb RAM ; CD-ROM ; 60 Mb вільного дискового простору ; .NET Framework 3.5. – Назва з контейнера.

299. Словник української мови / В 11 т. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.

Т. 1. – 1970. – 801 с.

Т. 2. – 1971. – 550 с.

Т. 3. – 1972. – 744 с.

Т. 4. – 1973. – 840 с.

Т. 5. – 1974. – 840 с.

Т. 6. – 1975. – 832 с.

Т. 7. – 1976. – 724 с.

Т. 8. – 1977. – 929 с.

Т. 9. – 1978. – 918 с.

Т. 10. – 1979. – 659 с.

Т. 11. – 1980. – 700 с.

300. Теорія літератури : підручник для студ. філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – Видання третє, стереотипне. – К. : Либідь, 2006. – 486 с.
301. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
302. Dictionary of translation studies / Mike Shuttleworth & Moira Cowie. – Manchester : St Jerome Publishing, 1999. – 233 p.
303. Dictionary of Literary Biography / edited by James J. Martine. – Volume 9 : American Novelists 1910-1945. – Part 2 : Fitzgerald – Rølvaag. – Detroit : Gale Research Company-Book Tower, 1981. – P. 224 – 226.
304. Duden «Das große Wörterbuch der deutschen Sprache» : in zehn Bänden / hrsg. Vom wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion. [Red. Bearb. : Werner Scholze-Stubenrecht (Projektleiter), Unter Mitarb. von Brigitte Alsleben]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich – Dudenverlag. 3., völlig neu bearb. und erw. Aufl. – 1999. – 4800 S.
305. Helbig G. Deutsche Grammatik : ein Handbuch für den Ausländerunterricht / G. Helbig, J. Buscha. – Berlin – München – Wien – Zürich – New York : Langenscheidt KG, Berlin und München, 2001. – S. 244 – 246.
306. [Lexikon](#) der [Weltliteratur](#) / hrsg. von Gero von Wilpert unter Mitarb. zahlreicher Fachgelehrter. – [Nachdr. d.] 3., neubearb. Aufl. – München : Dt. Taschenbuch Verl. – Band 2 «Biographisch-bibliographisches Handwörterbuch nach Autoren und anonymen Werken LZ». – 1035 S.
307. [Lexikon](#) der [Weltliteratur](#) / hrsg. von Gero von Wilpert unter Mitarb. zahlreicher Fachgelehrter. – [Nachdr. d.] 3., neubearb. Aufl. – München : Dt. Taschenbuch Verl. – Band 4 «Hauptwerke der Literatur in Charakteristiken und Kurzinterpretationen LZ». – 1413 S.
308. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Harlow Essex, 2005. – 1620 p.

309. Phillips M. A., Huntley C. *Dramatica : A New Theory Of Story* / M. A. Phillips, C. Huntley. – Режим доступу : http://storymind.com/dramatica/dramatica_theory_book/table.html.
310. Merriam-Webster's encyclopedia of literature. – Springfield, Mass. : Merriam-Webster, Inc., 1995. – 1236 p.
311. MultiTran, v. 3.30 [Електронний ресурс] : інтегрована лексикографічна система, Oct. 7, 2003. – Назва з титул. екрана.
312. Oxford English Dictionary / 2nd Ed., Version 3.1.1 [Електронний ресурс] : інтегрована лексикографічна система. – 80 Min / 700 MB. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: 200MHz Pentium ; 64 MB RAM ; CD-ROM ; 1,1 GB вільного дискового простору ; Windows 98SE, NT4, 2000, XP, Vista. – Назва з контейнера.
313. Routledge encyclopedia of translation studies / Ed. by Mona Baker, assisted by Kirsten Malmkjær. – London, NY : Routledge, 2001. – 670 p.
314. The Synonym Finder / L. Urdang and N. LaRoche. – Rodale Press, Emmaus, Pa, Copyright 1978. – 1362 p.
315. Webster's third new international dictionary of the English language unabridged : In 3 vol. – Chicago, London, Toronto, Geneva, Sydney, Tokyo, Manila : Encyclopaedia Britannica Inc., 1976. – 2764 p.
- Vol. 1. – 1976.
- Vol. 2. – 1976.
- Vol. 3. – 1976.
316. Webster's third new international dictionary of the English language unabridged, Version 2.5 [Електронний ресурс] : інтегрована лексикографічна система. – 80 Min / 700 MB. – Springfield, Mass. : Merriam—Webster, 2000. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги: Pentium ; 32Mb RAM ; CD-ROM ; 110 Mb вільного дискового простору ; Windows® 98/Me/2000/NT 4.0/XP. – Назва з контейнера.

Джерела ілюстративного матеріалу

317. Голсуорси Дж. Сага о Форсайтах. Собственник ; [пер. с англ. Н. Волжиной] / Джон Голсуорси. – Режим доступа : Библиотека Альдебаран : <http://lib.aldebaran.ru>.

318. Голсуорси Дж. Сага о Форсайтах. Последнее лето Форсайта : интерлюдия ; [пер. с англ. М. Лорие] / Джон Голсуорси. – Режим доступа : Библиотека Альдебаран : <http://lib.aldebaran.ru>.

319. Голсуорси Дж. Сага о Форсайтах. В петле ; [пер. с англ. М. Богословской-Бобровой] / Джон Голсуорси. – Режим доступа : Библиотека Альдебаран : <http://lib.aldebaran.ru>.

320. Голсуорси Дж. Сага о Форсайтах. Пробуждение : интерлюдия ; [пер. с англ. М. Лорие] / Джон Голсуорси. – Режим доступа : Библиотека Альдебаран : <http://lib.aldebaran.ru>.

321. Голсуорсі Дж. Сага про Форсайтів : трилогія ; [пер. з англ. О.Тереха] / Джон Голсуорсі. – К.: Вища школа, 1982. – 880 с.

322. Мітчел М. Розвіяні вітром : [роман] : в 2 кн. ; [пер. з англ. Р. І. Доценка] / М. Мітчел. – Кн. 1. – Харків: Фоліо, 2004. – 591 с.

323. Мітчел М. Розвіяні вітром : [роман] : в 2 кн. ; [пер. з англ. Р.І. Доценка] / М. Мітчел. – Кн. 2. – Харків: Фоліо, 2004.– 590 с.

324. Митчелл М. Унесенные ветром : [роман] ; [пер. с англ. Т. Озерской, Т. Кудрявцевой] / М. Митчелл. – М.: Эксмо, 2006. – 992 с.

325. Митчелл М. Унесенные ветром : [роман] ; [пер. с англ. Е. Диденко] / М. Митчелл. – Т. 2. – М.: Изд-во Эксмо, 2004. – 640 с.

326. Galsworthy J. *The Forsyte Saga* / John Galsworthy. – New York: OUP USA, 1999. – 912 p.
327. Galsworthy J. *The Forsyte Saga: Roman* / John Galsworthy // [übers. aus dem Englischen v. J. Schlösser]. – München: Piper Verlag, 2004. – 1112 S.
328. Mitchell M. *Gone with the Wind* / M. Mitchell. – New York: Scribner, 2007. – 960 p.
329. Mitchell M. *Vom Winde verweht* / M. Mitchell; [übers. aus dem Amerikanischen v. M. Beheim-Schwarzbach]. – Berlin: Ullstein, 2006. – 1120 S.